

Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift

Årg. XXXIII—XXXIV. 1950—1951

SVENSKA
LINNÉ-SÄLLSKAPETS
ÅRSSKRIFT

ÅRGÅNG XXXIII—XXXIV · 1950—1951

U P P S A L A

1951

UPPSALA 1951

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI AB

506494

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Philosophia Botanica, ett 200-årsminne. Av K. V. OSSIAN DAHLGREN . . .	1
De linneanska »apostlarnas» resor. Kommentarer till en karta. Av ROB. E. FRIES	31
Nya bidrag till Artedis biografi. Av O. WALDE	41
Some Artedi documents in the Amsterdam archives. By H. ENGEL . . .	51
Urkunder rörande familjen Linnés ägodelar. Utg. av SIGURD WALLIN . .	67
Herbationes Upsalienses. Protokoll över Linnés exkursioner i Uppsalatrakten.	
1. Herbationerna 1747. Red. och med noter försedda av ÅKE BERG.	
Med en inledning av ARVID Hj. UGGLA	94

Smärre meddelanden :

Järnvägsövergången vid Råshult	163
Abraham Bäck's biografi	163
Svenska insatser till Kaplandets utforskning	164
Pehr Kalms biografi	166
Linnétraditionen	166
»Sexualisten» Linné	167
Vätterns utforskare Daniel Tiselius	169
Summary of contents	170

Sällskapets egna angelägenheter :

Styrelsens års- och förvaltningsberättelse för år 1949 och 1950 . .	172
Sällskapets publikationsverksamhet	172
Linnémuseet och Linnébiblioteket	173
Skattnästarens berättelse för år 1949	174
Skattnästarens berättelse för år 1950	176
Revisionsberättelser	178
Svenska Linné-Sällskapets styrelse	180
Svenska Linné-Sällskapets ledamöter	181

K. V. OSSIAN DAHLGREN

PHILOSOPHIA BOTANICA, ETT 200-ÅRSMINNE

Svenska Linnésällskapet har några gånger haft anledning att hugfästa 200-årsminnet av betydelsefulla linnéanska skrifers första utgivande. Om vi bortse från reseskildringarna, ha sålunda VON HOFSTEN (1935) skrivit om *Systema naturæ*, ERDTMAN (1945) om *Flora Svecica* och NYBELIN (1946) om *Fauna Svecica*. I år ha jämnt tvåhundra år förflutit, sedan *Philosophia botanica* utkom. (I översättning är den fullständiga titeln: Botanikens filosofi i vilken förklaras botanikens grundvalar med definitioner av dess delar, exempel på termerna och observationer av sällsyntare förhållanden.)

I Linnérummet (innanför Carolinas visningssal), där hyllorna bågna av böcker om och av vår ryktbare landsman, sitter jag nu vid ERIK GUSTAF GEIJERS skrivbord och på hans skrivstol och bläddrar i ett exemplar av *Philosophia botanica*. På titelbladet står det under tryckåret 1751 prydligt präntat »D. Cⁿ SOLANDER 1750», d. v. s. namnet på den sedan så bekante Linnélärjungen¹, som tillsammans med JOSEPH BANKS deltog i COOKS första expedition. För att skilja sig från farbrodern, juris professor DANIEL SOLANDER, betecknade han sig själv som DANIEL CARLSSON SOLANDER; och detta har gjort att man stundom också tillagt honom förnamnet Carl, såsom t. ex. i Nordisk familjebok. Sjuttonårig inskrevs han 1750 vid Uppsala universitet och kom snart under Linnés inflytande. SOLANDER har tydligen sedan tagit boken med sig till London, ty efter honom har den ägts av en MATTHIAS J. KELLY vilket framgår av en liten tryckt lapp, fastklistrad på ett engelskt vapenexlibris. Sedan har SOLANDERS exemplar, kanske via den antikvariska bokhandeln, återbördats till Sverige, där det slutligen fått en lämplig fristad bland Universitetsbibliotekets Linnæana. *Habent sua fata libelli*.

Då årtalet 1750 av SOLANDER har placerats omedelbart under det tryckta, verkar ju detta att ha skett fullt avsiktligt; och man kan därför misstänka, att boken har färdigtryckts tidigare än vad som angivits. Linné (Egenh. ant., s. 144) har visserligen för 1750 noterat följande: »*Linnaeus* utarbetar och låter i

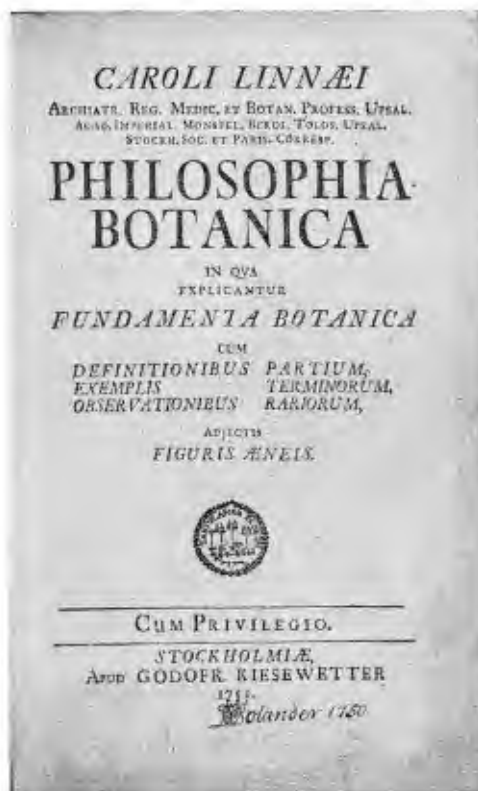
¹ I SOLANDERS exemplar saknas tryckta nummer på figurerna å tab. IX. — En biografi över honom har 1940 utgivits av professor ROBERT E. FRIES.

Carolus Linnæus. Kopparstick i *Philosophia botanica* av I. M. Bernigeroth.

slutet af året trycka sin *Philosophia botanica*. Men 1751 vid årets början kommer den först ut ifrån tryckeriet.» (Hans företal är daterat 16 sept. 1750.¹) Men att *Philosophia botanica* låg färdig redan i slutet av år 1750, bestyrkes av en anmälan i SALVII Lärda Tidningar den 13 dec. samma år. Om man skulle vara noga, borde därför 200-årsdagen av bokens utgivande redan ha celebrerats 1950. Ett likartat förhållande har konstaterats beträffande *Fundamenta botanica*, en föregångare till *Philosophia botanica*. Det förstnämnda arbetet har tryckåret 1736, men det utkom redan 1735, vilket bevisas av att Linné i sitt eget exemplar har antecknat: »*Typis absolutus 1735. Sept 3 st. vet.*», d. v. s. färdigtryckt den 3 sept. 1735 g. st. (SOULSBY 1933).

¹ Några dagar tidigare, 7 sept., skrev Linné till BÄCK: »jag har sport från frankrike at Heister är död; huru skall jag då få till honom min character Botanici (hvilken äfwen kunne examinera Klein), som är tryckt i philosophia pag. 299.» Detta uttalande, som hänсыftar på ett par av Linnés antagonister, visar ju, att redan då texten bör ha varit färdigsatt på tryckeriet, ty den omtalade s. 299 (översättning här på s. 27—28) kommer endast tio sidor före bokens indexavdelning.

Titelbladet till *Philosophia botanica*. Med Daniel Solanders namnteckning.

Under titeln står som prydnad en *Linnæa*-ranka inom en smal lagerkrans jämte devisen *Tantus amor florum* (Så stor är kärleken till blommor eller så stor är blommornas kärlek — vilken tolkning man nu föredrar) — det hela erinrande om ett av Linnés sigill (no. IV enl. avbildn. i *Bref och Skrifv.* Afd. I: 2). Som försättsplansch prydes arbetet med ett kopparstick av auctor. Det har stuckits 1749 av I. M. BERNIGEROTH i Leipzig, enl. TULLBERG (s. 30) efter den vackra gouache, som var i hans ägo och som tillskrivits LAFRENSSEN d. ä. »Portraitet, som står framför *Philosophia botanica* 1751 är ibland de bästa», påstår Linné själv (Egenh. anteckn., s. 86).

Arbetet har av författaren, »cultor devotissimus», tillägnats riksrådet ANDERS VON HÖPKEN, till vilken Linné senare också skulle dedicera några av sina andra verk. HÖPKEN, en av Vetenskapsakademiens stiftare och en stor beundrare av Linné, skrev i sitt tackbrev (31 okt. 1751): »Så litet iag weth mig hafwa förtient, at H. Archiatern skohlat tillägna mig dess *Philosophia Botanica* så stor är min förbindelse derföre, at iag med detta instructive och undransvärda arbetet får någorlunda följas åth till den odödelig-

Silverskål, som tillhört Linné (med ätten Svabs, nr 1631, vapen). Linnémuseet.

heten, hwartill det är ämnat. Jag har läsit den igenom och nu läser iag åter igen med icke mindre nöije än förundran. At bringa denna wettenskapen, som tillförene warit et minneswerck och som till myckenheten af dess objectis tyckas fodra mehra än människligt minne, till Systeme, till ordning och redighet, till et subjectum Judicii, är et stort företagande och wärdigt H. Archiaterns genie och omsorg.

Nil desperandum Teucro duce, et auspice Teucro.

Om Mina landsmän wore så sensible till den heder H. Archiatern tillskyndar dem, skulle deras tacksamhet icke äga gräntsor, äfwen så litet som den wänskap, hwarmed iag alltid lefwer.»

I företalet, som vi senare skola återkomma till, beklagar sig Linné över mycket arbete och omtalar också, att han under författandet hade angripits av en så svår arthrit att han rent av höll på att få sätta livet till. Linné var ju en arbetets heros; och i själva verket är det ju hart när otroligt vad han har hunnit med att concipiera, penetrera och producera. Samtidigt som *Philosophia botanica* utarbetades, höll han på med sin skånska reseberättelse. »Jag laborerar med en quotidian» [vardagsfrossa], skriver han den 13 mars 1750 till vännen BÄCK, »at jag sitter som en fånge i hächte.» Den 1 maj klinga dock glada durtoner: »jag har intet tid nu att tänka på sjukdomar, Flora kommer utryckande med hela sin skiöna armé, jag måste mönstra henne, och ändoch skiöta akademiske sakerne». (Till råga på allt var Linné under detta arbetsfyllda år också rektor.) I brevet nämnes visserligen ordet sjukdomar i förbigående, men en svår pers genomgick Linné först fram på sommaren. I Egenh. anteckningar har han nämligen noterat följande (s. 114):

- »1750 Junii 15 sjuknar han, så att han med möda kunne
 — 16 aflägga Rectoratet, hwarpå han straxt måste gå
 till sängs och wederfås något. Men änteligen blev han
 Julii 15 så illa sjuk, att intet hopp war om lifwet
 — 16, hwarefter det resolverar sig till Podager.»¹

Han botade sig denna gång genom att inaugurera sin smultronkur, en terapi, som han sedan ofta återkommer till. Ur Egenh. anteckn. citera vi ytterligare (s. 88): »Sedan han war i dödsens käftar af *Podager* 1750, och blef curerad med *Smultron*, åt han hwar sommar, så länge smultron warade, så mycket däraf han förmådde, och magen gitte emottaga; hwarigenom han icke allenast totalt slapp Podagern, utan ock hade af dem mer nytta än andra af sine Brunscurer, och öfwerwann äfwen *Skjörbjuggen*, som hwar wår ifrån unga åren gjorde honom tung.»

[I januari nästa år skickade honom BÄCK en smultronskål². »I går kom en skåhl seglandes», står det i Linnés tackbrev, »jag tänkte hon skulle warit af Rörstrand metall, men hon war af silfwer.» I ett post scriptum omtalar han senare (9 juli 1754): »Fyra gånger om dagen tömmer jag Din silver-skål fylld med smultron, och på det viset mår jag utmärkt» («Exhaurio quotidie quater vasculum Tuum argenteum repletum Fragis et sic bene valeo»). I nästa brev talar han åter om BÄCKS silverskål, i översättning sålunda: »Under 14 dagar har jag endast ätit smultron. Ännu återstår 8 dagar. Vi började med omogna smultron; men nu först ha de blivit riktigt mogna. Det brådskar för mig att få så mycket som möjligt i skålen, ty om 8 dagar blir det omöjligt att få några fler. Jag äter dagligen ur skålen och känner mig nu bättre; jag kan inte få dessa dagar tillbaka på ett helt år.»³ Man förvånar sig knappast över att han i juli 1753 måste bekänna för BÄCK, som tycks ha gjort tråkiga erfarenheter: »första dagen jag brukade Smultron curen, fick ock jag vomitus [kräkning], men det stante straxt. brukar lika fult more palatino [i fullt mått] och gör dyr tid på dem i Upsala. men

¹ I de egenhändiga anteckningarna läsa vi också (s. 48): »1750 bewakar LINNÆUS flitigt Rectoratet och tillika sine private lectioner, då han igenom mycket arbete och af åhrens tillstötande får gickt med oerhörd smärta, som straxt äfter Rectoratet lägger honom till sängs, med föga hopp om lifwet. Dock blifwer han denne gången restituerad igenom det han åt [dagligen] en tallrik smultron.» Vilken krämpa Linné lidit av är ej så lätt att avgöra. »Arthritis» är en inflammation i ledgångarna, och han diagnosticerar som sagt sjukdomen såsom podager och gikt.

² I FÖRSSTRANDS (1922, s. 85) redogörelse för Linnés ekonomi och kvarlåtenskap omtalas bland de föremål, som tillhört fru LINNÉA ÖDMAN f. TULLBERG, och vilka Sällskapet nu förvarar i Linnémuseet, en »dopskål ('smultronskålen'), gåva av Bäck?». Den är märkt med åttan Svabs, nr 1631, vapen. Den »riktiga» smultronskålen skulle dock enl. FRIES (s. 396, not 2) vara en annan som ägdes av grevinnan LOUISE MÖRNER på Kåreholm i Östgl.

³ »Per 14 dies tantum consumsi fraga; restat adhuc octiduum. incepimus vesci immaturis; nunc primum accepimus ad maturitatem perductas. festinabo quantum potero, sed intra octiduum impossibile mihi est; devoro quotidie cantharum et melius me valere sentio; nec possum hos dies intra annum revocare.»

M. K. Br. ät dem ej med win NB! ty must till win gör den starkaste effervescentia! [uppjäsning]». ¹ Åtskilliga andra uttalanden om smultronkuren skulle kunna anföras. Linné var t. ex. sommaren 1754 mycket orolig för att bli tvungen resa till Drottningholm mitt under smultronsäsongen; och han ber därför BÄCK att »hos Min Nådigsta Drottning supplicera för mig, att få först bruka ut min cur, som jag utan den omögligen kan lefwa. jag tror att Hennes M:t, som alltid haft så mycken nåd för sin ringaste tienare, mäst nu är nådig, då det kostar mitt lif»; och i ett annat brev (5 juli 1754) står det: »jag kommer okallad till Drottningholm, så snart Smultron äro alla».]

Under slutet av år 1750 måste Linné ha känt sig ganska utarbetad, ty han förlorade all lust för både brevskrivning och författarskap. På nyåret 1751 meddelar han vännen BÄCK: »Undra intet på mig at M. Br. ej fått swar på andra brefwet. jag har slutat all brefwäxling inom lands och nästan utom, som jag sedt på 10 åhrs experience, at den gjort mig mycken möda och föga gagn äller ro, men wähl mycken smärta. — jag will doch biuda till at svara M. K. Br. på de mäste. jag har på 10 åhrs tid gifwit min krop ingen ro natt älr dag. ingen skiutsmärr hafwer blefwit så illa hanterat som jag af mig. jag har sedt denna fåfången änteligen, och funnit den ej gjort mig det minsta, utom harm, grämelse, sorg, skam, olust, hat.» Det dröjer dock inte länge förrän Linné, trogen sin maxim *numquam otiosus*, aldrig sysslolös, åter kom i gängorna; och nu inriktade han sig på storverket *Species plantarum*, vilket han ofta hade misströstat om att någonsin orka fullborda.

Då manuskriptet till *Philosophia botanica* utarbetades, fick Linné en god sekreterare och hjälpare i sin »hvardags gäst och käraste Discipel» PETRUS LÖFLING (1729—1756).² För denne dikterade Linné »utur sängen, så fort Boktryckaren hant sätta» (LOEFLING, företalet).

¹ Kanske det förlåtes förf., att han här också erinrar om en Linnés samtida, den lärde BENGT BERGIUS (1723—1784), som talade »om läckerheter», då han nedlade presidiet i Vetenskapsakademien. Han framhöll (s. 246), att smultrondoften är så stark, »at en och annan person med rörliga nerver, särdeles af Quinnokönet, svårligen kan tåla densamma, hvilket jag en gång tydeligen såg på ett Fruntimmer, som dånade vid bordet, af det ett fat Smultron man framsatte ej nog snart blef borttaget».

² För att hjälpa den fattige ynglingen hade Linné upptagit honom i sitt hus och gjort honom till informator för sonen. »Ty», skriver Linné i sin nekrolog över LÖFLING, »som Informatorer gärna smitta disciplarna med det studium, de sjelfve älska, så kunde jag se förut, at LOEFLINGS ifver i sin kära vetenskap skulle snarare blåsa under, än utsläcka den eld, som från spädaste åren uptänds i min Son för Blomsterna. LOEFLING visste ock framför andra nyttja det tillfälle han nu fick.» På anmodan av spanska regeringen att sända en svensk botanist till Spanien utvalde Linné härför sin betrodde LÖFLING. (I ett brev till Vetenskaps-akademiens sekreterare i början av 1751 ombedes denne att rekommendera LÖFLING hos spanske ministern: »öppna alla Edra wähltalighets kiällor; föreställ ungarlens karakter, som wähl är lärd men mindre polie uti utwärtets första påseendet; ty politesse på franska och solid erudition föllias ej alltid äht.») Efter en lång vistelse i Spanien fick LÖFLING i egenskap av naturforskare medfölja en gränskommission på dess resor i Sydamerika. Han avled 1756 på en missionsstation i Carani (nuvarande Venezuela), där han begrovs under ett apelsinträd (MÖRNER 1948, s. 93).

Med korrekturläsningen har tydligen, åtminstone ibland, också ABRAHAM BÄCK varit Linné behjälplig. Den 18 maj får sålunda vännen följande uppmaning: »war så god och se på arken hos Kiesewetter [förläggaren], sedan de fått min Correctur, och förr än de afdragas, at jag får correct fundamenta, så will jag lära M. K. Br. i rötēmånaden, at förstå hwad jag menar. där äro få ord, som mena mera.» I ett brev av den 8 juni står det: »Tack M. K. B. som då och då ser på correcturen; det 4:de arket war det angelägnaste i hela wärket» (där behandlas »*Fructificatio*»). Linné var tydligen nu, utom med mycket annat, i full fart med att arbeta på sin bok. Ett förslag om en Stockholms-resa avfärdar han därför sålunda: »Det woro just tid för mig at resa nu till stockholm, för än Rectoratet woro expedierat, medan mina colleganter inundera mig, medan jag skall dageligen skrifwa på fundamentis — det kommer mig före som tyska soldaten, då han kastade sin lusiga räck i strömmen at dränka dem alla, men mintes ej at han blefwo naken.» Istället får BÄCK ofta uppmaningar att komma till Uppsala.¹

Philosophia botanica, denna koncentrerade handbok och lärobok, hade icke gärna kunnat fullbordas på så kort tid som skedde, om icke en stor del av stoffet redan förut hade mer eller mindre grundligt behandlats. Som en direkt föregångare till arbetet i fråga måste man betrakta *Fundamenta botanica*, en liten volym omfattande 12 kapitel, vilkas alla rubriker

Om LÖFLINGS levnadslöpp, brev, resor och samlingar har Linné (1758) skrivit en särskild bok, *Iter hispanicum*, »att något document skulle existera äfter en så wärdig Eleve» (Egenh. anteckn., s. 58). Biografien är genomandad av beundran för och saknad efter den bortgångne, en av Linnés apostlar, som lovat så mycket och hade kommit till »ett Land, som ännu aldrig varit skådat af upmärksamma ögon». Linné slutar: »Det har varit mitt nöje, att skrapa tilsamman de få lämningar, jag kunnat öfverkomma, i mening att genom deras utgifvande, rädda hans namn från den glupska tiden.

Med et ord, då den tärande tiden brände LOEFLINGS Lik, utkrafade jag desse skärfvor, och gömde dem i denna pappers ask, med utanskrift:

LOEFLING
uppförde sig
för
Flora och dess Älskare;
De
sakna Honom.»

Det kanske här bör noteras, att i vår årsskrift (ALMKVIST 1925 och 1927) ha publicerats ett par manuskript i översättning, som hade påträffats i botaniska trädgårdens arkiv i Madrid. Det ena utgöres av LÖFLINGS dagboksanteckningar från en resa i Spanien och det andra är ett inventarium över hans kvarlåtenskap.

¹ »Nu går rötēmånaden in, och blomstren begynna komma i sin fägring.

När kommer min k. Broder ifrån himlen [d. v. s. hovet; Bäck var kgl. livmedicus] neder till oss som bo på jorden? Men då måste M. Br. icke taga Guda magen med sig, utan lefwa tarfweligit med strömming och wälling. jag väntar med nästa post få wetta, när M. k. Br. kommer. vale.» (27 juni.)

Den 7 sept. skriver Linné också: »Ännu är intet hopp om scholælof till stockholm; jag är ej ännu förlöst ifrån *Philosophia Botanica*; och skånska resan måste skrifwas dagel.»

man ordagrant återfinner i *Philosophia botanica*. I *Fundamenta* framläggas 365 i aforistisk stil hållna satser. Trots att arbetet blott omfattar 1 1/2 ark, hade han likväl där »bragt hela Botaniquen under så många reglor, som dagarne äro i året» (Egenh. ant., s. 7). Också *Philosophia botanica* har 365 teser. Även om flertalet av dessa ha fått samma formulering som i *Fundamenta*, är dock överensstämmelsen icke alldeles fullständig. År 1737 utkom *Critica botanica*, där satserna 210—234 (kap. VII—X) i *Fundamenta botanica* ha vidare utarbetats, exemplifierats och förklarats. Dessa kapitel behandla både här och i *Philosophia botanica* regler för namngivningen, species-differenser, varieteter och deras beteckning samt synonymmer. Även *Bibliotheca botanica*, *Classes plantarum*, *Sponsalia plantarum* och *Vires plantarum* (Amoenitates acad., 1) uppräknas som källskrifter i företalet till *Philosophia botanica*.

Linné meddelar också, att han länge hade haft för avsikt att under titeln *Philosophia botanica*¹ sammanställa och med nya exempel och observationer utöka innehållet i de nu nämnda skrifterna. Han hade också flitigt samlat material för en sådan nybearbetning och komplettering (särskilt gäller detta kap. IV, VI och XI). Emellertid greps han av förfäran, då han tänkte på allt som borde meddelas, och kom också att känna en sådan motvilja för det mödosamma författarskapet, att han måste låta det hela vila till en gynnsammare tidpunkt (»in tempora commodiora»). Med åren hade Linnés offentliga och privata åligganden ökat (»auctis indies curis publicis & privatis, muneris negotiis»), samt de naturvetenskapliga resorna krävt alltmera tid, så att han hade börjat att tvivla på att någonsin kunna fullborda verket. Men då hans förläggare ivrigt hade önskat att få lägga upp en ny edition av *Fundamenta botanica* och därjämte Linnés egna lärjungar livligt hade yrkat, att den skulle utökas med en beskrivning av växternas olika delar jämte hans egen strikta terminologi (allt enligt den metod som Linné brukade begagna vid sin elementära undervisning, »prælectionibus»), hade han låtit sina betänkligheter fara, särskilt som även mera förfarna

¹ Linnæus, ännu en ograduerad student, skrev i okt. 1733 ett brev till landshövding G. GYLLENGRIP i Umeå. Utan att besväras av någon falsk blygsamhet uppräknar Linné titlarna på en rad manuskript, som han hade liggande; och med utpräglad, men fullt berättigad självkänsla, framhåller han även deras stora betydelse. Han omtalar också en »*Philosophia botanica*»: »där alla Botanici ej ägt öfver 20 à 30 generelle grundsatzer, har iag bracht dem genom en otrolig autopsie till 200 à 400. Wisar först, huru han och hon aflar hos örterne på nästan lika sätt med diuren; Hwarutaf man bör kiänna alla örter af första påseendet; hwaruti Botanici bedragit sig, då de gjort de nye galne systemer.» — Den nämnda boktiteln har tydligen mycket länge föresvävat Linné, vilket han också har framhållit i företalet till sin *Philosophia botanica*.

I Ilamburgische Berichte von Gelehrten Sachen, 1738, s. 476 (Facsimile hos BRYK 1919, s. 156) talas om SIEGESBECKS utfall mot Linné och meddelas: »Sonsten ist der Hr. Doct. Linnäus Vorhabens in seiner, unter Händen habenden Philosophia Botanica [...], auf alles, ohne Bitterkeit, und kurz, in blosser Anziehung der Stellen, zu antworten.»

botanister hade begärt att få en dylik sammanställning.¹ Men knappt hade han börjat att sammanställa sina anteckningar för att få ett tryckfärdigt manuskript, förrän en gruvlig arthrit bröt ned själ och sinne jämte kroppskrafterna (»ita una cum corporis viribus mentem & animam fugit»), så att företaget nära nog hade kvävts i själva brodden (»ut in ipsa herba fere suffocatum fuisset»). Men sedan Linné hade återvunnit sina krafter, kunde han nu till sina lärjungars fromma utgiva ett kompendium av den botaniska filosofien, vilket dock endast omfattade botanikens första grundlinjer och lärospån. Men om öde och fritid så skulle tillåta, hoppades han framdeles att kunna utgiva en betydligt utvidgad upplaga (en förhoppning, som dock aldrig skulle bli infriad).

Linné förklarar till slut, att han är sysselsatt med att samla material till ett planerat arbete: *Species plantarum*. Han uppmanar därför Europas botanister att sända honom dupletter av sällsynta växter eller av sådana, som förut ej omnämnts i hans skrifter, på det att han måtte kunna inränga dem under rätta släkten samt ange deras speciella karaktärer. I gengäld lovar han att offentligt tacka givarna (»publice testari gratum animum in eos»), där deras arter bli omtalade i texten.

Detta var ungefär innehållet i Linnés tal till *lector botanico*. Sedan följer en sida, *Introductio*, med kända sentenser ur *Systema naturæ* och därefter de olika kapitlens 365 lapidariska teser (»där äro få ord som mena mera», skrev han som nämnt till BÄCK). De åtföljas så gott som alla av kortfattade utläggningar: exempel, förklaringar, litteraturhänvisningar, namnlistor o. dyl., som ha satts med mindre stil. Hela boken får på så sätt, liksom *Fundamenta botanica* och *Critica botanica*, en kort-huggen, katekesmässig prägel, som dock är fullt avsiktlig, även om framställningen härigenom kan bli en smula tung. Man känner verkligen en viss respekt för de små gossarna FABRICIUS², vilka som barn »studierten weit mehr die species plantarum und die philosophiam botanicam als den Cornelius Nepos oder Cicero». Hela verket präglas av Linnés lidelse för ordning, kategoriklyvning och systematisering. »Han visade allestädes sig född Methodicus», står det i Egenh. anteckn. (s. 88), och, tillägger han, var »en af de starkaste Observatores wi känt».

Som ett exempel på Linnés koncentrerade skrivsätt välja vi här att göra en översättning av ett stycke i första kapitlet (Bibliotheca):

¹ I Egenh. ant. (s. 48) står: »Linnæi Correspondenter hade åhrligen yrkat, att han måtte utgifva sin Philosophia Botanica, på det termerna och principierna kunne fås tillsammans uti ett wärk. Detta såg LINNÆUS war ganska nödwändigt, icke allenast för den lärda werlden, utan ock för sine Discipular, och altså blef wärket nu förfärdigadt.»

² Den ene var J. CHR. FABRICIUS (1745—1808), professor i Kiel, berömd entomolog och Linné-lärjunge, som har skrivit en intressant biografi över mästaren.

11. ICHNIOGRAPHI (8) framställa Växternas Utseende genom Avbildningar. Denna konst, ett återgivande som i en spegel, användes ej av de gamle. Erforderligt: *Botanisten, Tecknaren, Gravören.*

Framstående äro: *Dillenius, Columna, Fehret.*

Dålig: *Muntingius.*

Alla delar böra observeras med hänsyn till sitt läge och de naturliga storleksförhållandena, vilket också gäller *Fructificationens* minsta delar.

Vi ha TRÄSNITT, varuti *Gesnerus* och *Rudbeckius* ha utmärkt sig.

KOPPARSTICK (Dondis 1536) *Ferrarius, Dodartius, Breynius, Commelinus, Læselius, Rheedeus, Hermannus, Rivinus.*

BLYTRYCK¹: *Dillenius.*

KONTURTECKNINGAR utan skuggning: såsom *Brunfelsius, Fuchsius, Clusius, Plumierus.*

KOLORERADE i naturliga färger: *Martynus, Blackwell, Weinmann.*

ORIGINAL-AVKLAPPNINGAR av blad i stället för tryckta bilder. *Hesselius* i Amerika 1707, *Knipphofius* i Tyskland 1733.

LYXEDITIONER: *Rheede, Sloane, Dillenius.*

FUSKVERK: *Brauner, Myller, Brunswig, Cuba, Lonicerus, Nylandus, Palmberg, Hernandez.*

MYCKET VANLIGA VÄXTER: *Matthiolus, Camerarius, Lobelius, Dodonæus, Fuchsius, Clusius, Beslerus, Swertius, Robertus, Morisonus, Rivinus, Vaillantius.*

EXOTISKA VÄXTER: *Morisonus, Plukenetius, Petiverus, Dodartus, Martynus, Alpinus, Barrelierus, Bocconus, Catesbæus, Dillenius, Hermannus.*

HERBARIET² är bättre än alla Bilder och nödvändigt för varje Botanist.

1. Växter få icke insamlas våta,
2. delar icke borttagas;
3. de utbredas försiktigt,
4. men böjas icke.
5. *Fructifikationsdelarna* skola vara med.
6. Växter skola torkas mellan torra papper
7. så fort som möjligt — dock icke med hett järn —
8. och under måttligt tryck i pressen.
9. De uppklistras med fisklim

¹ »Stanneæ», tryckmetall av bly och silver; även tenn.

² Linné (Egenh. ant., s. 224) har om sitt eget herbarium meddelat följande. »Odisputabelt är af alt detta, att ingen Botanicus ägt bättre och mångfaldigare tillfällen att få större samlingar torkade växter eller ett rikare Herbarium, hvilket är lagdt i ordning efter genera, ordines och classes med nedantill påskrifne nomina specifica. Alla dessa växter har jag inklistrade hvar species på ett särskildt halft ark papper; och alla halfark, som höra till samma genus, har jag inlagde i helt pappersark, på hvilket jag skrifvit namnet af genus och på halfarket namnet af species. Genera eller de hela arken har jag rangerade efter ordines och classes i 2:ne skåp, med indelningar afpassade efter classerna, så att, då genus och class äro bekante, man straxt kan finna rätt på den växt man söker. Så simpel arrangering har icke blifvit påtänkt förut.

Där som flera exemplar fordrats, i anseende till varieteter eller några förändringar i species, har jag lagt åtskilliga quartblad imellan, och alla de quartblad, som höra till samma species, har jag fästat tillsammans med en knappål i sidokanten.»

Om herbarieskåp se här s. 23 och 24!

10. och förvaras alltid på *pappersark*.
11. Endast *en art* sätts på sidan.
12. Pappersbladen få icke *inbindas* till böcker.
13. *Släktnamnet* skrives överst,
14. *Artnamn* och närmare upplysningar på baksidan.
15. Ett *släktes arter* läggas inom ett *gemensamt omslag*.
16. Växterna ordnas efter ett *system*.

När man med vördsam hand vänder blad efter blad i den 200 år gamla volymen, och ofta med beundran, men stundom kanske också med ett småleende läser i den, så finner man mycket, som ur olika synpunkter skulle vara intressant att få omnämna eller referera. Först ämnade jag redogöra för innehållet kapitel efter kapitel, men måste, särskilt på grund av utrymmesbrist, avstå härifrån.

Det är naturligtvis mycket lätt att mot bakgrunden av vår tids vetande kritisera vissa delar av Linnés uppfattning och framställning. Så var t. ex. homologibegreppet honom rätt främmande. En jordstam blev för Linné i allmänhet detsamma som *radix*, rot, och som *semen*, frö, betecknas t. ex. compositéernas, björkens och gräsens frukter.

En våldsamt och genom sin naiva realism rätt roande parallellisering mellan de högre växternas samt människans och djurens fortplantning finner man i tes 146: »Fodret är sålunda brudkammare, kronan sparlakan, ståndarsträngarna sädesledare, knapparna testiklar, pollen sperma, märket vulva, stiftet slidan, fruktämnet äggstocken, frukten (*pericarpium*) en befruktad äggstock och fröet ägget.» Han fortsätter i samma stil: »Fodret kunde också betraktas som de yttre blygdläpparna eller förhuden», och »kronan skulle ävenledes kunna motsvara de inre blygdläpparna». En annan jämförelse (tes 136) med förhållandet hos djuren göres beträffande cotyledonerna (»*corpus laterale seminis*») å ena sidan och djurens placenta¹ och fosterhinnor å den andra: »Djurens cotyledoner bildas av äggets gula, där livspunkten uppkommer; alltså äro växternas hjärtblad, som omsluta fostret (*corculum*), sak samma.» Och vidare: »De mjölkförande (*lactiferi*) cotyledonerna nära växtpunkten (*plumula*) ända tills den utsänder rötter, liksom fallet är med placentan eller cotyledonerna hos djuren.»

Linné avbildar (fig. 151) ett pollenkorn, *microscopio visum*, vilket har utgjutit sitt innehåll (såsom ofta explosionsartat sker i vatten) och meddelar (tes 88): »Pollen är ett vegetabiliskt pulver, som brister, då det fuktats av en lämplig vätska, varvid det också elastiskt utslungar sitt innehåll; men detta kan ej iakttagas med obehägnat öga (sensibus nudis imperscrutabilem).» I tes 145 omtalas också, att pollenet brister på märket och utgjuter sin »*auram seminalem*» (»materiam impalpabilem, quam explodit», tes 143),

¹ »*Placentatio*» är enligt Linné (s. 102) »hjärtbladens anordning (*dispositio*) vid fröets själva groning». Han urskiljer *Acotyledones*, *Monocotyledones*, *Dicotyledones* och *Polycotyledones*.

som absorberas av märkets fuktighet. Pollenslangar voro okända för Linné; men vid ett tillfälle måste han dock senare ha iakttagit dem. Hos sin »Amaryllis den sköna» (avbildad i vår årsskrift, XXIV, s. 19) observerade han (1760, s. 15) nämligen, att efter pollinationen »krypa strömmar eller mörka strimmor från märket till fröämnena» (»ac postremo rivulos, seu strias opacas, a stigmatē ad rudimenta seminum perreptare»). Detta var en viktig iakttagelse, trots han icke fullt förstod dess verkliga innebörd. Medan vi tala om fortplantning, kunna vi ju också citera tes 137: »Avkomman bildas icke enbart av ägget och ej heller enbart från de hanliga könsprodukterna (*genitura*) utan från båda gemensamt, vilket djurbastarderna, förnuftet och anatomien ådagalägga.» Det framgår av de korta förklaringarna, att med »*ratio*» här syftas på ärftliga missbildningar; och med *anatomia* förstås placentans och navelsträngens förhållande, vilket sistnämnda ju verkar rätt obegripligt. Vidare meddelas: »De av Leuwenhoeck beskrivna små sädesmaskarna äro icke självständiga varelser; men de äro små kroppar, som icke äro levande i och för sig, men trots detta åstadkomma de befruktning.» Enligt Linnés uppfattning (tes 139) skulle alla växter vara utrustade med blomma och frukt, även om dessa ej kunde uppfattas med våra ögon (»etiam, ubi visus eosdem non assequitur»). Som bevis omnämner han bland annat sin upptäckt av mossornas »frön», de »tångblommor», som hade studerats av RÉAUMUR, samt blommorna hos *Lemna*¹.

Philosophia botanica ger, som vi sett, på många ställen upplysande glimtar om Linnés syn på förhållanden, som ha en mera allmän betydelse; men då det gäller sådana av fysiologisk och anatomisk art kunna hans uttalanden naturligtvis endast ha ett historiskt intresse. Han omtalar sålunda i tes 147: »Växterna sakna hjärta, men värmen åstadkommer i stället allt» (»*Cor plantis nullum, sed Calor efficit omne*»), låt vara med en föregående liten reservation: »Veteribus dictum fuit», har blivit sagt av de gamle. Där framhålles också, att växter inte alls behöva något hjärta, då de icke ha någon *circulatio* av vätskor utan endast en *propulsio* (genom transpirationen) av sådana.

Den berömde fysiologen JULIUS SACHS, som har skrivit ett bekant arbete om botanikens historia, förgade sig naturligtvis över att Linné, som hade föga intresse för anatomi, inräknade (kap. Bibliotheca, tes 43) *anatomici* under en kategori författare, *Botanophili*, »som skriva diverse observationer om växter, även om dessa icke direkt avse den botaniska vetenskapen, t. ex. anatomer, trädgårdsmästare, medicinare och författare i blandade ämnen». (De sistnämnda exemplifieras med ekonomer, så kallade biologer — »*Panegyrica plerumque exclamarunt*», — teologer och poeter.)

¹ I första upplagan av *Flora Suecica* (1745, s. 364) förde Linné ännu släktet *Lemna* till *Cryptogamia Algæ*. Han har åtminstone sett *Lemna gibba* blomma.

Refererande till GESSNER uppger Linné (tes 78), att växterna ha tre slags kärl, nämligen saftkärl (*vasa succosa*), som leda vätska, *utriculi*, som förvara den i sina rum, och *tracheæ*, som draga till sig luft. — Som *utriculi* betecknas också (tes 163: IX) *Nepenthes*-kannorna (»cylindrum magnitudine & figura penis»!); men Linné kunde förstås icke gärna komma på en så paradoxal tanke som att den exotiska växten skulle vara djurätande. Det gjorde han för övrigt inte heller beträffande våra *Drosera*-arter, där dock förhållandet lättare skulle kunna ha upptäckts. På tal om carnivora växter kan det kanske intressera någon att höra, att Linnés son den 11 juni 1766 upptäckte små musselkräftor i många av den submersa *Utricularia*-örtens otaliga fångstblåsor. Beträffande sin *Monoculus conchaceus* omtalar Linné senior (*Systema naturæ* 1767, s. 1059) i översättning följande: »Den förekommer i sött vatten, där den svävar omkring som en liten musselunge. Jag rekommenderar vetgiriga mikroskopforskare att undersöka även ett annat litet djur, som liknar *Monoculus conchaceus*, fast det är mindre och håller sig dolt inne i de genomskinliga blåsorna hos *Utricularia vulgaris*, låt vara inte i alla. Den 11 juni 1766 observerade min son Carl Linné, professor i botanik i Uppsala, att man utifrån kunde se hur det rörde sig därinne.»¹ Den unge normannen MARTIN VAILL, som 1770 åhörde Linnés *prælectiones privatissimæ* på Hammarby, antecknade även om blåsorten, att i »hver *utriculus* er en *monoculus*» (HOLMBOE 1910, s. 14). I sitt tal över *Deliciæ naturæ* 1772 vid rektoratets nedläggande i domkyrkan uppräknade också Linné bland andra märkvärdigheter den amerikanska växten *Dionæa*, flugfällan, »som tager flugor och håller dem tils de spakna».

På flera ställen framskymtar i Linnés skrifter en ofta återkommande spekulation över märgen (*medulla*) såsom något kontinuerligt växande och så att säga det honligas princip. Denna åsikt, som han för övrigt i stort sett har övertagit från CÆSALPINUS, kunna vi inte behandla här. Förf. hoppas dock att framdeles få återkomma till ämnet, enär Linné gärna sysselsatte sig med dessa funderingar. Hans många biografer ha ofta icke alls behandlat denna underliga uppfattning eller också endast omnämnt den mera i förbigående.

Som känt är var Linné en mästare, för att icke säga en konstnär, då det gällde att karakterisera, att klart och kortfattat beskriva ett naturföremål. Den vaga betydelse, som många ord ofta ha i vardagsspråket, göra dem föga användbara, då det gäller vetenskaplig precision. Deras innebörd måste därför noga definieras, och för att kunna täcka nya begrepp måste nya ord upptas från eller tillskapas av de klassiska språken. Linné bemö-

¹ »Habitat in aquis dulcibus, ubi volitat uti pullus Conchæ. Curiosus Micrographis examinandum commendo animalculum Monoculo conchaceo simile, sed minus, latitans solitarium intra pellucidos utriculos *Utriculariæ vulgaris*, tantum non omnes, cujus motus extus conspicuus, observatum 1766. Jun. 11. a Car. Linné, filio; Prof. Bot. Ups.»

dade sig om att sovra och noga definiera termerna, och han ordnade och samlade dem i sin *Philosophia botanica*. Endast för att tydligt kunna ange bladens olika utseende och beskaffenhet uppgör han en lista på 139 olika beteckningar, som exemplifieras (s. 42—49). (»Ändtligen definierade och afritade han *figuras Foliorum* med sina av honom påsatte namn, hvilka figurer många sedan afcopierat, men få nämt, af hvem de dem tagit», står det i Egenh. ant., s. 205.) Terminologiens vikt inskräper han på ett ställe med orden: »En nybörjares första uppgift skall därför vara att lära sig vetenskapens termer» (»Terminos artis nosse itaque primum Tyronis erit»). »Termerna», framhåller han vidare, »göra, att vi kunna uttrycka våra meningar i få ord.» Linné demonstrerar även åskådligt (s. 133) huru en beskrivning av en linblomma i mera oratorisk stil kräver nära en hel sida, om alla detaljer skola komma med; och som en verkningsfull kontrast häremot trycker han sedan en kort men lika innehållsrik beskrivning, tack vare att han använder en strikt terminologi.

I kapitlet *Systemata* finner man en översikt av alla de försök, som gjorts att gruppera växterna. Att Linnés artificiella system så allmänt slog igenom som skedde berodde säkerligen icke bara på att det möjliggjorde en bekväm klassificeringsmetod, där man förr ofta hade stått alldes rädlös, utan också på att flera av hans klasser verkligen omfattade naturliga familjer såsom t. ex. *Didynamia*, *Tetradynamia*, *Syngenesia*, *Gynandria*. I tes 77 framhåller han liksom på andra håll, att man måste med all iver undersöka möjligheterna till en naturlig indelning och tillägger: »Detta är det första och sista önskemålet inom botaniken» (»Primum & ultimum hoc in Botanicis desideratum est»). På sidorna 27—36 lämnar Linné själv en del bidrag, »*fragmenta*», till ett sådant system och uppräknar 67 naturliga grupper med tillhörande släkten. Det kommer därför nästan som en chock, då man omedelbart därefter i nästa kapitels början läser följande: »Vegetabilia comprehendunt Familias VII: *Fungos*, *Algas*, *Muscos*, *Filices*, *Gramina*, *Palmas*, *Plantas*.» Detta befängda hugskott att indela fröväxterna i gräs, palmer och »plantæ» (de övriga) är föga hedrande för Linné, men *interdum dormitat bonus Homerus*. (I *Fundamenta botanica* uppräknas: »Lithophyta [koraller m. m.], Algæ, Fungi, Musci, Filices, Gramina, Herbæ cum arboribus.»)

Den först i *Fundamenta botanica* framställda och sedan ofta citerade satsen: »Species tot numeramus, quot diversæ formæ in principio sunt creatæ» (»Vi räkna så många arter, som de i begynnelsen hava skapats olika») anföres också i tes 157. Uppkomsten av nya arter förnekas sålunda, men Linné har dock redan tidigare anfört och även här upptagit en del skäl (växtgeografiska sådana, den bekanta *Linaria-pelorian*, några förmodade hybrider), som skulle kunna tala i motsatt riktning. Vi veta ju, att Linnés uppfattning i denna fråga blev ganska bestämd. Han tänkte sig nämligen, att den artbildning, som han insåg måste ha ägt rum i naturen, skulle ha åstadkommits genom

bastarderingar. I begynnelsen skulle endast en representant för varje släkte ha skapats; ja, han förmodade t. o. m. endast en representant för var ordning. Linnés spekulationer ha icke mycket gemensamt med vår tids descendenslära. Hans artbegrepp var dock klart genetiskt utformat.

Släktens¹ och arters nomenklatur behandlas utförligt ur olika synpunkter, och utredningar, regler och anvisningar följa tätt på varandra. Det binära benämningssättet, som infördes i *Species plantarum* 1753, fastslås ännu icke som det enda tillåtna, men dock hävdas själva principen (tes 257). (»Nomina trivialia», d. v. s. enkla artnamn, »kunna brukas såsom Linné redan hade gjort i *Pan suecicus*».) Han påpekar också hur praktiskt detta beteckningsätt verkligen är.

Ett kapitel behandlar varieteter av olika slag. Många kulturformer anses ha uppkommit direkt genom odlingens inverkan (»Cultura tot Varietatum mater» —), liksom de gärna skulle slå tillbaka till vildformen, om de överlåtes åt sig själva (»optima quoque Varietatum examinatrix est», tes 316); ett förhållande, som — om det överhuvudtaget inträffar — först har klarlagts genom den moderna ärftlighetsforskningen. Linné citerar VIRGILII *Georgica*, I:

*Vidi lecta diu, & multo spectata labore
Degenerare tamen: ni vis humana quotannis
Maxima quæque manu legeret: sic omnia fatis
In pejus ruere, ac retro sublapsa referri.*

I G. J. ADLERBETHIS (1807, s. 59) metriska översättning lyda verserna sålunda:

¹ En lista (tes 234) över en del släktnamns etymologi ger oss en del, ibland intressanta upplysningar, såsom för att taga några exempel:

<i>Alchemilla</i> ab	Alchemistis Ros foliorum.	Alkemisternas bladdagg.
<i>Potentilla</i>	Potentia virium.	Krafternas makt.
<i>Pulsatilla</i>	Pulsatione floris vento.	Blommornas svängande i vinden.
<i>Tormentilla</i>	Torminibus dysentericis.	Dysenteriplågor.
<i>Limosella</i>	Limo natali.	Dess växtplats i slammet.
<i>Gratiola</i>	Gratia Medicinali.	Behaglig medicinsk verkan.
<i>Samolus</i>	Samo insula.	Ön Samos.
<i>Calendula</i>	Calendis omnibus floret.	Blommar alla månader.
<i>Filipendula</i>	Filo pendent radices.	Rotknölarna hänga i en tråd.
<i>Sanicula</i>	Sanando vulnera.	Sårlikande.
<i>Borrago</i>	Cor agens veteribus.	Hjärtmedel enl. de gamle.
<i>Medicago</i>	Medis advecta.	Införd av mederna.
<i>Solidago</i>	Solidando vulnera.	Hopdragande sår.
<i>Reseda</i>	Resedando dolores.	Stillande av sårsmärtor.
<i>Sedum</i>	Sedendo in rupibus.	Sittande på klippor.
<i>Ledum</i>	Lædendo odore.	Skadlig lukt.

(I fråga om *Reseda* torde Linné tänkt på PLINIUS' sympatetiska formel: *Reseda morbos reseda*.)

Dock, hur strida de synts, ja äfven valda med omsorg,
 Har jag dem sett urartas, i fall ej människohanden
 Ärligen letar de bästa till sådd. Så genom ett allmänt
 Öde försämras allt och återfaller i vanmakt.

HUGO DE VRIES (1901, s. 14), mutationsteoriens upphovsman, påstår, att Linné rent av skulle ha förbjudit sina lärjungar att syssla med »*Varietates minores*». I tes 310 står visserligen: »*Varietates levissimas non curat Botanicus*» (d. v. s. en botanist befattar sig inte med de obetydligaste varieteterna); men Linné reagerar här endast mot de många fantasinamn, som tulpanodlare¹, trädgårdsmän och pomologer ha brukat åsätta sina otaliga nyskapelser. Han har förut (tes 259) frambållit, att varieteter tidigare ofta hade betraktats som särskilda species; och en av orsakerna till det sammelsurium, som därigenom hade uppkommit, vore just »*Anthophilorum rabies contagiosa*», blomstervännernas smittosamma galenskap.

I *Philosophia Botanica* behandlas bland mycket annat även spridningsbiologien (tes 132). Om växternas olika förekomst i naturen, deras blomningstider, det bekanta blomsteruret (*Horologium Floræ*) m. m. läser man i kapitel XI, *Adumbrationes* (Utkast)²; och i det tolfte korta kapitlet meddelas slutligen en del om växternas »*vires*» (krafter). Det är här bl. a. fråga om deras farmakologiska egenskaper och bromatologiska värde. Man varnas för att äta svamp, ty enligt gamle PLINIUS skulle den vara en rätt betänklig föda (»*Fungi anceps cibus Plinio*», tes 354).

Boken avslutas med en förteckning av imponerande längd över termer och namn samt ett sakregister (s. 311—362). Nio blad med kopparstick illustrera verket. Delfigurerna, som ofta äro starkt schematiserade och rätt enkelt utförda, ha på dessa bildsidor numrerats i löpande följd, 1—167. *Tabula X* återger 14 bladbilder (i träsnitt); och på *tab. XI* slutligen ha vi en ritning över hur ett herbarieskåp bör inredas för att hysa en växtsamling ordnad efter Linnés sexualsystem. Figurförklaringarna ha satts på vänster sida om *tabulæ* (som med undantag av de två sista sakna

¹ I ett brev av den 1 jan. 1774 till Linné från BJÖRNSTÅHL omtalar denne, att en markgreve i Karlsruhe »hade en förunderlig lust till Tulipaner: här räknades till 5 000 sorter Tulipaner i trädgården, alle lät han afrita med sin naturliga och sköna fergor, höll dertill flere ritare: här finnas ock desse ritningar i Bibliothequet, och utgöra emot 20 stora folianter, bara ritningar, som äro täcka att se på, men ingen nytta i Botaniquen».

² I anmälan i Lärda Tidningar refereras kapitlets innehåll sålunda: »Cap. 11 afhandlar *Adumbrationer*, samt huru beskrifningar på örter böra uppsättas, dem ingen tilförene rätt förstått, hwarest äfwen talas om örternas jordmon, och wisas huru man endast av örterna kan säja hwad jordinon är på hwart och et rum. Här föreställes äfwen huru Allmanachor kunna göras efter Botanisk Horizont, til större nytta för Oeconomien, än man allmänt skulle tro; och ändteligen huru man på blommorna kan se hwad klockan är om dagen; ehuruwål Auctor, som ärnar fullfölja detta uti et särskildt werk, tyckts förestült saken således, at hon endast af Hans Disciplar ännu kan fattas.»

text på baksidan). För att nu också utnyttja högersidorna («ne paginae alternæ vacuæ relinquerentur») har Linné fyllt ut dessa med några småstycken av varierande innehåll («de *instructione* disciplinæ»), som visa »huru en begynnare skal studera i Botaniqven: huru et Herbarium skal göras: huru Herborasitiones skola anställas: huru en Academisk Trägård skal inrättas: huru Botaniska resor böra ske: huru en Botanicus rätt skal igenkännas, m. m.» (Lärda Tidningar). Dessa ha översatts av min vän bibliotekarien, fil. d:r ARVID HJ. UGGLA och äro tryckta i slutet av denna uppsats.

I Sverige utgavs som nämnt aldrig någon ny upplaga av *Philosophia botanica*, men i utlandet omtrycktes den fem gånger och sist så sent som 1824 («aucta et emendata studio» C. SPRENGEL). En mycket god fransk översättning har gjorts av FR. A. QUESNÉ, 1788, och en ganska fri engelsk översättning och bearbetning (med en del tillägg och uteslutningar) fullbordades 1785 av apotekaren H. ROSE. Även en rysk och två spanska översättningar ha sett dagen. Om ett sammandrag av *Philosophia botanica*, »Introduction to Botany», utgivet av J. LEE (London 1765) säger Linné (Egenh. ant., s. 218): »Hvart enda Ord taget ifrån Linnæus.» Icke mindre än 9 upplagor utgävos av denna Introduction.

Tydligen var Linné själv ganska belåten med sitt verk och karakteriserade det sålunda (Egenh. ant., s. 77): »*Philosophia Botanica* fattades ännu till Botaniquens upkomst och stigande till dess rätta högd. I denna bok har LINNÆUS icke allenast noga distinguerat alla växternas delar, utan ock definierat dem så noga, att man skulle tycka, det man svårigen kunne komma längre i denna wettenskap; hvarjämte han wisat, huru *beskrifningar*, *characterer* och andra *lagar* böra i Botaniquen förstås. Här wilje wi nu upräkna de delar som LINNÆUS först infört [och så följer en lång lista börjande med *Corolla*, *Spatha*, *Nectarium*, *Anthera*, *Filamentum*]. *Termerne* i Botaniska wettenskapen hafwa således i denna bok blifwit polerade ifrån sin rost, och lagarne stadfästade medelst exempel, så att ett särskilt arbete fordrades, blott att den samma recensera.»

Som ett totalomdöme om arbetet ifråga läses i Lärda Tidningar¹: »Utaf detta arbetet lærer hwar och en kunna döma hwad insigt Auctor har uti den Botaniska wetenskapen, som där indragit hela Sciencen med de raraste, nyaste och egna Rön, hwilket alt är stält med en kårt och sinrik Stil, efter Auctors sätt, at skrifwa; hwarigenom icke allenast Botanisterne, utan ock dess Auditores hafwa fått en makalös hjälpreda uti wetenskapen, som här är utredd ifrån de mästa knutar. Med et ord: detta kan anses, som en Gram-

¹ De utgävos av den bekante bokförläggaren och skriftställaren LARS SALVIUS under åren 1745 till hans död 1773. En minnesteckning över honom har författats av SCHÜCK i Sv. Ak. Handl., 39, 1928.

matica och Syntaxis för dem, hwilka wilja utwälja det Botaniska Studium, utom hwilken de ej kunna gå långt, utan at snafwa.» Det är inte alldeles uteslutet att Linné själv har författat recensionen (eller åtminstone haft ett finger med vid dess tillkomst), liksom han ibland gjort vid andra anmälningar av sina skrifter. — AGARDH (1863, s. 48) har på ett alldeles utmärkt sätt karakteriserat Linné: »Han var ärelysten, han var fåfäng, ja äfven mer än hvad man af en så utmärkt man skulle väntat, men icke högmodig: fåfäng som ett barn, ej som en qvinna.»

Philosophia botanica kan på sätt och vis betraktas som en lagbok beträffande namngivningsfrågor¹ m. m., och den fick också ett stort anseende som en bekväm sammanfattning av en myckenhet botaniskt vetande. Arbetet omfattar i viss mån också utblickar på vår vetenskaps historia. Den nyssnämnde botanisten och biskopen, nationalekonomen och kulturpersonligheten C. A. AGARDH (s. 31) sammanfattade sin uppfattning sålunda: »*Philosophia Botanica* öfverträffade allt hvad dittills blifvit öfver Botanikens theorie författadt. Det var uttrycket icke blott af hans egen, men af vettenskapens mannakraft.» Detta är visserligen citat ur ett äreminne med dess inslag av panegyrik; men det torde dock knappast innebära någon större överdrift, om man vill återge samtidens uppfattning. I en not (också omnämnd av FRIES) meddelar AGARDH, att »en af de förtjenstfullaste, mest originale föreståndarne derföre [d. v. s. för »den skola, som satt sig i yttre opposition emot Linnés system»], den ryktbare RICHARD² i Paris, försäkrade författaren, att han hvarje vinter en gång genomläste den, och ännu i sitt 70:de år fann den ny och förtjusande». (Att sexualsystemet egentligen vore att anse som ett provisorium, fast av stort praktiskt värde, har ju Linné själv framhållit.)

JEAN-JACQUES ROUSSEAU var en mycket intresserad växtkännare, och han har utom de bekanta, flera gånger omtryckta (t. ex. av HAÜY 1802) botaniska breven också skrivit början till en »*Dictionnaire de botanique*». *Philosophia botanica* skaffade han sig 1765 (JANSEN 1885, s. 81) och karakteriserade den sålunda: »C'est le livre le plus philosophique, que j'ai vu de ma vie» (cit. efter STÖVER 1792, s. 368).

Den kände resenären, orientalisten BJÖRNSTÅHL³ besökte ROUSSEAU 1770, och berättar härom i ett brev av den 1 sept. Detta har ett så stort kulturhistoriskt intresse, att en del måste citeras.

¹ Redan om sin *Critica botanica* 1737 framhåller LINNÉ (Egenh. ant., s. 72), att ingen hade förut utstakat gränserna »för Botaniska *Namnen*, som därföre sedan blifvit ett barbariskt språk, intill dess LINNÆUS, labore Herculeo rensade detta *Augiæ stabulum*».

² LOUIS CLAUDE RICHARD (1754—1821), forskningsresande, professor vid l'Ecole de médecine.

³ JACOB JONAS BJÖRNSTÅHL föddes 1731 i Näshulta socken i Sdml., där en minnessten över honom blev rest 1949. Som fattig docent i Uppsala fick han i egenskap av guvernör för ett par bröder RUDBECK tillfälle att under flera år vistas vid utländska lärosäten; och sitt reseliv fortsatte han också efter sin utnämning till adjunkt och senare professor. Då lönen härunder

»Jag har gjort med honom så nära bekantskap», står det, »som man kan med en så besynnerlig Philosophe. Han arbetar nu i Botaniquen med den häftighet och ifver, som utmärker alla hans gerningar. Han frågade mig, när jag första gången var hos honom, om jag studerar Botaniquen? När jag svarade honom, at jag då och då profiterat af Hr von Linnés undervisning m. m. reste han up sig och ropade högt: *Ni känner då min Mästare och Lärare, den store Linnæus; när ni skrifver honom til, sade han, så hälsa honom ifrån mig &c.* mettez-moi à genoux devant lui (at bruka hans egna ord), *och säg, at jag icke känner någon större människa på jorden, och at jag har at tacka honom för min hälsa ja sjelfva lifvet*; med flera starka uttryck, som gåfvo tillkänna hans innersta högaktning för världens störste Botanicus. Hr Rousseau visade mig sedan *Philosophia Botanica*, och sade: *I denna Boken är mera visdom än uti de aldrastörsta Folianter, och i det stället at mäst alla edra Böcker ifrån Norden äro chargerade med förmycken erudition, så är icke et ord i denna, som icke är nödvändigt*, m. m. Så mycket beröm af Hr Rousseau's mun var oföväntat; som icke eljest talar mycket, och är ganska sparsam på loford; men vid Hr von Linnés Namn blef han aldeles entusiasmerad. Han frågade mig, om jag trodde, at Hr v. Linné skulle väl anse et Bref ifrån honom, så ville han skrifva honom til, och lemna mig Brefvet at öfverskicka när jag skrefve. Jag försäkrade honom, at aldrig något Bref ifrån Paris kunde vara Hr Archiatern von Linné så kärkommit, och bad honom icke glömma bort det. Detta vil säga mycket; ty Hr Rousseau skrifver icke gerna Bref, ja, han läser icke en gång dem som han får. Jag frågade honom en gång, om han fått et Bref ifrån en viss Vän, som jag visste säkert hade skrifvit honom til? Han svarade, at han icke kom ihog det namnet, och at han aldrig har tid at läsa igenom de många tusende Bref han får, mycket mindre at svara på dem, ty dertil behöfdes 4 à 5 Hand-Skrifvare, som skulle lönas med flera tusende Livres, m. m. Emedan man sagt mig, at Hr Rousseau vore sinnad, at utgifva et Verk i Botaniquen, frågade jag honom en gång, om det vore så i sanning? Han svarade: nej, och sade, at det är mycken skilnad emellan at vara Lärlinge och Lärare; ehuru det nu vore aldeles et bruk, at man först börjar lära andra, innan man lärt sig något sjelf, så vil han dock icke följa det; jag är Hr v. Linnés Lärjunge, sade han, och gör mig en heder af at vara det. Jag frågade, hvad han tyckte om Hr Adamson¹? Han sade, at han, likasom i Tyskland Cranzius²,

kom att innestå, kunde BJÖRNSTÅHL, som 1779 insjuknade i pest och avled i Saloniki, genom sitt testamente instifta en fond för ett stipendium att utdelas till en sörmvänding, som är »underofficers, högst fänriks son», och som »distingverar sig i orientaliska språk, icke allenast hebraiskan, utan ock arabiskan med de öfrige dialekterna». Då en underofficers son från Södermanland, som har intresse för arabiska dialekter, måste vara en *rarissima avis*, har med universitetsskanslerns bifall ett »företrädesvis» infogats i BJÖRNSTÅHLS donationsbestämmelser.

¹ M. ADANSON (1727—1806) reste i Senegal. Han angrep häftigt Linnés system. ADANSONS namn förekommer ibland i breven från och till Linné. ROUSSEAU förargade sig över att ADANSON konsekvent underlät att citera Linnés arbeten: »M. Adanson n'en cite jamais ni genres ni phrases»; och påpekar vidare: »M. Linnæus et ses livres sont tout-à-fait nuls pour M. ADANSON et pour ses lecteurs; il ne laisse aucun renseignement par lequel on s'y puisse reconnaître» (cit. efter HAÜY 1802, s. XXII).

² H. J. N. CRANTZ (1722—1799) i Wien var en av Linnés ivrigaste motståndare. »Der Deutsche Crantz wurde gegen Linné wie gegen Jacquin von einer wahren Wuth beherrscht», fastslår JANSEN (s. 205). ROUSSEAU framhåller dock: »On a obligation à M. Crantz, malgré sa passion contre M. Linnæus, d'avoir, en rejetant son système, adopté sa nomenclature», detta i motsats till HALLER och ADANSON.

lärt alt det de veta af Hr Linnæus, och sedan hafva de slitit och förklenat hans namn, at de voro otaksamme emot sin Mästare, m. m. Eljest, sade han, äro flere Botanici i Frankrike, som äro Linneister, och nämnde någre uti Lion, Montpellier &c. Jag lade til en i Rouen, som jag kände» [antagligen L. F. A. ANGERVILLE, d. 1780].¹

ROUSSEAU var, som vi hört, en hänförd beundrare av den store svensken; och han glädde sig därför och kände sig förstås också mycket hedrad, då han 1771 fick mottaga ett brev från Linné² jämte några av dennes senaste skrifter. I tackbrevet betecknade sig ROUSSEAU som »un très ignare mais très zélé disciple de vos disciples». — »Seul avec la nature et vous», försäkrar han, »je passe dans mes promenades champêtres des heures délicieuses, et je tire un profit plus réel de votre *Philosophia Botanica* que de tous les livres de morale. — Adieu, Monsieur, continuez d'ouvrir et d'interpréter aux hommes le livre de la nature. Pour moi, contens d'en déchiffrer quelques mots à votre suite dans le feuillet du règne végétal; je vous lis, je vous étudie, je vous médite, je vous honore et vous aime de tout mon cœur.» (Brevet har publicerats av SMITH 1821, s. 552.) Linnés svarskrivelse uppges aldrig ha kommit ROUSSEAU till handa (JANSEN, s. 202).

Den förut omnämnde JULIUS SACHS har i sin Botanikens historia³ (1875) riktat en delvis mycket skarp kritik mot Linné, som, menar SACHS (s. 86), »nicht den Anfang einer neuen Entwicklungsperiode, sondern den Abschluss einer älteren darstellt». Nåja, slutet på eller början av — det kan ju vara en smaksak. Om det arbete, som här närmast intresserar oss, finna vi bl. a. följande uttalande (s. 95): »Wenn man sich längere Zeit mit der Lectüre der *Philosophia botanica* und der *Amoenitates* beschäf-

¹ I fortsättningen diskuterades »Emile», som BJÖRNSTÅHL ej riktigt gillade. ROUSSEAU genmälte då, »at han mera tycker om den som tänker sjelf, än den som tänker med honom; at det Upfostrings-sättet är ganska svårt, och fordrade en Faders myndighet». Vidare läsa vi: »Utom Botaniquen, uti hvilken han arbetar mäst, och går ut med Hr Jussieu på Herborisationer, har jag flere gånger sedt honom afskrifva Musicaliska Noter; han sade mig, at han copierar; men jag sade, at jag hölt det för otroligt, at han kunde copiera andra, som är et Original i alt.»

² Den 30 nov. 1770 berättade BJÖRNSTÅHL i ett brev till Linné: »För 2 månader skref jag ifrån Paris till Kongl. Bibliothecarien Gjørwell, om Hr Rousseaus stora vördnad för Hr Archiatern: torde hända brevet nu är redan tryckt [i Allmänna Tidningar]. Herr Rousseau bad mig hälsa Hr Archiatern och säga, att han på knä tillbeder en så stor människa etc. Han arbetar nu starkt i Botaniquen, och har ingen bättre ledare, än Hr Archiaterns böcker. Jag var nyligen hos Hr Voltaire, han talte ock om Hr Archiatern.»

³ SACHS (s. 94) påstår, att KÖLREUTER var den förste, som experimentellt framställde en växtbastard; men därvid har SACHS råkat förbise, att LINNÉ (1760, s. 27) året förut hade publicerat sin hybrid från 1759 mellan *Tragopogon pratensis* och *T. porrifolius*. Denna anser han vara ett *experimentum crucis*, då det diskuteras om växternas sexuella fortplantning. (I pris-skriften står det på sid. 28: »Nescio, num experimentum aliud certius monstrat generationem, quam hoc ipsum.»)

I samband härmed kan omnämnas att WINGE (1938) ingående har studerat denna klassiska bastard, särskilt avkommans förhållanden.

tigt, föhlte man sich durch die Art der Scholastik und Sophistik, auf welche hier Alles [sic!] hinausläuft, in die Literatur des Mittelalters versetzt und doch stammen diese Schriften Linné's aus der Mitte des vorigen Jahrhunderts —.» Ja, som sagt, inte är det svårt att göra många anmärkningar mot den nu 200 år gamla boken, som ju innehåller så mycket av skiftande slag. Vore för övrigt inte motsatsen högst underlig? Visst upp-tar Linné åtskilliga gamla föreställningar, som nu äro alldeles föråldrade, och visst kommer han med många från vår synpunkt ganska underliga påståenden. Somliga avsnitt, t. ex. delar av morfologien, måste också be-tecknas såsom mindre lyckade. Det är framför allt inom för Linné och hans samtid särskilt viktiga områden, som hans säregna geni gjorde sig gällande, och där blev han banbrytande. Hur kunde han, hur hann han, hur orkade han med allt, denne skarpögde och lärde mångfrestare och otro-ligt flitige författare, denne lysande lärare och nydanare?

SACHS framhåller, att Linnés starka sida gör sig »in glänzender Weise geltend» i de kapitel av *Philosophia botanica*, som behandla grundvalarna för systematiken (s. 105); men han fastslår också (s. 96): »In der That lag für schwache Geister in Linné's Führerschaft etwas sehr Gefährliches, denn mit seiner wunderlichen Logik, die selbst auf dem Gebiet der Schola-stik mit zum Schlechtesten zählen dürfte, verband Linné die glänzendsten Eigenschaften eines descriptiven Naturforschers: Nicht blos der ungeheure Umfang seiner Specialkenntniss, sondern ganz besonders die überlegene Sicherheit, womit er die Systematik beherrschte, konnten nicht verfehlen, allen denen im höchsten Grade zu imponieren, welche eben in diesen Eigenschaften allein die Bedeutung des Naturforschers erblickten. Zu sei-nen besten Talenten gehörte ohne Zweifel die Gabe, die Species und Gattungen des Pflanzen- und Thierreichs mit wenigen Merkmalen schlagend zu charakterisiren, die Diagnosen mit einem Minimum von Worten herzu-stellen; in dieser Beziehung wurde er das unerreichte Vorbild aller spä-teren Botaniker.»

Det måste nog erkännas, att för en del av Linnés¹ efterföljare, vilka

¹ En gång deklarerade BENGT LIDFORSS i ungdomligt övermod, att Linné vore ett dussingeni, men han gav honom sedan — det måste erkännas — ett laudatur (1908, s. 193).

Ett ovanligt dumt och löjligt uttalande har nyligen professor ÅKE GUSTAFSSON (1951, s. 58) gjort sig skyldig till. Han är med rätta förargad över att Uppsala universitet fortfarande saknar en professur i experimentell ärftlighetslära. Följderna härav ha blivit ganska förfärliga. Hör bara!: »By excluding genetics from the University of Uppsala, old ideas, in this case unfruitful dogmatism of the post-Linnean type prevent the full devel-opment of Swedish biology [spärr här]. Others than Lysenko [den narraktige igno-ranten och farlige diktatorn beträffande allt, som har att göra med genetisk vetenskap i Ryssland] and his followers represent past century thought. I understand that this is also valid for countries other than Sweden.» — Nog kunde väl ÅKE GUSTAFSSON, en fantasirik man, ha vädrat sina ressentiments på ett lämpligare sätt och framför allt på en lämpligare plats än inför ett internationellt forum. Ett otillfredställande sakkunnighetsutlåtande kan många

SACHS betecknar som »schwache Geister», själva artbeskrivandet, upptäckten av nya species, tedde sig som något av det viktigaste inom de biologiska vetenskaperna. Å andra sidan får man inte heller förgäta, att just det kritiska och noggranna urskiljandet av de olika djur- och växtformerna liksom inventeringen¹ av olika länders och områdets flora och fauna (ordet är Linnés) var och är något högst legitimt och dessutom ofta en nödvändig förutsättning för en framgångsrik forskning på andra områden. För övrigt är numera den ännu av en eller annan förkättrade systematiken en vetenskap, som, då det gäller att draga slutsatser, ofta måste baseras på erfarenheter ifrån de mest skilda områden inom botaniken.

För att efter dessa utvecklingar återgå till vår SACHS, så erkänner också denne (s. 99), att i fråga om översiktlighet och precision vid stoffets behandling liksom vad beträffar materialets rikedom, så lämnar *Philosophia botanica* (»die man als ein Lehrbuch dessen, was Linné Botanik nannte») långt bakom sig allt, som förut presterats i den vägen; och, fortsätter han, »was noch mehr sagen will, in den neunzig Jahren nach 1751 ist kaum ein Lehrbuch der Botanik mehr erschienen, welches in demselben Grade das jeweilig vorhandene Wissen so vollständig und so übersichtlich behandelt hätte».

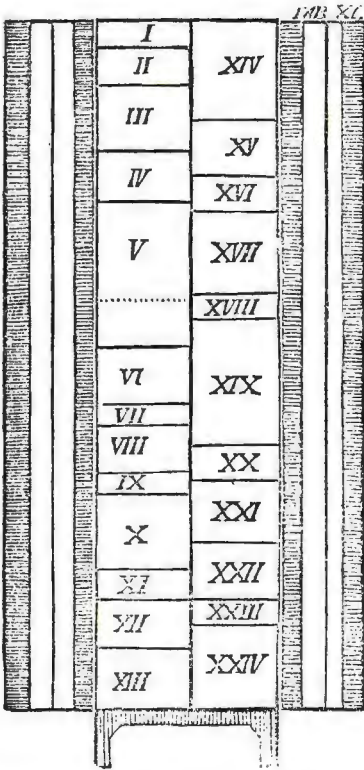
I min lilla minnesskrift över Linnés *Philosophia botanica* får detta uttalande av Linnés strängaste kritiker (i mera modern tid) stå som en slutvignett.

Här följa nu några av de förut (s. 17) omnämnda små stycken, som Linné insatte i slutet av sin *Philosophia botanica*.²

råka ut för; men därför skall väl icke den mångsidiga biologiska forskning, som så resultat-rikt har bedrivits i Uppsala, presenteras på detta sätt. Att förf. till denna minnesartikel känner sig upprörd, betyder ingalunda, att han underskattar genetikens oerhörda vikt, ty han beklagar också livligt, att denna vetenskap (som han förr efter fattig förmåga även försökt att företräda) fortfarande skall sakna en professur vid Linnés gamla universitet.

¹ I Schweiz yttrade sig en gång en berömd universitetsprofessor rätt högdraget om ett botaniskt sällskap, som hade inbjudit förf. till ett sammanträde: »Medlemmarna där äro mest amatörbotanister, apotekare och växtgeografer.» (Det lät nästan som då Linné skilde mellan *anthophili* och *botanici veri*.) Dessa herrar skrevo kanske inte i »Zeitschrift für wissenschaftliche Botanik» eller i »Planta, Archiv für wissenschaftliche Botanik», men deras intresse och insatser kunde kanske ändå ha ett betydande värde. Tänk bara på förhållandena i vårt land! Det skall dock villigt medgivas att åtskilliga amatörer (och även någon gång professorer) ha presterat mindre lyckade eller rent av alldeles värdelösa tryckalster (icke minst populärvetenskapliga sådana). Men var händer inte detta?

² Stycket om *Herbatio* är intaget å annat ställe i denna årgång (s. 98).

Herbarieskåp enligt Philosophia botanica,
Tab. XI.

Herbarieskåp utfört efter anvisningarna i
Philosophia botanica. Nu i museet vid
Linnés Hammarby.

NYBÖRJAREN.

(*Phil. Bot.* s. 289.)

- Han bör skaffa sig noggrann kännedom om alla växtens delar.
 Han bör genom exkursioner lära sig att känna igen de vanligaste växterna på utseendet.
 Han skall själv samla, torka och uppklistra större växter, så många som möjligt.
 Han skall lära sig att urskilja de väsentliga delarna av fruktifikationsorganen.
 Han skall göra sig bekant med systemets klasser och ordningar och hänföra de enklare och lättast urskilda blommorna till dessa.
 Han bör flitigt närvara vid demonstrationerna i trädgården.
 Han bör vara väl förtrogen med vetenskapens terminologi i enlighet med definitionerna.
 Han skall efter Genera Plantarum undersöka circa 50 av honom kända släkten, under jämförelse av fruktifikationsorganen med släktkaraktären.

Han skall på egen hand enligt samma metod utarbete 50 släktbeskrivningar och rätta dem efter Genera Plantarum.

Han skall enligt vetenskapliga regler utarbete beskrivningar på circa 60 arter, börjande med de enklaste och fortskridande till de svårare växterna, vilka beskrivningar läraren skall rätta.

Han skall själv undersöka för honom okända växtarter med ledning av systemets nycklar, karaktärer och åtskillnader.

Han skall ordentligt förstå botanikens principer och grunder.

Han bör skaffa sig god förtrogenhet med den botaniska litteraturens historia och särskilt om vilka författare man bör rådfråga angående växtarterna.

Han skall vänja sig vid att taga reda på författarnas synonymer, gående tillbaka till den första upptäckaren.

Han skall anteckna växtarternas medicinska och ekonomiska nytta.

HERBARIET.

(*Phil. Bot.* s. 291.)

Växter, som insamlats på sätt som angetts (s. 7¹), inläggas i ett herbarium vivum, som andra benämna hortus siccus (torr trädgård), och ordnas systematiskt, så att de snabbt kunna tagas fram.

Här talas om anordningen av herbariet efter sexualsystemet. Andra må ordna det efter vilket annat system som helst, men då med hänsyn tagen till det som då bör iakttagas.

Skåp av trä, som kan tillslutas med två avlånga dörrar, som noga passa mot den lodräta mellanväggen.

Skåpets inre mått bestämmas noggrant.

Höjden från ovan till nedan	7½	pariserfot. ²
Bredden	16	parisertum oberäknat mellanväggen.
Djupet	1	pariserfot, näml. från fram- till baksidan.

Skåpet skall delas i två lika avdelningar genom en lodrät mellanvägg från fram- till baksidan.

Facken åtskiljas genom horisontellt anbragta hyllor av 6 linjers tjocklek.

Facken för klasserna anpassas efter arternas talrikhet, såsom siffrorna ange:

—

¹ Jfr härom övers. å sid. 10—11.

² Pariserfot, som användes för internationellt bruk, var något större än den svenska.

Klass	1	2	tum.	Klass	9	2	tum.	Klass	17	8	tum.
»	2	3	»	»	10	7	»	»	18	2	»
»	3	6	»	»	11	3	»	»	19	12	»
»	4	5	»	»	12	5	»	»	20	3	»
»	5	14	»	»	13	6	»	»	21	5	»
»	6	6	»	»	14	10	»	»	22	5	»
»	7	2	»	»	15	5	»	»	23	2	»
»	8	3	»	»	16	4	»	»	24	7	»

Detta skåp rymmer 6000 pressade och uppklistrade växter.

Om på skåpens dörrar sättes uppgift om släktenas nummer och namn, noga svarande mot deras plats i facken, och vart och ett omslag, i vilket ett släkte ligger, förses med påskrift av nummer och namn, så kan varje växt utan dröjsmål dragas ut och läggas fram.

TRÄDGÅRDEN.

(*Phil. Bot.* s. 295.)

Den botaniska trädgården, kallad *Paradisus*, härbärgerar mycket talrika växter.

VÄXTHUS med väggar av fönsterglas vettande mot söder skydda växterna mot vinterns stränghet.

Caldarium (drivhuset) har tre eldstäder, hyllor, mullbädd, fönster med noga avpassad lutning. För mycket ömtåliga växter (*feræ*) Temperatur 12—26.

Tepidarium (aloëkast) har två eldstäder och hyllor, som höja sig den ena över den andra. För etiopiska växter och succulenter. Temperatur 4—12.

Frigidarium har en eldstad. Det är det rymligaste rummet, användes för växtdemonstrationerna under sommaren. Under vintern för mindre ömtåliga växter (*mansuetæ*). Temperatur 2—10.

Museet är långsträckt, högt, smalt och ligger bakom de föregående. Djur förvaras i glasflaskor fyllda med sprit; stenar i ett lämpligt mineralieskåp.

Trädgårdsmästarens och professors bostäder böra ligga i närheten.

AESTIVARIA (drivhus), byggda i form av mycket små växthus, böra finnas för att skydda växter mot sommarhettan.

Vaporarium (drivbänk), med hästgödsel täckt av bark, för att driva frön från caldariets växter till groning.

Solarium (fönsterbänk), med hyllor i olika höjd, låter växter som sättas i krukor sola sig, men det täckes under natten med fönster (för etiopiska växter).

BLOMSTERKVARTEREN inramas vart och ett av levande häckar, tuktade genom klippning.

Det perenna är mycket vidsträckt, delat i jämnstora, oföränderliga, smala sängar, och upptager i systematisk ordning såväl odlade (*cicures*) som vilda perenna växter.

Det annuella är liksom det förutnämnda mycket vidsträckt, delat i två likstora hälfter, som omgrävas, och har sängar, där numren stå skrivna vid växterna.

Sommarkvarteret hyser de mindre ömtåliga växterna ur Frigidariet under sommaren, från tiden för ekens lövsprickning till Colchicums blomning.

Vårkvarteret, skyddat med en vägg mot nordanvinden, är avsett för klängväxter och särskilt prydliga växter.

Höstkvarteret är avsett för rarare växter. Det bör vintertiden övertäckas med mossor och löv.

VÄXTDAMMAR grävda och inramade av grästorv.

I floddammen om möjligt vatten som hålles i ständig rörelse.

I sjödammen stillastående djupt vatten.

Kärrdammen fylles av regnvatten, som samlar sig på en botten av slam.

TRÄDPLANTERINGAR böra skydda trädgården från stormar, men icke skada den med sin skugga. De indelas i *Quincunces* [d. v. s. träd planterade som femtalet på en tärning], alléer, lövsalar och pergolor.

Platsen för redskap, virke och gödsel bör vara dold.

Nyttan av en sådan trädgård: levande växter kunna förevisas av läraren.

Jämförande av olika arter är det förnämsta.

Man undviker dyrbara resor, då flera utländska växter finnas i en enda trädgård än vilda förekomma i hela Europa sammanlagt.

FORSKNINGSRESA.

(*Phil. Bot.* s. 297.)

Grundsatsen skall vara att undra över allt, även det mest välbekanta.

Medlet är att anförtro åt pennan vad man sett och funnit gagneligt.

Ändamålet skall vara att beskriva naturen noggrannare än någon annan.

Vägen: Dagsresans sträckning genom härad, byar o. s. v.

Geografiskt: Berg, åsar, älvar, sjöar, städer.

Fysiskt: Vattenfall, källor, surbrunnar, mindre vanlig eller för trakten utmärkande jordmån.

Geologiskt: Jordarter, bergformationer, diverse stenarter. Gruvmetaller, smältprocesser, bergsbrukets ekonomi.

Fere (vilda) äro de som hela året måste bevaras inomhus.

Mansueta (tama) de som under sommaren flyttas ut.

Cicures (domesticerade) de som tåla vårt vinterklimat.

Botaniskt: Vilda växter: växtplats, tidpunkt och inhemska namn.

De sällsyntare skola beskrivas, avritas och förklaras.

Zoologiskt: Beskrivande av sällsyntare djur, utseende, födoämnen, vanor.

Insekters föda, metamorfos, skadlighet.

Fiskarnas fenestrålar böra räknas, liksom ormarnas fjäll. Fåglarnas vingar och stjärtfjädrar och skridfånas byggnad skola utrönas.

Hushållningen: den enskilda, dess grundvalar.

Byggnadssätt för hus och hägnader.

Åkerbrukets redskap, metoder och tider.

Trädgårdsskötseln, hurudan och av vem den bedrives.

Speciella odlingar¹, vilka, hurudana.

Ängsskötselns beskaffenhet.

Livsmedlen, huvudsaklig sammansättning för hela året.

Kokkonst, kosthåll.

Bakning, brygd.

Handel, hantverk.

Seder och bruk, i umgänge, tal och dräkt.

Bröllopfester, begravningar.

Övertro.

Fornlämningar: Ruiner, gravkullar, runstenar.

Historiska berättelser och sägner.

Förnämsta vinst: Naturkännedom betr. växter, djur och stenar, världssystemets inflytande samt människoslåktets gagnande.

BOTANIKERN.

(*Phil. Bot.* s. 299.)

Kännemärket på en botaniker må nybörjaren ha fullt klart för sig, så att han kan skilja verkliga auktoriteter från endast lärda kompilatorer.

En sannskyldig botaniker bidrar alltid till den botaniska vetenskapens utveckling, en okunnig skrävlare åstadkommer intet till dess förbättring.

1. Den verklige botanikern ordnar sina växter systematiskt, och räknar ej upp dem utan ordning.
2. Han antager fruktifikationens som grundval för den teoretiska anordningen och utbyter den ej mot en indelning efter örtens utseende.
3. Han antager naturliga släkten, och han tillverkar icke oriktiga på grund av avvikelser hos en art.
4. Han uppställer tydligt urskilda arter och gör inga falska arter av varieteterna.

¹ '*Monotrophæa*'. Linné måste tillagt det ovanliga ordet en sådan innebörd, ty i *Instructio peregrinatoris* (diss. 1759) exemplifieras det med: humlegårdar, vinodlingar o. d. Det återgår på ett verb, som betyder: leva av *en* sorts näring. Männe felaktigt för ett '*monotropæa*'?

5. Han för varieteterna under arterna och låter inte de förra vandra omkring i bredd med de senare.
6. Han uppsöker och utväljer de bästa synonymerna och nöjer sig inte med vilken som helst benämning, som han stöter på.
7. Han söker efter utmärkande skiljaktigheter och föredrager icke intetsägande specifika namn framför de verkliga.
8. Han söker föra svårbestämda växter till deras släkten och betraktar icke de sällsynta han påträffar med blott flyktiga ögon.
9. Han framställer kortfattade beskrivningar, som omfatta de väsentligaste skiljemärkena, men han utbasunar inte en högst naturlig form under oratoriska utsvävningar.
10. Han undersöker noggrant de minsta delarna och ringaktar ej dessa, som äro de mest belysande.
11. Han belyser genomgående växterna med iakttagelser och nöjer sig inte med en svävande benämning.
12. Han ser med egna ögon det som är egendomligt och nöjer sig inte med att skriva av andra författare.

Mästarna i vetenskapen hava på denna trappa stigit upp till Floras tempel. Våra dagars främste skola gärna däri ge mig rätt, såsom JUSSIEUerna, GESNER, BURMAN, GUETTARD, CELSIUS, KALM, MITCHELL, GRONOVIVS, HALLER, WACHENDORFF, DALIBARD, BROWALLIUS, CLAYTON, MONTI, ROYEN, GMELIN, LUDWIG, GLEDITSCH, LECHE, COLDEN m. fl.

CITERAD LITTERATUR.

- ADLERBETH, G. J., VIRGILII Bucolica och Georgica öfversatta af —. Stockholm 1807.
- AGARDH, C. A., Äreminne öfver arkiatern CARL VON LINNÉ. I: C. A. AGARDHS Samlade skrifter af blandadt innehåll, II. — Lund 1863.
- ALMKVIST, J., se LOEFLING!
- BERGIUS, B., Tal, om läckerheter, Både i sig sjelfva sådana och för sådana ansedda genom Folkslags bruk och inbillning, Hållet för Kungl. Vetenskaps Akademien vid Presidii nedläggande den 3 maj 1780. — Stockholm 1785.
- BJÖRNSTÅHL, J. J., Resa til Frankrike, Italien, Sweitz, Tyskland, Holland, England, Turkiet och Grekland: Beskrifven af och efter JAC. JON. BJÖRNSTÅHL. — Efter Des Död utgifven af CARL CHRISTOPHER GJÖRWELL. Del I. — Stockholm 1780.
- BRYK, F., Linnæus im Auslande. — Stockholm MCMXIX.
- ERDTMAN, G., LINNÉ'S »Flora Svecica». Anteckningar kring ett tvåhundraårsminne. — Svenska Linnésällskapets årsskr., XXVIII. 1945.
- FABRICIUS, J. C., se SCHUSTER!
- FORSSTRAND, C., Linnés ekonomi och hans kvarlåtenskaps öden. — Svenska Linnésällskapets årsskr., V. 1922.
- FRIES, R. E., Daniel Solander * 19/2 1733, † 13/5 1782. — K. Svenska Vet.-Akademiens årsbok för år 1940.
- FRIES, TH. M., LINNÉ, lefnadsteckning, II. — Stockholm 1903.
- GUSTAFSSON, A. [= Å.], Marxist Genetics at the Stockholm Botanical Congress. — The Journal of Heredity, 42. 1951.

- HAÛY, M., La botanique de J. J. ROUSSEAU, contenant tout ce qu'il a écrit sur cette science; l'exposition de la méthode botanique de M. DE JUSSIEU; la manière de former les herbiers. — Paris 1802.
- V. HOFSTEN, N., Systema naturæ, ett 200-årsminne. — Svenska Linnésällskapets årsskr., XVIII. 1935.
- HOLMBOE, J., Linné's botaniske »Prælectiones privatissimæ» på Hammarby 1770. Utgit efter MARTIN VAHL'S referat. — Bergens Museums Aarbog 1910.
- JANSEN, A., Jean-Jacques Rousseau als Botaniker. — Berlin 1885.
- LIDFORSS, B., Carl von Linné. Föredrag på tvåhundraårsdagen af hans födelse. I: Naturvetenskapliga kåserier. — Malmö 1908.
- LINNÆUS, C., Fundamenta botanica, quæ Majorum Operum Prodromi instar Theoriam scientiæ Botanices per breves Aphorismos tradunt. — Amstelodami 1736.
- , Critica botanica, In qua nomina plantarum generica, specifica & variantia examini rejiciuntur; simulque doctrina circa denominationem plantarum traditur. — Lugduni Batavorum 1737.
- , Flora Svecica exhibens plantas per Regnum Sveciæ Crescentes etc. — Lugduni Batavorum 1745.
- , Philosophia botanica in qua explicantur fundamenta botanica cum definitionibus partium, exemplis terminorum, observationibus rariorum adjectis figuris æneis. — Stockholmiæ 1751.
- , se LOEFLING!
- , Disquisitio de quæstione ab Academia imperiali scientiarum Petropol. in annum MDCCLIX pro præmio proposita: Sexum plantarum argumentis et experimentis novis, etc. — Petropoli MDCCLX.
- , Systema Naturæ. Tom. I, Pars II. Editio 12. — Holmiæ 1767.
- , Tal hållit uti Upsala Domkyrka år 1772 den 14 Decemb. vid Rektoratets Nedläggande. — Skrifter af Carl v. LINNÉ utg. af K. Svenska Vetenskaps-Akad., II. — Uppsala 1906.
- , Egenhändiga Anteckningar af CARL LINNÆUS om sig sielf med anmärkningar och tillägg utg. af A. AFZELIUS. — Stockholm MDCCCXXIII.
- , Bref och skrivelser af och till CARL VON LINNÉ med understöd af Svenska staten utgifna af Upsala universitet. Första afdeln. I, II, IV, VI och VII. Stockholm 1907, 1908, 1910, 1912 och 1917.
- LOEFLING, P., Iter hispanicum eller resa till spanska länderna uti Europa och America förättad ifrån år 1751 till år 1756, med beskrifningar och rön öfver de märkvärdigaste växter utgifven efter dess fränfalle af Carl Linnæus. — Stockholm 1758.
- , Pehr Löflings dagboksanteckningar om sin resa från Madrid till Cadiz 1753. Översättning av ett spanskt originalmanuskript, funnet i botaniska trädgårdens i Madrid arkiv av PATER AUGUSTIN JESUS BARREIRO, med inledning och karta av JOHAN ALMKVIST. — Svenska Linnésällskapets årsskr., VIII. 1925.
- , Per Löflings kvarlåtenskap och eftermäle. Inventarium över kvarlåtenskapen, funnet i botaniska trädgårdens i Madrid arkiv. — Svenska Linnésällskapets årsskr., X. 1927.
- LÄRDA TIDNINGAR. För År 1750. — Stockholm 1750.
- MÖRNER, M., Ett bidrag till Peter Löflings levnadshistoria. — Svenska Linnésällskapets årsskr., XXXI. 1948.
- NYBELIN, O., Fauna Svecica 200 år. — Svenska Linnésällskapets årsskr., XXIX. 1946.
- QUESNÉ, F. A., Philosophie botanique de CHARLES LINNÉ. —, traduite du latin par —. MDCCCLXXXVIII.
- ROSE, H. R., The Elements of Botany etc. being a translation of the *Philosophia Botanica*, and other Treatises of the celebrated LINNÆUS. To which is added An Appendix, etc. — London MDCCLXXV.

- ROUSSEAU, J. J., se JANSEN och HAÜY!
- SACHS, J., Geschichte der Botanik vom 16. Jahrhundert bis 1860. — München 1875.
- SCHUSTER, J., Linné und Fabricius zu ihrem Leben und Werk. Drei Facsimiles zu Linnés 150. Todestag mit einem Nachwort über das natürliche System herausgegeben von —. Berlin-München (Zwickau) MCMXXVIII.
- SMITH, J. E., A selection of the correspondence of LINNÆUS and other naturalists from the original manuscripts, II. — London 1821.
- SOULSBY, B. H., A catalogue of the works of Linnæus etc. Secd. edition. — London 1933.
- STÖVER, D. H., Leben des Ritters Carl von Linné. Nebst den biographischen Merkwürdigkeiten seines Sohnes, des Professors Carl von Linné und einem vollständigen Verzeichnisse seiner Schriften, deren Ausgaben, Uebersetzungen, Auszüge und Commentare, I. — Hamburg 1792.
- TULLBERG, T., Linnéporträtt. — Stockholm MCMVII.
- WINGE, Ö., Inheritance of species characters in *Tragopogon*. A cytogenetic investigation. — Compt. rend. d. Travaux du Laboratoire Carlsberg, Série physiologique, 22: 9. 1938.
- DE VRIES, H., Die Mutationstheorie. Versuche und Beobachtungen über die Entstehung von Arten im Pflanzenreich, I. — Leipzig 1901.

ROB. E. FRIES

DE LINNEANSKA "APOSTLARNAS" RESOR

KOMMENTARER TILL EN KARTA

Den 26 maj 1940 höll författaren till dessa rader ute på Hammarby ett föredrag om Linné-lärlungen, forskningsresanden DANIEL SOLANDER. Vid den festliga samvaro, som följde på Sällskapetets sammanträde, föll det på min lott att ägna några ord åt minnet av de Linneanska lärlungarna, till vilkas krets Solander hörde. Enligt några från den dagen bevarade anteckningar formades mitt anförande i ungefär följande ordalag:

"Det är nog för många av Eder bekant, att Linné en gång roade sig med att ordna sin tids botaniska forskare i ett slags rangrulla. Med en, man skulle kunna kalla det, naiv men dock med en utpräglad självkänsla satte han sitt eget namn i spetsen och ställde sig själv som general för hären, och som officerare i olika grader placerade han de övriga, allt efter sin uppfattning om deras förtjänster och inriktning. Allt detta var ju blott ett stundens tidsfördriv, men det låg realiteter bakom denna, den botaniska armén.

I stället för att som i våra dagar härarna tåga fram under trikoloren, hakkorset eller union-jack mot sina mer eller mindre egoistiska mål, så stred denna botaniska armé, på ett ädlare sätt för ett ädlare mål, för utvidgandet av den vetenskapens gränser, som Linné älskade att kalla *scientia amabilis*. Och i spetsen för den styrkan gick då den svenska brigaden under det banér, som bar den blommande Linnaea-ranken som emblem.

När vi nu i dag äro samlade på denna klassiska mark för att fira anförarens minne, då böra vi ej glömma de soldater, som tillsammans med honom vunno segern. Vi ha ju i dag en särskild anledning att erinra oss dessa, då vi ställts inför minnet av en av dem. Somliga av dessa soldater i den Linneanska armén gjorde sin stilla men gagnande vakttjänst i hemmets närhet, andra stredo som förpostpatruller i långt framskjutna ställningar. Den striden var ofta hård och farlig, och den slutade för flera med döden. På Mindre Asiens kust stupade HASSELIQUIST, pressad av Arabiens hetta gick FORSSKÅL under, från fjärran östern kom sorgebudet om TÄRNSTRÖMS bort-

gång utanför Cochinchinas kust, i Guianas vildmarker grävdes LÖFLINGS grav, från Surinams tropiker kom ROLANDER hem med omtöcknat sinne och under Batavias malariamättade klimat låg SOLANDER i febersynda invid den gläntande porten till dödsriket. Mot andra var ödet gunstigare och de fingo oskadda föra hem segerbytet och lämna sin tribut till vetenskapen. Det är i sanning en fascinerande epok i den svenska forskningens historia, denna explosionsartade utvidgning av landets vetenskapliga arbetsfält, och det skulle också vara en tacksam uppgift att på en karta utlägga alla de forskningsfärder, som de 'Linneanska apostlarna' utförde. Den kartan måste vara en världsatlas, ty till alla kontinenter skulle reserutternas linjer komma att dragas. Den sista färden, som anslöt sig till det Linneanska namnet, bör dock markeras på ett annat sätt än de övriga; den bör tecknas med svarta kors, ty på den resan följde ingen av lärjungarna med, men i fartygets lastrum lågo stuvade de lådor och skåp, som förde Linnés samlingar till främmande land, och med dem följde mycket av det segerbyte som hans lärjungar hade fört hem."

Den karta, vilken här ovan framhållits såsom önskvärd, har nu tack vare gynnsamma omständigheter blivit utförd. I samband med den internationella botanistkongress, vilken under sommaren 1950 avhölls i Stockholm, föll det nämligen på min lott att sammanskriva en historik över botanikens utveckling i Sverige genom tiderna. Att jag vid detta arbete hade all anledning att rätt ingående behandla Linnés insatser är ju naturligt. Och det är ju också klart att även de Linneanska lärjungarna därvid skulle komma att ägnas en ej ringa uppmärksamhet. Detta gällde ej minst de "apostlar", såsom Linné älskade att kalla dem, vilka genom resor i fjärran länder vidgade vårt vetande om naturen i de trakter, som besöktes. För att ge de utländska kongressdeltagarna en överskådlig och slående bild av dessa färder och av vad svenskar redan då, i naturforskningens gryningstid, uträttade, tog jag mig också för att på en karta utrita de reserutter, så vitt jag kunnat följa dem, vilka dessa Linnélärjungar togo och därmed också ange de trakter av jordklotet, där resenärernas forskningsarbeten utfördes. Denna karta har således först ingått i en av kongressens publikationer¹, men som den ju mycket nära ansluter sig till Linné-sällskapets intressesfär, har det syntts lämpligt att, sedan vederbörligt tillstånd därtill erhållits, införa densamma i Linné-sällskapets årsskrift.

Här må därvid först inledningsvis framhållas, att de förklaringar, som i den följande framställningen fogas till kartan, icke göra anspråk på att skänka några nya, förr okända bidrag till de behandlade forskningsfärderna. De inskränka sig till att lämna en allmän översikt över resorna och att med några kommentarer till kartan ge ett helhetsintryck av den svenska naturforskningens

¹ ROB. E. FRIES, A short History of Botany in Sweden. Uppsala 1950.

världsfamnande expansion under den Linneanska perioden. Anmärkas bör därvid också, att det ej varit möjligt att i alla detaljer återge resornas, särskilt sjöfärdernas exakta förlopp. Där så varit möjligt ha dock försök gjorts i det hänseendet. Såsom exempel härpå må anföras att Toréns reserutt över Atlanten (se nedan) på kartan är dragen längre västerut än de övriga liknande, eftersom han i sin reseskildring direkt anger att hans fartyg först "bort under Brasilien" vände österut. Både Tärnström och Osbeck uppge också att de passerade S:t Paul-ön i Indiska oceanen; deras resestreck äro därför på kartan dragna som en båge söderut, ned emot platsen för denna ö, och avvika från den raka linjen, som förbinder Kap med Java. Enligt Osbecks journal synes också framgå att hans fartyg nådde östra delen av Java; det "seglade sedan längs efter Javae land"; på kartan är också detta antytt.

Till vad här sagts må också inledningsvis ytterligare framhållas, att endast sådana resor äro medtagna, vilka sträckte sig utanför den europeiska kontinenten och England. Det framgår också av kartan att de utritade reserutternas nästan undantagsvis gå över haven och att kontinenternas inre delar äro ostreckade. Blott i enstaka fall (se Kalm, Sparrman, Thunberg o. a.) ha resenärerna trängt in i landen. Detta är emellertid helt naturligt, eftersom resor i de inre områdena under detta tidsskede stötte på nästan oöverstigliga svårigheter, liksom också och framför allt av den anledningen att redan kustområdena då ännu voro från naturvetenskaplig synpunkt så gott som terrae incognitae och själva erbjödo oändliga möjligheter för forskningen. Undersökningen av kontinenternas inre måste överlämnas åt kommande forskargenerationer.

Resor under den tidsperiod det här gäller voro ej blott besvärliga och farliga, mera krävande än nu för tiden. De voro också ofta ekonomiskt svåra att realisera. I många fall lyckades emellertid Linné att, tack vare sitt anseende och sitt stora inflytande i landet, bidra till att möjliggöra färderna. Ett sätt, som han därvid att börja med använde, var att hos det i Göteborg befintliga Ostindiska kompaniet utverka tillstånd för några av lärjungarna att, såsom skeppsläkare eller skeppspräster, få medfölja de utgående handelsfartygen. Den förste, som begagnade sig av denna möjlighet och också den förste av de Linneanska apostlarna var CHRISTOPHER TÄRNSTRÖM, vilken 1746 lämnade Sverige med Canton som mål. Den linje, som på kartan anger hans färd, rundande Kap och därifrån krossande Indiska oceanen, bär piltecknen för hans utresa. Någon linje med pilarna visande återfärden finnes ej; Tärnström kom ej att vända tillbaka till hemlandet. Efter att ha passerat sundet mellan Java och Sumatra nådde fartyget den lilla ön Pulo-Condore utanför Cochinchinas kust, där motiga vindar tvungo till ett långt uppehåll. Tärnström fick då tillfälle att utforska öns naturförhållanden; men han insjuknade där, troligen i malaria, och döden ändade snart hans verksamhet. Så grävdes där i fjärran land den första graven för en av de Linneanska

apostlarna. — En utmärkt skildring av Tärnströms färd har av ANDERS GRAPE lämnats i Linné-sällskapets årsskrifts första årgång, byggd på originalet till dennes resejournal, vilket i senare tid återfunnits.

Med Ostindiska kompaniets fartyg reste även en annan av Linnés lärjungar, FREDRIK ADLER, vid flera tillfällen. Resultatet av hans insamlingsarbete blev emellertid helt obetydligt. Som skeppsläkare ansågs han så omistlig ombord att man ej gärna tillät honom att lämna skeppet för landstigningsföretag. En del naturalier hemsände han dock, "som kunde föga curieuse ögon". Från den sista färden återvände han aldrig. År 1761 avled han på kusten av Java, där på kartan hans döds kors är utritat.

Lyckligare var den färd, som PEHR OSBECK 1750—52 på liknande sätt fick företaga. Efter att ha färdats den vanliga vägen förbi Västafrika och Goda Hoppsudden, över Indiska oceanen och genom Sunda-sundet nådde han Canton i Kina efter nio månaders resa. Där vistades Osbeck mer än fyra månader, ägnade åt ivrigt utforskande av traktens naturalster, men också av landets kulturförhållanden och folkets seder och bruk. På kartan bär hans reselinje piltecken i båda riktningarna, antydande en lyckligt genomförd forskningsfärd. Vid sin återkomst till hemlandet förde han med sig värdefulla samlingar, vilka nu förvaras på Naturhistoriska Riksmuseet i Stockholm. I sin "Dagbok Öfver en Ostindisk Resa", som han 1757 utgav (översatt till tyska, engelska och franska), lämnade han sedermera en innehållsrik redogörelse för sina upplevelser och iakttagelser.

Med det Ostindiska kompaniets skepp Götha Lejon följde som skeppspräst OLOF TORÉN, vilkens färd till tiden och syftet nära ansluter sig till den Osbeckska. Men för honom gick färden, såsom kartan utvisar, efter passerandet av Kap mera västligt upp genom Mozambique-kanalen (mellan Afrika och Madagaskar) fram till Ostindien, där skeppet under nära ett halvår låg stilla i Surate (norr om Bombay). Så togs vägen runt Ceylon, genom sundet mellan Sumatra och Malacka-halvön (se kartan) och till sist nådde även hans fartyg Canton. För honom visar sedan kartans pilar en hemfärd, lik den som Osbeck fick göra. Hans dagbok från färden, som sändes till Linné, utgavs efter Toréns död (1753) av Osbeck såsom ett bihang till dennes reseskildring.

Låt oss nu lämna dessa ostindiska forskningsfärder och låt oss för översiktens skull, oberoende av tidsföljden, ägna vår uppmärksamhet åt de övriga, allt efter som de länder som besöktes äro geografiskt belägna. Vi möta då först två namn, som äro knutna till den främre Orienten: Hasselquist och Forsskål.

Det var Linné, som lyckades bereda FREDRIK HASSELQUIST möjligheten att företa en resa till dessa trakter. På kartan kunna vi följa hans färd genom Gibraltar-sundet och österut genom Medelhavet bort till Smyrna på Mindre Asiens kust. Under exkursioner kring staden och inåt landet vistades han där under ett halvt år. Så styrdes färden till Egypten; på kartan är

denna hans resa angiven genom det östra strecket, som förbinder Smyrna med Kairo. Uppehållet där varade nära ett år. Därifrån gick resan sjövägen (se kartan) till Palestina, som genomförs från söder till norr. Med fartyg reste sedan Hasselquist via Cypern och grekiska arkipelagen åter till Smyrna. Dit anlände han utmattad och sjuklig och där i närheten, i den lilla byn Bagda, ändades hans levnadsbana (1752). Korset på kartan visar var ännu en av de Linnéanska apostlarna fick sin grav. De mycket rika samlingar, som Hasselquist lämnade efter sig, blevo, på Linnés tillskyndan tack vare drottning Lovisa Ulrikas hjälp, räddade åt Sverige och förvaras nu på Botaniska museet i Uppsala. Linné hedrade också minnet av denne högt förtjänte forskare genom att utge hans resejournal i arbetet "Iter Palaestinum", där även Linné infogat bearbetningen av de gjorda samlingarna.

Med PEHR FORSSKÅLS resa hade Sverige intet direkt att skaffa. Han var dock en av Linnés lärjungar och en av de vetenskapligt förnämligaste. Han kom 1761 att medfölja en stort anlagd dansk forskningsfärd till Orienten med särskilt Arabien som mål. Vi finna på kartan att resan, bortsett från en avstickare upp till Marseille, följde Hasselquists reserutt genom Medelhavet till Smyrna och därifrån till Egypten. Sjöresan till detta land är på kartan angiven med ett streck, som löper jämsides med och något väster om den Hasselquistska linjen. Även Forsskål dröjde ett år i Egypten, där han med utomordentlig energi preparerade ett arbete över landets flora. Expeditionen fortsatte därefter över Suez och, såsom kartan utvisar, därifrån med båt söderut längs den arabiska kusten, där strandhugg gjordes här och där. Målet var Saná, Jemens huvudstad, där Forsskål i Lyckliga Arabien väntade sig en rik flora. Han nådde aldrig dit. I Taæs insjuknade han i malaria och fördes därifrån inåt Jerim, där bättre vård skulle kunna erhållas. Korset på kartan visar platsen, där hjältegraven reddes för ännu en stor kämpe i den Linneanska forskarhären. Forsskåls död (1763) innebar, mänskligt att döma, en mycket stor förlust för svensk naturvetenskaplig forskning, ty med sin briljanta begåvning, sin intensiva arbetsförmåga och sin vetenskapliga entusiasm gav han löften om en lysande framtid i forskningens tjänst. Ett resultat av hans arbeten finnes nedlagt i det efter hans död av reskamraten dansken Niebuhr utgivna klassiska verket "Flora aegyptiaco-arabica". Hans märkliga resedagbok, vilken i början av 1920-talet anträffades i universitetsbiblioteket i Kiel, utgavs 1950 av Svenska Linné-sällskapet.

Tripolis ligger ju ej så långt från de båda nu sist omnämnda forskarnas arbetsfält. Dit reste (1773) Linné-lärjungen GÖRAN ROTHMAN, såsom kartan här utvisar. Pilarna på hans färdstreck visa också, att han fick återvända till hemlandet. Han hade då under tre år vistats därute, under företagande av exkursioner i skilda riktningar. Många motigheter, som han ej ägde tillräcklig kraft att bemästra, gjorde att hans resa ej gav så stora resultat som han och Linné hade hoppats. Han lyckades dock föra hem sina samlingar,

varav en del finnas på Riksmuseet i Stockholm, en del också i Bergii herbarium i Bergianska trädgården.

Västafrika besöktes av två svenska forskare, som fått sin naturvetenskapliga utbildning av Linné: ANDREAS BERLIN och ADAM AFZELIUS. Båda dessa hade begett sig till England, dit den förre kom 1770, den senare 1789. Båda företogo därifrån forskningsresor till Västafrika, den förre till Guinea, den senare till Sierra Leone. Vår karta visar huru deras reserutтер böjde av från den vanliga, med ett tjockt streck betecknade färdevägen runt Afrikas västkust, varefter de sökte sig in till de nämnda, varandra relativt närliggande arbetsfälten. Berlins färd slutade tragiskt. Han kunde ej uthärda det tryckande, svåra klimatet, och efter en kort tids vistande därute dukade han under (1773). Han hade dock hunnit sända hem en del växter till Linné, vilken gav honom det vitsordet att "han botaniserade braf". — Afzelius' resa däremot var mera lyckosam. Under åren 1792—96, med ett avbrott för ett besök i England, utförde han där ute i Sierra Leone ett pionjärarbete av stor betydelse för kännedomen om landets flora. Hans rika samlingar finnas nu spridda på flera utländska museer, men huvudsamlingen är alltså bevarad på Botaniska museet i Uppsala. Själv bearbetade han dessa blott delvis, men de ha senare blivit behandlade av åtskilliga forskare och i den botaniska litteraturen över Afrikas flora möter man ofta Afzelius' namn.

Från geografisk synpunkt vore här platsen att kommentera de resor, som Linné-lärjungar gjorde för att utforska Sydafrikas naturförhållanden. Av vissa orsaker skola dessa emellertid behandlas längre fram i denna översikt. Låt oss därför nu följa de reserutтер, som på kartan korsa Atlanten bortemot de sydamerikanska tropikerna. Invid det ena av dessa streck står Löflings namn, vid det andra Rolanders.

PEHR LÖFLINGS färd gick från Sverige den vanliga vägen ned mot spanska kusten, men kartan visar också att hans reserutt därifrån ledde österut över Lissabon till Madrid. Han hade nämligen genom Linnés förmedling kallats av Spaniens regering att utforska den spanska floran, och under två år verkade han därute i detta syfte. Då erbjöds det honom ett tillfälle att få som botanist medfölja en stor spansk expedition, som avgick till Sydamerika för att naturvetenskapligt studera de spanska besittningarna hinsidan havet. Efter två månaders seglats nåddes Cumaná, huvudstaden i Nya Andalusien, det nuvarande Venezuela. Under ett halvår ägnade sig där Löfling åt den traktens flora, "et Jordiskt Paradis, där Landet liknade de raraste Botaniska Orangerier och öfverflödade af Växter, som ingen Botanicus för honom någonsin sedt eller samlat" (Linné i Petri Loeffling "Iter Hispanicum"). Han drog därefter österut till några där befintliga missionsstationer, där arbetet fortsattes, dock försvårat på grund av upprepade malariaattacker. Sjukdomsanfallen blevo allt svårare, och så ändades även hans levnadslopp i fjärran

land (1756). Enligt en av MAGNUS MÖRNER gjord utredning (i Linné-sällskapetets årsskrift, Bd. XXXI) var det i kapucinermissionen Caraní, som Linnés "mest älskade lärjunge", vid foten av ett apelsinträd, vigdes till den eviga vilan.

DANIEL ROLANDERS resa gällde den holländska kolonien i Guiana och hans arbetsfält där blev under sju månader trakten kring Paramaribo (1755). Han gjorde där åtskilliga samlingar, men han hade svårt att uthärda det pressande tropiska klimatet. Det blev honom dock förunnat att, såsom piltecknen på kartan utvisa, vända åter till fäderneslandet och att hemföra de gjorda samlingarna. Men han kom dit som en psykiskt bruten, olycklig man.

I jämförelse med de sydamerikanska tropikländerna var det nordamerikanska, mera tempererade kustområdet under denna period avgjort bättre känt vad dess naturalster beträffade. Det oaktat hyste Linné ett särskilt intresse för att sända ut någon av sina disciplar till dessa trakter. Han drevs därtill delvis av de förhoppningar han hyste att till Sverige kunna införa gagnväxter från dessa trakter, där klimatet mycket överensstämde med det svenska. Det blev PEHR KALM, som kom att företaga den resan. Vår karta visar hans färdeväg via England bort till Philadelphia, dit han nådde 1748. I trakten däromkring och kring New York studerade han floran och naturen i övrigt, liksom även de kulturella förhållandena i detta unga koloniland. Kalm gjorde också, såsom finnes angivet på kartan, tvenne längre färder inåt landet, den ena via Albany till Quebec i Kanada, den andra, även via Albany, till Lake Ontario och Niagara. Den reseskildring, han sedan utgav, blev mycket uppskattad och översattes till tyska, franska, holländska och engelska (denna sistnämnda översättning utkom i tre upplagor). Linnés förhoppningar att för Sverige utvinna nya, ekonomiskt nyttiga växter gingo knappast i uppfyllelse, men så mycket kunde dock Kalm i det syftet utföra att han, vid sidan av sina rent botaniska samlingar, förde med sig mängder av frön, varigenom han i någon mån berikat våra trädgårdar med nytt material.

År 1758 utverkade Linné hos Grönländska kompaniet i Göteborg tillstånd för en av sina disciplar, ANTON ROLANDSSON MARTIN, att medfölja ett fångstfartyg till de arktiska farvattnen. På kartan finna vi hans reselinje utsatt, nående upp till Spetsbergen med piltecken för både dit och återresa. En del zoologiska iakttagelser gjordes under sjöresan, men från botanisk synpunkt var färden en missräkning. Martin fick blott en gång tillfälle att göra en kortvarig landstigning och de växter han såg voro mycket få. Men vid Martins resa knyter sig dock ett visst intresse, ty den var den första föregångaren till de arktiska färder, som i en senare tid skulle sprida glans över vårt land.

I samband med denna arktiska resa kan också anföras att en svensk Linné-lärjunge, utan något ingripande från Linnés sida, år 1772 besökte

Island. Den forskningsfärden leddes och bekostades av Sir Joseph Banks (se närmare nedan) och i den deltog DANIEL SOLANDER samt egendomligt nog även en annan svensk, nämligen UNO VON TROIL, den blivande ärkebiskopen i Uppsala. Rika samlingar av växter och naturföremål hemfördes från ön. Reserutten återfinnes på kartan.

I det föregående har framhållits att de färder, under vilka Kapstaden besöktes och delvis Sydafrikas natur utforskades, skulle senare upptas till behandling. De hittills berörda bilda nämligen en kategori för sig, omfattande sådana resor, som voro inriktade på utforskandet av mera begränsade områden. Det återstår emellertid tre färder, vilka alla sträckte sig vida över jordklotet och där arbetsfälten berörde åtminstone ett par av jordens kontinenter. Vid behandlingen av dessa möta vi, om vi ta dem i kronologisk ordning, först namnet DANIEL SOLANDER. Denne, som Linné satte mycket högt och som han t. o. m. tänkt sig som sin efterträdare i Uppsala, hade som ganska ung utrest till England, och där blev han sedan bofast för livet. En nära bekantskap och intim vänskap förenade honom där med den inflytelserike Sir JOSEPH BANKS och tillsammans med denne kom han att 1768 medfölja den berömde upptäcktsresanden JAMES COOK på dennes första världsomsegling, med skeppet Endeavour. Det skulle föra för långt att här mera i detalj skildra denna märkliga färd, hur frestande det än skulle vara. Vi måste inskränka oss till ett omnämnande av huvuddragen i densamma och de viktigaste trakterna, till vilkas utforskande Solander så kraftigt bidrog. Det sker lättast genom att följa den på kartan uppdragna reselinjen. Vi se hur denna från England löper söderut via Rio de Janeiro till Eldslandet, från vars jungfruliga flora ingen botanist förut hemfört några samlingar. Kartstrecket löper så tvärs över Stilla Oceanen bort till ön Otaheiti (Tahiti), där Solander under tre månader hopbragte betydande samlingar i den rika tropiska flora. Så går på kartan färdstrecket ned mot Nya Zeeland, ett eldorado för botanisten, varifrån ingen växt förut hemförts. Här nere i denna trakt erbjuder det större svårigheter att följa färdstrecket, beroende dels på kartans ringa format, dels också på att Sparrmans färd (se nedan) ofta kom att tangera och korsa Solander-linjen. För att om möjligt avhjälpa dessa svårigheter har här kartan utvidgats så att Nya Zeelands-trakten ingår i såväl dess högra som vänstra del. Beträffande Solanders resa torde den bäst kunna följas på den högra bilden. Från Tahiti nådde skeppet den nyzeeländska nordöns kust, varifrån den efter en båge kring öns nordspets böjde nedåt, följande tätt intill öns västkust, ned till sundet mellan norra och södra ön. Detta genomfors och resan följde så tätt intill sydöns östra sida, rundade dess sydspets, och gick uppemot mynningen till det ovan nämnda sundet. Där vände färden, och nu styrdes kosan mot Australien, vars hittills geografiskt helt okända ostkust upptäcktes och följdes i hela dess utsträckning. Här mötte man en ny värld, överflödande på okända, under-

bara djur och växter. Med rika inhöstade skatter från denna upptäckarfärd, i ordets fulla betydelse, styrde skeppet sedan västerut mellan Australien och Nya Guinea. Den naturvetenskapliga forskningsfärden kan därmed sägas vara avslutad. Via Batavia på Java, där Solander låg nära döden i malaria, och Kapstaden gick sedan resan, såsom också framgår av kartan, åter till England. Nära tre år hade då förrunnit sedan starten ägt rum. Endeavours färd står som en av de mest framgångsrika i naturvetenskapernas historia och till dess resultat bidrog i hög grad Linnélärjungen Daniel Solander.

ANDREAS SPARRMANS resa ansluter sig i viss mån till den nu skildrade, av Solander företagna forskningsfärden. Delvis genom Linnés förmedling hade han fått tillfälle att 1772 utresa till Kapstaden, där han under nära ett halvt år med framgång bedrev naturvetenskapliga forskning. Då hände en dag att i Kapstadens hamn inlöpte ett fartyg, fört av den redan omnämnde James Cook, vilken var på väg ut till en ny världsomsegling, nu i motsatt riktning emot den föregående. Sparrman mottog med glädje anbudet att medfölja på denna färd och att tillsammans med J. R. och G. FORSTER (far och son) bevaka de naturvetenskapliga intressena. En av expeditionens uppgifter var att undersöka den eventuella förekomsten av öar och land nedåt de antarktiska regionerna, och kosan sattes därför, som på kartan anges, rätt söderut mot den antarktiska isbarriären, varvid polcirkeln passerades för första gången i historien. Det vidare förloppet av expeditionens färd har varit besvärligt att utrita på kartan, och på grund av kartprojektioner har bilden i flera fall kommit att verka rätt så onaturlig. Men låt oss i alla fall söka följa fartygets färd, där det svävade vida kring på världshaven. Efter attacken ned mot isen gick resan österut till Nya Zeeland. På kartan kan nog tydligt ses hur man följde sydöns västra kust, hur sundet mellan denna och nordön passerades och hur man sedan i en stor sväng strök fram genom Stilla Havets ögrupper (se vänstra sidan av kartan) för att åter styra ned längs Nya Zeelands hela östra kust. Ett nytt angrepp på Antarktis gjordes och så följde en ny, ännu längre tur genom Polynesien, där nya länder och öar upptäcktes. Ännu en gång kom man åter till Nya Zeeland. Sundet mellan dess båda öar passerades och därifrån går reselinjen i ett långt streck österut över Stilla Oceanen, via Kap Horn och bort till Kapstaden. Världsomseglingen var avslutad. Stora geografiska upptäckter hade gjorts och de naturvetenskapliga forskningarna, på haven under sjöresorna och på öar som besöktes, hade gett goda resultat. Sparrman nöjde sig emellertid ej med denna långfärd. Han stannade kvar i Sydafrika under åtta månader, varunder han företog vidsträckta forskningsfärder i hottentott- och kafferländerna (se kartan). Färden hem till Sverige (1776) gick sedan den vanliga vägen, såsom framgår av piltecknen på den Sparrmanska reselinjen på kartan. Den synnerligen intresseväckande reseskildringen, som han efter hemkomsten utgav, blev sedermera översatt till tyska, franska och engelska.

Den siste och vetenskapligt nog den främste av de tre vida kringresande Linné-lärjungarna var CARL PETER THUNBERG. År 1770 lämnade denne Sverige, dit han först efter nio år återkom. Efter ett års studier i Paris kom han att som extraläkare ombord på ett holländskt fartyg företaga en resa till Kapstaden. Hans namn finnes på kartan vid en av reselinjerna, som löper ned mot Sydafrika. Där vistades han sedan under tre år och företog under den tiden tre längre färder inåt landet, inom hottentotternas och kaffrernas områden, ända upp till bushmandistriktet i Namaqualand (jfr kartan). Efter Kap följde den långa färden österut till Ostasien. På Java dröjde han någon tid, alltjämt under studier av öns naturalster. Som skeppsläkare på ett holländskt fartyg fortsatte han sedan till Nagasaki i Japan, där uppehållet varade över 15 månader. Det lyckades honom där att i det för européer, utom i vissa fall för holländare, stängda landet göra botaniska samlingar, särskilt under en längre resa med en holländsk ambassad upp till hovet i Jedo. Thunberg-strecket på kartan visar att han på återresan ånyo besökte Java, men därifrån avvek han från den vanliga rutten. Han tog vägen över Ceylon, med sju månaders resultatrik vistelse därstädes, och så tillbaka till Kap och Sverige. Resultaten av Thunbergs forskningar, särskilt i Sydafrika och Japan, framlagda i de klassiska arbetena "Flora Capensis" och "Flora Japonica", ha varit av grundläggande betydelse för kännedomen om dessa länders floror och ha förvärvat honom hederstitlarna "Kapbotanikens fader" och "Japans Linné".

Det har sagts att svensken äger i blodet något av det gamla vikingalynne, som drev männen ut till främmande länder för att vinna ära och skatter. Må det vara därmed hur som helst, men det finns fog för det påståendet att intet land kan i förhållande till folkmängden så som Sverige uppvisa en så mäktig företagareanda, då det gällt vikingafärder i naturforskningens tjänst. Så har varit fallet under sekternas lopp, allt intill våra dagar, men främst står nog dock i det hänseendet den Linneanska epoken. Var det ära och skatter, de sökte och vunno på sina färder? Ja, skatterna förde de hem i de samlingar och uppteckningar, de gjorde, äran, den skänkte de gemensamt ett tacksamt fädernesland. Deras vikingafärder ha vi sett tecknade på världskartan, liggande som ett nätverk över jordklotet. Dess linjer synas där såsom blott nakna streck, men bakom de linjerna skymta arbetsfyllda dagar, krävande strapatser, kamp mot tryckande klimatförhållanden och tunga tider med misräkningar, sjukdomar och död. Men de nakna strecken vittna också om en outtröttlig upptäckaranda och om en brinnande entusiasm för vetenskapen. Så har därigenom den svenska brigaden i den Linneanska botanistarmén skrivit in ett ärofyllt blad i Sveriges kulturhistoria.

O. WALDE

NYA BIDRAG TILL ARTEDIS BIOGRAFI

År 1851 förvärfvade Kungl. Biblioteket en samling handskrifter, mest föreläsnings- och kollegieanteckningar i skilda materier, från en bokhandlare L. DE VYLDER i Stockholm. Bland dessa handskrifter, som uppgingo till 21 nummer, fanns även en av mig vid en allmän genomgång av bibliotekets handskriftssamling påträffad volym, nu signerad X 1002 och innehållande flera 'små Tractater, dels afskrefne & dels sammanfattade af den bekante Peter Artedi' enligt en anteckning på frampärmen av en tidigare ägare D. L. MEYER. I slutet av volymen är även inhäftat ett utförligt egenhändigt brev av ARTEDI, adresserat till hans moder och syskon och daterat från Amsterdam i början av september ('initio sept. st. novo') 1735, alltså kort tid innan hans liv till stor förlust för vetenskapen ändades i en av Amsterdams kanaler den 27 september nämnda år. Beträffande denna handskriftsvolymns tidigare öden vågar man väl antaga att den ej medförts av Artedi på hans utländska resa utan stannat i Sverige och väl i så fall snarast hos hans anförvanter i Norrland. Här för synes mig tala att hans brev till mor och syskon blivit inbundet tillsammans med de övriga autograferna. En annan möjlighet är ju att brevet ej hunnit bli avsänt vid Artedis bortgång utan stannat i hans kvarlåtenskap. Denna är emellertid noggrant förtecknad av myndigheterna i Amsterdam och förteckningen publicerad av H. ENGEL i denna årgång av årsskriften.¹ Ingen av de handskrifter som häri nämnas synes dock kunna hänföras till innehållet i X 1002 i KB. Bandet på denna handskriftsvolym gjorde på mig, då jag först fick syn på detsamma, ett bestämt intryck av att vara av engelskt ursprung, såväl beträffande ryggbeklädnaden som överdragspapperet m. m. Möjligen har den blivit ombunden i England, ty att den under någon period av sin tillvaro varit i detta land framgår

¹ H. ENGEL, Some Artedi documents in the Amsterdam archives (Sv. Linnésällsk. årsskr., Årg. 1950—1951). — Tidskriftens redaktör Dr. UGGLA har haft vänligheten låta mig taga del av artikeln i korrektur.

av det ovan nämnda ägarenamnet på pärmens insida. Den D. L. Meyer som här betecknar sig som handskriftens ägare kunde nämligen efter någon möda avslöjas och visade sig hava tillbragt en betydande del av sitt liv i England, där han också avled.¹ Hur och när han kommit över Artedihandskriften med dennes originalbrev är omöjligt att säga och lär väl aldrig kunna avgöras lika litet som huru volymen kommit åter till Sverige.

Då hittills så gott som inga originalhandskrifter av Artedi varit kända², är det av intresse att här stöta på en volym, vars hela innehåll (frånsett en enda traktat) är skrivet av Artedis egen hand. Det mesta utgöres av avskrifter av eller utdrag ur tryckta arbeten, men därjämte finna vi här det mig veterligen enda brev från Artedi, som blivit bevarat³ och även ett egenhändigt utkast till hans Nordmalings flora, vilken av EINAR LÖNNBERG utgivits som bilaga till Artedis biografi i Vetenskapsakademiens årsbok 1905 efter en avskrift i Uppsala universitetsbibliotek från Afzelii donation.⁴ Vad som förutom brevet särskilt ger den här berörda volymen dess speciella intresse är de alkemistiska, paracelsistiskt influerade arbeten den innehåller. Artedis omfattande studier på detta område, påbörjade redan under skoltiden i Härnösand, äro omvittnade av Linné i hans biografi över vännen i utgåvan av dennes Ichthyologia (Leiden 1738), men vi ha hittills saknat alla belägg på den litteratur han använt vid dessa studier. I denna handskriftsvolym finna vi dock i varje fall fyra skrifter med anknytning till alkemien, därav två av JOHANNES FRANCKENIUS och två av URBAN HJÄRNE, troligen alla avskrivna under Artedis studieår i Uppsala. Avskrifterna efter Franckenius äro daterade 28 febr. resp. 26 april 1728, Hjärne-skrifterna äro odaterade, men

¹ David Ludvig Meijer var född 1735 (son till överdirektören Gerhard Meijer), blev student i Uppsala 1748 och sedan geschwornen vid Nya Kopparberget 1760. Han reste efter permission 1762 till England, men stannade där efter permissionens utlöpande, skildes 1771 från tjänsten och dog omkring 1790 i England. (J. A. ALMQUIST, *Bergskollegium och bergsstaterna*; i Meddel. fr. Sv. Riksarkivet, N. F. 2: 3, s. 242; om Mejer se numera även S. RYDBERG, *Svenska studieresor till England under frihetstiden*; i Lychnos-bibliotek, 12, Upps. 1951, s. 194 f.)

² Det enda original av Artedis hand vi hittills känt är den av ÖRVAR NYBELIN 1934 utgivna handskriften från Sloane Collection i British Museum, *Catalogus piscium maris Balthici* (O. NYBELIN, *Tvenne opublicerade Artedimanuskript*; i Sv. Linnesällsk. årsskr., Årg. 17, s. 35—90).

³ Förfrågningar efter minnen från Artedi hos ännu kvarlevande släktmedlemmar i Norrland ha icke lett till något resultat. I hans hemsöcken Nordmaling finnas alljämt fyra familjer med sammanlagt 15 medlemmar, bärande det ursprungliga släktnamnet Arctædius, enligt vad prosten ADOLF RÅDE haft vänligheten meddela mig; men några brev eller andra papper från deras ryktbare anförvant torde icke där finnas, ej heller hos andra personer bärande detta namn, med vilka jag varit i brevförbindelse. Den ene av svågarna, kyrkoherden i Umeå landsförsamling JONAS LJUNGBERG, efterlämnade i sitt äktenskap med Artedis yngsta syster ELISABETH inga barn, frånsett en svagsint dotter (de övriga barnen hade dött i unga år) (se BYGDÉN, *Härnösands stifts herdaminne*, 4, s. 255), och några släktutredningar rörande den andre svågern, handlanden och rådmannen i Umeå PER BJUR och hans eventuella efterkommande har jag ej haft tillfälle att göra.

⁴ EINAR LÖNNBERG, *Peter Artedi*. Ett tvåhundraårsminne, Upsala 1905, s. 38—56.

häröra väl även från åren däromkring. Den första avskriften utgöres av uppsalaprofessorn Johannes Franckenii anonymt utgivna, år 1651 tryckta skrift *Colloquium philosophicum cum diis montanis*. Thet är: Ett lustigt och liuflyghit samtaal emillan the förnembsta och edelste berg-gudar och en högförfaren philosopho Zamolxides benämbd. Skriften är som Franckenius själv antyder ej original av honom utan en något bearbetad översättning av ett arbete betitlat *Xamolxides* och utgivet 1608 av en tysk hermetiker BENEDICTUS FIGULUS (TÖPFER), men som förmodligen ej heller är original.¹ Närmast följer Franckenii dissertation *De principiis constitutivis lapidis philosophici*, utgiven med OLAUS ERICI LITHSELIUS som respondent. Tryckåret på denna avhandling är ej utsatt men det antages att den utkommit 1645 eller 1651 och häri lämnas en klar, ingående redogörelse för denna alkemiens internaste fråga, nämligen av vilken natur de vises sten är och vilka komponenter den består av.²

Bland de två arbeten av den starkt paracelsistiskt orienterade Urban Hiärne som Artedi avskrivit eller i varje fall låtit införliva med sina samlingar, kommer först den skrift Hiärne 1707 utarbetade till försvar för den olycklige guldmakaren OTTO ARNOLD PAYKULL, en sachsisk general av livländsk börd, och därför av Karl XII behandlad som överlöpare och förrädare, ehuru han i likhet med sin fader aldrig varit svensk undersåte. Han blev tillfångatagen i närheten av Warszawa 1705, förd till Stockholm och efter rannsaking av Svea hovrätt dömd till döden och avrättad den 4 februari 1707.³ Paykull var en ivrig alkemist och utfäste sig under fångenskapen att upphjälpa Sveriges finanser genom att årligen leverera 100 000 riksdaler i guld till statskassan, för den händelse han finge behålla livet, ett förslag vartill Karl XII emellertid ej ville låna sitt öra. Paykulls öde väckte stort medlidande i vida svenska kretsar t. o. m. inom den kvinnliga delen av konungahuset, varifrån hemställen gjordes till konungen om hans benådning, dock utan resultat. En av dem som mest intresserade sig för Paykull var arkiatern Urban Hiärne, som till och med fann sig föranlåten att uppträda till hans försvar i en särskild skrift, uppsatt i februari 1707, ehuru först efter hans avrättning: Intygande att sachsiska general lieutenanten Otto Arnold Paykull wärkeligen warit en adeptus, eller kunnat göra guld. Denna apologi spreds i talrika avskrifter⁴, av vilka ett tiotal finnas i Uppsala universitetsbibliotek och ett liknande antal i Kungl. Biblioteket, däribland alltså det i Artedihandskriften och

¹ Se härom STEN LINDROTH, *Paracelsismen i Sverige till 1600-talets mitt*, Upps. 1943, s. 309 f.

² LINDROTH, a. a., s. 305 ff. — Om avhandlingens utgivningsår se s. 305, not 6.

³ Se om honom närmare OTTO SJÖGREN, *Otto Arnold Paykull*; i *Hist. tidskr.* 1881, s. 129—156, STEN LINDROTH, *Hiärne, Block och Paracelsus*; i *Lychnos* 1941, s. 191 ff. och där citerad litt.

⁴ Den är senare tryckt av GJÖRWELL i *Svenska biblioteket*, 1, 1757, s. 220—237.

det enda manuskript i denna som icke härrör från Artedis egen hand.¹ Vem som gjort denna avskrift torde ej vara möjligt att avgöra.

Genom ett uttalande av Hjärne i denna skrift om Theophrastus Paracelsus' profetia om lejonet från Norden råkade han i strid med MAGNUS GABRIEL VON BLOCK, vilket resulterade i en ny skrift av den förstnämnde, kallad Defensionis Paracelsicæ prodromus, som han lät trycka i Stockholm 1709. Denna följer i avskrift av Artedi närmast i volymen efter försvarsskriften för Paykull.

Härefter följa en del uppteckningar av Artedi av helt annan art, huvudsakligen av ekonomisk natur. Några äro daterade »Brunnby» olika dagar i september 1730 och genom dessa uppgifter kunna vi erhålla något tillskott till de torftiga notiserna om Artedis liv. Liksom så många andra obemedlade studenter synes han hava haft plats som informator, förmodligen någon s. k. akademisk kondition, knuten till Uppsala. Det Brunnby varifrån Artedi i september 1730 daterat flera av sina avskrifter, torde vara ett säteri med detta namn i Börje socken² nära Uppsala. Vid en granskning av husförhörslängderna för Börje socken 1726—36 i Uppsala landsarkiv har jag funnit att Brunnby vid denna tid ägdes eller beboddes av en hovrättskommisarie MAGNUS MENTZER. Av familjen uppräknas hustrun MARGARETA SAGER³ och döttrarna HEDVIG och CATIIARINA, medan »sönerna studera» och alltså ej namngivas här. Förmodligen är det dessa söner Artedi haft om hand. De avskrifter han daterat från Brunnby ligga helt på det privatekonomiska området och den första skriften i denna samling, ur vilken han gjort sina utdrag, är ett arbete som han kallar »M: M: Sw. Åkermann». Härmed förstås tydligen ett av hans värd Magnus Mentzer själv utgivet, i Stockholm 1727 tryckt arbete Swenska åkermannen (till vilket han för övrigt i Uppsala 1732 lät trycka ett Appendix eller Bihang). Detta arbete har Artedi naturligtvis fått låna ur författarens bibliotek på Brunnby, vilket säkerligen även varit fallet med de övriga ekonomiska skrifter, ur vilka han här gjort utdrag. För kännedomen om Artedis vetenskapliga studier ha dessa utdrag kanske ej så stor betydelse, ehuru väl en stor del av dem ha anknytning till medicinen⁴ (veterinärmedicinen) och botaniken. Särskilt härröra utdragen ur ERIC SALANDERS Gårdsfogdeinstruktion (Sthlm 1727)

¹ Den bär från början ingen titel, men en sådan är tillskriven av D. L. Meyer, som kallar den 'GeneralLieutenanten Otto Arnhold Paikuls Alchymiske kunskap, intygad af U. Hierne'.

² Brunnby eller Brunby, båda formerna förekomma i den topografiska uppslagslitteraturen, och bägge användas även av Artedi i handskriften.

³ Detta är hustrun i ett senare gifte. Mentzer var tidigare g. m. Helena Edenberg (ELGENSTIERNA, *Den introducerade svenska adelns ättartavlor*, 2, s. 400 b), med vilken han troligen erhållit Brunnby, som förvärvades av den bekante källarmästaren och rådmannen i Uppsala, Claes Eden (adl. Edenberg), på 1650-talet och sedan förblev i släkten minst ett par generationer ytterligare.

⁴ Artedi studerade ju även medicin och reste till Holland för att i Leiden promoveras till medicine doktor, vilka planer omintetgjordes genom hans brådstörtade död.

och JONAS ALSTRÖMERS Den swänska wårdande fåra-herdens trogne wägwisare til en god fåraskiötzel (Sthlm 1727) framför allt från de delar av dessa arbeten som behandla husdjurens sjukdomar och deras botemedel. Även en proportionsvis betydlig del av utdragen ur trettonde tomen av ÅKE RÅLAMBS Adelig Öfning (Sthlm 1690) äro ägnade åt husdjurens sjukdomar, medan de talrika utdragen ur fjortonde tomen av samma verk mest röra sig om kulinariska spörsmål och ge exempel på olika maträtter m. m. Att hänföra till botaniken äro de utdrag Artedi gjort ur JOHANN AHLICHS Den svenske lust- örte- och trä-gården (Sthlm 1722), som fylla 16 tätskrivna sidor i handskriften.

Sist i volymen näst brevet följer så ett första egenhändigt utkast till Artedis Nordmalings flora utan titel. En jämförelse mellan detta original och den förut nämnda av Lönnberg 1905 efter avskrift i Carolina tryckta utgåvan¹ visar åtskilliga olikheter, varav bl. a. synes framgå att den nu funna handskriften är ett tidigare utkast. För att nämna ett exempel heter det i originalutkastet (i X 1002) under 'Fämmte Classen äller Balken': »Frangula Dodonæi. Brakwed, Brakwedzträ. Jag mins mig på ett ställe wid Skiärgården hawa observerat dänne buske, männ hwet intet hwarest, däck fins dänn på åtskilliga ställen.»² Denna mening saknas i den tryckta avskriften och där står i stället: »Wäxer nog på skogarne i Brewik, Ledesiö, Tårnböle, wid Hyngiärsbölbärgen etc.» Uppräknandet av de många växtplatserna i det tryckta manuskriptet visar väl att denna återgår på ett original som tillkommit senare än handskriften i X 1002. Sista delen av utkastet företer här och var ganska stora olikheter med trycket, men jag anser ej saken vara av den vikt att vi behöva upptaga utrymmet med jämförelser av de bägge texterna. Näst sista bladet slutar med en kustod *Ber* syftande på släktet *Berberis*, efter detta följer i trycket ytterligare över två sidor text, som saknas i vår handskrift. Sist sitter ett blad behandlande 'Tjugu första Classen', vilket ej passar in i det föregående textsammanhanget utan troligen tillhör ett annat utkast.

Till sist några ord om det i handskriften inbundna brevet, som i sin helhet avtryckes nedan. Det är som nämnt riktat till Artedis moder HELENA SIDENIA (fadern, kyrkoherden i Nordmaling OLAUS ARCTÆDIUS dog 1728), hans bröder och systrar. Några bröder i egentlig mening hade Artedi icke, men väl tvenne svågrar, de förut omtalade PEHR BJUR (gift med äldsta system ANNA MARIA) och JONAS LJUNGBERG (gift med yngsta system ELISABETH). Det är säkerligen dessa svågrar som avses med epitetet bröder, och de hade bägge understött Artedi i hans studier. Ännu helt nyligen

¹ Kårt förteckning på de träen, buskar åg örter, såmm wäxa sponté wid Nordmalings prästebord äller i närmaste byar där ämmkring . . . av Petro Arctædio A. 1729 in Februario. D 82 a i UUB).

² I kanten är tillagt: 'Wäxer älljäst på Tårnböle skogen.'

hade de som av brevet framgår sänt honom en växel under vistelsen i England. Efter ankomsten till Holland på sommaren 1735 hade Artedi varit »bald hier bald dar» och besökt Rotterdam, Delft, Leiden, Haarlem och Amsterdam, där han nu vistades. Han nämner om sin bekantskap med den store samlaren, apotekaren ALBERT SEBA, som engagerat honom för fiskbestämningarna i sitt under utgivning varande stora naturhistoriska verk (*Locupletissimi rerum naturalium thesauri accurata descriptio*), men han säger ej ett ord om att det varit Linné som fäst hans uppmärksamhet på Seba och introducerat honom hos denne, vilket Linné själv uppgiver i sin levnadsbeskrivning över Artedi. Linné är över huvud taget ej nämnd i brevet, vilket måste anses påfallande med hänsyn till att denne skildrat deras vänskapsförhållande alltifrån det första sammanträffandet i Uppsala 1729 i de mest entusiastiska ordalag, och att de nyligen hade sammanträffat i Leiden och i Amsterdam. En bekant som Artedi säger sig hava i Leiden och som kunde mottaga och vidare ombesörja eventuella brev från anförvanterna kan säkerligen ej vara Linné, som ju nu vistades hos Clifford på Hartekamp, utan är troligen den unge CLAS SOHLBERG, Linnés reskamrat till Holland, som bedrev medicinska studier i Leiden.¹ Artedis ekonomiska ställning är nu tydligen ej den bästa, hans medel äro på upphållningen och han har ej råd att betala kostnaderna för en promotion. Någon ersättning för det arbete han nedlagt på beskrivningen av Sebas fisksamling har han ännu ej erhållit, och han har ej ansett det lämpligt att härom göra någon påstötning. En viktig upplysning om den Sebaska fisksamlingens ursprung lämnas i brevet, då nämligen Artedi omtalar att de »allesammans merendels» äro från Amboina i Ostindien och Surinam i Amerika. Detta förklarar varför bland Artedis kvarlåtenskap i Amsterdam även påträffades ett tryckt arbete kallat 'Valentijn de Amboyna, fol.', vilket tillhörde Seba och reklamrades av honom.² Med nämnda arbete avses utan tvivel FRANÇOIS VALENTIJNS stora verk om Ostindien³, framför allt Amboina (Ambona), en ö i Moluckerna i dåvarande holländska Ostindien, där författaren verkat som predikant i flera repriser och varifrån han hemfört betydande samlingar. Andra delen av detta verk kallas på särskilt titelblad 'Beschryving van Amboina' och i tredje delen behandlas bl. a. fiskfaunan här och i angränsande områden. Förmodligen är det just detta tredje band Artedi haft till läns som hjälp vid sina fiskbestämningar. Det är högst troligt att den store samlaren Seba

¹ I Amsterdam hade Artedi förgäves efterfrågat en person vid namn Brenbom, som tydligen är väl känd av släkten och förmodligen en västerbottnisk landsman, som vistades i Holland och väl var bördig från någon av de många orter med namnet Brännan som finnas i denna provins.

² H. ENGEL, a. a.

³ Huvudtiteln på arbetet är *Oud en. nieuw Oost-Indien* etc. (Dordrecht & Amsterdam 1724—26), men de olika banden ha särskilda deltitelblad, i vilka namnet Amboina kraftigt framhäves.

väntar att bli en del fan fan. att besöka min
 de anförige äm någon vidare regel, för jag intet
 faldra. Jag har inget. Men. Breddom, min intet
 bristat någon som minn minn fan i. Amster
 dam. Logementet fan i. Galland are minn minn
 i. England, min minn af. Minn minn af.
 resen intet så beständigt stolt som i. England.
 Jag väntar att få en minn minn minn minn minn
 till till Galland, minn minn minn minn minn
 Jag har intet en beakt som det minn minn minn
 jag stolt intet minn minn minn minn minn
 till minn minn minn minn minn minn
 Minn minn minn minn minn minn
 Amsterdamm in
 initio Sept. st. novo
 1735
 minn minn minn minn minn minn
 Petrus Artedi

Det enda kända Artedi-brevet.

förvärvat åtminstone någon del av vad Valentijn lyckats hopbrinka av
 naturalier under sin långvariga vistelse i Ostindien och som väl skingrades
 efter hans död 1727, kanske redan under hans livstid. Seba kände säkert
 väl till Valentijns samlingar, och de voro personligen bekanta.¹

Artedi framhåller vidare i brevet med stark självkänsla sina insikter
 i ichthyologien; varken i Holland eller annorstädes erkänner han någon
 som sin överman på detta område, då han i nära sju år sysslat med denna
 vetenskap.²

¹ 'Valentijn visited Seba 1720 and 1724' säger H. ENGEL i *The life of Albert Seba* (i
 Sv. Linné-sällsk. årsskr. 20, 1937, s. 82). — Om Valentijn se för öfrigt Nieuw Nederl. biogr.
 Woordenboek, D. 5, 1921, sp. 989. Hans skrifter äro uppräknade i VAN DER AA, Biogr.
 Woordenboek der Nederlanden, 19, s. 26 f.

² Sedan detta skrivits har Dr. UGGLA fäst min uppmärksamhet på en i Vetenskapsakademiens
 bibliotek befintlig, av FELIX BRYK i *Linnaeus im Auslande* (Sthlm 1919, s. 60) avtryckt biljett,
 skriven av Artedis svåger, kyrkoherden Jonas Ljungberg i Umeå ca. 5 veckor efter hans död
 eller den 22 oct. 1735 [g. st.] till professor JOHANNES BURMANNUS i Amsterdam, vari

Tillägg.

Genom dr Waldes ovanstående uppsats har det obetydliga som tidigare varit känt av Artedis handskrifter betydligt ökat. Öväntat nog kan därtill läggas ännu ett manuskript, i detta fall ur Uppsala Universitetsbiblioteks samlingar. Vid genomgång för annat ändamål av en bunt å avdelningen D (naturvetenskap och medicin) med nr 245 kom jag att fästa min uppmärksamhet vid ett tunt häfte i kvarto, som å omslaget bar Titeln *Collegium Botanicum in Horto Academico ex ore Amplissimi Experientissimique Doct. Dn. O. Rudbeckii Filii excerptum. exscripsit P: A: De elegantia svängarna å initialerna P och A erinrade så slående om samma bokstäver i titeln till det ovan omtalade originalmanuskript, som finnes i British Museum (se facs. i Årsskriften, 1934, s. 43), att intet tvivel var möjligt att ej Petrus Artedi fört pennan. Vid jämförelse av själva texten med stilen i den av dr Walde anträffade volymen bestyrktes detta ytterligare.*

Det rör sig här icke om en uppteckning av Artedi direkt efter Rudbecks föreläsningar i trädgården utan om en avskrift, ty en rubrik över själva anteckningarna, som upprepar det ovan anförda, tillägger: *Upsal. 1704, 1707 & 1709*. Rudbeck var som bekant befriad från föreläsningsskyldigheten vid den tid, då Artedi kom till Uppsala 1724. — Innehållet är ganska enkelt — tillsammans behandlas 73 växters medicinska användning — men såsom ett prov på den undervisning, som brukade meddelas vid demonstrationerna i trädgården (och som ju Linné åren 1730 och 1731 fick överta), äro de icke utan intresse.

A. Hj. U.

brevskrivaren ber att Burmannus ville till Linné snarast möjligt överlämna 'hasce, per inn oppina tam Artedi mortem, lugubres', vilket förmodligen avser någon bilagd gravskrift eller liknande över den avlidne. Det är tydligt att Artedis släktingar omedelbart blivit underrättade om hans bortgång, kanske av Clas Sohlberg, kanske av Linné själv, sedan denne av Sohlberg erhållit den sorgliga underrättelsen och från Hartekamp ilat till Amsterdam. Vi veta ju av Linnés biografi över vännen att han senare på hösten satt sig i förbindelse med Artedis släktingar i Umeå för att söka erhålla deras tillstånd att taga hand om de efterlämnade manuskripten. Men förmodligen hade han redan omedelbart efter dödsfallet tillskrivit dem. Detta synes framgå av den lilla biljetten från Ljungberg, vars adress tydligt visar att brevskrivaren väl kände till Linnés vistelse i Holland och hans förbindelse med Burmannus. Adressen lyder som följer: »A Myn Heer Medicinæ Doctor et Professor Johannes Burman tot Holland en Amsterdam. Franco Hamburg.» Själva brevtexen på bladets andra sida utgör blott ett fåtal rader och har följande lydelse: »Celeberrime Domine Professor. Pro solita tua benevolentia, peto humilime, velis hasce, per innopinatam Artedi mortem, lugubres viro amplissimo Linnæo quam primum tradere. Celeberrimi Dⁿⁱ Professoris addictissimus Jonas Liungberg. Umeå in Sveden Die 22. Octob. 1735.» Biljetten torde ha kommit i Vetenskapsakademiens ägo tillsammans med det 30-tal brev från Linné till Burmännerna som på sin tid förvärvats av akademien. (Se härom Bref och skrivf., Afd. II, D. 2, s. 36.) — Det kan nämnas, att Pars III av Ichthyologia av Linné tillägnats Jonas Liungberg och Petrus Biur.

Bilaga.

Min Högtärade K. Moder.

Herrar Bröder

K. Systrar.

Jag reste wid slutet af Junii månad, ifrån England och kām inām en kårt [tid] hit öwer till Hålland. Orsaken hwarföre jag wid slutet af mitt warande i London, intet kām att upwachta mina K. anhörige, förr än jag reste, war att det gick litet långsamt med den wexlen, som mina K. anhörige behagat öwer-sända; ty han war stält på sicht inām en månad, dock fick jag på hånom inām en wecka af en annan god wän i London, och gjorde mig strax färdig att gå hit öwer til Hålland. Sādan jag kām hit, har jag warit bald hier bald dar, nembl. i Rotterdam, Delff, Leyden, Harlem och Amsterdam. När jag första gången kām hit till Amsterdam taltes mycket ām en Apothecare, sām härstädes gier ut ett stort werck utj historia Naturali, jag hälsade på hånom, och effter han märchte jag war hemma utj Ichthyologien, så öwertalte han mig att bliwa en tid qwar i Amsterdam och giwa en beskrifning på hans Ost-Indiska och Amerikanska fiskar, ty han kiänner sielf icke en enda. Jag tog uppā mig sådant att giöra, dāck med accord att mitt namn sättes in utj wercket, sāsom Auctor. Jag har redan beskriwit öwer 100, och har ännu 50 wid pass obeskrifna, de āro allesammans merendels ifrån Amboina utj Ost-Indien, samt Surinam utj America, de āro allesammans rare och curieuse, så att jag sedt flera curieusiteter utj den delen af Hist. naturali, än den som rest genom hela Europa. Jag lærer ännu hawa att giöra här med i 3 weckor eller längre.

Detta wercket består af 3 tomer in folio Amplo, de första twenne handlande ām Vegetabilier, diur, fåglar, ormar och skiltpaddor, āre redan färdige, den 3^{die} sām blir ām kräftor, fiskar och Conchylier, har nu begynt att tryckas: wercket ār pretieust och lærer kāmna att kāsta 3 ā 400 dr krmt. de twā första tomerne, hörer jag här sāies, att Hennes May^t af Swerje, har redan låtit kiöpa till Dråningholms Bibliothec.

Hwad jag får för mitt omak, kan jag intet sāga; ty med fålk sām redan sittia utj Credit och Renomie, måste man intet accordera för ut, förr än de antingen sielwa, eller genām andra få höra hwad mannen dāger till, dā de ofta mera wisa sin genereusité än ām man accorderat för ut, han membl. Apothecaren Alb. Seba, ār glad att han träffat mig, och jag āwen, att jag har så gādt till-fälle att exercera mig och har dessutan något för mitt omak. Här i Holland ār ingen särdeles sām förstår sig på Zoologien, och hwad Ichthyologien angår, så ārkiänner jag hwarken där eller annorstādes någor för min maitre, ty jag har snart i 7 āhr haft att giöra där mād. Jag finner nu att ingen ting serdeles felar mig, förutan pgr, hade jag dem så skulle jag āwen sätta mitt namn i Credit utām landz och wiste wäl hwad jag wille giöra; men här stå wi.

För den wexel sām mina Högtärade K. anhöriga sist tächtes skicka mig, tackar jag af alt mitt hierta, önskandes ingen ting högre, än att en gång kāmna i det stånd, att jag så wäl detta sām annat kunde med tacksamhet betala. Ifrån England hit öwer kāstade mig braf, förutan hwad jag sādan för logement och spis måst betala, så att jag nu intet har så mycket jag länge kan lewa

mycket mindre att promovera och köpa mig kläder, så framt jag icke får något såm är värdt af Apothecaren Seba. Det är en swår t̄ing när man först begynner wisa sig i werlden och ens namn begynner bli bekant att man då intet kan hålla fort och bringa det så högt såm man will, hwilket åffta obligerar en att han icke wādar att bliwa det han kan. Att beswara mina K. anhörige åm någon widare wexel, tör jag intet heldre. Jag har frågat effter Brenbom, men intet träffat någon som kiänner hānom här i Amsterdam. Logementer här i Hålland äro lindrigare än i England, men mat och dricka är dyrare och dessutan intet så beskiedeligt folk som i England. Jag wāntar att hawa swar ifrån mine K. Anhörige hit till Hålland, brefwet kan ställas på Leyden, jag har där en bekant som det kan emottaga, fast jag siālf intet wore där, näst en tjänsthörsam hälsning förbliwer altid

Mine Högtärade K. anhöriges

hörsammaste tienere

Amsterdam in

Petrus Artedi

initio Sept. st. novo

1735.

H. ENGEL

SOME ARTEDI DOCUMENTS IN THE AMSTERDAM ARCHIVES

The life and death of Peter Artedi (1705—1735) have been described extensively by Linnaeus as an introduction to his edition of Artedi's *Ichthyologia* in 1738 and were retold with great love by Professor E. LÖNNBERG in 1905 in the Bicentenary Memoir written on behalf of the Swedish Royal Academy of Science (Swedish and English editions). See also Lönnberg, in *Sv. Linné-Sällsk. Årsskr.* II, 1919, p. 30 and MERRIMAN in *Copeia* 1930, no. 1, p. 35—39.

Lönnberg, 1905 (in a footnote p. 20), mentions an extract from the Register of Deaths for the City of Amsterdam. The same has been quoted by Dr. C. KERBERT, the former Director of the Amsterdam Zoological Gardens, in the *Rede uitgesproken bij de onthulling van zijn gedenkteken in den tuin van het Koninklijk Zoölogisch Genootschap "Natura Artis Magistra"* (in a footnote p. 12). This last article is the text of a speech delivered at the

Fig. 1. Memorial stone for Artedi in the Amsterdam Zoological Gardens, unveiled 28th June 1905.

30 Magbils loosken
 30 Elizabeth Cornelis, *Ouderwaamenhuys* —————
 October 1735 —————
 1 Maria Magdalena Benenboorden, in de Plantagio
 in de Indielweg in 't Landdiep —————
 Sondag,
 2 Maria Daischuijzen in de Santsta. op de Kerk — — — 17-
 1 2 Petrus Artedi, in Warmoestra. bij de Nieuwebrugsteeg
 2 Hendrik Hles, in de Staalstraat, — — — 12-
 1 2 Wieke. Jochems, Oostenburg Oijnetta: naakt
 de Stadsmerf, —————
 2 Guillaume Williams, op Kottenburg grote straat,
 1 2 Andries Kalk, in de Nieuwe Oopenburgstra bij de
 Schiedhuys,
 1 2 Femmetje Tenniglo, heijswaen van Hendrik Boode
 Blijten de Oijbrechte poort aen 't Raedemalerspat
 1 3 Elbert Wagnants
 3 Huybert Huybents. } *Ouderwaamenhuys*

Fig. 2. Part of fol. 119 in the Register of Burials in the Sint-Anthoniskerkhof (D. T. B. 1201, Amsterdam Archives). October 1735, Sondag 2, Petrus Artedi in Warmoestr. bij de Nieuwebrugsteeg.

unveiling of a stone erected in memory of Artedi in the Zoological Gardens at Amsterdam on June 28, 1905 (Fig. 1).

We reproduce here (Fig. 2) part of the original page from the *Begravenis-register van het Sint-Anthoniskerkhof* (Register of Burials in St. Anthony's Churchyard, Amsterdam Archives, D. T. B. 1201, fol. 119) for October 1735, where on Sunday the 2nd we find mentioned the burial of Petrus Artedi, who lived in Warmoesstraat near the Nieuwebrugsteeg: October 1735, Sondag, 2, Petrus Artedi, in Warmoestr. bij de Nieuwebrugsteeg.

Another note in the Archives, relating to the same burial, is mentioned by Kerbert from *Declaratie van het Middel op het Begraven over de Stad Amsterdam en Jurisdicte van 1 October 1735 tot 31 Maart 1736* (Amsterdam Archives, M. B. 1735), where under De Onvermogene (The Impecunious) is mentioned: *Anna Molenbeek voor Petrus Artedi* under 1 October 1735, which means that on (Saturday) the 1st of October 1735 a certain woman, Anna Molenbeek, probably a servant of Artedi's landlord, had given notice of Artedi's death, classing him with the people unable to pay for their grave.

One of the four corners of the Warmoesstraat and Nieuwebrugsteeg is reproduced in Fig. 3, to give an impression of the atmosphere and the type of houses of old Amsterdam. This is not the house of Artedi's landlord, which was called "Het Wapen van Overijssel" (the coat of arms of the province of Overijssel must have been its sign). It was impossible to ascertain its exact situation, it might have been about the place where the photographer stood when taking the picture. So, here Artedi had his lodgings, while working in Amsterdam on the identification of the fishes in SEBA's Museum. In Årgång XX, 1937, p. 78, of this Årsskrift (H. ENGEL, *The Life of Albert Seba*) I have given a map of Amsterdam about 1740. (Here, by a printing error, 2 was designed as Seba's house and 3 as SWAM-

Fig. 3. Old house opposite that where Artedi stayed.

MERDAM's shop; see Fig. 4, the figures have been corrected.) The lodgings of Artedi were between 2 and 3, on the left half of the projecting part of the harbour front, quite near the harbour (4). It is clear that Artedi going from Seba's house to his landlord's had to go along the harbour (Ye or IJ as it was and is called) and had to pass many a bridge and canal. One need not wonder that a person unacquainted with these many waters, unfenced as their banks are, could easily lose his way in the darkness and stumble into the water where he expected to find a bridge. This was the fate of Artedi when on Tuesday, September 27, 1735, after a congenial dinner at Seba's, where the lively conversation kept him till late at night, he returned home, as Linnaeus notes in his almanac, at one o'clock. The accident was discovered the next day and the corpse was brought to the City Hospital. The story is quoted extensively by Lönnberg from Linnaeus's account. We need not repeat all that is known of the lively friendship that joined both friends, nor the records of their meetings and scientific intercourse. Referring the reader to Lönnberg's publication, we may just remark that according to Linnaeus's almanac (A. HJ. UGGLA in Sv. Linné-Sällsk. Årsskrift XVIII, 1935, p. 147 and F. BRYK, *Linnaeus im Auslande*, 1919, p. 229), Linnaeus did not just happen to be in Leyden, when on July 8 (June 27 Old Style) he met

Fig. 4. Amsterdam at Artedi's time (Map from about 1740, fr. by Reinier and Josua Ottens). 1 Hortus medicus. 2 The "Star", old Swammerdam's chemist's shop. 3 Seba's shop. 4 Het Wapen van Overijssel where Artedi stayed.

Artedi there, but was resident there for some weeks with a view to the MSS. GRONOVIVS helped him in publishing (Lönnberg p. 17). Dr. UGGLA drew my attention to a note of TERSMEDEN in his *Memoarer* (Stockholm 1915, ed. by N. ERDMANN, p. 38 seq.), where, under the, evidently false, date of Dec. 20, 1734, he narrates his meeting with SOHLBERG, LINNAEUS and ARCTELIVS (sic) in an inn at Leyden. He describes Arctelius as a small (Tersmeden was a very tall man), thin and plain-looking man. They stayed together till half past three and then the friends brought Tersmeden to the "scheuit" (tow-boat) to the Hague (which left at 4 o'clock p. m.) This reminds me of another quotation given by Dr. Uggla from some very early annotations of LINNAEUS FIL. concerning Artedi's way of life: "Artedius lived a lonely life, went to the tavern from 3 to 9, was at work from 9 to 3 in the night and slept from 3 to noon."

As Uggla l. c. p. 147, note to July 6 (July 17 New Style), remarks, this 17th of July may be the date Linnaeus introduced Artedi to Seba, hence nine days after Artedi's arrival in Leyden. This is in accordance with Linnaeus's remark in his *Life of Artedi* (*Vita Authoris*, in *Petri Artedi Ichthyologia*) that he first completed, with Artedi's help and notes, the *Systema Naturae*.

Linnaeus then did not return to the Hartekamp but to Leyden, on

the 19th of July N. S. (almanac), from where he paid a visit to Utrecht on July 28 and 29. Then from July 31 (20 O. S. almanac) on, he lived in BURMAN's house in Amsterdam. Burman helped him in editing in Amsterdam the *Fundamenta* and *Bibliotheca botanica* (Bref och Skrifvelser af och till Carl von Linné, II: 2, 1943, p. 36—37 and Almanac. See also UGGIA in Sv. Linné-Sällsk. Årsskr. XX, 1937, p. 131). He probably stayed with Burman till September 24, when he took up his post at the Hartekamp. The note of August 6 N. S. in the almanac "kom hem" (came home) testifies to this supposition, as it is only clear among the adjacent notes, if interpreted as "at Burman's".

So both were in Amsterdam, Artedi worked on Seba's fishes at his lodgings (see below; the animals were among the possessions found after his death, and Linnaeus tells, how Artedi was called from his lodgings to dinner with Seba), while Linnaeus worked with Burman. In this period, which lasted till September 24, when Linnaeus went to Clifford's estate, the letter published by WALDE in this volume was written by Artedi. Both seem to have been so much occupied that, according to Linnaeus, they met only once. This must have been shortly after the 31st of July, because Linnaeus, in retelling the events in the *Vita Authoris*, says "Quam primum Fundamenta mea Botanica edita erant, Amstelaedamum peto, eaque cum Amico communico".

Then GEORGE CLIFFORD enters the scene. This Dr. Jur. was born January 1, 1685, and died April 10, 1760. He was a very rich merchant and banker, partner in the firm "G. Clifford and Comp.", later (between 1729 and 1735) changed to the firm "G. Clifford and Sons". In 1730 he was appointed Churchwarden of the Old Church and 1751 Commissioner of the Hortus Medicus, but he never was a burgomaster. He had a house in Amsterdam on the Herengracht, between Spiegelstraat and Vijzelstraat (after 1743 on the Keizersgracht) and a large country estate, Hartekamp, between Haarlem and Leyden (J. E. ELIAS, 1905, *De vroedschap van Amsterdam 1578—1795*, II p. 880).

From Amsterdam the Hartekamp could be reached by road. When residing on the Hartekamp Linnaeus could use Clifford's horses or go by trekschuit (tow-boat). According to R. POOLE, 1743, *A Journey from London to France and Holland or the Traveller's useful Vademecum*, these tow-boats left Amsterdam for Haarlem every full hour till 8 o'clock in the evening and vice versa, while the boats from Haarlem to Leyden departed at 6, 8, 10, 12, 1, 2, 4, 11. Direct boats from Amsterdam to Leyden left Amsterdam at 3 o'clock and at 9 in the evening. The stage-coach left Amsterdam at 6 a.m. (during the winter at 7 or 7.30) and at 12 o'clock; on Sunday and during the holidays of the States General (August) the first fell out.

Linnaeus from then on was too much occupied with his new Maecenas to have any time to spare for his friend Artedi. On Thursday the 29th of September ("tertio die" says Linnaeus in the *Vita Authoris*, after Linnaeus had entered upon his post definitely on the 24th), his travelling companion and compatriot Claes Sohlberg came to the Hartekamp to tell him the sad news of Artedi's drowning and Linnaeus at once travelled to Amsterdam to see what he could do for his deceased friend.

In the Minutes of the public notary S. DORPER (Amsterdam Archives, Notariële Arch. 10695, Sept. 30, 1735, Nr 91) we find an inventory of the goods left behind by Petrus Artedi. This interesting document is here reproduced in full. As far as necessary the English translation and the author's remarks are given between brackets.

Inventaris van de goederen en nalatenschap met de dood ontruymt ende nagelaten bij wijlen Petrus Artedi tussen Dingsdag en Woensdag nacht, den 27 en 28 September 1735, komen te verdrinken hier ter stede en bevonden te berusten op een kamer in 't Wapen van Overijssel, aldaar gelogeert geweest, bij 't opgeven en ten versoeke van de Hospes Hendrik Jutting in de Warmoesstraat. Die dan komen te bestaan in de navolgende (Inventory of the goods and estate left by death by the late Petrus Artedi, who between Tuesday the 27th and 28th of September 1735 came to be drowned in this town and which were found to rest in a room in "The Arms of Overijssel", where he was lodged, as was given notice by, and at the request of the host Hendrik Jutting in the Warmoesstraat. The which consist in the following).

In een koffertje de volgende boeken (in a small suitcase the following books):

1 *Historia piscium universalis manuscript in 4to* (As O. NYBELIN, *Tvenne opublicerade Artedi-Manuskript*, Sv. Linné-Sällsk. Årsskr. XVII, 1934, p. 57, remarks, Linnaeus most probably changed at least the titles of Artedi's MSS. This is confirmed by our inventory. I have some difficulty in identifying this MS. Most probably it is identical with the 5th part of the *Ichthyologia: Descriptiones Specierum Piscium*, for according to Nybelin p. 90, Artedi himself speaks of *Methodus Piscium naturalis*, and calls the 4th part thereof, which describes the single species: "*Historia piscium*": It also might be identified with the 2nd part of the *Ichthyologia: Genera Piscium*).

Een bondeltje manuscript (a sheaf of manuscripts):

Petri Artedi Synonymologia manuscript (This must be the 4th part of the *Ichthyologia: Synonymia Nominum Piscium*, quoted by Nybelin on p. 90 as the third part of the *Methodus*)

Prolegomena Institutionum manuscript (This is the 2nd part of the *Ichthyologia: Philosophia Ichthyologica*. Nybelin, p. 57 and 89, already

pointed out that the original title must have been Prolegomena. Artedi's original general title, as given by Nybelin: *Institutiones Ichthyologiae*, is confirmed by this item)

In een sakje, 26 Engelse Schellingen, 1 agentwintig dito, 4 halve schellingen dito (in a small bag: 26 English shillings, 1 twenty eight dito, 4 half shillings dito. The remains of his travelling money, which obviously he had not yet changed)

Een boekje Ichthyologia in ruw manuscript (a booklet *Ichthyologia* in rough manuscript. This might contain the rough descriptions of the animals investigated by Artedi. It certainly shows that the general title *Ichthyologia* was no invention of Linnaeus's)

Historia Literariae Ichthyologiae (This certainly is the first part of the *Ichthyologia: Bibliotheca Ichthyologica seu Historia Litteraria Ichthyologiae*, mentioned by Nybelin p. 57 and 89 as *Historia Literaria Ichthyologorum*).

The second page of the inventory begins with a title repeated on the 10th line of that page, which offers difficulty in deciphering. To the present author it seems most probable that it should be read: *Manuscriptum Thūnūsīs*, as the two "*U-Striche*" indicate. Nybelin p. 83 quotes under *Thunmus*: "Hic piscis in Mari Balthico hospes est, et proprie loquendo non invenitur, ex observatione Cl. Schoneveldii tamen Medici Hamburgensis, anno 1605, Mense Novembris unus hujus speciei piscis 8 pedes longus in Sinu Ekrefordensi captus est." This suffices to explain why Artedi might be most eager when he was offered an occasion to examine this curious species and might devote a special MS to it. But this is all conjecture—the word is written with one *n* only.

Nog een manuscript (another manuscript)

Shaw Phisicq 4to 2 tom in 't engelsch (This book in English might be: *A new Practice of Physic* by PETER SHAW, of which I find an 8vo edition of 1726, a second edition of 1728 etc.)

Collectania practica manuscript in 8vo (We should never forget that Linnaeus as well as Artedi were physicians, so it need not wonder us that Artedi collected notes of importance to his medical practice)

Blancardi Lexicon quarto (Some edition of STEPHANUS BLANCARDUS, *Lexicon novum medicum*. The physician STEVEN BLANKAART, 1650—1702, had been a prolific author, he was born in Middelburg and died in Amsterdam)

Een calender daarin annotaties (a calendar with annotations)

Een boeckje zijnde een Memoriael in groen leer gebonden (a booklet being a memorandum, bound in green leather)

Manuscriptum thunusis 4to (see above)

Heisteri anatomia 4to 1726 (One of the many editions of L. H. HEISTER's *Compendium anatomicum*)

Boerhavi Institutiones 8vo (one of the many editions of *Institutiones medicae*, by HERMAN BOERHAAVE)

Een manuscript mineraloesis 8vo (This is a curious item as it probably contained the results of Artedi's mineralogical studies. See Nybelin p. 37: "Om Artedi's studier i kemi, alkemi och mineralogi... resulterat i några manuskript, veta vi ej." See, however, Walde's article in this volume. Linnaeus mentions Artedi's studies in alchemical literature)

Manuscriptum Idea Institutionum Trichozologiae 8vo (This is the MS on Mammals published by Nybelin p. 58 seq. after PETRUS LÖFLING's copy of the original which must have been in Linnaeus's possession in Uppsala)

Henkel de appropriatione (This must be: *De medicorum chymicorum appropriatione in argenti cum acido salis communis communicatione*, Dresden, 1726 by JOH. FR. H. HENKEL, a mineralogist and chemist, living 1679—1744)

Manuscriptum de amphibiiis 4to (This is the MS on the Amphibians supposed to be possibly extant by Nybelin, p. 37: "Om Artedis studier över amfibierna resulterat i några manuscript, veta vi ej")

Mead de pesta (R. MEAD, *De peste*, Londini, 1723. RICHARD MEAD, 1673—1754, drew up a statement concerning the prevention of the plague at the request of the Secretary of State, when great alarm was felt in London as a consequence of the serious epidemic of plague of 1719 in Marseille: 1720, *A short discourse concerning pestilential contagion and the methods to be used to prevent it*)

Gustav Van Vasa levensbeschrijving 8vo (Some biography of Gustav Vasa, which Artedi perhaps had bought in Holland)

phisiologia humana (without further data)

Een sackje met kopere penningen (a little bag with copper coins)

Een doosje met gedroogde vissen (a small box with dried fishes)

Agt Hemden (eight shirts)

3 halve hemden (3 half-shirts)

3 paar mouwtjes, nog een (3 pairs of sleeves, another one)

The third page begins with a curious piece of underwear called in Dutch "*Een gesondheijd*", i. e. a "sanative", an abdominal belt or broad sash of baize to keep the body warm (cf. *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, IV, 1889, kol. 2254 and kind information of Dr. D. Mac Gillavry).

Een kisje met Vysschen so groot als kleijn, dertig vlessen met Insecten toebehorende de Heer Zeba (A small box of fishes, large and small, 30 bottles of insects, belonging to Mr. Seba)

mede de Heer Zeba toebehorende (likewise belonging to Mr. Seba):

Ruijsch Theatrum animalium folio (As the size indicates, this is not the *Thesaurus animalium* of FR. RUIJSCH, but the *Theatrum universale omnium animalium* of J. JONSTON, published in Amsterdam, 1718, by his son HENR. RUIJSCH)

Willoughby Ictiographia, een bondel (a sheaf. This is FRANCIS WILLOUGHBY *De Historia Piscium libri quatuor*, recogn. etc. JOH. RAJUS, Oxonii, 1686, the title page to the plates of which, in our specimen bound before the title quoted, reads: Francisci Willoughby, Icthyographia, and is dated 1685. After the death of Francis Willoughby, who lived 1635—1672, his work was edited by John Ray)

Valentijn de Amboyna fol. (This title is unknown to the author, most certainly it was a part of: FR. VALENTIJN, *Oud en Nieuw Oost-Indiën*, 5 vols. 1724—26, of which the second part contains a. o. "Beschrijvinge van Amboina" and the third part "Verhandelingen der dieren van Amboina" of which "Gemeene en ongemeene Visschen van Amboina" will have interested Artedi. VALENTIJN, who lived 1666—1727, was a clergyman a. o. in Amboina; and a pupil of RUMPHIUS's, who extensively used the latter's notes)

Drie overhembden gemerckt met S toebehorende Sohlberg — met een strop (three day-shirts, marked with S, belonging to Sohlberg, with a stock, i. e. a tie, then worn round the neck. Obviously Sohlberg had lent these clothes to his poor friend and likewise the three following items)

Gril goudbalans (pair of scales for gold by Grill)

Dito Essayeboek (assay-book by the same. ANTHONY GRILL was an assayer in Amsterdam, see ENGEL, H., *Alphabetical List of Dutch Zoological Cabinets*, in *Bijdragen tot de Dierkunde* 27, 1939, p. 275, and UFFENBACH, Z. C. VON, *Merkw. Reisen durch Nieder-Sachsen, Holland und Engeland*, III, 1754, p. 660)

een oudt lexicon mede toebehorende Sohlberg (an old dictionary belonging to Sohlberg)

't geen de overledene aengehad heeft (what the deceased was wearing):

Een hembde (a shirt)

Een Lakenne rok kamisool en broek (a cloth dress-coat, camisole and pair of breeches)

Een hoed en paruijk (a hat and a whip)

een paar Kousse en een Schoen (a pair of stockings and one shoe)

een port epee (a port-épée)

een degen en een stok (a sword and a stick)

in zijn sack (in his pocket)

Een goude dubbelde guigje (a golden double guinea).

negen Stuijvers en vier duijten (nine pennies and four farthings. This seems to be the only Dutch money he had)

Aldus geïnventariseert binnen Amsteldam desen 30 September A° 1735 door mij Salomon Dorper openbaar notaris tot Amsteldam bij den Ed: Hove Van Holland geadmitteerd (Thus inventorized in Amsterdam the 30th

of September 1735, by me Solomon Dorper, Notary public at Amsterdam, admitted by the Honorable Court of Holland)

in tegenwoordigheijd van Heren (in presence of the gentlemen)

Carel Gustaph Tersmeeden

& Claudius Soohlbergh

als getuijgen (as witnesses)

Then follow the signatures of those present:

Hendrick Fütinck (host of Artedi)

Carl Gustav Tersmeden (The later Swedish admiral, who obviously then was in Amsterdam with Claes Sohlberg. According to his Memoarer, ed. N. Erdmann, 2, Stockholm, 1915, he visited Linnaeus at the Hartekamp with his brother and with Sohlberg on Sept. 16, 1735 — probably O. S. as Sept. 16 N. S. Linnaeus was still in Amsterdam — i.e. Sept. 27 N. S. Linnaeus showed them the garden and gave them a dinner. They left him at 4 p. m. and arrived in Amsterdam at 8 p. m. Next day they must have heard about the accident which befell Artedi).

Claud: Sohlberg (The fellow-traveller of Linnaeus to Holland, then in Amsterdam, with his friend Tersmeden, see above. Artedi had the loan of some shirts of Sohlberg; the latter, having the disposal of more money than his two older friends, helped his compatriots where he could. He also is the first to look after Artedi's possessions)

S. Dorper nots: publ."

Immediately after hearing the sad news from Sohlberg's mouth, Linnaeus hurries to Amsterdam. This probably took place on Thursday Sept. 29 (Linnaeus in the *Vita Authoris*, says that the corpse was found "altero abhinc die", Sohlberg warning him "tertio die"). It is curious that Linnaeus was not present as a witness on Friday September 30 when the above deed was executed.

Linnaeus further informs us, that the hospes ordered the body to be brought to his home and saw to the funeral, "nullos [!] ad pompam sumptibus parcens". This seems not in accord with the fact that Artedi was classed with the impecunious. Seba contributed 50 guilders to the costs, this being the first money he paid for Artedi's work. As we have seen, Artedi's possessions were not rich and the host, probably hoping to make the friends pay, refused to give the manuscripts to Linnaeus. Old Seba, who perhaps knew the landlords of the sailor's quarters better than Linnaeus, advised the latter simply to wait for the auction, reassuring him that he would certainly buy them and put them at Linnaeus's disposal. But Linnaeus did not trust the advice. So he turned to Clifford for help.

In the *Vita Authoris* we find the following record of these events by Linnaeus: "As the landlord refused to give the manuscripts, I wrote to Artedi's family, who lived far away, near Lapland, that I might claim with

their full consent the manuscripts. I invoked the wrath of the Highest, if I should subtract one particle of them. I received their answers with their consent, under condition that I would publish them. (This writing to and fro must surely have taken some weeks!) With this answer I went to the landlord. After making up his account and giving the expenses of the funeral, he exacted no small amount to be paid before he restored anything. I negotiated with the landlord, with the result that only half of the amount remained to be paid, which, however, I could not supply, as my own purse was exhausted after travelling in so many countries and as I had no friends in this foreign country. When I offered that he might keep all the movables, that Artedi had been able to bring with him, except the manuscripts, for twenty guilders, the landlord declined. So I went to Seba, that he might render the defunct the last deed of Christian charity and pay only this small sum. He could take to him all things left behind, with the papers, till the money would have arrived for me from my native country, so that these things could not be dispersed by the landlord, who every moment threatened to sell them by public auction. But the happy man modestly withdrew and cleared out, not desirous to meddle any further with this affair. He rather advised that the things might be dispersed by auction, as he was sure that he would without any doubt obtain everything; nobody in Amsterdam would care for these Observations. And then he would freely communicate them to me. But I thought this advice ambiguous and dangerous." Then Linnaeus turned to Clifford, who at once helped him.

This passage seems rather unfavourable for old Seba, but the course of events is not altogether clear to me. Linnaeus earned a ducat a day as prefect of Clifford's Hortus, but perhaps he had not yet been paid? Why did Linnaeus not turn for help to Sohlberg or Tersmeden, who both were well-to-do? Artedi had been working for Seba from about the 17th July to the 27th September, i. e. two months and Seba had paid 50 guilders for the funeral. Of course not overmuch, but Seba was a merchant, thrifty, a German, ambitious to pose as a man of science. We know that he possessed manuscripts of others which he used without mentioning the source (Engel in Sv. Linné-Sällsk. Årsskr. XX, 1937, p. 91). We know from Hamburgische Berichte No XXXVIII, 11 Mai 1736, p. 342, as reprinted by BRVK, *Linnaeus in Auslande*, 1919, p. 127, that Artedi had nearly finished the identification and description of Seba's fishes, 10 specimens only being left — AFZELIUS, Egenh. Ant. af C. Linnaeus om sig sjelf, 1823, p. 26, gives 6 fishes — ("Der Hr. Seba hatte die von dem Hrn. Artedi gemachte Ordnung verschiedentlich geändert, welches ihn, wie er sichs denn gar kurz vor seinem Ende gegen einem seiner Freunde sehr deutlich hat merken lassen, sehr heftig soll verdrossen haben"). Seba's posthumous 3rd vol. does not

but even he kept the manuscripts for himself and had them copied for Linnaeus's use. Thus far in defence of old Seba.

As to the manuscript notes Artedi made for Seba, we know from the *Hamburgische Berichte*, quoted above, that Seba changed them for the *Thesaurus*. This has been confirmed by the important discovery of a copy of Artedi's manuscript for Seba, by D. MERRIMAN (*Copeia*, 1941, No. 2, July 8, p. 65—69). "A note on the front fly-leaf indicates", says Merriman, "that it is a manuscript copy made by one ROB. WILH. VAN HOMRIGH." Merriman obviously did not know that this Van Homrigh was Seba's son in law to whom we thank for the final publishing of the third and fourth part of Seba's *Thesaurus* (see ENGEL in *Sv. Linné-Sällsk. Årsskr.* XX, 1937, p. 88, 93), which was entrusted to VOSMAER. (Merriman mentions B. Seba as the editor and one of the heirs, a mistake suggested probably by the use of B. Seba for Albertus Seba in the preface to the third volume of the *Thesaurus*. Bertus in Dutch is an abbreviation for Albertus). The manuscript notes of Artedi are also mentioned by L. TH. GRONOVIVS, *Museum Ichthyologicum* 1755 (in *Syllabus auctorum*), as Dr. Uggla pointed out to me. Obviously Gronovius also possessed a copy: "Arted. MSS ad Sebam. Artedius MSS adhuc reliquit, in quo multas species in Museo cl. Seba conservatas describit, verum absque ullo methodo. Hoc mihi contigit videre, ex quo nonnulla excerpsti, sed precipue Descriptiones specificas. De hoc manuscripto mentio fit in Vita Artedii operibus ejus praemissa." As GAUBIVS performed the task of the translation of Seba's work into Latin (ENGEL, l. c. p. 90), the following note from the *Bref och Skrifv. af och till C. v. L.*, ser. I, 4, p. 208, in a letter of Linnaeus to his friend ABRAHAM BÄCK, Surgeon to the King, of April 3, 1753, pointed out to me by Dr. Uggla, is clear: "Gaubius has Artedi's MSS. And as I see, the 3rd vol. of Seba is now being printed." Seba's MSS. were found in Vosmaer's library after his death (*Catalogue de livres . . . délaissés par feu M. Arnout Vosmaer . . . dont la vente publique se fera . . . le 17 mars 1800 à la Haye*). In the Royal Library at The Hague (289 K 14) is the Sale Catalogue of L. Th. Gronovius' library (kind communication Dr. VAN SETERS) from which the family kept nrs 169 and 170: *Artedi Ichthyologia, sive Opera omnia de piscibus*, Lugd. Bat., 1738, 5 vol. cum charta & pluribus annotationibus MSS, and *Idem Liber cum notis et annotat. MSS.* 3 vol. As Dr. Van Seters adds: "There are no descendants of Gronovius. The last left for the Indies and the family stayed there during the 19th century. There is no hope of finding anything of these MSS." So it will never be possible to find what these MSS. contained.

We may finish our account with two documents from the Amsterdam Archives, which furnish some further facts about the difficulties arisen after Artedi's death.

The first is a request by the landlord HENDRIK JUTTING to the magistrate, asking to appoint a procurator. It is found in R.A. 886, i. e. Scheepenen Minuut Register No 183, fol. 70 r° and v^o (Register of minutes of the Aldermen) and runs:

“To Their Honourable Lordships The Aldermen of the Town of Amsterdam.

Reverently gives notice, Hendrik Jutting, resident in this city, that some time ago came to stay with him a certain Petrus Artedi, that the same Petrus Artedi recently passed away from this world and that the suppliant had him buried as a stranger and advanced the money required therefore, for which reason as well as for board and lodging and money supplied, an amount of fl. 89:13 is due to suppliant, as per account added (this account has not been preserved), that some goods are left by Petrus Artedi mentioned and are deposited with him, suppliant, which are specified in the annexed inventory (this inventory is missing, but it must have been the same as the one quoted above); nobody turning up to repay the advanced money to him, suppliant, he, suppliant, is approaching Your Honours with the request to instruct someone, who may represent the mentioned Petrus Artedi and against whom he, suppliant, and all the other creditors may institute and finally persecute their actions, the which doing etc.

signed: Joh^s: Commelin

Aldermen, having examined Hendrik Jutting's annexed request, agree that the suppliant summons Petrus Artedi's nearest friends on the extra ordinary roll, October 25, 1735.

All Gentlemen Aldermen being present, except Mr. van Collen

signed: P: de la Court

Aldermen, with reference to Hendrik Jutting's added request, arranging accordingly, commission Jan Mol Antonisz to represent the person of Petrus Artedi, against whom suppliant and all other creditors may institute and finally persecute their action.

October 27, 1735, all Gentlemen Aldermen being present

signed: P: de la Court”

No more could be found referring to this case. The second document is from the same volume fol. 112 v° and 113 r°. It runs as follows:

“To Their Honourable Lordships the Aldermen of the Town of Amsterdam.

Reverently gives notice, Albertus Seba, resident in this city, that he, suppliant, has lent to the person of Petrus Artedi, a Swede by birth, and staying within this city at Hendrik Jutting's house, in Warmoestraat, where the Overijssel Coat of arms hangs out, a box with thirty five bottles of insects, as well as three books, viz. Ruijsch Theatrum Animalium in folio, Wiloughby Ictiographia in a sheaf and Valentijn d'Amboijna in folio (for these books see above) for his use in composing a description of the nature and character of Fishes, that, same Petrus Artedi having recently died within this city, he, suppliant, had his host, the above mentioned Hendrik Jutting, requested to make restitution of

the above mentioned thirty five bottles and three books to him, suppliant, but that the same Hendrik Jutting, though fully aware that same belong to suppliant, as he himself has had entered in the inventory of the estate of the above-mentioned Petrus Artedi (made on September 30 of this year 1735 by Notary Salomon Dorper, at his, Hendrik Jutting's request), still persists against right and reason in refusing to return the above-mentioned bottles and books, for which reason Suppliant very respectfully begs Your Honours to summon the above mentioned Hendrik Jutting, immediately and forthwith to deliver up the above-mentioned thirty five bottles of insects and three books to Suppliant, unless and in case unexpectedly any objection should be made about this delivery, with provision under caution.

The which doing etc.

signed: J : A: Creighton

Aldermen having examined the annexed request by Albert Seba, resident within this city, agree that suppliant shall have to summon Hendrik Jutting on the extra-ordinary roll, on October 26, 1735.

All Gentlemen Aldermen being present

signed: P: de la Court

Aldermen further disposing about the annexed request of Albertus Seba, living within this city, ordain Hendrik Jutting to deliver up immediately and forthwith to suppliant the thirty five bottles of insects and three books, mentioned in the request, by provision and under caution.

November 15, 1735, all Gentlemen Aldermen being present, except Mr. van Loon

signed: P: de la Court''

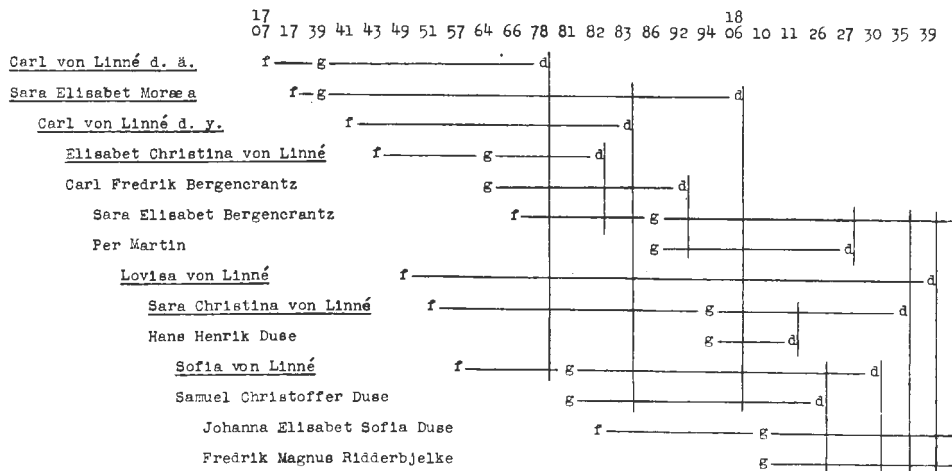
Thus old Seba got back his possessions not without difficulties, while Hendrik Jutting, as Linnaeus narrates in his letter to Wargentin quoted above, got 100 guilders, which Linnaeus borrowed from Clifford. This noble friend had the manuscripts transcribed for Linnaeus, who published them as: *Petri Artedi, Sueci, medici, Ichthyologia... Lugduni Batavorum*, 1738. For Linnaeus's own account of this publication, see Hamburg. Berichte, No XVI, den 25. Februar 1738, reprinted by F. BRYK, *Linnaeus im Auslande*, 1919, p. 149—151. Linnaeus mentions it in a letter to VON HALLER, 1737, mentioned in A. L. A. FÉE, *Vie de Linné*, 1832, p. 241. Likewise in one to A. E. BÜCHNER, Sept. 8, 1737, published in *Bref och Skrifv. af och till C. von Linné*, ser. II, Del 2, 1943, p. 19.

Zoological Museum, Amsterdam.

URKUNDER RÖRANDE FAMILJEN LINNÉS ÄGODELAR

Samlingarna i Linnémuseet i Uppsala och i Linnés Hammarby ha sitt specifika mervärde i proveniensen från en bestämd historisk miljö, Carl von Linnés eget bohag och hans änkas och barns hem. Det har så ofta påpekats hur sällsynt det förhållandet är, att ett bohag från vårt 1700-tal i så stor utsträckning som här är fallet har blivit sammanhållet och kan igenkännas, att detta ingalunda behöver ytterligare betonas. Men det kan kanske vara motiverat att fästa uppmärksamheten på att kännedomen om alla de enskilda Linnéminnena vidarebefordrats huvudsakligen genom det livliga släktintresset och parallellt med den naturliga arvsgången och, såvitt det kan konstateras, endast i andra hand med hjälp av de skriftliga urkunder med ägorättslig giltighet, testamenten, bouppteckningar och arvskiften, som i en fyllig serie finnas i behåll. Och därför stå vi nu, över ett och ett halvt århundrade efter Linnés död, med hans båda hem, ämbetsbostaden och lantgården, i väsentlig mån inför våra ögon, men ha icke i tryck tillgängliga de urkunder som detaljerat och under lagligt ansvar redogöra för detta rikhaltiga bohags alla ingredienser och deras vandring ur hand i hand inom familjen.

Ett vanligt museum får nöja sig med den inventarieförteckning som dag för dag skrives, när gamla ting hamna i samlingen. Denna kan oftast icke vidareföra mer än den senaste enskilde ägarens namn, fastän den förste ägarens skulle ha ett betydligt större intresse att känna. Endast mycket privilegierade historiskt uppvuxna minnessamlingar, såsom t. ex. vissa av våra kungliga museer, kunna glädja sig åt inventarieförteckningar som registrerat föremålen allt efter deras första tillkomst. I fråga om Linnébohaget är det arvshandlingarna som spela denna roll och som i sig bära möjligheterna till bekräftelser och klargöranden av traditionsuppgifterna av nog så betydelsefull art. Men endast i särskilda fall är ett visst föremål så lättigenkännligt att man direkt kan följa det från lista till lista. Läsning och tydning kräver betydligt oftare ett vidlyftigt jämförelsearbete för att nå fram

till säkra resultat. Redan handlingarnas korthugget summariska uttryckssätt är en orsak härtill. Allt detta gör — för att nu äntligen komma till denna inlednings korta mening — att man behöver ha dessa urkunder lätt tillgängliga och samlade i sin hand för att kunna utnyttja deras halvt dolda möjligheter att göra det samlade Linnébohaget ännu mer betydelsefullt och historiskt talande, än det nu står inför oss.

Det arv som Linné lämnade efter sig fördelades redan i första hand på ett flertal lotter, och allt efter som den närmaste generationen genom giftermål och dödsfall ändrade sammansättning, fördelade sig dessa lotter efter nya kombinationer för att sedan åter samlas i färre enheter. Då den sista av Linnés döttrar avled, ärvdes hon av endast två Linnéättlingar, och därmed hade den period gått till ända som omfattar Linnés egen familjs livstid från hans död 1778 till fröken Lovisa von Linnés fränfalle som 90-åring år 1839. Den här meddelade tablån söker åskådliggöra arvsgången inom familjen under denna period. De upprepade arvskiftena i ständigt nya kombinationer av arvingar illustrera redan hur enskilda arvsföremål ha bytt ägare ibland upp till fem à sex gånger redan under denna generations livstid. I första hand är det dokumenten från denna tid som ge den grundläggande kunskapen om Linnéarvet.

En annan sida av arvsproblemet gäller vad Linné och hans maka mottagit i arvslotter från den föregående generationen, från släkten Linnæus i Småland och familjen Moræus i Dalarna. Här rör man sig dock i ett längre avlägset tidsskede med mer ofullständigt bevarade handlingar, och det är därför redan av denna orsak osäkrare om man där kan få fullgoda kunskaper.

Det vore fullkomligt oriktigt att påstå, att Linnés och hans familjs arvshandlingar hittills blivit outnyttjade för forskningen. Som exempel ur den tryckta litteraturen kan anföras de utdrag ur Linnés bouppteckning,

särskilt rörande hans fastigheter, och det avtryck av hans testamente som meddelas i Klingspor-Schlegels Uplands herregårdar 1881. Men betydligt mer givande för den lösa egendomens räkning är det referat av bouppteckningarna som Carl Forsstrand givit i anslutning till sin redogörelse för de bevarade samlingarna, i Linnésällskapets årsskrift 1922. Vad som emellertid hittills icke skett är ett oavkortat avtryckande av de bevarade dokumenten. Bouppteckningarna förvaras i regel i offentliga arkiv — för medlemmar av familjerna von Linné och Duse i Svea hovrätts arkiv i Riksarkivet — men ha också i andra exemplar följt de olika arvslotterna. Med delar av dessa senare har ett flertal handlingar av denna art även blivit Linnésällskapets egendom.

Härnadan görs nu en början till publicerandet av Linnéfamiljens arvsurkunder i förhoppning att dessa, när de på detta sätt bli lätt tillgängliga, efter hand skola komma till än större användning för föremålsstudierna än vad hittills skett. Att både ordförklaringar och sakliga kommentarer i många fall äro i hög grad behövlige ligger i öppen dag, men sådana ha dock här i stort sett uteslutits med tanke på att utbytet av all dylik kommentering har alla utsikter att bli betydligt större, då man blir i tillfälle att göra sammanställningar ur hela serien av urkunder, däri det i så stor utsträckning rör samma föremålsbestånd, som än delas upp, än åter ärves tillsammans allt under det att somligt slites ut eller på annat sätt förfäres. Den önskvärda kommentaren till urkunderna torde sålunda kunna få formen av en saklig behandling av bohagets olika föremålsgrupper, eller just det ändamål som publiceringen av de i sig ganska enformiga varulistorna avser att tjäna. Det är med detta perspektiv mot ett underlättat föremålsstudium som urkundspubliceringen nu begynnes.

Sigurd Wallin

Bouppteckning efter Carl von Linné d. ä., 6—8 april 1778.

[Exemplar i Svea hovrätts arkiv, Riksarkivet. Folio, 28 sidor, varav de två sista blanka. Opaginerat. Ej stämpelpapper. Inlagt i ett kuvert i 8:o med sigill i svart lack och med följande påskrifter:

Boupteckning efter framledne Herr Archiatern och Riddaren von Linné. Ett i Stärbhuset qwarwarande exemplar är med behörigt stämplatd papper belagdt, intygar

Samuel Christ: Duse.

Jngif: d. 6 Maii 1778 med bewis om afgifterne
D:o D:o upwist för Kgl. Hof R:n ut in pr.

Lönnrot.

Upbrutit d. 15 Febr. 1781 ut in Proto

Sturtzenbecker.]

År 1778. den 6, 7 och 8:de uti April Månad, blef Laga Boupteckning förrättad öfwer qwarlåtenskapen efter Herr Archiatern och Riddaren af Kongl. Maj:ts Nordstjerne Orden Wälborne Carl von Linné, som med döden aflidit den 10:de sist:ne Januarii och efter sig lemnat dess Enka, Wälborna Fru Sara Elisabeth Linné, Sonen Herr Professoren Wälborne Carl von Linné, Gifita Dottren Wälborna Fru Elisabeth Christina Linné, hwars Man Herr Capitainen och Riddaren af Kongl. Swärds Orden Wälborne Carl Bergencrantz genom Fullmagt, anmodat Herr Professoren Linné, at dess rätt wid detta tillfälle jämte egen bewaka samt de omyndige Döttrarne, Fröknarne Lovisa, Sara Christina och Sophia von Linné, å hwilkas wägnar woro tillstädes de dem af Kongl. Maj:ts och Riksens Högloflige Swea Hof Rätt tillförordnade Curatorer, Professorerne Ädle och Widtberömde Herrar Johan Floderus och Emanuel Ekman; då qwarlåtenskapen af Enke Fruen blef uppgifwen i följande ordning:

Fastigheter.

RD skir rst

Hammarby Säteri Rusthåll med tillhörige Augmenter Edeby och Wallby twenne mantal krono skatte uti Waksala Härad och Dannemarks Sokn	2222.10.8.	
Säfa Twenne krono skatte Rusthåll i samma Härad och Sokn, bestående af fyra Mantal Rustnings Stam samt ett helt Hemman Krono skatte i samma Sokn, till Augment	2222.10.8.	
Edby Ett helt Mantal frällse i nämnde Härad och Sokn	500. —	
Dito Ett halft Mantal Kronoskatte	166.32.—	
Nio Tunnelands frällse och Häfdarätts åker med Lada wid Upsala Stad	333.16.—	
En obygd Tomt derstädes	25. —	
Trenne Fjerdeparter uti Stora Kopparbergs Grufwa . .	100. —	
Twenne Dito	111. 5.4.	
En Fjerdedel uti en Hytta derstädes	55.26.8.	
En Lada wid Skottla Backen	8.16.—	5744.21.4.

Contante Penningar.

8 st. Medailler i Guld om 58. Ducater . a 1 Rd: 46 sk	113.28.—	
548 st. Ducater a Dito	1067. 8.—	
13 st. större och mindre Silfwer Medailler wäga tillsammans 76 lod a 20 sk.	31.32.—	
8 st. mindre 6 lod a Dito	2.24.—	
22 st. 8 marks stycken a 1 RD:r 5 sk. 4 rst	24.21.4.	
33 st. 4 marks Dito a — 26 — 8 —	18.16.—	
38 st. 2 marks Dito a — 13 — 4 —	10.26.8.	
6 st. Ryska Rubler a — 40 —	5. —	
1 st. förgyld Bröstpenning	—16.—	
Plåtar efter stämpel	2.28.—	
I Banco Transport Sedlar	508. 2.8.	1784.10.8.

Utestående Fordringar.

Hos Bonden Erik Ersson i Lilla Söderby efter förskrifning af den 4:de April 1772.	16.32.—
---	---------

obetalt interesse	6. — —	
Dito Dito, efter förskrifning den 1:sta Junii 1772. . .	5.26.8.	
Obetalt interesse	2. — —	
Dito Dito, efter förskrifning den 16 Junii 1773 . . .	8.16.—	
obetalt interesse	2.24.—	
Erik Johansson i Tjocksta efter förskrifning den 23 Oct: 1772.	111. 5.4.	
Obetalt interesse ifrån Dito Dato 1777.	3.16.—	
Rådmannen Marteleur å sin Frus wägnar, efter förskrif- ning den 23 november 1775.	55.26.8.	
Obetalt interesse ifrån samma tid 1777.	1.18.8.	
Källarmästaren Hoppenstedt efter förskrifning den 20:de Martii 1776	222.10.8.	
Obetalt interesse	13.16.—	
Wagnmakaren Mäster Carl Fredric Holm efter förskrif- ning den 10 April 1776	205.26.8.	
Obetalt interesse för ett år	12.16.—	
Rusthållarne Anders Hall och Matts Ersson i Husby Lång- hundra Sokn, efter förskrifning den 26 Martii 1777	777.37.4.	
Obetalt ränta	36.13.4.	
Bergsmannen Petter Moræus efter förskrifning den 19:de September 1771.	222.10.8.	
Obetalt ränta	93.16.—	
Herr Capitainen Bergencrantz, efter förskrifning den 9:de Junii 1769	44.21.4.	
Obetalt ränta ifrån den 16:de Dito	24. 8.—	
Innestående penninge utlagor hos Bönderne	18. — —	1882. 5.4.

Nipper.

1 st. Ring med en Rubin och 17 Rosenstenar . . .	50. — —	
2 st. Guldringar 1½ Ducat tillsammans	2.45.—	
1 st. Silfwer Ur	8.16.—	61.13.—

*Silfver.**förgylt.*

	lod	
1 st. Res comode	268. a 24 sk.	134.12.—
1 st. kanna med drifwit låck	120. a 18 8 rst.	46.32.—
1 st. Dito märkt med bokstäfwer H. I. S. :/ S. D. D.	107. a Dito	41.29.4.
1 st. Skål märkt med Svabiske wapnet	89. a Dito	34.29.4.
1 st. Senaps dosa med sked	21. a Dito	8. 8.—
2 st. Bägare å 33 lod st.	66. a Dito	25.32.—
1 st. Dito	26 1/4. a Dito	10. 9.—
1 st. Dito	25 1/2. a Dito	9.44.—
1 st. Dito	20. a Dito	7.37.4.
1 st. Sålsskål	15. a Dito	5.40.—

1 st. Dito	14 $\frac{3}{4}$. a Dito	5.35.4.	
1 st. Liten Skål	12. a Dito	4.32.—	335. 4.4.
	785 lod		

Oförgylt.

	lod		
1 st. Plat de Menage	226. a 16 sk.	75.16.—	
1 st. Caffé Kanna	54. a Dito	18. — —	
1 st. Dito	51. a Dito	17. — —	
1 par Ljus stakar	64 $\frac{1}{2}$. a Dito	21.24.—	
1 par Dito	63. a Dito	21. — —	
1 par Dito	62 $\frac{1}{2}$. a Dito	20.40.—	
1 par Ljus stakar med Hattar	56. a Dito	18.32.—	
1 par Dito	55. a Dito	18.16.—	
1 st. Ljus Sax med fot	21. a Dito	7. — —	
1 par Såcker dosor	46. a Dito	15.16.—	
1 par Dito med Senaps sked	38. a Dito	12.32.—	
1 par Dito	46. a Dito	15.16.—	
1 st. Såcker ask med sked	39. a Dito	13. — —	
1 st. Dito	25. a Dito	8.16.—	
1 par Ljus armar med pipor	72 $\frac{1}{2}$. a Dito	24. 8.—	
1 st. The kanna	36. a Dito	12. — —	
1 st. Dito	25. a Dito	8.16.—	
1 st. presenter fat	20. a Dito	6.32.—	
2 st. ponche skedar	20. a Dito	6.32.—	
1 st. förläggs sked	10. a Dito	3.16.—	
1 st. Dito	12 $\frac{1}{2}$. a Dito	4. 8.—	
14 st. Skedar	60. a Dito	20. — —	
1. dussin brukta Dito	56 $\frac{1}{2}$. a Dito	18.40.—	
1. Dito	51 $\frac{1}{2}$. a Dito	17. 8.—	
1 Dito nya	54 $\frac{1}{2}$. a Dito	18. 8.—	
1 st. Sked med led skaft	5. a Dito	1.32.—	
11 st. The skedar med tång	16. a Dito	5.16.—	
5 st. Dito med tång	6 $\frac{1}{4}$. a Dito	2. 4.—	
1 $\frac{1}{2}$ dussin knifwar	81. a Dito	27. — —	
1 $\frac{1}{2}$ Dito gafflar	81. a Dito	27. — —	
1 st. förläggs knif och gaffel	12. a Dito	4. — —	
1 st. wärgfäste	16. a Dito	5.16.—	
1 par Spännen	3. a Dito	1. — —	495.12.—
	1485 $\frac{3}{4}$		

Teen.

	L@d mk:r		
3 st. flata hamrade fat wäga tillsammans	N:o 1. 15. a 4 sk:r	1.12.—	
4 st. Dito	N:o 2. 18. a Dito	1.24.—	
1 st. Dito	N:o 3. 4 $\frac{1}{2}$. a Dito	— 18.—	
3 st. Dito	N:o 4. 10. a Dito	— 40.—	
1 st. Dito	N:o 5. 3. a Dito	— 12.—	

6 st. flata ohamrade fat	N:o 6.	18. a Dito	1.24.—	
1 st. Dito	N:o 7.	4 3/4. a Dito	— 19.—	
1 st. Dito	N:o 8.	3 1/2. a Dito	— 14.—	
1 st. hamrat djupt fat .	N:o 9.	10. a Dito	— 40.—	
1 st. Dito	N:o 10.	4. a Dito	— 16.—	
2 st. Dito flata . . .	N:o 11.	13. a Dito	1. 4.—	
2 st. Dito	N:o 12.	7. a Dito	— 28.—	
1 st. Dito djupt . . .	N:o 13.	9. a Dito	— 36.—	
1 st. Dito	N:o 14.	8. a Dito	— 32.—	
1 st. Dito	N:o 15.	7 1/2. a Dito	— 30.—	
2 st. ohamrade fat . .	N:o 16.	5. a Dito	— 20.—	
1 st. Dito	N:o 17.	10. a Dito	— 40.—	
1 st. Dito	N:o 18.	4 1/2. a Dito	— 18.—	
1 st. Dito	N:o 19.	4. a Dito	— 16.—	
1 st. Dito	N:o 20.	2. a Dito	— 8.—	
2 dussin nya flata hamrade tall- rickar	1:	6. a Dito	2. 8.—	
2 Dito	1:	2. a Dito	1.40.—	
1 Dito något brukade märkta med H. I. S. :/ S. D. D.	13.	a Dito	1. 4.—	
8 st. Dito mera brukade . . .	7 1/2.	a Dito	— 30.—	
11 st. brukade djupa tallrickar	12.	a Dito	1. —	
8 st. Dito	8 1/2.	a Dito	— 34.—	
10 st Dito	9 1/2.	a Dito	— 38.—	
5 st. djupa och 7 st. flata D:o	12.	a Dito	1. —	
5 st. Dito sämre	5 1/2.	a Dito	— 22.—	
1 st. Kylfat med Tina	19.	a Dito	1.28.—	
2 st. Såppskålar med låck . .	14.	a Dito	1. 8.—	
1 st. Dito :	5.	a Dito	— 20.—	
1 st. Dito Drickes kanna . . .	4.	a Dito	— 16.—	
1 st. fat ring	1.	a Dito	— 4.—	
4 st. Ljus stakar	4.	a Dito	— 16.—	
1 st. Skriflåda	2.	a Dito	— 8.—	
1 st. gammalt Stop, 2:ne små The kannor, ett hand fat och en liten Senaps kanna till sammans	8.	a Dito	— 32.—	27.39.—
L $\ddot{u}$:d 16:13 3/4 mk:r				

*Koppar.*L $\ddot{u}$:d mkr

1 st. inmurad panna med hatt och bröst	1:	10. a 5 sk. 4 rst.	3.16.—	
1 st. Dito	1.	10. a Dito	3.16.—	
1 st. Kjettel	1.	2. a Dito	2.21.4.	
1 st. Dito	1.	a Dito	2.10.8.	
1 st. Dito med Durkslag . . .	1.	10. a Dito	3.16.—	
1 st. Dito	18.	a Dito	2. —	
1 st. Dito förtenad	6.	a Dito	— 32.—	
1 st. Dito	4 1/2.	a Dito	— 24.—	

1 st. Dito	4. a Dito	— 21.4.
2 st. Dito med Låck	8. a Dito	— 42.8.
1 st. flaska med skruf	8. a Dito	— 42.8.
3 st. kastruller med runda järn- skaft	12. a Dito	116.—
1 st. Dito med bredt järnskaft	4. a Dito	— 21.4.
1 st. Dito	4. a Dito	— 21.4.
1 st. fotpanna med låck	4. a Dito	— 21.4.
1 st. fat	2 1/2. a Dito	— 13.—
2 st. Caffé pannor	4 1/2. a Dito	— 24.—
1 st. Caffé kanna	1 1/2. a Dito	— 8.—
1 st. Mandel form	3 1/2. a Dito	— 18.8.
1 st. Ostkaks form	5. a Dito	— 26.8.
1 st. söndertagen Brännewins- panna med hatt och pipor	1. 4. a Dito	232.—
1 st. panna med låck samt järnskaft och fötter		— 24.—
2 st. Dito utan låck		1. — —
1 st. Dito mindre		— 10.8.
1 st. Dito med låck		— 9.4.
1 st. Dito		— 8.—
1 st. Dito		— 5.4.
1 st. Dito		— 5.4.
3 st. munckpannor		— 32.—
1 st. Tort Tort form		— 16.—
1 st. Kruka med låck		— 24.—

31.3.8.

Malm.

1 st. Gryta	2. — —
1 st. Dito	116.—
1 st. Dito med järnfötter	— 40.—
1 st. Dito	— 29.4.
1 st. Mortel med Stöt	— 16.—
1 st. Dito	— 16.—
1 st. Bakelse form	— 4.—
2 st. Strykjärn med Lon	— 16.—

5.41.4.

Mässing.

1 st. Kittel med grepe	— 8.—
1 st. Dito mindre	— 5.4.
1 par ljus stakar	— 16.—
1 st. fiskslef	— 1.—

— 30.4.

Bleck.

2 st. Lantärnor med skaft	— 32.—
1 st. farstugu lyckta	— 8.—
2 st. Wagns Lantärnor	— 10.8.
1 st. Snäck form	— 2.8.
3:ne st. skålar	— 8.—
1 st. Skopa	— 2.8.

1 st. Ljus staka med 2:ne pipor	— 2.8.
1 st. fat täckare	— 2.—
1 st. Äggstjärns form	— 1.4.
1 st. Kakform	— 2.8.
2 st. Pankaks spadar	— 2.—
2 st. gamla och söndrige Caffé kannor	— 4.—
1 st. Sihl	— 6.
1 st. Tratt	— 6.
1 st. Häst Spruta	— 2.8.
2:ne st. söndrige rifjärn	— 9.
5 st. Ägg stjärns former	— 4.—
1 st. Durchslag	— 1.4.
6 st. lampor a 6 rst.	— 3.—

I. 43.5.

Köks och annan Redskap.

2:ne st. Grytor a 32 sk:r	1.16.—
1 st. Dito	— 32.—
2:ne st. Dito med numror	21.4.
1 st. Stekgryta med låck	— 24.—
1 st. Kokgryta	— 16.—
1 st. Dito mindre	— 8.—
1 st. Dito	— 5.4.
1 st. Dito	— 4.—
1 st. Skaftegryta	— 16.—
2:ne st. Dito a 5 sk:r 4 rst.	— 10.8.
2:ne st. Dito a 4 sk:r	— 8.—
1 st. Dito	— 2.8.
1 st. Bykgryta	— 21.4.
2:ne st. Lång Pannor a 5 sk:r 4 rst.	— 10.8.
1 st. Dito	— 4.—
3 st. Kak Pannor 1. med låck	— 16.—
1 st. Dito utan låck	— 2.8.
1 st. Hallster	— 5.8.
1 st. Dito	— 1.—
2 st. Stek Spett med nålar	— 10.8.
1 st. Stek wändare med Spett och öfrigit tillbehör	— 40.—
1 st. Stek Spets fot	— 4.—
2:ne st. kálhackor	— 5.4.
1 st. Grytring	— 5.4.
1 st. Grytring	— 4.8.
3 st. Dito mindre	— 4.8.
2 st. Dito	— 1.4.
1 st. Strykjärn med lod	— 8.—
1 st. Kjöttgaffel	— 32.—
2 st. Tunn-Råns järn	— 8.—
2 st. wåffel järn	— 8.—
2 st. järnade Tälgstens grytor	— 32.—
1 st. Dito	— 4.—
2 st. Dito ojárnade	— 5.4.
3 st. Ljus Saxar	— 4.—

2 st. Eld gafflar	— 8.—
2 st. Eld skyfflar	— 8.—
1 st. Watten Så	— 4.—
3 st. Dito	— 6.—
1 st. Tina	— 5.4.
1 st. Dito med Öron	— 4.—
1 st. Dito gammal	— 1.—
3 st. Drickes Tunnor med järnband	— 24.—
1 st. Dito mindre	— 6.—
1 st. Dito af Ek	— 8.—
1 st. Dito mindre	— 5.4.
1 st. Dito	— 2.8.
1 st. Oxhufwud	— 8.—
2 st. Dito	— 21.4.
1 st. Dito	— 6.—
1 st. Dito	— 4.—
5 st. Bak Tråg	— 8.—
1 st. Tunn Tratt med Sihl	— 1.4.
1 st. Brygg kar	— 16.—
1 st. Dito	— 8.—
1 st. Dito	— 8.—
2 st. Kar med Tina	— 10.8.
4 st. Dito	— 10.8.
1 st. Dito med låck	— 5.4.
1 st. Dito	— 2.8.
1 st. Mjölks så med låck	— 2.—
1 st. Mjölks bytta	— 1.—
26 st. Mjölks bunkar a 3 rst	— 6.6.
2 st. Mjölks stäfwor	— 1.6.
2 st. Sädes lårar a 32 sk:r	— 1.16.—
2 st. Dito a 21 sk:r 4 rst	— 42.8.
2 st. Dito a 10 sk:r 8 rst	— 21.4.
2 st. Dito a 8 sk:r	— 16.—
1 st. Dito	— 5.4.
4 st. Dito	— 24.—
1 st. lod Betsman	— 6.—
1 st. annat Dito	— 4.—
1 st. Korg med låck	— 1.4.
1 st. Dito mindre	— 1.—
1 st. Dito	— 6.—
1 st. klädkorg	— 2.8.
1 st. kläd fallan	— 1.—
2 st. smörbyttor	— 4.—
6 st. gl. Stånd Tunnor	— 8.—
1 st. Dito med Låck	— 5.4.
1 st. Låda med Låck	— 2.—
3 st. Dito a 2 sk:r st.	— 6.—
1 st. fjerdings mått med järnband	— 6.—
2:ne st. Helankrar	— 8.—
2:ne st. Halfankrar	— 4.—

1 st. Drickes flaska	— 2.8.	
3 st. kannor	— 4.—	
2 st. Stop	— 2.—	
2 st. Spinräckar	— 10.8.	
2 st. Nystfötter	— 2.—	
1 st. Härfwil	— 1.—	
2 st. Träskålar	— 6.—	
1 st. Ostkar	— 3.—	
1 st. Kylfat	— 1.—	
Hyllor till 2:ne Kjöck	— 32.—	
Dito till ett Skafferie	— 8.—	
2 st. Bordbänkar	— 24.—	
1 dussin Bordknifwar och gafflar söndrige	— 16.—	20.30.11.

Meubler och Annat Husgeråd.

1 st. Spegel med förgylt ram	5.26.8.	
1 st. Dito med glasram	5.26.8.	
2 st. Dito mindre	4.—	
1 st. än mindre	2.—	
1 st. Dito	— 40.—	
4 st. lampette Spegel a 1. RD:r	4.—	
1 st. Spegel med brun ram	1.32.—	
1 st. Dito med swart ram	1.16.—	
1 st. Dito	— 32.—	
1 st. commode Spegel	— 32.—	
12 st. lampetter a 32 sk:r	8.—	
2 st. Dito	1.16.—	
1 st. Mans Birau af Ek med skåp och glas dörrar	4.—	
1 st. Dito af furu	1.16.—	
1 st. gammalmodig fruentimbers Birau, inlagd med walnöt	3.16.—	
1 st. af Ek	3.16.—	
1 st. wahnöts skåp	— 40.—	
1 st. Skänk Skåp	1.16.—	
1 st. Häng Skåp	1.16.—	
2 st. Nyckel Skåp	1.—	
1 st. Bordstutsare	2.32.—	
1 st. Wägguhr	8.16.—	
1 st. Dito	4.—	
1 st. Dito	2.—	
1 st. Dito	1.32.—	
1 st. Damast Säng med ställe	11. 5.4.	
1 st. Cattuns Dito Dito	5.26.8.	
1 st. röd Cachans Dito	2.37.4.	
1 st. Hwit Nättelduks Dito Dito	3.16.—	
1 st. Guhl Soffa med Tafwel kuddar	5.26.8.	
2 st. Canapéer	1.32.—	
1 st. Länd Stol klädd med Schagg	— 32.—	
1 st. Dito med flätat Säte	— 24.—	
$\frac{1}{2}$ Dussin Stolar klädde med rödt Cachan a 16 sk:r	2.—	

1 dussin Dito klädde med gult lärft a 16 sk:r	4. —
1 Dussin Dito gulmålade a 16 sk:r	4. —
1 Dito a 13 sk:r 4 rst	3.16.—
$\frac{1}{2}$ Dito Gröna och hwita a 8 sk:r	1. —
2:ne st. Kuller stolar a 8 sk:r	— 16.—
9 st. Stolar klädde med rödt Skagg a 16 sk:r	3. —
3:ne st. Dito med rödt Cachan	— 16.—
2:ne st. Ländstolar klädde med Läder	1.16.—
1 Dussin stora Karmstolar klädde med Dito a 10 sk:r 8 rst	2.32.—
9 st. Dito a 10 sk:r 8 rst	2. —
10 st. Dito a 13 sk:r 4 rst	2.37.4.
1 Dussin Trästholar a 2 sk:r 8 rst	— 32.—
8 st. Dito a 1 sk 4 rst	— 10.8.
11 st. hwita Carmstholar a 2 sk:r 8 rst	— 29.4.
1 st. Skänk Skåp	1.16.—
1 satts Bord af 8 st. a 16 sk:r	2.32.—
4 st. Dito a 16 sk:r	1.16.—
1 st. Fäll Bord	— 32.—
1 st. inlagdt Spelbord	2.32.—
1 st. Dito	1.16.—
1 st. Bräd Spel med brickor	1.32.—
1 st. Bord med Lådor	1.16.—
1 st. laquerat The Bord	— 32.—
1 st. mindre The Bord	— 8.—
2 st. Dito	— 10.8.
3 st. små a 4 sk:r	— 12.—
1 st. litet Thé Bord	— 2.8.
3 st. kiridoner a 5 sk:r 4 rst	— 16.—
1 st. Koffert beslagen och klädd med Calfskinn	— 40.—
1 st. Dito med Skjäl skinn	1.32.—
1 st. Dito swartt	— 16.—
1 st. Dito oklädd	— 16.—
1 st. Natt Stohl med Mässings Kittel	— 24.—
2 st. Damborstar a 1 sk. 4 rst	— 2.8.
1 st. Golf Matta	1.32.—
1 st. Dito	1.16.—
1 st. Dito	— 24.—
1 st. Dito	— 5.4.
1 st. Kista med lås och nyckel	— 16.—
1 st. Dito	— 10.8.
1 st. Säckar Skrin	— 8.—
4 st. Contrefait a 24 sk:r	2. —
1 st. Dito	— 5.4.
16 st. Dito a 2 sk:r 8 rst	— 42.8.
1 st. ritning i ramar	— 5.4.
1 st. blåmålat Soffställe	— 40.—
1 st. Positiv ofärdigt	1. —
2:ne st. Barrometres a 16 sk:r	— 32.—
1 st. Thermometer	— 24.—
1 st. laquerad Skål med Låck	— 24.—

Sängkläder.

Löd mkr

1 st. Lång Bålster	N:o 1	1. a 5 sk. 4 rst mrk	2.10.8.
1 st. Dito	N:o 2	1.	2.10.8.
1 st. Dito	N:o 3	2.	4.21.4.
1 st. Dito	N:o 4	2.10.	5.26.8.
1 st. Dito	N:o 5	2.	4.21.4.
1 st. Dito	N:o 6	2.	4.21.4.
1 st. Dito	N:o 7	2.10.	5.26.8.
1 st. Dito	N:o 8	2.	4.21.4.
1 st. Dito	N:o 9	2.	4.21.4.
1 st. Dito	N:o 10	1.5.	2.37.4.
1 st. Dito	N:o 11	1.5.	2.37.4.
1 st. Hufwudbålster	N:o 1	— 9.	1. — —
1 st. Dito	N:o 2	— 9.	1. — —
1 st. Dito	N:o 3	— 11.	1.10.8.
1 st. Dito	N:o 4	— 12.	1.16. —
1 st. Dito	N:o 5	— 9.	1. — —
1 st. Dito	N:o 6	— 6 1/2.	— 34.8.
1 st. Dito	N:o 7	— 7.	— 37.4.
1 st. Dito	N:o 8	— 9.	1. — —
1 st. Dito	N:o 9	— 6 1/2.	— 34.8.
1 st. Dito	N:o 10	— 5 1/2.	— 29.4.
1 st. Dito	N:o 11	— 6.	— 32. —
1 st. Dito	N:o 12	— 5 1/2.	— 29.4.
1 st. Dito	N:o 13	— 8 1/2.	— 45.4.
1 st. Dito	N:o 14	— 11.	1.10.8.
1 st. Dito	N:o 15	— 9.	1. — —
1 st. Dito	N:o 16	— 6.	— 32. —
1 st. Dito	N:o 17	— 10.	1. 5.4.
1 st. Dito	N:o 18	— 12.	1.16. —
1 st. Dito	N:o 19	— 6.	— 32. —
1 st. Dito	N:o 20	— 6.	— 32. —
1 st. Dito	N:o 21	— 11.	1.10.8.
1 st. Dito	N:o 22	— 11.	1.10.8.
1 st. Dito	N:o 23	— 11.	1.10.8.
1 st. Dito	N:o 24	— 12.	1.16. —
1 st. Dito	N:o 25	— 9.	1. — —
1 st. Dito	N:o 26	— 9.	1. — —
1 st. Dito	N:o 27	— 6.	— 32. —
2 st. Örnegått	N:o 1	— 6 1/2	— 34.8.
1 st. Dito	N:o 2	— 8.	— 42.8.
1 st. Dito	N:o 3	— 7.	— 37.4.
1 st. Dito	N:o 4	— 4 1/2	— 24. —
1 st. Dito	N:o 5	— 5.	— 26.8.
1 st. Dito	N:o 6	— 2.	— 10.8.
1 st. Dito	N:o 7	— 6.	— 32. —
1 st. Dito	N:o 8	— 3.	— 16. —
1 st. Dito	N:o 9	— 2 1/2	— 13.4.
1 st. Cattuns täcke	N:o 1		2. — —
1 st. Dito	N:o 2		2. — —

1 st. Dito	N:o 3	1.16.—
1 st. Dito	N:o 4	— 16.—
1 st. Dito	N:o 5	1.16.—
1 st. Dito	N:o 6	1.16.—
1 st. Dito	N:o 7	1.16.—
1 st. Dito	N:o 8	— 32.—
1 st. Dito	N:o 9	— 16.—
1 st. Dito	N:o 10	— 24.—
1 st. Dito	N:o 11	— 8.—
Ihopsydt swart och hwitt Cattun till ett Täck		— 32.—
Dito Rörandigt		— 32.—
1 st. Hår Madrasse		— 8.—
2 st. Skinfällar a 32 sk:r		1.16.—

88.18.8.

Linne Kläder.

4 st. Drälls dukar	32 al:r	N:o 1	a 10 sk:r	8 rst	7. 5.4.
2 st. Dito	16 D:o	N:o 2	a Dito		3.26.8.
4 st. Dito	26 D:o	N:o 3	a 6 sk:r	8 rst	3.29.4.
2 st. Dito	16 D:o	N:o 4	a Dito		2.10.8.
1 st. Dito	15 D:o	N:o 5	a 8 sk:r		2.24.—
1 st. Dito	8 1/2 D:o	N:o 6	a Dito		1.20.—
2 st. Dito	12 1/2 D:o	N:o 7	a 5 sk:r	4 rst	1.18.8.
1 st. Dito	13 1/2 D:o	N:o 8	a 5 sk:r	8 rst	1.24.—
2 st. Dito	19 D:o	N:o 9	a 4 sk:r		1.28.—
1 st. Dito	7 1/2 D:o	N:o 10	a 5 sk:r	4 rst	— 40.—
1 st. Dito	9 D:o	N:o 11	a 2 sk:r	8 rst	— 24.—
1 st. Dito	8 D:o	N:o 12	a 8 sk:r		1.16.—
1 st. Dito	6 1/2 D:o	N:o 13	a 2 sk:r	8 rst	— 17.4.
1 st. Dito	6 1/2 D:o	N:o 14	a Dito		— 17.4.
1 st. Dito	8 D:o	N:o 15	a Dito		— 21.4.
1 st. Dito	5 D:o	N:o 16	a Dito		— 13.4.
8 st. Dito	44 D:o	N:o 17	a Dito		2.21.4.
2 st. Dito	12 1/2 D:o	N:o 18	a Dito		— 33.4.
1 st. Dito	6 D:o	N:o 19	a 2 sk:r		— 12.—
1 st. Dito	5 D:o	N:o 20	a Dito		— 10.—
36 st Servietter		N:o 1	a 10 sk:r	8 rst	8. — —
30 st. Dito		N:o 2	a Dito		6.32.—
43 st. Dito		N:o 3	a Dito		5.45.4.
12 st. Dito		N:o 4	a 6 sk:r	8 rst	1.32.—
12 st. Dito		N:o 5	a 5 sk:r	4 rst	1.16.—
12 st. Dito		N:o 6	a Dito		1.16.—
12 st. Dito		N:o 7	a 8 sk:r		2. — —
18 st. Dito		N:o 8	a 5 sk:r	4 rst	2. — —
22 st. Dito		N:o 9	a 8 sk:r		3.32.—
20 st. Dito		N:o 10	a 4 sk:r		1.32.—
26 st. Dito		N:o 11	a 2 sk:r	8 rst	1.21.4.
31 st. Dito		N:o 12	a 2 sk:r		1.14.—
9 st. Dito		N:o 13	a 2 sk:r	8 rst	— 24.—
3 st. The Dukar		N:o 14	a 16 sk:r		1. — —

1 par Huslärfts									
Lakan	16 al:r	N:o 1	.	.	.	a	8 sk:r	2.32.—	
1 par Dito	20 Dito	N:o 2	.	.	.	a	5 sk:r 4 rst	2.10.8.	
1 par Dito	15 Dito	N:o 3	.	.	.	a	Dito	1.32.—	
1 par Dito	16 Dito	N:o 4	.	.	.	a	Dito	1.37.4.	
1 par Dito	17 1/2 Dito	N:o 5	.	.	.	a	4 sk:r	1.22.—	
1 par Dito	16 Dito	N:o 6	.	.	.	a	Dito	1.16.—	
1 par Dito	16 Dito	N:o 7	.	.	.	a	Dito	1.16.—	
1 par Dito	16 Dito	N:o 8	.	.	.	a	5 sk:r 4 rst	1.37.4.	
1 par Dito	16 Dito	N:o 9	.	.	.	a	Dito	1.37.4.	
1 par Dito	16 Dito	N:o 10	.	.	.	a	Dito	1.37.4.	
1 par Dito	16 Dito	N:o 11	.	.	.	a	Dito	1.37.4.	
1 par Dito	16 Dito	N:o 12	.	.	.	a	4 sk:r	1.16.—	
1 par Dito	16 Dito	N:o 13	.	.	.	a	Dito	1.16.—	
1 par Dito	14 Dito	N:o 14	.	.	.	a	2 sk:r 8 rst	— 37.4.	
1 par Dito	16 Dito	N:o 15	.	.	.	a	Dito	— 42.8.	
1 par Dito	16 Dito	N:o 16	.	.	.	a	Dito	— 42.8.	
1 par Dito	16 Dito	N:o 17	.	.	.	a	Dito	— 42.8.	
1 par Dito	16 Dito	N:o 18	.	.	.	a	Dito	— 42.8.	
1 par Dito	16 Dito	N:o 19	.	.	.	a	Dito	— 42.8.	
1 par blångarns									
lakan	16 Dito	N:o 1	.	.	.	a	2 sk:r	— 32.—	
1 par Dito	16 Dito	N:o 2	.	.	.	a	Dito	— 32.—	
1 par Dito	16 Dito	N:o 3	.	.	.	a	Dito	— 32.—	
1 par Dito	16 Dito	N:o 4	.	.	.	a	Dito	— 32.—	
1 par Dito	16 Dito	N:o 5	.	.	.	a	Dito	— 32.—	
1 par Dito	16 Dito	N:o 6	.	.	.	a	Dito	— 32.—	
1 par Dito	16 Dito	N:o 7	.	.	.	a	Dito	— 32.—	
3 st. Dito	24 Dito	N:o 8	.	.	.	a	Dito	1. —	
2 par Dito	32 Dito	N:o 9	.	.	.	a	Dito	1.16.—	
1 par Dito	12 Dito	N:o 10	.	.	.	a	Dito	— 24.—	
1 par Dito	12 Dito	N:o 11	.	.	.	a	Dito	— 24.—	
1 par Dito	12 Dito	N:o 12	.	.	.	a	Dito	— 24.—	
1 par Dito	12 Dito	N:o 13	.	.	.	a	Dito	— 24.—	
1 par Dito	12 Dito	N:o 14	.	.	.	a	Dito	— 24.—	
3 st. Örnegotts wahr	N:o 1	.	.	.	.	a	8 sk:r st.	— 24.—	
2 st. Dito	N:o 2	.	.	.	.	a	Dito	— 16.—	
2 st. Dito	N:o 3	.	.	.	.	a	Dito	— 16.—	
2 st. Dito	N:o 4	.	.	.	.	a	1 sk 4 rst	— 2.8.	
2 st. Dito	N:o 5	.	.	.	.	a	Dito	— 2.8.	
3 st. fina handukar	.	.	.	.	.	a	8 sk:r	— 24.—	
2:ne par hwita Bomulls Gardiner	8 al:r								
paret 16 al:r	.	.	.	.	.	a	2 sk:r 8 rst	— 42.8.	
6 par Dito af Nättelduk med röda									
rosor 8 al:r paret 48 al:r	.	.	.	.	.	a	Dito	2.32.—	
3:ne par Dito med röda rosor 8									
al:r paret 24 al:r	.	.	.	.	.	a	Dito	1.16.—	
3:ne par Dito randiga 8 al:r paret 24 al:r	.	.	.	.	.	a	Dito	1.16.—	
1 par dito rutiga 7 al:r	.	.	.	.	.	a	Dito	— 18.8.	116.22.—

Mans Gångkläder.

En swart Sammets klädning med Siden foder	4. — —	
En grå Lystrings Dito med Dito foder	2. — —	
En blå bomulls Sammets Räck och Wäst	4. — —	
En ljusblå utskurit Sammets Räck och byxor	2.32.—	
En mörkblå Sammets wäst	— 40.—	
En blå och hwit Siden Drojets wäst	1. — —	
En swart Klädes Räck och wäst	6.32.—	
En Melerad klädes klädning med förgyllda knappar	5. — —	
En ljusblå Dito med förgyllda knappar	2.32.—	
En ljusblå Kamlots Dito	— 40.—	
En Dito Räck och Wäst	1. — —	
En grön Dito Räck och wäst	— 32.—	
2:ne par blågrå ylle Byxor	— 16.—	
Ett st. Skinn lifstycke	— 4.—	
Ett par swarta Bomulls Sammets byxor	— 8.—	
En Röd Klädes kappa	1. — —	
En grå klädes Pälls med siberiska Lambskinns foder	8.16.—	
En grå Res Pälls af Kläde med Räfskinns foder	4. — —	
Ett par gula siden Bousaronger	— 32.—	
Ett st. Hatt	— 16.—	
Ett par stübletter	— 1.—	
En resmössa	— 5.4.	
Ett par wantar	— 4.—	
Ett par Stöflor	— 4.—	46.26.4

Porcellaine och Glaskärl.

14 st. Äckta blå och hwita Tallrickar	2. — —
10 st. Dito	1.32.—
12 st. röda och hwita Dito	2.32.—
48 st. Oäckta hwita Dito	— 42.8.
24 st. blå och hwita Dito	— 16.—
18 st. Dito Dito	— 16.—
4 st. Dito Dito fat	— 16.—
4 st. Dito	— 8.—
2 st. Smöraskar	— 8.—
1 st. äckta Ponche Bål	1. — —
2 st. Dito	— 32.—
1 st. Säckersask	— 4.—
1 st. Ägta The och Caffé Service sönder en del	2. — —
1/2 Dussin Äckta Caffé Koppar	— 16.—
1 st. Oäckta Ponche Bål	— 16.—
1 st. puperie kruka	— 16.—
6 st. Ört krukor	— 16.—
2 Dussin wattn Bouteiller 1 sk 4 rst	— 32.—
1 1/2 Dito kantiga Ölglas a 1 sk 4 rst	— 24.—
1 Dito winglas a 1 sk 4 rst	— 16.—
4 st. Sylt skålar a 1 sk 4 rst	— 5.4.

2 st. Caraphiner a 5 sk 4 rst	— 10.8.	
1 st. ritad Dito a sk 8 rst	— 2.8.	
2:ne par Saltkar a 2 sk 8 rst paret	— 5.4.	
1 Dussin små ritade fotglas a 2 sk 8 rst	— 32.—	
3 st. ritade pocaler a 4 sk	— 12.—	16.26.8.

Diverse saker.

1 st. Öfwertäckt fursittsig wagn klädd med grådt kläde	16.32.—	
1 st. Dito Coupe	5.26.8.	
1 st. Phaeton, klädd med waxduk	33.16.—	
1 st. gammal Dito	3.16.—	
1 st. Kärra med Stegar	— 40.—	
1 st. Gödsel Kärra	— 40.—	
1 st. Kalkreda utan remar	— 24.—	
1 par arbets Kjätkar	1. —	
2 st. Slädar	3. —	
1 st. gl. Rid Sadel	— 32.—	
1 st. Jugthud	1. —	
1 st. swart Dito	1. —	
6 st. swarta Kalfskinn	1. —	
6 st. bruna Dito	1. —	
1 par Schlar	— 32.—	
1 par Dito omaka	— 24.—	
1 par Stång Sehlar	2.16.—	
En Trä byggnad af Brygghus samt Mangel och drängkam-		
mare under ett tak	16.32.—	
Ett Fåhus, Stall, Wagnslider och bod med dubbel bottn		
under ett tak	33.16.—	
Ett Swinhus af twenne rum	3.16.—	
Ett wed lider	1.32.—	
Ett Kohl Hus	— 32.—	
1 st. blå Slädfäll mad Wargskinns foder	4. —	
1 st. Dito med Hund skinn	2. —	
1 st. Dito med Räf skinn	2. —	
1 st. Björnhud	1.16.—	
1 st. Dito	— 32.—	
1 st. Dito	— 24.—	
1 st. Järnstör	— 16.—	
2 st. Spjäll	— 8.—	
2 Låd järn	— 16.—	
12 st. Tackjärns Krukor a 8 sk:r	2. —	
1 st. Skrapa	— 2.—	
1 st. Ströborste	— 2.—	
2 st. Häst Tacken	— 8.—	
4 st. Dito	— 8.—	
1 st. Mangel	— 40.—	
2 st. gl. yxor	— 4.—	
2 st. Liar	— 2.—	143.28.8.

Kreatur.

2 st. utgamla bruna vagns hästar a 2 RD:r 37 sk:r 4 rst	5.26.8.
1 st. Dito casserad Ryttare Häst	2. — —
1 st. Tjur	1.32.—
1 st. Koo, Sommarros kallad	3.42.8.
1 st. Dito, Fagerkinna	4.21.4.
1 st. Dito, Jungfrukinna	2.32.—
1 st. Dito, Stjärnros	5. — —
1 st. Dito, Stållsa	4. 5.4.
1 st. Dito, Bonätte	3.16.—
1 st. Dito, Lilja	3.42.8.
1 st. Dito, Rosenkinna	3.42.8.
1 st. Dito, Blomstra	3.42.8.
1 st. Dito, Hammarros	2.16.—
1 st. Dito, Morlik	2.26.8.
1 st. Dito, Frökenstjärna	1. — —
1 st. Dito, Gonos	3. 4.8.
1 st. Dito, Gullgumman	3.16.—
2 st. Fjöl kalfwar a 1 RD:r	2. — —
14 st. gamla Får a 24 sk:r	7. — —
4 st. unga Dito a 16 sk:r	1.16.—
1 st. Sugga	1. — —
2:ne st. Suggor a 32 sk:r	1.16.—
2:ne st. Galtar a 32 sk:r	1.16.—
2:ne st. små Suggor	1. — —
7 st. Gäss a 8 sk:r	1. 8.—
8 st. Kalkoner a 10 sk:r	1.37.4.
20 st. Höns	1.16.—
	75.44.8.

Spannemål.

200 Tunnor Råg och Korn a 1 RD:r 32 sk:r 333.16.—

Bibliothequet.

Efter deröfwer hållen särskild förteckning 166.32.—

Samlingarne.

Såsom förut disponerade och derjämte af den beskaffenhet,
at de nogare eller förslagswis icke kunna värderas, uppta-
gas derföre här icke.

Summa Inventarii

 11537.18.4.

Afgående Påster.

Skuld efter räkningar	182.37.6.
Tjenstefolkets än innestående löner	14.40.—
Till Hushållets hwarjehanda förnödenhet är sedan dödsfallet utbetalt efter räkning	63.20.—
Begravnings Omkostnaden	184. 8.4.
De fattigas andel af Summa Inventarii	14.20.3.

Stämplat papper till denna Boupteckning och 3:ne Testamenten samt hwad åtgår till deras upwisande uti Höglöfl. Kongl. Hof Rätten, med hwad dertill hörer, upptages här förslagswis	10. — —
Justitiæ Statens Andel af behållne Summan	27.32.2.
Summa	497.14.3.

Rigtigheten af denna uppgift, sådan jag den, om så påfordras, med liflig Ed framdeles kan bekräfta, warder således af mig, med egenhändig underskrift härmedelst bestyrkt.

Sara E Linne
(Sigill.)

Antecknadt, wärderadt och uträknadt af Samuel Christ: Duse

Boupteckning efter Carl von Linné d. y., 13 januari 1783.

[Exemplar i Svea hovrätts arkiv, Riksarkivet. Folio, 20 sidor (fol. 1—10, b). Påskrift över texten:

Jngif: d: 21. Maii 1784.]

År 1783 d: 13. etc: Ianuarii blef Boförtekning i Upsala förrättad öfwer qwarlåtenskapen efter Botanices och Medecinæ Professoren Wälborne Carl von Linné, som d: 1 Nov: sistl: år ogift afidit, hwarwid woro närwarande then aflednes Moder framledne Herr Archiatern och Riddaren von Linnés Enke Fru Wälborne Sara Elisabeth von Linné, samt Herr Academie Ombudsman Wälborne Samuel Cristopher Duse, gift med den aflednes Syster Fru Sophia v: Linné, för de ogifta Systrarne Fröknarne Wälborna Lovisa och Sara Ch: von Linné Professorerne, Högärewördige och Höglärde Herr Joh: Floderus och Ädle och Högaktad Herr Emanuel Ekman såsom Curatorer; Men å afledne Systems som gift varit med Herr Majoren och Riddaren af Kongl: Swärds Orden Wälborne P: Fr: Bergencrantz efterlämnade omyndige Dotters Fröken Sara Elisabeth Bergencrantz wägnar kom ej någon tillstädes, ehuru Herr Majoren Bergencrantz genom utfärdad tidig kungiörelse fått bewislig del af then till Boupteckningen utsatte termin och theröfwer lämnat bewis genom bref af d: 6 i denna månad till Fru Archiaterinnan von Linné.

Wid dödsfallet har lösa egendomen förwarad i särskilta skåp och Bireauer blifwit i arfwingarnes öfwerwaro med Försegling försedd, hwilken nu befunnen orörd upbröts, och skedde therå Boförtekningen som följjer.

Contante Penningar och Medailler.

I Banco Sedlar och Silfwermynt tillsammans	250. 4.7.	Specie
En Medaille öfwer Baron Härleman	— 40.—	
En Jetton öfwer Archiatern v: Linné	— 24.—	
En Dito öfwer Öfwer Directeuren Faggot	— 24.—	
1/3 Tysk conventions daler	— 8.—	

För bortväxlade Ducater	115. 4.—	
Löpande $\frac{1}{2}$ Professors Lönen	250. — —	
Prebende Hemmans Räntan 21 T:r Spanmål a 3 Rd:r 8 sk.	66.24.—	683.32.7.

Utestående Säkra Fordringar.

Hos Herr Academie Sekreteraren Flygare enlt: rewers af d: 15 Februarii 1780	83.16.—	
med bristande ränta ifrån den 15 Febr: 1781, ell: 3 år till den 15 Februarii nästkommande	15. — —	
Hos Rådman Hoppenstedt enligt Rewers af d: 1 Julii 1776.	33.16.—	
med bristande $2\frac{1}{2}$ års Ränta	5. — —	
Äfwen hos Rådman Hoppenstedt enligt förskrifning af d: 18 Augusti 1780.	50. — —	
med bristande 3 års ränta till d: 18 nestkommande Februarii	9. — —	
Dito hos Rådman Hoppenstedt enligt rewers af d: 8 Sept: 1780	18. — —	
Obetalt Intresse för 3 år och 4 månader	3.26.8.	
Än hos Rådman Hoppenstedt enligt Skuldebref af d: 20 Martii 1776, 4000:de Dlr: K:mt eller	222.10.8.	
Obetald fyra års ränta till den 20 nästkommande Martii	53.16.—	
Hos Bonden Olof Ersson i Waksala Sochn och Skälby enligt rewers af d: 5 Maji 1780 och Intekning	55.26.8.	
Obetald 4 års Ränta	13.16.—	
Eric Ersson i Pålsbo enligt rewers af d: 8 Februarii 1781 och Intekning	66.22.—	
Obetald ränta	12. — —	
Rewersen ej till hands.		
Hos H:r Ombudsman Duse för hälften af en försäld Silfverbägare	6.17.4.	646.33.4.

Osäkra Fordringar.

Af Herr Academiæ Secreteraren Flygare blef wid detta tillfälle till Sterbhuset insänd en af Fabriqweuren här i Staden Wikblad, under den 30 Dec: 1778 utgifwen förskrifning på, Åttatijo Ducater in Specie med ränta; hwarå af Herr Academiæ Secreteraren a tergo wordet anteknadtt följande: 1781 d: 8 October betalt 2 $\frac{3}{4}$ års ränta med 26 Rd:r 19 sk 5 rst: Dito Dato i Afräkning på Capitalet betalt, 81 Rd:r 15 sk 8 rst:n hwarå jämte Interesseset är gifwit särskildt Interims qwitto.

Hos H:r Hof Stallmästaren Hofling, enligt obligation af den 13 December 1774; Ettusende Dlr: ell. 55 Rd:r 26 sk 8 rst:n hwarå afbetalt 400:de Dlr: eller 22 Rd:r 10 sk 8 rst:n.

Guld och Nipper.

Ett Franskt Gulduhr med Engelsk stålked	16. — —
Ett st: Carniol ring infattad i guld	5. — —
En Agat Dosa med Or de manhems chanier	4. — —

En Bergs Cristals Dosa	4. —	
En grawerad Agat at infatta i ring	— 16. —	
En Sköldpaddas Dosa med Silfwer chanier	1. —	
Ett Garnature Stenspännen	2. —	
En Luftflaska med silfwer skruf	— 8. —	
3 st. Silfwer blyarts pennor	— 24. —	
1 st. halsduks Spänne af silfwer	— 32. —	
1 par Knäspännen af silfwer	— 32. —	
1 parti gamla Stålspännen	— 24. —	
Ett p:r Microscop glas ögon	2. —	
6 st. Blyarts pennor med foder	— 16. —	
3 st. Dito	4. —	
1 st. Carniols Pitschaft	— —	
1 st. Turkisk Knif-agats skaft	— 16. —	
1 st. Guld Cordon till hatt	— 8. —	
1 st. gl: Or de Manheims uhrkied	2. —	37.38.—

Silfver.

Ett st. Silfwer sked om 5 lods vigt	1.32. —	
1 st. The sked 1 lod	— 16. —	
1 st. Socker tång 3 lod	1. —	
1 pr Ijusstakar	16.32. —	
Hälften i en oförgyld Silfver Kanna ocontrolleradt a 16 sk lodet	15. —	34.32.—

Koppar Tenn.

Ett st. större polerad Caffé Kanna	— 32. —	
1 st. liten Dito	— 8. —	
1 st. Thepanna Rund	16. —	
1 st. Dito aflång	— 10. —	
1 st. Skaftpanna med järnfötter	— 16. —	
1 st. Thennhämtare incomplett	16. —	
1 st. Såcker Dosa af Engelsk Thenn	4. —	
4 st. Thedosor af Tuto Nego	— 2. —	
3 st. bly dosor	— 1. —	
1 st. Rakask af Engelsk Thenn	— 4. —	
1 st. Rakkupp af Dito	— 3. —	2.13.3.

Fern och Bleck-Saker.

1 st. Rifjärn	— 4. —	
1 st. Durchslag	4. —	
1 st. Bleck skopa	— 2. —	
1 st. Hallster	— 6. —	
1 st. Tratt	— 1. —	
2 st. Kål Knifwar	— 4. —	
1 st. Bleckskål	— 2. —	
1 st. Järngryta om 2 kannors rum	— 16. —	

1 st. Caffé Brännare	— 8.—	
1 st. Stekpanna	— 4.—	
1 par Grytringar	— 3.—	
1 st. Stops jernpanna	— 5.—	
1 st. Pankaks spade	— 6.—	
1 st. polerad Eldtång	— 6.—	
1 st. polerad Skyffel	— 4.—	
1 st. Eldgaffel	— 4.—	
1 st. Engelk polerad ljussax	— 16.—	
5 st. Gardins Jerntenar	— 8.—	
1 st. Ljus sax	— 2.—	
3 st. gl. Blech dosor	— 6.—	
1 st. Glas lampa	— 3.—	
1 st. stor Blechdosa	— 1.—	
1 st. Caffé Kokare	— 8.—	
1 st. prober ugn	— 4.—	2.20.—

Husgeråd och Meubler.

1 st. Wägg pendule	20. —	
2 st. Bord med marmor skifwor förgylta fötter	12. —	
2 st. Speglar med ljus armar	16.32. —	
1 st. större Spegel förgylt ram	7. —	
1 st. Dito mindre	4. —	
2 st. Nymodiga Porcaillains Urnor	2. —	
1 st. Tagel och Hår Såffa med rödt och hwitt öfwerdrag	6.32. —	
6 st. stolar med samia slags öfwerdrag	4. —	
6 st. gl. blåmålade stolar med gult öfwerdrag	2. —	
1 st. Porcellains Kruka af Hollenskt porcelline skadad	— 16.—	
1 p:r röda och hwita lärfts gardiner	2. —	
1 p:r Dito gröna och hwita	2. —	
2 p:r röda och hwita rutiga tafts gardiner	5.16. —	
1 p:r gröna och hwita rutiga Dito	5.16. —	
Tapeter af papper målade i 3 rum	10. —	
Porcellains Kakelugnar blå och hwita, hwarom med Successor kommer at liqwideras i anseende till skilnaden mellan gröna och Porcellains Dito	9. —	
3 st. Runda Almbord a 16 sk	1. —	
1 st. Fanerad Bireau	5. —	
1 st. Brädspeibord med brickor	2. —	
1 st. Swart trä Bireau	2. —	
1 st. Skrifbord med skriftyg	1.16. —	
1 st. större Bläckhorn af Woodgeveds fabrique	— 24.—	
1 st. D:o mindre	— 24.—	
3 st. Taskböcker	— 16.—	
2 st. Thedosor af bly	— 4.—	
1 st. liten Spegel sönder	— 4.—	
1 st. Solglas med Bläckfoder	— 6.—	
1 st. Ståhl wärja	2. —	
1 st. Sorg wärja	— 8.—	

1 st. Hirts fångare	— 8.—	
1 st. liten mässings wärja med gehäng	— 4.—	
1 st. Spatser Käpp med benknäp	— 4.—	
1 st. Käpp med Bergs mans yxa	— 4.—	
1 st. Laqwerad Thelåda	1.—	
2 st. Engelska rak Knifwar med foder	1.—	
1 st. Rakfoder med 2 Knifwar	— 8.—	
1 st. Dito med 3 Knifwar	— 16.—	
2 st. Rak Knifwar	— 8.—	
1 st. Rak stregel	— 4.—	
1 st. Dito	— 1.—	
1 st. Stålbryne	— 8.—	
1 st. Engelsk Pen knif med 4 blad	— 16.—	
1 st. Engelsk Tumstock	— 4.—	
1 st. Puderpung med Swanduns Wippa och 2:ne Kammar	— 8.—	
1 st. Lineal	— 1.—	
1 st. Pappersax	— 4.—	
1 st. Tålgknif	— 1.—	
1 st. Ekbureau	2.—	
11 st. Läderkarmstolar brunmålade	2.—	
1 st. Blåmålad Feuteuille med gult öfwerdrag	— 12.—	
1 st. Studer Stol	— 8.—	
1 st. Bord	— 8.—	
2 st. Läder Länds stolar	1.—	132.47.6.

Wagn- och Kiör-Redskap.

1 st. Galesche	16.32.—	
1 st. Sela för Elg utan värde		
1 st. Gl: Drängsadel	— 8.—	
1 st. Chaise Sela	— 24.—	
1 st. läder res kappsäck	— 16.—	
1 p:r Kusk flyglar	— 2.—	17.34.—

Träkärl.

2 st. Kar, 2 Tunnor 1 st: Så 1 st: 2 örad Tina och 1 st: ämbar	— 16.—	
11 st. afsågade Almplänckor	— 16.—	— 32.—

Diverse.

10 st. Bikupor a 2 Rd:r	20.—	
1 partie toma Bikupor	1.—	
18 Kannor Hönung i sina burkar och Bouteller, a 24 sk	9.—	
1 partie Wax dels skirt dels oskirt	2.—	
1 Sats Chinesiska Spel Jettoner	— 8.—	
2 st. Länzetter	— 8.—	
1 st. Tumstock om $\frac{1}{2}$ aln	— 2.—	
1 st. Tobaks pung	— 4.—	
1 st. Coffs Microscop	3.16.—	

1 st. Konstlås af mässing	— 2.—	
Uthus bestående af fähus, Stall, Wagnslider, Bod Bottn, Ett Brygghus, 2:ne Kamrar etc. etc.	33.16.—	
1 pr Målade Gips Bilder	— 16.—	
1 gl: Res Apotheque med flaskor utan lock	— 8.—	69.32.—

Estamper.

N:o 1. Målning af Oljofärg på trä	1. —	
N:o 2. Består af 5 st. Estamper i förgylte ramar	— 24.—	
N:o 3. 2 st: mindre Dito Dito	— 10.—	
N:o 4. 4 st: Estamper med D:o D:o	— 32.—	
N:o 5. 1 st: Dito Dito	— 4.—	
N:o 6. 2 st: Estamper swarta ramar	— 8.—	
N:o 7. 4 st: Blomster målningar swarta ramar	— 16.—	
N:o 8. 2 st: med en utan glas	— 4.—	
N:o 9. Ett graveradt Portrait med förgylt ram och glas	— 16.—	
N:o 10. 7 st: Portraiter, förgylta ramar och glas	— 24.—	
N:o 11. 2 st: Portraiter förgylt ram och glas	— 16.—	
N:o 12. Baronerne Alströmers, Archiatern v: Linnés D:o 2 st: förgylta ramar	— 4.—	
N:o 13. 3 st: Famille Portraiter	— —	
N:o 14. et 15. Rudbeckarnes Portraiter	— 16.—	4.30.—

Lösa Estamper.

N:o 1. Innehåller 9 st: vuer af England	— 32.—	
» 2. En Cahier af 2:ne st: Engelska Stycken	— 12.—	
» 3. En Dito af 2:ne Engelska stycken	— 12.—	
» 4. Dito af 2 Dito Dito	— 10.—	
» 5. Dito af 6 st: vuer af England	— 24.—	
» 6. Dito af 2 st: föreställande Rousseau och Voltaire	— 16.—	
» 7. En Catier af 3 st: Engelska	— 10.—	
» 8. Dito af 3 st.	— 8.—	
» 9. Dito af 3 st.	— 8.—	
» 10. Dito af 2 st.	— 8.—	
» 11. d: Bancks Portrait	— 8.—	
» 12. Dito 4 st.	— 16.—	
» 13. Dito 2 st.	— 8.—	
» 14. 4 stycken illuminerade	— 8.—	
» 15. Franklins portrait	— 4.—	
» 16. 3 st: Dito Dito	— 4.—	
» 17. Ett Lands Skaps stycke i England	— 8.—	
» 18. Spengler och Franklin	— 8.—	4.12.—

Dessutom.

Banks och Solanders Bröstdbilder af Terre blanche med förgyllning
 Banks frus Portrait i Terre blanche.
 Lord Rockenhams i Dito

Ett litet okänt Portrait i Terre blanche
Duc de Portland i Gips.

Gång Kläder.

Hofdräkten med Siden Kappa och tillbehör	12. —
1 Swart Siden Kappa	3. —
1 Jacka och Tröija	5. —
4 pr. Rosor och Escherp till Academie Dräkten	1. —
1 Sorg Escherp Swart och Hwitt	— 32. —
1 Gul sydd Sidenwäst	1.32. —
1 Hwit Engelst räck ock wäst med paliette knappar	4. —
1 Hwit Säng kappa	6. —
1 gl. Swart Jacka och wäst	1. —
1 Hwit Jacka med Siden foder	1. —
1 Dito med Schalon foder	1. —
1 Dito med swart foder, knappar och snören	1. —
1 grå Engelsk räck och wäst med swarta Knappar	2. —
1 Brun Engelsk räck med stål knappar och siden foder	1.32. —
1 Ljus grön Engelsk Klädning med stålknappar	1.16. —
1 Blå Bomuls sammets klädning fransk	3. —
1 Swart Siden tröija gl:	— 16. —
1 randig Siden wäst	1. —
5 st: Klädes wästar af särskilta färger	1. —
1 st: halfsiden wäst och 1 D:o tröija	— 16. —
1 st: Siden stickad och 1 st: hwit randig halfsiden Tröija	— 24. —
6 st: Linne och Tygs wästar	1.16. —
1 st: Nankins Räck	— 16. —
1 st: D:o med wäst	— 24. —
2 st: Swarta wästar	— 32. —
5 par bättre siden Sarce och sammets böxor	1. —
7 Par Klädes böxor, bättre och sämre	1. —
1 Linne wäst och 1 p: D:o böxor	— 32. —
Öfwertyg af en utskären sammets Klädning	2. —
En Engelsk Fris Kappräck med wid böxor	3. —
2 st: grå hattar	1. —
1 st: Fin Swart hatt	1. —
2 st: Dito Sämre	— 8. —
1 st: Doctors Hatt	— 16. —
5 p:r Swarta silckes strumpor	1. —
3 p:r hwita Dito	1. —
1 p:r grå Dito	— 16. —
13 par gl: Silckes strumpor	1. —
1 st: gl: Swart Björn skins päls	4. —
1 st: Sourtout af kläde med swarta Skinn fodrad	4. —
1 par Björnskinns stöflor	— 24. —
1 par Lapp skor	— 16. —
1 par Regarn wantar	— 8. —
1 st: Muff av Bomuls sammet	— 8. —
2 par hårstrumpor	— 8. —

Gl: Siden foder swart till en klädning	— 4.—	
1 par Gl: stoflor	— 2.—	
2 par Gl: Hanskar	— 2.—	
1 st: Siden Chapeu bas hatt	— 2.—	
1 st: liten Klädes borstar	— 2.—	
1 st: grön luden res mössa	— 4.—	
1 par Skinn stoflätter	— 4.—	74.28.—

Linne kläder.

32 st: Skiortor bättre och sämre à 16 sk	10.32.—	
5 st: Weckhalsdukar	— 10.—	
2 pr sydda Manchetter	— 16.—	
7 pr släta Dito	— 28.—	
5 st: Hwita dels bomuls, dels linne näsdukar a 4 sk . .	— 20.—	
1 partie gl: Manchetter	— 4.—	
6 st: lakan bättre och sämre	1. —	
4 st: linne och Bomuls mössor	— 20.—	
9 st: drälls Servietter a 4 sk	— 36.—	
3 st: Örngodts-hwahr	— 6.—	
2 st: fyrskäftade grofwa lakan	— 16.—	
1 par rutiga nettelduks gardiner garnerade med collon och ringar uti	— 32.—	
1 par rutiga Dito utan garnering	— 24.—	
4 par Nettelduks gardiner blommerade	1.16.—	
1 par dito släta Dito	— 8.—	
1 st: grön och hwit lärfts rimsa efter stolarnas klädsel .	— 4.—	
1 st: Sängställe med hwita rutiga gardiner garnerad med Coken	3. —	20.32.—

Säng Kläder.

1 st: Räckbolster med smårandigt Wahr	2. —	
1 st: Dito med bredrandigt D:o	3. —	
1 st: Dito med Blårandigt wahr	2. —	
1 st: Hufwud Kudde med smårandigt Dito	— 16.—	
2 st: Dito Bredrandigt wahr	— 32.—	
1 st: Liten Hufwud Kudde	— 8.—	
1 st: Dräng Madrasse med hår stoppad	— 8.—	
1 st: Cattuns Täck	— 40.—	
1 st: Westgöthe rya	— 16.—	
1 st: ylle Westgöthe Täck	— 16.—	
2 st: ylle golfmattor	— 4.—	
1. partie gl: Etoffs Tapeter	1. —	10.44.—

Porcelain, Glas.

2 st: Blå och Hwita Pounsch bolar, en sprucken . . .	1. —	
5 pr: Thekoppar	— 16.—	
1 st: Thekanna af Terra Sigillata	— 16.—	

15 st Ägta Blå och Hwita Tallrikar	2. —	
5 st: Winglas	— 6.—	
2 st: Watn Carafiner	— 4.—	
6 st: Ölglas, ett spruckit	— 4.—	
3 st: Små Liqueur glas	— 4.—	4. 2.—

Bibliotheket

Uptages här provisionelt till	500. —	500. —
---	--------	--------

Naturalie Samling

Uptages äfven provisionelt till	666.32.—	666.32.—
Summa Inventarii		2914.— 8.

Det underskrefne all egendomen efter vår K: Son och Swåger redeliga uppgifvit och icke något theraf med wett och willja undandölg, betyga under edelig förpliktelse:

Sara E Linne
(Sigill)
Joh: Floderus

Samuel Christ: Duse
(Sigill)
Emanuel Ekman

*Afkortning.**Gäld och Skuld.*

Aft: Herr Professorens Skuld till sina Systrar enligt rewers	
af d: 15 Octob: 1778	333.16.—
Obetald ränta ifrån Aug: 1779 5 1/2 år	110. —
Skuld till Fru Archiaterinnan för Inkjöpte hus	66.32.—
Till Handelsman Klint efter räkning	49.39.
Till Hökaren Pohl för Spisning 9 veckor efter räkning	7.40.—
Till Bokbindaren Sundeman efter D:o	3. 9.4
Till Handelsman Borell efter Dito	12.12.—
Till Handelsman Bonnevier eft: Dito	8.36.9
Herr Cancellie Rådet Högvällborne Baron Claes Ahlströmers fordran för förskotter under utländska resan, enl: räkning af Sahlgren Ahlströmske Contoired i Götheborg dat: d: 31 Dec: 1783.	208.32.1
Mälaren Norström efter räkning	6.32.
Handelsman Tengmalm	3.40.3
Handelsman Yttréus	4. 8.11
Fru Sandbeck	2.20.8
Handelsman Ahlander	1.40.—
Handelsman Giringius i Stockholm	— 24.
Jouveleraren Tegclberg	1. —
Akademie Auctionatorn Wigelius	1. 8.
Apothekaren Mollenhoft fordrar	2.14.—
Hökaren O: Forsslunds fordran ef: räkn:	2.17.2

Målaren Permans fordran eft: räkn:	6.40.—	
Totties et Arvidsons Contoir fordrar eft: räkning af d: 12 i denna månad	29. 5.2	
Urmakaren Hedenqvist	— 40.—	
Sadelmakaren Ekeberg eft: räkning	1. —	
Madame Pousett fordrar enl: räkning af d: 1 Oktober 1783	10. 9.9	
Herr Wiberg et Elfving i Stockholm enl: räkn:	5. —	
H:r Lindgren Sons et Grills Curatorer i London fordra	66.20.9	
Dock observeras at denna fordran till närmare utredning bestrids		
Academie Trägårdsmästaren Lars Broberg enl:t räkning och revers fodrar	20.24.4	
Rådman Hoppenstedt enl:t räkn:	65.20.—	1032. 6.2

Begravnings Kostnad.

Enligt af Herr Ombuds man Duse upgiord räkning och verificationer tilsammans	409.34.2	
Läkare Lön till Doctor Acrell	33.16.—	
En Medaille af Guld om 20 Ducater proponerad af när- varande arfwingar at gifwas åt Herr Professoren och Riddaren Schultzenheim	42. —	485. 2.2
Herr Cancellie Rådet och Commendeuren af Kongl: Wasa Orden Högwälborne Baron Claes Ahlströmer har wäl låtit inlämna en räkning theri Han under namn af BiCompagnie giör sig en fordran i Sterbhuset stor 403 Rd:r 16 sk:r men som, hwarcken något Bolags Contract, eller andra Handlingar till styrckande at aft: Professoren von Linne i slikt Compagnie större ell: mindre lott ägt, företedt blifwit, så kan thenna stri- dige fordran här icke uptagas.		
De Fattigas 1/8 proC:t af Summa Inventarii	3.30.11	
Inventerings proC:t	29. 6.11	
Inventerings männernes arfwode och dagtractamente för så wäl Inventeringen, som särskilt beswär och tid- spillan wid Behållningens Inventerande och Bok Cata- logens uprättande, samt Naturalie samlingarnes speci- ficerande och i ordning ställande	66.32.—	
Tvånne Exemplar af Bouptekningen	3.16.—	
För Kungjörelse i Posttidningarne ock särskild Kungjö- relse till H:r Major Bergencrantz	1. —	
Iustitie Statens 1/4 proC:t af Behållne Summan, som lef- wereras i Landtränteriet emot qvitto giör	3.13.2	107. 3.—
Summa Afkortning		1624.11.4

Sålunda wara upteknadt och värderadt Betyga såsom tillkallade gode Män

Johan Al: Brandt
(Sigill: IAB)

Joh: Gust: Acrel:
(Sigill: IGA)

HERBATIONES UPSALIENSES

*Protokoll över Linnés exkursioner
i Uppsalatrakten*

UTGIVNA AV SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPET

I

Herbationerna 1747

REDIGERADE OCH MED NOTER FÖRSEDDA AV

ÅKE BERG

MED EN INLEDNING AV

ARVID HJ. UGGLA

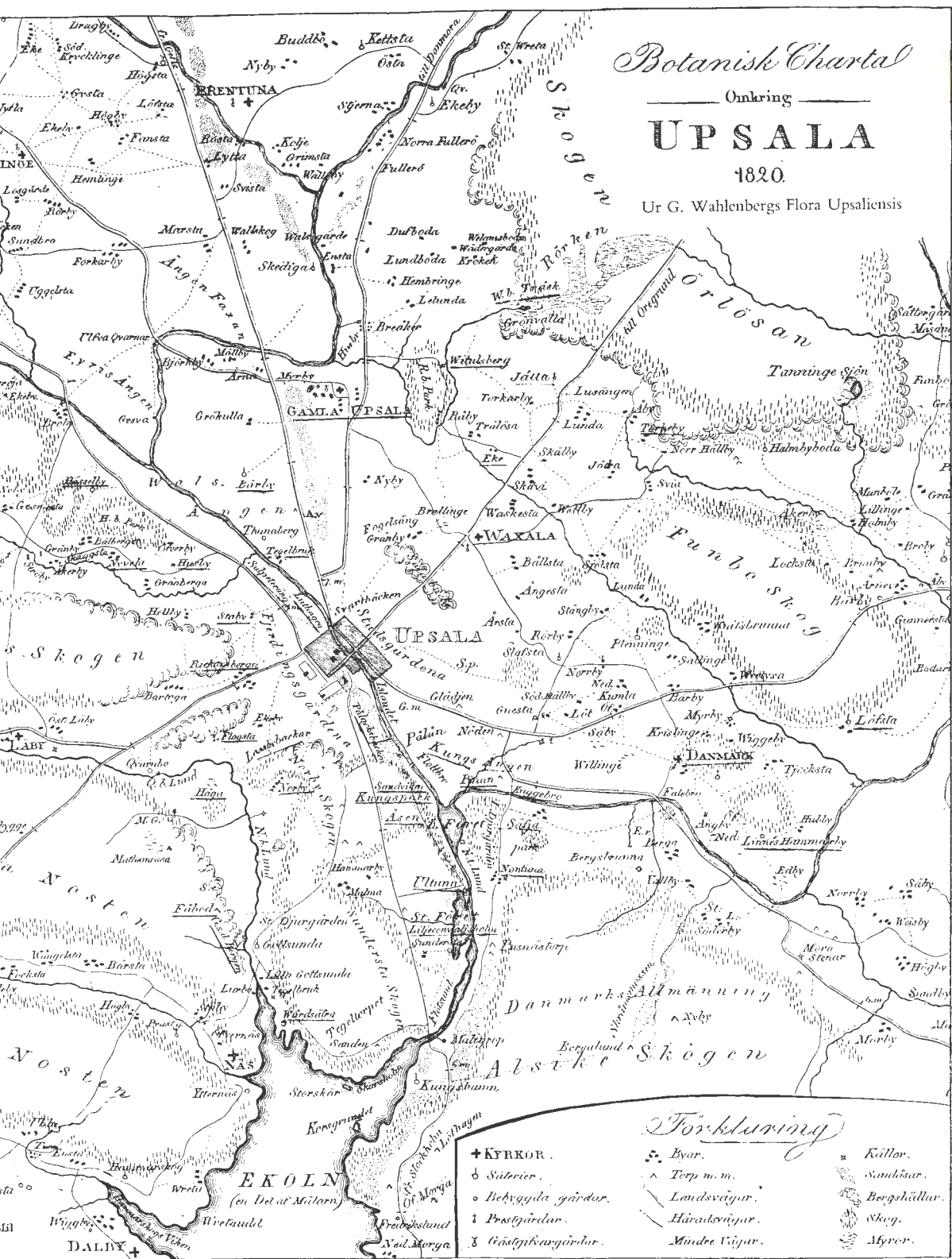
Botanisk Charta

Omkring

UPSALA

1820.

Ur G. Wahlenbergs Flora Upsaliensis

Förklaring

+ Kyrkor.

o Säterier.

o Behagliga gårdar.

† Prästgårdar.

× Gästgärdar.

Byar.

Torp m. m.

Landvägar.

Häradsvägar.

Mindre vägar.

Källor.

Sandstättar.

Bergshällar.

Skog.

Myrer.

Linnés »herbationes», de botaniska exkursioner han i spetsen för sina lärjungar regelbundet gjorde i Upsalas omgivningar, ha med rätta blivit berömda. Det vore väl för mycket att säga att han varit den förste att anordna sådana här. Vi ha uppgifter att redan JOHANNES RUDBECKIUS gjort botaniska utflykter med ynglingarna i sitt berömda privata kollegium på 1610-talet. Sålunda omtalas det i dess tryckta protokoll för den 26 maj 1610 att »rektor (d. v. s. Rudbeck), då årstiden syntes inbjuda lärjungarna att skaffa sig någon kännedom om botaniken, inbjöd dem att på sön- och helgdagar efter aftonsången gå ut med honom för att botanisera, då han erbjöd sig att lära dem växternas namn och egenskaper». Även följande år antecknas: »herbatim iyerunt».¹

Att sådana exkursioner förekommit även senare under detta århundrade, då universitetet fått professorer som bl. a. hade botaniken till sitt läroombårde, är väl möjligt, men inga bestämda uppgifter synas ha bevarats. Det blev i varje fall Linné, som kom att skapa fast tradition härvidlag. Redan under studietiden, i samband med det privata kollegium i botanik han den 16 maj 1733 annonserade och vid vilket han lyckades få ett tjugotal åhörare, inbjöd han dem att följa sig på botaniska exkursioner.² Hans värtaliga latinska inbjudan finnes i koncept ännu bevarad bland de Linnéska handskrifterna i London.³

När han senare under Stockholmstiden, på grund av det av Rikets Ständer honom tilldelade gratialet, våren 1739 begynte sina botaniska föreläsningar på Riddarhuset, kombinerades även dessa med exkursioner. I tillkännagivandet härom, som också finnes bevarat i nämnda samling, heter det att »De Herrar, som i morgon äffter aftonsången med mig willia se på några inhemska växter och deras egenskaper, täcktes möta mig wid Horns

¹ Se M. B. SWEDERUS, *Botaniska trädgården i Uppsala 1655—1807*. 1877, sid. 1 f.

² TH. M. FRIES, *Linné*, I. 1903, sid. 126.

³ Han säger sig där ämna, för dem som så önska, öppna naturens ljuva växtrike och först i Roddes hus (han bodde hos änkan efter dansmästaren Rodde, i hörnet av Drottninggatan och N. Slottsgatan) föredraga botanikens teori och filosofi samt sedan varje lördag och onsdag från middagen till kvällen förlusta sig på gräsrika ängar, i örtrika skogar och blomstersmyckade trädgårdar med den hulda Flora, vartill blomstrens älskare vänligen inbjudas.

tull äfther aftonsången praecice kl. 4, där wäderleken och regn ej förhindrar. Jag skulle intet se — tillägges det försiktigtvis — att söndagen härmed ohälgas, såsom ingenting kan wara innocentare än att admirera Skaparen af wärket».

Efter sin utnämning till professor vid Upsala universitet, med bl. a. botaniken till läroombåde, torde Linné ej ha dröjt länge med att upptaga exkursioner på undervisningsprogrammet.¹ Och snart blevo dessa utflykter under en sådan lärares inspirerande ledning omåttligt populära. Deltagareantalet kunde, uppges det, stiga ända till två å trehundra, och vid enstaka tillfällen anslöto sig resande främlingar², ja t. o. m. damer till skaran.

Systematisk i allt vad han företog, hade Linné för dessa »herbationer» uppgjort vissa regler och föreskrifter, och utflyktsmålen valdes, från tidiga våren till högsommaren, ev. hösten, med hänsyn till bästa möjligheten att visa floran allt efter dess utveckling. När Linné 1751 — just nu för tvåhundra år sedan — utgav sin *Philosophia Botanica*, som skulle i sig sammanfatta alla regler för det botaniska studiet, infogades däri också en redogörelse för hur exkursionerna voro anordnade i Upsala, till en förebild för andra.³ Den är av följande lydelse (*Phil. Bot.*, p. 293):

HERBATIO

Botaniska Exkursioner* anordnas olika af den ene och den andre; hos oss brukas följande.

Dräkten mycket lätt och lös, speciell för botanister** (om man så hafva kan)⁴ och lämpad för ändamålet.

Redskap: Böcker: *Systema Naturae*, *Flora* och *Fauna* öfver området.

Förstoringsglas, botanisk nål, botanisk knif, blyertspenna.

Portör (*Vasculum Dillenianum*),*** häftadt papper.

Ask med insektsnålar.

Tidpunkten: från trädens löfsprickning till löffällningen, undantagandes under

¹ De tillhörde givetvis icke den offentliga undervisningsskyldigheten, utan den privata, varför deltagarna torde haft att erlägga en viss avgift. Jmfr Melanderhielms nedan citerade yttrande.

² En sådan var malteserriddaren, den italienske greven Sagrarnoso, som våren 1748 ett par veckor vistades i Uppsala. Se A. GRAPE, *Ihreska handskriftssamlingen*, I, sid. 271. — Av svenskar nämnas greve Johan Gyllenborg, kommerserådet Jonas Alström[er] m. fl.

³ I FÖRNANDERS nedan citerade avhandling nämnas några utländska föregångare, bl. a. Tournefort, som framställt sex exkursioner omkring Paris, samt hans efterträdare Bern. de Jussieu.

⁴ 'Si licet', eg. 'om det tillåtes'. — Ligger här i männen en hänsyftning på den kritik, varom nedan talas.

* Kallade Herborisations på franska.

** Den exkurrerandes dräkt bör vara, utom skjorta, en kort lifrock, tunna och vida byxor från midjan till hälarna, lätta skor, hatt med vidt brätte eller parasoll, för att icke vägens längd, värmen, sommarhettan och svetten må trötta ut.

*** *Vasculum Dillenianum*: en halfcylindrisk kopparbehållare, med ordentligt lock och en vid öppning för handen, den platta sidan lätt insvängd efter höften: till att förvara de insamlade växterna fuktade så att de hålla sig vid lif till kvällen.

Hundstjärnan.¹ Hvarje vecka, under sommaren två gånger, under våren en gång. Från kl. 7 f. m. till 7 e. m.

Regler om för sen ankomst, bortgående, frånvaro, om uppdelning [i grupper], tid för måltid kl. 2, hvila till kl. 4, sekreterare.

Väg: Samling, vandring i spridd ordning, samlingsplatser, högst två och en half mil.

Insamling: Växter, särskildt blommande, mossor etc.

Insekter, amfibier, fiskar, småfåglar, som skjutas.

Stenar, mineral, fossil, särskildt jordarter.

Demonstration en gång i halftimmen.

Alla insamlade naturföremål förevisas med angifvande af nummer ur böckerna.

Väsentliga karakterer på släkten och arter.

Enskildheter som böra iakttagas på föremålen.

Viktigaste ekonomiska och medicinska användning.

Nytta: Det som hittats i hemorten väcker glädje, underhjälp minnet, klargör utseendet och naturen.

På *en* dag erbjuda sig lika många naturföremål som annars på lika många dagar som deltagarne äro många.

Anmärkningarna insamlas af sekreteraren och utskrifvas till bruk framledes.

Detta dokument kräver i sin klara uppställning föga kommentarer. Endast ett par anmärkningar. Dräkten skulle bestå af en kort tröja eller jacka samt vida långbyxor af lätt tyg, s. k. bussaronger. Sådana tillhörde egentligen sjömansdräkten — ordet kunde f. ö. också betyda sjömanströja — och plagget kan ofta ses på hamnbilder från tiden. Att föreskriva en dylik praktisk dräkt, ungefär som om man nu skulle föreskriva overall — Linné själf hade 1732 startat sin Lapplandsfärd iförd knäbyxor, stövletter och piskperuk! — var tydligen ganska stötande och skulle, som vi skola se, ådraga honom klander.

„*Vasculum Dillenianum*“, föregångare till våra dagars portör, är ett föremål, vars genesis synes otillräckligt utredd. Beskrivningen förefaller mycket klar, och det enda vari den tycks avvika från den nu brukliga, är att dess undersida skall vara platt eller rättare konkav, för att ligga bättre mot höften. Men på vad grund detta *vasculum* (kär! behållare) kommit att uppkallas efter den store tysk-engelske botanisten DILLENIUS är t. v. outrett. Det finnes ej heller något bevis för att Linné eller hans lärjungar brukade använda sådana.²

Två år efter *Philosophia Botanica* lät Linné en av sina lärjungar, smålänningen ANDERS NICLAS FORNANDER, som under flera år följt honom på hans herbationer, framlägga en akademisk avhandling under lärofaderns presidium, vari lämnas en översikt över de olika exkursionerna och de

¹ 'Sirio'. *Sirius ardor* (Virg.) betecknar den största sommarhettan.

² Se närmare GÜNTHER SCHMID, Geschichte der Botanisierbüchse. Österr. Bot. Zeitschr. 85 (1936), 140—150.

växter uppräknas, som därunder brukade anträffas.¹ Vi få därmed en klar bild av planen för dessa regelbundna utflykter, som enligt denna framställning äro åtta (eller sju) till antalet och företagas till följande trakter och vanligen i följande ordningsföljd:

1. *Herbatio Gottsundensis* (exkursionen till Gottsunda) börjar vid slottet, går därefter över de s. k. Lassby backar, nu mestadels bebyggt område, fram till Norra Norby och därefter genom »Norby lund» (partiet söderut från Södra Norby), varpå vägen tas över Hågaån till Fäbodarne tillhörande Börje prebende. Därifrån följes skogsbrynet nedanför Gottsundabergen till »Florae Eden» (antagl. lövängarna vid L. Gottsunda) tills man når Vårdsätra. Återvägen sker genom Kronoparken.

2. *Herbatio Ultunensis* (exkursionen till Ultuna) börjar vid Stockholms-tullen (nedanför södra slottstornet), går över Tegelhagen samt professorernas humlegårdar (där nu Stadsparken, Studenternas idrottsplats m. m. ligger, och bort mot Kap). Här viker man av över Polacksbacken och går genom Kronoparken, besöker Sandviksskällan (inom n. v. Ulleråkers sjukhus' område) samt når så Ultuna och slutar vandringen vid Liljekonvaljeholmen (då Liljeholmen).

3. *Herbatio Hogensis* (exkursionen till Håga) går ut genom Fjärdingstullen, (nu platsen för Carolina Rediviva), följer landsvägen norrut (n. v. Kyrkogårdsallén) och svänger ut landsvägen till Rickomberga. Över Flogsta och Hågaån nås så Håga och Kung Björns hög.

4. *Herbatio Danensis* (exkursionen till Danmarks socken) börjar vid Kungsängstull (tullstugan finnes ännu kvar) och över Kungsängen till ängsvaktarbostället Pinan, därifrån över Sävjaån på Kuggebro till Nåntuna, varpå Linnés eget Sävja besökes (detta liksom vad som anföres om Hammarby och Lövsta är tillagt i senare upplagor) samt omgivningarna kring Danmarks kyrka och Hammarby. I undantagsfall utsträcker färden till det mera avlägsna (Funbo-) Lövsta, tillhörigt Linnés vän frih. STEN CARL BIELKE.²

5. *Herbatio Upsaliae antiquae* (exkursionen till Gamla Uppsala) startar vid Svartbäckstullen (vid n. v. Skolbron) och följer till en början stora landsvägen åt n. v. till tegelbruket. Därifrån viker man av till Bärby gård och över ängar och gården (där nu F 16 har sitt flygfält) till Gamla Uppsala. Därifrån utsträcker vandringen till Vitulsberg längre åt nordost, med dess kärr.

6. *Herbatio Waxalensis* (exkursionen till Vaksala) går genom Vaksalastull (strax hitom järnvägsövergången) ut till trakterna å ömse sidor om

¹ Avhandlingen är i svensk översättning tillgänglig som nr 1 i den av Svenska Linné-Sällskapet utgivna serien Valda avhandlingar av Carl von Linné i översättning. Uppsala, Almqvist & Wiksell, 1921.

² I Vetensk. akad:s bibliotek finnes ett interfolierat ex. av avhandlingen, varpå bibliotekarien ARNE HOLMBERG vänligen fäst min uppmärksamhet. Det är tydligen respondentens eget och innehåller hans prydligt utskrivna svar på opponentens anmärkningar. (Var hela disputationen överspelad på förhand?) — På anmärkning att Lövsta ej omnämnts, svarar resp. att detta blott en gång besökts och att detta knappt skulle upprepas.

Vaksala kyrka, varifrån man utmed stora landsvägen når till gårdarna Eke och Jälla. Vid den sistnämnda viker man av åt öster för ett besök vid Linnés prebendegård Törnby med dess insektsrika lund.¹

7. *Herbatio Husbyensis* (exkursionen till Husby) går genom den s. k. Lutbommen (belägen ung. vid korsningen av Sysslomans- och Skolgatorna) över dåvarande Luthagen (nu längesedan bebyggt område, då en sankäng utmed ån) och den norr därom liggande Salpeterängen till Husby (nära n. v. Husbyborg). Därifrån tages vägen över kullarna norr om Börjevågen via Hässelby med rik insektsfauna fram till Börje kyrka. Härifrån går man tillbaka över Nyvla till Husby gård, då tillhörig teol. professorn, domprosten Lars Hydrén (som ibland tycks utövat en viss gästfrihet mot botanisterna) samt över Staby till Upsala.

8. *Herbatio Jumkilensis* (exkursionen till Jumkil) slutligen, som brukade företagas på högsommaren eller hösten för studium av kärrväxterna, var ett större företag, som krävde mer än en dag. Man tingade bondskjutsar, ofta just från Jumkil, och övernattade i gårdarna nära Jumkils kyrka, Örnsätra m. fl., och startade tidigt följande morgon västerut genom skogen, där traditionen ännu väl känner sträckningen av den s. k. Linnéstigen, ja t. o. m. den plats, där man rastade, den s. k. Studentvilan. De delvis sank skogsmarkerna och de vidsträckta Jumkilskärren krävde en hel mils vandring och förmodligen återvände man samma väg man kommit. Linné tycks ännu vid återkomsten till staden ej ha underlåtit att — som det heter — för de »trötta, från utfärden återkommande Floradyrkarna» påpeka vad stadsgatorna kunde erbjuda av växter »utmärkande för skräpiga och obebodda platser» (ruderat-växter).

Till dessa sakliga uppgifter om herbationer må ytterligare läggas några samtidas vittnesbörd. Främst gäller det J. G. ACRELS ofta anförda skildring.² Denne var visserligen född först samma år som Linné tillträdde sin professur och har knappast deltagit i exkursionerna vid den tid, då dessa hade sin höjdpunkt, men har kunnat stödja sig dels på de ovan citerade källorna, dels på en ännu levande tradition. Bl. a. säger han: »Af sina åhörare utvalde han (Linné) visse godkände Embetsmän; t. ex. en var Annotator, hvars göromål var att upskrifva det han dicerade, enär något nytt föreföll; en annan var Fiscal, som hade uppseende på trouppens discipline, at ej något oordenteligt föreföll, andre voro tilsatte Skyttar att skjuta foglar m. m. ... Sedan ungdomen således från morgonen til aftonen förlustat sig på marken, skedde åter marschen til staden, då deras lärare gick främst i spetsen och ungdomen i troupe marcherade efter honom med Valthorn, Pukor och Fahna igenom staden ned til Botaniske huset, där et mångfaldigt *Vivat Linnaeus!* slöt dagens nöjen. Denna munterhet, hug och ifver hos ungdomen at höra honom lockade ej mindre utlänningar än inländske Herrar at deltaga i dessa nöjen.»

¹ Se om denna Sernander i Sv. Linné-sällsk:s årsskr. 25. 1942, s. 80—82.

² Tal ... vid praesidii nedläggande i K. V. A. 1796.

Åsynen av den entusiastiska ungdomsskaran, som med sin lärare i spetsen under munter musik kom tågande genom staden varje onsdag och lördag, under fana och iklädd en ovanlig kostym, var ägnad att föranleda betänksamma huvudskakningar hos allvarliga akademiska fäder, som redan började tycka att naturstudiet alltför mycket bredde ut sig på andra ämnens bekostnad, vilka vida närmare angingo en rätt *civis academicus*. Och så finna vi hur illvilja och avund dröpo malört i glädjebägaren — skvallret nådde ända till Stockholm och framkallade från Linnés vän och gynnare, den inflytelserike arkitekten, överintendenten CARL HÅRLEMAN en förmaningskrivelse som grep Linné djupt. Episoden har skildrats av RUTGER SERANDER i uppsatsen Hårleman och Linnaei *Herbationes Upsalienses*¹ och skall här endast i korthet beröras. I brevet, som är daterat 28 juli 1748, framhålls bl. a. följande: »Stötte äro många af våre bästa wänner igenom antagande af en drägt samt ett nytt lefnadssätt, som afwänder ungdommens sinnen ifrån all annan lydnad och företagande; afundsliuka måste många wara, då de se en lära uppstiga med så mycket braskande och sådant gny, att deras stillare förehafwande därigenom förlorar alt des liud... Des utan äro wi Swänske ett alfvarsamt och trögt folckslag, wij kunna ej såsom andra förena det angenema och nöjsamma med det alfvarsamma och nyttiga, ty ...lät oss wijsa alfvarsamma saker uti den drägt och med de åtbörder dem tillkommer.» — Detta är ej enda exemplet på den mentorston den inflytelserike överintendenten ansåg sig kunna anlägga mot »sin princeps», som han kallade Linné. Det återstod för denne intet annat än att kyssa riset, varpå Hårleman i ett senare brev uttalar sin belåtenhet över att han så »ädelmodigt» upptagit hans »välmenta föreställningar», en belåtenhet som Deras Exc. HÖPKEN och EKEBLAD sägas dela. De synas alltså också varit intresserade i saken. Emellertid framgår det av Linnés Egenhändig anteckningar, att han visst inte tog saken med jämnmod. Det heter där: »1748... Fatalet år. Under Botaniske praelectionerne privatim, då Linnaeus 2 gånger om weckan Botanicerar, gå studiosi uti busaronger, gå i procession in i staden med blomster i hattarne och musique. Feck [d. v. s. juris professorn J. E. Fick], som Linnaeus mycket hulptit, hemligen anklagar. Linnaeus får ett brev utav Grew[!] Hårleman, som nästan dödat honom; han fick därpå ej sofwa på 2 månader.»

En efterklang utav den ovilja, som från somliga håll kom Linnés förehavande till del, utgöra de spydigheter, som en son till hans kollega ekonomiprofessorn ANDERS BERCH tillåter sig i sin tidskrift *Posten* 1769. Därbakom låg, som jag tidigare framhållit², säkerligen den jalusi, som rådde mellan den äldre Berch och Linné. Den fingerade författaren av ett brev till »*Oeconomus*», som kallar sig »Natur-forskare», erinrar däri om hur man,

¹ Sv. Linné-sällsk:s årsskr. 1926, sid. 78 ff.

² Sv. Linné-sällsk:s årsskr. 1946, sid. 91 ff.

»klädd i boussarons, följde Gräsletare-troppen under den så namnkunnige Herr Arch. och Riddaren von Linnés fana. Du kommer ihog, min vän, huru många roliga stunder vi ägde på ängarna i negden, under det vi till vår kunskaps ökning gjorde ängarna skada med tramp till några lass hö, hvar öfver ingen tordes mucka utan att blifva namngifne för en fiende emot naturalvetenskapen... Men jag minnes att gossarna skulle tillika roa sig och emot kvällarna inmarschera i staden uti militärisk ordning, lika som hända plägar om Valborgsmässkvällarna».

En allvarligare man, professoren DANIEL MELANDERHJELM, har i sitt f. ö. ytterst intressanta, utförliga memorial om Upsala Universitet (skrivet 1783)¹ berört Linné och hans vetenskaps ställning vid universitetet. Man kan nog ej neka att också här lyser fram ett visst missnöje med botanikens en tid alltför dominerande plats i studenternas intresse och i motsvarande grad belåtenhet med att den tiden är förbi. Botanik och naturhistoria hade genom Linné blivit liksom något helt nytt, heter det; de voro roande och botanikens principer så lättfattliga, att för att fatta dem fordrades endast allmänt mänskligt förstånd samt öga och förstoringsglas. Därav kom det sig att under hans första professorstid »nästan ingen studerande fants här vid Akademien, som icke bevistade hans collegier och botaniska excursioner. Man tyckte att man för sin ro skull kunde spändera en timma om dagen och, då våren kom, en eller annan dag i veckan på sådana excursioner. ... Det formerades en armé av botanici. Han sjelf var general; compaignier afdeltes, capitainer och fänrikar tillsattes. Ett excercitie-reglemente tillskapades, efter hvilket man sväfvade öfver alla häromkring liggande ängar och fält. Uniformen var en liten tröjja och busaroner, vapnen insecthofvar och knappnålar. Tropheerne blomsterkrantsar och fjärilar, med dessa knappnålarne i hattarne upfästade». Författaren underlåter inte att påpeka, att ämnets dragningskraft på studenterna för Linné innebar en betydlig ekonomisk förmån: »En specie ducatur för ett sådant collegium och excursioner var ordinaire taxan, och när 4 à 500 varje termin contribuerade detta, så borde deraf blifva en vacker behållning.» Linné vore också den ende vid akademien, som kunnat »vid sin profession blifva en någorlunda välmående man». Det stora tilloppet av åhörare hade dock minskat efter de första 15 à 18 åren och reducerats till det i medicinska studiet vanliga. Exkursionerna hade också efterhand upphört.

I stort sett torde detta väl vara riktigt, om också tidpunkten för denna avmattning i intresset kan diskuteras. Att exkursioner ännu leddes av Linné i början av 1760-talet visas av bevarade uppteckningar, men det är väl antagligt att inköpet av Hammarby 1758, där Linné gärna tillbragte så stor del av sommaren som möjligt, bidrog till att det vanliga programmet ej helt genomfördes. Det blev i stället vanligt att de mera avancerade lärjungarna, svenskar som utlänningar, då följde honom dit och drogo nytta av hans under-

¹ ANNERSTEDT, *Upsala Universitets historia*, Bih. I, s. 137—138.

visning. Och med tilltagande ålder nödgades han väl helt upphöra med exkursioner — sålunda klagar schweizaren EHRHART, som kom under hans ledning från våren 1773, att han ej kommit förr, »då salig Archiatern ännu sjelf med sina lärjungar ströfvade omkring på fälten i detta sköna land».¹ I stället kom väl Linné d. y. att få övertaga uppgiften, eller också någon av de mera framstående lärjungarna.²

Vi veta alltså ganska väl, hur Linnés »herbationer» voro anordnade, liksom ett och annat om den reaktion de på sina håll framkallade. Men helt naturligt frågar man sig: vad hade läraren att meddela sina studenter om de naturföremål som mötte vid exkursionerna? Det är lockande att söka göra sig en föreställning om hur det var att under en sådan ledare ströva omkring i Uppsalanejden. Lyckligtvis är detta icke alldeles omöjligt, tack vare de uppteckningar, som blivit bevarade, om också dessa måste te sig sakligt torra jämförda med den muntliga framställning som de återge. Man ser dock lätt, hur Linné begagnat varje anledning att sprida nyttiga kunskaper, väcka eftertanken och — ej minst — påpeka ekonomiskt värdefulla rön, särskilt för lantbruket, allt i överensstämmelse med tidens starka inriktning på det »nyttiga». Tydligast kommer det senare till synes vid redogörelsen för den utflykt till friherre Sten Carl Bielkes Lövsta, som skall meddelas nedan och varvid man fick ta i betraktande dennes försök med olika fodergräs.

När Th. M. Fries 1903 utgav sin Linnébiografi kunde han endast meddela en del utdrag ur sådana anteckningar i en bilaga omfattande sex trycksidor. Han framhöll då att »ett eller annat af dessa 'protocoll' (från herbationer) skulle vara väl förtjänt av att i sin helhet publiceras». Det har också länge varit ett önskemål hos alla som hysa intresse för Uppsalanaturen att göra verklighet av en sådan plan. Ej minst med tanke på det intensiva arbete som sedan länge ägnats utforskandet av Uppsalafloren och vars resultat nu synes stå inför sin publicering, är det angeläget att så sker. Red. av Svenska Linnésällskapets årsskrift har också sökt efter tillfälle att tillmötesgå en sådan önskan. Att det nu kan ske har man att tacka att en frivillig medarbetare, jägmästare ÅKE BERG, vänligen åtagit sig det mödosamma arbetet att redigera och kommentera anteckningarna. (Noter av undert. ha markerats med ett *U*).

De anteckningar man f. n. känner äro följande:

1. 1747 20 maj — 23 juni (sex exkursioner) i »Archiaterns Herr Carl Linnaei Enskylte Föreläsningar uti Naturalhistorien», s. 254—329. (KB, X 254).
2. 1747 20 och 30 maj samt ett odaterat »Protocoll uti Botaniquen och Oeconomien» (Västerås stifts- och läroverksbibliotek, B. b. 28). Volymen härrör från PETRUS KIHLESTEDT.

¹ Brev till P. J. Bergius 5/5 1779, cit. av FRIES, *Linné*, 2, sid. 23.

² N. W. WRAXALL, som i juni 1774 besökte Linné, säger i sin *A tour round the Baltic* (London): »At present he very rarely attends the botanical parties, which are made twice every week round Upsal, and are now conducted by his son, who is botanical professor.»

3. 1748 3—20 juni (fem exkursioner: Håga?, Danmark, Jumkil, Vaksala, Gottsunda). Bland E. G. Lidbecks handskr. (Lunds univ. bibl.). — Publ. av H. HJELMQVIST i Bot. notiser 1951, h. 3.

4. 1750 30 maj (Ultuna-Liljeholmen) (Västerås stifts- och läroverksbibl. B. b. 29). Volymen härrör från VILH. LE MOINE. [Även avskr. i nr 5.]

5. 1750 24 och 30 maj (UUB, N. 550).

6. 1751 13 maj, 16 maj (Gottsunda), 1 juni (Håga), 8 juni (Gamla Uppsala). (UUB, N. 550).

7. 1752 22 maj (Gottsunda), 25 maj (Ultuna), 10 juni (Håga), 12 juni (Danmark). (Linnean Soc., London; foto i UUB).

8. 1754. »Den 5 Botan. Excursion 15 juni 1754 till Husby» av PETRUS LÖFLING? (Linnean Soc., London; foto i UUB).

9. 1760 23 maj (Kronoparken), 29 maj (Gottsunda), 2 juni (Ultuna), 7 juni (Husby), [9 juni] (Håga), 12 juni (Danmark), 15 juni (Vaksala), 18 juni (Jumkil). (K. B., X 651.)

10. [1761:] 21 maj—18 juni; 1762 19 maj—21 juni; 1766 28 maj (modern avskrift efter ej angivet orig. Inst. f. syst. botanik, Lund).¹

(I handskr. D 4: f, UUB, ingår en herbation 17 maj utan uppgivet år. Den följes omedelbart av en serie exkursioner i Stockholmstrakten 1751 18 april till 2 sept. Dessa vore värda en undersökning. Det må erinras, att ERIC TUWÉN (1721—1766) under åren 1754—1765 regelbundet i tidningarna tillkännagav, att han ledde dylika. Se JUEL i vår Årsskrift, 9, 1926, s. 74.)

Av dessa »protocoll» har det ansetts lämpligt att till en början publicera serien no. 1, såsom den äldsta. Den är ju också tidigare än den tryckta avhandlingen, för vars innehåll ovan redogjorts. Växtlistorna i denna få väl antagas ha hämtats just ur ett antal dylika protokoll.

Texten har i fråga om de båda första exkursionerna i serien kunnat kompletteras ur tvenne under no. 2 anförda för samma år varjämte ur det odaterade protokollet i samma anteckningshäfte, vilket dock icke motsvarar någon av de i 1 förekommande exkursionerna under 1747 (kanske är det avskrift från något tidigare års herbation) några kompletteringar för vissa växter infogats. Alla sådana inskott ha satts inom klammer.

Handskriften, som även innehåller det botaniska kollegium, som brukade föregå herbationerna, utgör en prydlig renskrift, men av en tydligen helt osakkunnig renskrivare. Där originalet varit svårläst ha därför ofta uppstått svåra felaktigheter. Dessa ha i allmänhet utan vidare rättats där så kunnat ske. I några fall har den riktiga lydelsen endast kunnat hypotetiskt anges, vilket då anmärkts i kommentaren. Slutligen återstår ett antal felaktigheter, där man ej ens kunnat gissa vad som verkligen avses. Om växtnamnen se utgivarens anmärkning nedan.

¹ Doc. H. HJELMQVIST har varit vänlig påvisa detta mskr.

Med avseende på dateringen av de olika herbationererna är det av vikt att hålla i minnet att den avser den då ännu i Sverige gällande gamla stilen, varför alltid elva dagar böra tilläggas vid jämförelse med nutida iakttagelser.

ARVID HJ. UGGÅ.

Identiferingen av växtnamnen. Efter det latinska släktnamnet och artens nummer i Flora Suecica ed. 1 angives inom parentes motsvarande artnamn i Fl. Suec. ed. 2, samt därefter i förekommande fall det nu gängse namnet. Härvid har för kärlväxterna följts N. HYLANDER: Förteckning över Skandinaviens växter, I. Kärlväxter. Lund 1941, för bladmossorna C. JENSEN: Skandinaviens Bladmossflora Kbhvn 1939, och för lavarna A. H. MAGNUSSON: Förteckning över Skandinaviens växter, 4, Lavar. Lund 1936.

Svårigheter ha vållats vid identifieringen genom de talrikt förekommande felskrivningarna av både släktnamn och framför allt artnummer i de protokoll, som utgöra vår huvudskrift. Uppenbara felskrivningar av namn ha utan vidare rättats, men beträffande artnumren har den principen följts, att uppgiften i protokollet fått kvarstå, men rättelse — eller förslag därtill — anförts i noterna.

Där en senare uppdelning i smärre systematiska enheter ägt rum, har detta angivits genom ett (coll.) efter det linneanska namnet.

Ett varmt tack framföres till lektor ERIK ALMQUIST, som ställt sin stora sakkunskap till förfogande rörande Uppsalatraktens flora, samt till professor OLOV LUNDBLAD, som godhetsfullt identifierat de i protokollen omnämnda insekterna.

ÅKE BERG.

HERBATIONES UPSALIENSES 1747

I.

Under Excursione Botanica, som skedde den 20 Maii 1747, förekommo följande märkwärdigheter, nemligen:

1. *Fraxinus floribus nudis*, Ask. Fl. Sv. 830, är af den 23 Classens andra ordning, nemligen Polygamia dioecia, emedan somlige blomster woro mares, somlige foeminae och somliga hermafroditae. Blommar först och sedan slår ut sitt löf. Har röda pistiller, men antherae mörcka. Växer fortast af alla stora trån, thes löf är nyttigt för får, getter och hästar; af siälfwa trädet sågas bräder, blanckarder och annat wircke. Ifrån Öland hemtas nog ask, kunde dock ther mer planteras och wäxa, i Skåne likaledes. Then när intil liggande åkren brännes merendels bort af thetta trädet. På apothequen finnas här af Fraxini lignum, cortex, folia, semina, sal, som brukas för pleuresie eller håll och styng.

2. *Ulmus fructu membranaceo*, Alm. 219. Pericarpia woro membranacea och hade i centro en liten blåsa, som hade fröet uti sig. Växer något sent, är nog tienlig till alleer; låter sig klippa, är mycket planterad wid Grachterna eller wattugrafwarne i Holland. Thes bräder värderas högt (wår alm är then bästa), som walnött. The förnåmas lik i Ängeland leggas i almkistor, ty the se wäl ut och rutna sent. Brukas och til kiöl på skieppen, som wäl kan hålla ut 2 gånger öfwerbygnad. På apothequen fins Ulmi cortex medius, hwilken understundom brukas såsom ett succedaneum corticis chinae.

3. *Acer*, Lönn. 303. Utomlands är wår ganska rar, then ther fins är långt sämre. Har 8 stamina och 1 pistill. Brukas till skiedar, skålar och annat. Thes saft är söt, och kokas af then samma säcker i America i Canada.

4. *Androsace* 160. Är (förutom kring Upsala) rar her i Swerige. Växer eljest i Sweits och Siberien och är nära i släckt med Primula.

5. *Lichen* 945. Växer på the grå bergen och stenar. — Går alt vidare och vidare ut ifrån sit centrum uti en rundel. Är hwit och icke så hög som annor mosse; utan helt kort. Är ganska rar utomlands.

6. *Orobis*, Giöke mat, 596. Har stora knylar på roten, som ätas i hungersnöd af menniskior. Boskapen äter henne gierna. *Orobis* 595 är för sina blommor skul wacker at plantera i trädgårdar.

7. *Trientalis* 302 är mycket rar utomlands. Växer ock i Brasilien och wid Berlin.

1 Fraxinus 830 (excelsior). 2 Ulmus 219 (campestris) = *U. glabra*. 3 Acer 303 (platanoides). 4 Androsace 160 (septentrionalis). 5 Lichen 945 (centrifugus) = *Parmelia centrifuga*. 6 Orobis 596 (tuberosus) = *Lathyrus montanus*. 6 a Orobis 595 (vernus) = *Lathyrus vernus*. 7 Trientalis 302 (europaea). 8 Lichen 959 (islandicus) = *Cetraria islandica*. 9 Ane-

8. *Lichen*, Hedemåsse 959. Växer på the aldra sterilaste ställen, ther intet annat kan wäxa. Bartholinus fick henne först från Island. — Kokad i mjölk är god för Lungesoten, thå then purgerar litet, men föder tillika. Hon bör förvällas förut innan hon kan brukas. Har liksom hår på ändan.

9. *Anemone*, Hwitsippa 450. Ätes icke gierna af boskapen. På apothequen ges här af *Ranunculi albi aqua*, som fruntimber twätta sig med at få fint skin. Thes watten är ock godt för hufwudwäreck.

10. *Anthoxanthum*, svec. Wårbrodd eller Höstbrodd 29, är allena et species. Ätes gierna af hästar, och är thenna, som gör then skiöna luckten i höet. Har 2 stamina.

11. *Empetrum*, Kråkris 832, växer här allmänt och tål then starckaste kiöld. Är rar utomlands. Har swarta bär, hwilka göra hufwudwäreck, om man äter them. Blommorna ha 3 stamina i hwar och 6 pistiller. Thes ris brukar leggas i diken, helst [ther] thet är mycket surt, til at sila watten igenom at thet kommer fort, och rotnar sen knapt på hundrade år.

12. *Leontodon*, Leijontand eller Smörblomster 627, kallas utomlands Pissenlit, emedan then drifwer urine. Står öpen om dagen, men sluter sig igen om aftonen. Rensar blodet och ätes uti sallat. Kallas ock Pissandria af pissa för nämde orsak skull. Kiennes wäl igen med sina fiäll, som äro nedbögte åt basin. God til decoct och sallat äfwen för skiörbjugg, ätes för än hon blommor och tilredes med ätticka och olja. På apothequen ges *Taraxaci radix, herba, aqua*.

13. *Carex*, Blå starr 769. I kiärr växer thetta gräset så högt som en karl, men stackot på backar och berg. Hindrar annat at wäxa hos sig; men har likwäl then kraften at kor miölka wäl thereafter. Om man wil leda watten af ängarne ther mycken starr fins, blir then icke mindre ståndande til hinder; bör therföre på annat sätt utrotas.

14. *Bryum* 894. Then växer i Skottland på klippor, men i Lappland oändeligen mycket. Om man wille innestänga berg, [kunde the med tiden blifwa äng; ty detta mossa sätter sig först therpå och utbreder sig öfwer hela fältet; i honom såå sig många växter, som i kalla wintern kunna behålla sitt lif och sedan med honom blifwa förmultnade och föröka swartmyllan.]

15. *Polytrichum*, Kråkhwete 868, är et slags måssa, kallas ock Biörn-måssa, emedan biörnen brukar then samma til sin bädd i sin kula. Lapparne bruka henne i stället för sängkläder, thå the äro ute ifrån sina ordinaira boställen. [The skiära ut et stycke om 2 fannars längd och 2 alnars bredd och dra det sedan up, ty det håller sig ihop som et tücke, och de ligga warmt derunder.]

16. *Polygala*, Jungfru Mariae hö[r] 586. Roten, som brukas för skal-lerormens förgiftiga bett, hwilket the wille americaner länge hållit hemligen, är af et annat specie. [När ^{fett ord ute-} ^{lamnat} kom med henne til Ängland war förutan Dillenius i Oxford ingen botanicus som kände henne. Frantsoserne begynte derföre at bruka detta wårt species af *Polygala* emot ormbett, pleuresie, andra hetsiga sjukdomar]; tages in 1 quintin hwar $\frac{1}{4}$ timma.

mone 450 (nemorosa). 10 *Anthoxanthum* 29 (odoratum). 11 *Empetrum* (nigrum). 12 *Leontodon* 627 (= *Taraxacum*) = *L. autumnalis*. 13 *Carex* 769 (caespitosa). 14 *Bryum* 894 (hypnoides) = *Racomitrium lanuginosum*. 15 *Polytrichum* 868 (commune). 16 *Polygala* (vulgaris). 17 *Lichen* 980 (rangiferinus) = *Cladonia rangiferina*. 18 *Ledum* 341 (palustre).

17. *Lichen*, Renmåssa, är grunden til lapparnes Oeconomie, beskrefwen Fl. Sv. 980.

18. *Ledum*, Sqwatram 341. Decoctet blandat tienar för boskap, som ha löss, tå the thermed titt och ofta blifwa twättade. Thet fördrifwer också wäggelöss, möss i lador. Man har brukat thet tilförene såsom humla i dricka, men sådan dricka förordsakar starck hufwudwärk.

19. *Lycopodium*, Mattegräs 859, hwaraf giörs golfmattor. I Polen är en siukdom ganska bekant och allmän; kallas af medicis Plica polonica (är en morbus endemicus), på svenska Marlockar. Siukdomen består theruti, at extremitates vena [sic] wäxa utom hwarannan, hwarföre ofta när the afklippas, följer therpå en starck haemorrhagie. Decoctet af thenna örten tienar härföre, när man ofta twättar hufwudet härmed. Eljest brukas then ock utwärtet för hafwande qwinnor at promovera födslen. [I physiquen at wisa fulminationer med, emedan om thet blåses öfwer liuset flossar thet starckare och mera än krut. I Östergöthland strykes der med om hwispebrödet.]

20. *Eriophorum*, Ängsull 45. Brukas af fattigt folck i stället för fiäder, men [det tudrar sig med tiden så hårdt ihop, at det föga gagnar.]

21. *Eriophorum* 44.

22. *Lichen* 969. När thenna rätt brännes, kan man få häraf et touche, som ei stort gier efter thet chinesiska.

23. *Lycopodium*, Jämna 860. Färgar guhlt; bör först torkas, sen kokas.

24. *Rumex*, Bergsyra, Backsyra 296. Med thenna förfärdigas lapparnas Jobmo miölk.

25. *Sphagnum*, Rödmåssa 864. Thenna bruka lapparne i stället för lintyg åt sina småbarn; then har then förmån, at then kan suga in then skarpa urin och tillika hålla barnet warmt. Bytes om affton och morgon.

26. *Drosera*, Laggört 257, är altid wåt, har liksom hår, och therföre kallas Mariae ögnehår eller silesår. Är förgiftig och therföre skadelig för får. Af alla Europaeiska växter finnas ei flere i Cejlon än Utricularia och thenna Drosera.

27. *Rubus*, Hjortron eller Smultron 413. Et (twänne) stånd har allenast funnits i Ängeland. Bären drifwa starkt urin, ränsa bloden, taga bort sältan om man äter them. Finnas mycket i Norrige, men äro annars rara utomlands. [Holländarena skulle gierna köpa af oss våra Hjortron och Åkerbär, om någon wil giöra samling deraf. Ju längre norr ju mera finnas the och ymnigare.]

28. *Equisetum*, Skäfte 838. Handwäreckare polera härmed mässing, horn och jern samt träd. [Det synes wara mycket sålsamt, at en så simpel växt skal kunna rifwa jernet. På samma sätt gnider träd jernet i en axel; om axeln är af jern, bör hjulsnafwet ej skos inuti, emedan trädet nöter snarare jernet, hwilket kommer af de små jernparticlar, som gå at uniera sig med trädet och härdar det, men som en fil nöta jernet.]

29. *Carex*, Säfstarr 746. Är nog rar. Pistillen växer för sig och stamina simplicia dioica för sig.

30. *Viola*, Skogsvioler 716.

19 *Lycopodium* 859 (clavatum). 20 *Eriophorum* 45 (vaginatum). 21 *Eriophorum* 44 (polystachyum). 22 *Lichen* 969 (pustulatus) = *Umbilicaria pustulata*. 23 *Lycopodium* 860 (complanatum). 24 *Rumex* 296 (acetosella). 25 *Sphagnum* 864 (palustre) = *Sph. palustre* (coll.). 26 *Drosera* 257 (rotundifolia). 27 *Rubus* 413 (chamaemorus). 28 *Equisetum* 838 (hiemale). 29 *Carex* 746 (dioica). 30 *Viola* 716 (canina) = *V. canina* (coll., här antagligen *V. riviniana*). 31 *Lycopodium* 857 (Selago). 32 *Caltha* 473 (palustris). 33 *Oxalis* 385

31. *Lycopodium* 857. I apotheken Musci erecti herba. I thenna är starckt gift, och ger uppkastning. Kallas på swänska Husgräs.

32. *Caltha*, Kabbellök. När then blommor sägs kon gå i smörmossan, men ätes ej af boskapen; är giftig så väl som flera, hwilka ha öfver 20 stamina. Holländare kalla henne Swenska Capriser, [emedan hon dertill kan prepareras med olja och ätticka, innan hon begynner spricka ut.] Fl. Sv. 473.

33. *Oxalis*, Giökmatt 385. I apotheken kallas then Acetosella. Conserva acetosellae är god i skiörbjugg. När hon lutar nedföre, spår bonden torrväder, men står hon rak upp, regn.

34. *Glechoma* 483. I apotheken kallas then Hedera terrestris. Med thenna twättas mjölkkiärl, när man will ha mycken grädde.

35. *Juncus*, Ilto 287, är skadelig för får.

36. *Alchemilla* 135. Med thenna bruka fruntimber giöra sina bröst runda. N. B. restituere non restituenda.

37. *Juniperus* 824. Har 4 stamina under hwart fiäll. Hannen har af bär ingen frucht utan ryker allenast, och med thenna sin rök giör honan frucktsam, som frambringar fruckten.

38. *Ajuga*, Kiärringruka 475. I apotheken Consolidae medicae herba, är nog rar.

39. *Lonicera*, Try 192, är tienlig til pipskaft, tänder i wäwskiedar, häckar.

40. *Prunus spinosa*, Slån eller Törnebuske 397. På apotheken Aca-ciae nostratis cortex, flores, fructus, succus inspissatus, syrupus, aqua. Folia laxera, cortex är adstringerande, fumus är mycket corroborans. Bär härav stötte tillika med stenarna lagde på win giör thet rödt och gifwa en mycket angenäm smak.

41. *Berberis* 290. Then fans förr intet will i Swerige; kom aldrärförst ifrån Persien; brukas i trädgårdar til häckar. Bären äro the aldrasuraste och giöras af them et godt mos, som läskar i febrar bättre än något annat. Cortex inter-nus purgerar. [Barcken är god til färgning.]

42. *Orobis* 595. Planteras i holländska trädgårdarne för sina wackra blommor skull.

43. *Pulmonaria* 156. I apotheken Pulmonariae maculosae herba, brukas i ulceribus internis.

44. *Arbutus*, Miölbär 339, växer i Ungern och America, hwarest den kallas Jackashapuck. Infusum här af är godt praeservativ för stenpassion. [Det är starckt adstringerande, brukas derföre af garfwarne i stellet för ekebarck, äfwen at blanda i tobak, som härigenom mister mycket sin onda luckt, och kommer ej spotten i så starck flytning. Se Wettenskaps Acad. Handl. 1743.]

45. *Arabis* 567, är nog rar.

46. *Draba* 523. Thenne blomman slår ut, när man skall så wårrågen.

47. *Equisetum*, Räf-rumpa 833. Then är skadelig för får, medan then är abortiens och dödar fostret; har guhlt miöl, hwilket, tå thet lägges på papper, kan man se med microscop, huru thet hoppar. Brukas för dröppel utan wärckan.

(acetosella). 34 *Glechoma* 483 (hederacea). 35 *Juncus* 287 (pilosus) = *Luzula pilosa*. 36 *Alchemilla* 135 (vulgaris) = *A. vulgaris* (coll.). 37 *Juniperus* 824 (communis). 38 *Ajuga* 475 (pyramidalis). 39 *Lonicera* 192 (Xylosteum). 40 *Prunus* 397 (spinosa). 41 *Berberis* 290 (vulgaris). 42 *Orobis* 595 (vernus) = *Lathyrus vernus*. 43 *Pulmonaria* 156 (officinalis). 44 *Arbutus* 339 (*Uva ursi*) = *Arctostaphylos uva ursi*. 45 *Arabis* 567 (thaliana). 46 *Draba* 523 (verna). 47 *Equisetum* 833 (arvense). 48 *Paris* 325 (quadrifolia). 49 *Lichen* 954 (pru-

48. *Paris* 325. Hålles gemenligen för förgift. N. B. Then blomman hwars stamina stå på calix men icke på germen dåger at äta.

49. *Lichen* 954. Håller sig mäst på slån. Af thenna plägar man giöra guhlt. [Af denna mossa hafva engländare [trott] at de gamla giordt poudre.]

50. *Cynosurus*, [Älfidantsgräs] 82. Emedan bladen stöta på blått och thenna växten går ut ifrån sit centrum och liksom kryper och formerar en rundel, så mena the gemena at thet är älfdansar, hwarest the underjordiska trollen dansa och förnött gräset mitt uti och således giort thenna ringen. [Andra mena, at hästarne stallat der, hwaraf blifwit en sådan ring, men thet skier werckeligen af thetta gräset. Se Öländska Resan p. 66.]

51. *Ranunculus* 469. Nectarium, som är ad basin petali, constituerar characterem genericum Ranunculi. Åtes icke af hästar eller andra creatur, utan af matkar, om han af något diur blir äten. Är thet samma som *Caltha*. En kiärring tog in thenna för matkar, men måste förnimma at thet laxerar ganska wäl.

52. [*Lichen*] *Pulmonaria* 960, en mässä som växer på ek så wäl som andra flera träd; om man tager en hand full och kokar i et stop dricka, är thet et härligt remedium för guhlsoten. Herba pulmonaria är god för ulcera interna, bröstsjuka etc. — [Ser ut som gamla ekeblad, och kallas derföre Ekemässä och finnes eljest under gamla träd i skogen.]

53. *Ornithogalum*, Wårfrudagslök 270. Thes rötter äro förnämst at bruka af alla örter i hungersnöd; rötterna torckas och malas miöl til bröd af, och har nestan samma krafft som säd. [Wäxer ganska ymnogt i kåhlsängar at man af et källand kan stundom få 1 span rötter.]

54. *Mespilus* 403, tienlig at plantera på berg eller annorstädes, ther intet annat wil wäxa; planteras såsom häckar.

55. *Daphne*, [Källerrhals] 311. Blommar aldraförst medan snön ligger på om wären. Thes bär förgifwer man wargar och räfwär med.] Om man biter uti thes barck brinner dereffter oändeligen i halsen; ju mera man dricker at fördrifwa det, ju wärre blir det.

[55 a. *Primula*, Oxlägg 160, Roten lucktar ej obehagligt. Örten brukas nog att distillera win och watn.]

[Huru tufwor på ängar genereras läses uti Herr Arch. Linnaei Wästgötha Resa.

Swinen grafwa och böka i jorden intet förgäfwes, emedan deras egen nytta derigenom är, at de söka quickrot, jordbrunst och annat, som de gerna äta, men de plöja tillika åt växten, som sedermera sielfwa så sit frö deruti, at marcken må bli mera bärande. Swinens bökande kan man förekomma derigenom, at man när de äro små skär af en liten sena på dem som går til näsan, hwaraf de sedan ej ha nån styrcka med trynet at kasta up jorden. Så slipper man tillika plåga swinen med ringande och tillika undslipper en så sträf musique.]

Kommer eljest theraf, at mullwadan skiuter up jorden; jämväl när watnet går bort af then sidlänta jorden, lyfter tiälen up, som är neder uti henne. Efter en kiäpp, som stått en tid i jorden, och sedan uptages, blir ock en tufwa.

nastri) = *Evernia prunastri*. 50 *Cynosurus* 82 (coeruleus) = *Sesleria coerulea*. 51 *Ranunculus* 469 (bulbosus). 52 *Pulmonaria* 960 (*Lichen pulmonarius*) = *Lobaria pulmonaria*. 53 *Ornithogalum* 270 (luteum) = *Gagea lutea*. 54 *Mespilus* 403 (cotoneaster) = *Cotoneaster integerrima*. 55 *Daphne* 311 (mezereum). 55 a *Primula* 160 (veris); numret felskrivet för 161.

[Om Slåtter.

Wid höbergningen märckes at det är skadeligt slå altför när marcken, ty man kan skada rötterna på the växter, som stå åhr från åhr. Thet kan therpå komma starck torcka, tå man gierna skyndar sig at få höet af engen, men tillika borttager den skugga de nära afslagne och nästan bara rötter haft at the til en stor del, om icke aldeles, borttorkas. Woro löfträn här och der planterade såsom ahl, pihl, biörck uti lagom distance från hwarann, kunde de icke alenast förtaga med sin skugga solens brennande, utan och genom sit utdunstande fuckta och watna växterna; emedan ingen växt släpper utföre den wätska han insupit. Tillika betogs ock stormen dess häftighet. Hwilka nyttor och många flera kunna ärnås ger lefwande gärdesgårdar eller häckars inrättning.]

Mineral Protocoll den 20 Maii 1747 omkring Håga.

Lera wid Kongsträlgården i Upsala, föres i quantitet til Porcellainsbruket i Stockholm. Den lera, som skal brukas til porcellainspipor, tegel m. m. bör intet rådna i bränningen, ty då håller hon järn och wittrar sönder af solvärmen och regnwattnet. När man wil legga in leror i cabinetter, bör man ej taga dem runda eller på annat sätt formerade, utan när hon spruckit sönder af sig sielf, gömmes hon. Denna lera spricker transverselt.

Lapis mixtus, Gråsten, et stycke upwistes. Det hwita som fans i honom heter quartz, det swarta heter mica. Borde altså denna heta Saxum album maculis nigricantibus albis.

Saxum, Gråsten, denna bestod af quartz, spat och mica, kallas Saxum spathaceum. Mica nigra, quartzo albo doger ej til fluss i smältningar, emedan han håller mycket mica.

Gråberg wäxa ej ofwan utan under jorden, men at de synas höga och uphöge öfwer den öfrige delen af jorden härrörer deraf, at floden skölgt myllan eller jorden af dem; regnet förer ock dageligen något med sig af högderna ned i dælderna, hwarföre swartmyllan ökes i de lågländte länder eller orter, och nya stenhällar samt de gamla bergen stundom ökes i högden.

Kalljord är en ibland de ofrucktbaraste jordarter; på henne växer endast *Caltha*, *Ulmaria*, *Pedicularis* och *Aster salicis folio*. Landtmannen har swårt före at göra henne fructsam. Swartmylla är den bästa jordmån; lera är för skarp, sand och swartmylla nog torr, krita och swartmylla nog mager.

II.

Then 30 Maii.

Wid Gottsunda ängen skiedde Första föreläsningen nemligen:

1. *Pyrola* Fl. Sv. 334. En ört som ej fins på många andra ställen än i Sverige. Herr Archiatern wisade, huru hon lutar på det regnet ej må komma på pistillen och således hindra miölets foecundation uti stigma. På hwad sätt denna ört skiljes ifrån andra sina species, är at på scapo sitter allenast en blomma, men på alla de andra flere. En disput sades hafwa warit emillan botanici huru stamina här ligga, änteligen när Professor Haller utkom med sin *Catalogus stirpium Helveticarum* stadfästades thet antal, som Herr Archiatern Linnaeus lemnat i hwarje flock, sägandes dock, at det ej woro aldeles säkert at lita på: stigma wistes wara delt i fem delar, som en crona. At plantera denna i trä-

1 *Pyrola* 334 (uniflora). 2 *Hieracium* 636 (praemorsum) = *Crepis praemorsa*. 3 Bis-

gårdar är nästan fåfångt, så framt de icke sättas i bottenlösa krukor, emedan den växer helst i skugga.

2. *Hieracium* 636. Af auctorerne är denna confust beskrefwen, hon ser ut som en Pilosella, undantagande at bladen äro något större. Här anmärktes, at det är mest alltid wanligt, at blomman kommer först ut nedifrån och så småningom up åt; men här är twert om, at den öfwersta blommar först och så ned åt.

3. *Bistorta* 321. Är en liten ört som växer i Schweiz. Et annat slag här är den som finnes i apotheken, som är utländsk; men man kan i stället för den utländska bruka af denna til et quintin i sönder för ormbett. På denne wistes ock de små gemmae eller kuglar, som sitta ned för blomman, wilka sades ej wara fröhusen utan annars uppricktige bulbi. Mot hösten wäxa här blad, som då de fallit til jorden, rota sig sielfwa; är altså denna ej ovipara, utan vivipara.

4. *Ledum*, Sqwatram 341. Denna sades hafwa en kraft, som fördrifwer wäggelöss, löss och möss.

5. *Marchantia* 932. Är en ibland de aldrararaste växter. Är tilförene af Herr Archiatern funnen wid Roma på Gothland. Den som åstundar se hur fructificationen på måssan är beskaffad, kan den tydeligast se på denna, hwilken då hon sättes i wattn på en tenntallrik så länge til de små blåsorna öppna sig, fructificationen klart ses kan.

6. *Tragopogon*, Bockaskägg 648, hafrerot, hos utlänningarna kallas sal soffi, des blommor slå ut bittida om morgonen, då de stå [till] wid pass kl. 9 och åter öppnar sig kl. 2 eftermiddagen. Det första året som denna frö utkastar, komma små blad up som kunna pläckas, kokas och vidare med saus prae-pareras lika som sparis; men sedan den gådt til stjelck, doger hon ej. På bladen synes en whit linea samt epidermis skild ifrån sjelfwa substancen.

7. *Asclepias* 200. Kallas annars Vincetoxicum. På denna [kunna] stamina och pistiller med möda igenfås. Hon är eljest giftig och dåger för intet creatur at äta, ej heller rörer något henne förr än hon är blefwen frästbiten och då ätes af hästar; men synes dock wara nog suspect. Stahliani hafwa tillagt henne en blodrenande kraft, men som den är släckt med den giftiga Apocynum kan man lätt finna, hur osäkert den bör brukas. Dock wet man at när en menska fådt gift inwärtas och det skal utdrifwas, bör det skie med annat gift, och i det af-seende kan denna tagas in, då naturen söker utdrifwa den samma; men för en frisk må den ej brukas.

8. *Pedicularis*, Lusgräs 505, är 2:ne slag, större och mindre, beskrifne i Wästgöthiska Resan pag. 39. Båda wäxa i kall jord, som är der gräset ej växer högt, äfwen der som är sur jord; af dessa örter fins mycket i Wessmanland, der hon kallas Liewärg, medan hon gör liarna slöga. På Dahl kallas hon Grangräs och har ej förr warit bekant. I Södermanland Skomakareskiägg, i Wermeland Grafwärg.

9. *Menyanthes* 163. Är af de gamla kallad Trifolium aquaticum, men helt orätt, ty med Trifolium är den ej det ringaste släckt. Ternata folia äro här, och alltid de hwilka 3 til antalet sittia på en petiolus; blomman är luden på ena sidan och des ena pistill delt i 2 delar. I medicinen är des kraft antiscorbutisk, fast ej mera än endast corroberar laxa. Somliga hafwa i dyr tid brukat baka bröd af denna, hwilket lærer wara bätskt at äta. Vide Palmberg i sin Örtekrants. Den ostindiska är mera luden på kanten af blomman, men wår är mera på superficies.

torta 321 (viviparum) = *Polygonum viviparum*. 4 *Ledum* 341 (palustre). 5 *Marchantia* 932 (polymorpha). 6 *Tragopogon* 648 (pratensis). 7 *Asclepias* 200 (vincetoxicum) = *Cynanchum vincetoxicum*. 8 *Pedicularis* 505 (palustris). 9 *Menyanthes* 163 (trifoliata). 10

10. *Vaccinium*, Tranbär 315 är samma genus med våra blåbär och lingon. Tournefort har kallat denna *Oxycoccus*. Bären brukas af gullsmeder för sin skarpa syra, som tillika med ätticka, winsten och annat surt blandas ihop, hwaruti de sen lägga silfret, som de med koppar utblandat, på det de med dylikt acidum må förtaga kopparn på silfrets superficies. Annars kunna dessa bär med mycket såcker praepareras til behagelig mos.

11. *Melampyrum* 514. Af de gamle kallad *Parietaria*, N a t t o c h d a g, äfwen ock Kovall; är den rätta som gör smöret gohlt, hwilket Herr Archiatern observerades ha sedt i lappmarcken, hwarest när inbyggarna dersammastädes tillfrågades, hwad boskapen äta at smöret blir så gohlt? wisade the honom på en äng eller kohaga, der denna i största myckenhet växte. I norra delarna af Sverige brukas thenna at blanda til wintersmör, då det dermedelst blir ganska behageligt och får wacker färg.

12. *Daphne*, Källarehals 311, har ej så serdeles luckt. Kiäns ej till sitt gift med ögonen, men den derpå smakar, får snart förnimma dess giftiga och ganska heta wärckan. I apotheken kallas denna *Laureola cortex mezerei* och *Semina coccignidii*. Hon blommar först i Februario eller sidst i Martio innan snön går bort, som för mångom tycks wara nog underligt. Sedan blomman affallit slå bladen ut. Är bra til häckar, men kryper nog. Med dessa kan man förgifwa wargar. Warande det förslaget, som gafs in på riksdagen til slika creaturs utödande sådant at man skulle bruka desse bär blandade med råfwekakor.

13. *Convallaria* 276 lit. β. Dess rot är hwit och kan man af densamma distillera et wattn såsom et cosmeticum at borttaga solbränna, fräknar och grof hy.

14. *Lathyrus* 600. Wästgötha Höfrö, en liten ört, som mäst växer i Norrland och äfwen på Gottsunda äng. Den skils dermed från de andre, at hon har mer än 2 blad på hwar petiolus och blå blommor.

[14 a]. *Lonicera* 193, svec. Try.

15. *Opulus* 249 är något giftig samt släckt med *Sambucus*, fläderträdet, och *Tinea*[!]. I Wärmeland kallas *Ulfbärsträd*; til färgen ser den wacker ut och pryder trädgårdar, hwilken om hon står i trädgårdar får hon flores pleni, sv. snöbollar. På dess blad sitta små kyrtlar lika *Cotyledones*, som utsila en wätska.

16. *Melampyrum* 512 är en annan sort af den förenämnde, som kallas *Parietaria*, fast den ej är släkt med henne. Är den aldra skiönaste som wexer i Sverige, ty hon pryder lundar. I Leiden är proberat at så henne, men hit tils fåfångt. I år har denne änteligen hos Herr Archiatern welat fort.

17. *Papaver*, Wallmo 428. Kallas i apotheken *Rhoeas*, brukas at dämpa yra och orgasmus sangvinis, samt at promovera sömnen.

[17 a]. *Viola* 716 kallas i Roslagen Länsmansstöfwel.

18. *Paris*, Soöga 325. Folia sades heta quaterna, at den må skiljas ifrån *Paris*, som växer i America med 3 blad. Bären brukas i pesttider.

19. *Aparine* 121, växer öfwerflödigt wid *Paris*, hwarföre Tournefort kallat henne *Aparine parisiense*, menandes kan hända, at hon ej skulle wäxa på flera ställen, fast hon på wåta ställen härstädes ej är osynlig. Wid alla floderna står fullt i Lappeland.

Vaccinium 315 (*oxycoccus*). 11 *Melampyrum* 514 (*silvaticum*). 12 *Daphne* 311 (*mezereum*). 13 *Convallaria* 276 β (numret troligen felskrivet för 274 β) = *C. multiflora*. 14 *Lathyrus* 600 (*palustris*). 15 *Opulus* 249 (*Viburnum opulus*). 16 *Melampyrum* 512 (*nemorosum*). 17 *Papaver* 428 (*Rhoeas*), här dock = *P. dubium*. 17 a *Viola* 716 (*canina*) = *V. canina* (coll.). 18 *Paris* 325 (*quadrifolia*). 19 *Aparine* 121 (*Galium uliginosum*). 20 *Melica* 57 (*nutans*).

20. *Melica* 57. På denna wistes, när calyx togs bort, 2:ne yttra blommor och sedan 2:ne innanföre samt en knapp mitt emellan i form af et litet päron, hwilket är Character Generis. Denna växer aldrabäst på klippor och sterila ställen, är therföre nyttig at kunna, i fall man ther skulle wilja plantera några växter nyttiga för beten til boskap.

21. *Populus*, Asp 319. Af denna är annars 3 species i Sverige. Denna är den gemene, hvars egenskaper äro, at den växer hastigt opp och fins hälst på sidlänta ställen. Denne är hwaraf bäfweren lefwer, hwaraf äfwen bäfwerigäld genereras, hwilket intygas af then lilla bäfweren, som ej får någon asp at äta. Bäfwerigälden, som så ymnigt föres från Siberien (hwilket ej är bäfwerens testiculi, som somliga mena, utan små folliculi putorii eller glandulae, som sila en wätska) kommer deraf, at aspen fins der i stor quantitet; ty fast bäfweren är i sjön, lefwer han dock mäst af asp. Berömmes eljest mot gickt, nemligen i lederna, och fördrifwer sirsor. Löfwen är godt foder för hästar.

22. *Actaea* 431. Om denna intages, förorsakar hon yra. Om Ovidius formerat här af sin Actaeon, lemnas mytologi at döma om. Hwar denne växer, fins paddor i myckenhet. Then som äter thes bär blir galen så at han ofta löper til skogs.

23. *Buphtalmum* 698. Kan ej wäxa utan på öppet fält. Kallas af Uplandis Färgegräs, som thermed färga gohlt.

24. *Ulmaria Filipendula* 405. Kallas i Elfdalen i Wärmeland Gladgertrud eller Lucktgräs.

25. *Geranium* 578. Kallas för sin sträfwä luckt *Geranium hircinum*.

26. *Vicia* 603. Denne har Ruppius mäst gjordt bekant, är i Sverige nog rar at få och fins äfwen på få ställen i hela Europa.

27. *Cistus* 433. Den växer på torra backar, har af Herr Archiatern i Westergöthland endast blifwit funnen wid Mösseberg.

28. *Hypochoeris* 631. Har stora blad och undertiden fläckar. Hieracium och Hypochoeris äro nog lika, skiljes derigenom, att Hypochoeris har et fjäll imellan hwarje blad i blomman.

29. *Sedum* 389. [En skiörbjuggsört, som kokas med dricka]; kallas ock Kosmörje-gräs, emedan om man stryker den på skon blir han liksom fet.

30. *Milium* 55. Amurgräs. Är wällucktande, man brukar lägga det i kläderna at fördrifwa mal. Genom sin storlek och luckt kiäns den väl ifrån de öfrige gräsen. Växer eljest i skogar och källand.

31. *Avena* 96 är en sort hafra, som ej hunnit at wrida sin agn som hwar hafre bör göra. Om man på desse slagen wil se stamina och pistiller, bör det skie wid solens upgång.

32. *Silene*, Kjärreblomster 364. Wid hwar led af stielken silas ut en swart och tiärlig slem, wid hwilken insecter fastna.

33. *Cynosurus* 83, Hundäxing, bruka hundarna när de willa ha vomitiv.

34. *Laserpitium* 230. Växer up lång och smal; heter i apothequen *Gentiana alba*, hwilken är braf calidissima stomachica.

21 *Populus* 819 (tremula). 22 *Actaea* 431 (spicata). 23 *Buphtalmum* 698 (*Anthemis tinctoria*). 24 *Ulmaria* 405 (*Spiraea ulmaria*) = *Filipendula ulmaria*. 25 *Geranium* 578 (robertianum). 26 *Vicia* 603 (silvatica). 27 *Cistus* 433 (*helianthemum*. = *Helianthemum chamaecistus*. 28 *Hypochoeris* 631 (maculata). 29 *Sedum* 389 (acre). 30 *Milium* 55 (effusum). 31 *Avena* 96 (pratensis). 32 *Silene* 364 (*Lychnis viscaria*) = *Viscaria vulgaris*. 33 *Cynosurus* 83 numret felskrivet, bör vara 85 = *Dactylis glomerata*. 34 *Laserpitium* 230 (lati-

35. *Silene* 366 med hwita blommor står ihopslagen om dagen.

36. *Tilia* 432. Den bruka skomakare til klackar eller skiärbräden, Landtmätare til Mensa geometrica, kålen här af at rita med. I Westergöthland och kring om Götheborg bruka bönder denna til bordskifwor; löfwen äta får gierna, och trädet [är] behageligt til alleer.

N. B. Härjemte wiste Herr Archiatern et sätt at få miuk säng på bara marken i anledning af skottarnas maner; the taga antingen 4 bräder och sätta ihop eller ock gräfwa et hål $\frac{1}{2}$ quarter diupt, der sättes liung afskuren med en skiära, toppen upp och ganska tät.

37. *Rosa* 406. Heter i apotheken Rosa silvestris.

38. *Dentaria* 565 fins wid bergsrötterna, hälst i Upland och Skåne, är annars rar. Herr Archiatern lärde, at de små swarta bären som sitta wid stielken äro bulbi, och thå the falla i jorden rota sig, hwilka der de äro gifwa tilkänna, at ingen frucht finnes efter blomman.

39. *Geranium* 572. Bär på blomskaftet 2 blommor; växer öfwerflödigt i Lappmarken.

40. *Geranium* 571. Har röd rot, och har allenast en blomma på pedunculus.

41. *Hieracium* 637 är blefwen kallad Pulmonaria gallica af the gamla. Ruppjus har lärdt at den bär et galläple likt en mus, och ser eljest ut som musöron.

42. *Orobis* 597. Blir swart när man torckar henne, des rot är lång och kryper samt smakar söt, hwarföre Skottarna bruka densamma i hunger såsom förtagande appetiten. Man kan uppehålla lifwet här af i 14 dagar, ifall man är stadd i någon skog, der intet annat wanckar.

43. *Cardamine* 561. Har en liten blomma, och är så rar, at få botanici hafwa sedt henne. Hos oss fins den wid Stockholm och Gottsundabergen. Det är at märka, at alla af denna classen hafwa en calix, som är delt i 4 blad; men denne har inga blad eller petala.

44. *Stachys* 489. Der han växer fins paddor, och lucktar äfwen illa.

45. *Lathyrus* 599, hwars leder hafwa ingen membrana, som går ut såsom på alle de andra species.

46. *Trifolium* 611. Kan wäxa på torra backar och bärg. Wid henne lärdes, at emedan wäxling är fördelactig til foder åt boskapen, men fins ej gerna på torra backar, ty den allmänna växer endast på lös jord, så borde man til denna nyttan så sådanas frö, hwilket ängelsmännen nog försökt.

47 [tomt].

2:dra Föreläsningen skedde under följande träd:

48. *Quercus*, Ek 702. Af denna åto menniskorna i första tiden, hwarföre de i Algier än bruka steka ollon at äta. Vide Theol: Schau. Barcken brukas af garfware, som är orsak at ängelsmännen få godt läder, hwartill ollonkuporne äro ännu bättre och adstringentia. När galläplen läggas til victriolen blir godt bläck och swart färg. Är den största i hela Europa, hwarföre then brukas til

folium). 35 *Silene* 566 (numret felskrivet, bör vara 366) = *S. nutans*. 36 *Tilia* 432 (europaea) = *T. cordata*. 37 *Rosa* 406 (canina) = *R. canina* (coll.). 38 *Dentaria* 565 (bulbifera). 39 *Geranium* 572 (silvaticum). 40 *Geranium* 571 (sanguineum). 41 *Hieracium* 637 (muronum) = *H. murorum* (coll.). 42 *Orobis* 597 (niger) = *Lathyrus niger*. 43 *Cardamine* 561 (impatiens). 44 *Stachys* 489 (silvatica). 45 *Lathyrus* 549 (numret felskrivet, bör vara 599: *L. pratensis*). 46 *Trifolium* 611 (montanum). 48 *Quercus* 784 (robur). 49 *Convallaria* 276

skieppsbyggerie. Wåre snickare weta af denna sig betiena på mångahanda sätt til fördel. Af ringarna har man en god chronica på wintrarna, ty der de äro tätt tillsammans gifs tilkänna, at wintrarna hafwa warit kalla & contra. Vide Öländska Resan [p. 68]. Med ollon giödes swin.

Wid ekars plantering märckes, at de ej mycket långt ifrån hwarandra settas böra, utan allenast et par famnar, på det de må litet tränga hwarandra och derigenom bli höga, släta och raka. Wil man så dem på marcken, bör det skie i buskar, hwarest de kunna wara säkra för creaturens rof. Ingen twifwel är, at ekar närmast Norden äro de bäste, emedan wintrarna giöra ringarna täta och trädet följacketligen hårdare. När ekar rutna bort, blir deraf en brun jord, hwaruti lökar wäxa, hwadan den ock brukas i trädgårdar. Wid åkrar bör den ej brukas för den heta wätskan, som brinner och skiämmer säden. Så snart roten stöter mot en klippa, fallnar trädet i toppen, samma sak med andra växter.

49. *Convallaria* 276. På swenska Ickornebär.

50. *Lysimachia* 167, hwars blomma kommer fram ur calix på sidan af stielcken i en klase.

51. *Crataegus* 399. Kallas ordinairt *Oxyacantha*. Den brukas i Holland til häckar, hwilka deraf bli helt starcka, at man kan gå och nästan kiöra derpå; emot starck storm står den bra och växer då mycket frodigare; hon borde derföre planteras på Skåne slätt; är ock ganska nyttig i trädgårdar til häckar.

52. *Mespilus* 403. Planteras på skarpa ställen och är bra til häckar, såsom i trädgårdar, der murarne luta införe, at den ej faller införe, och annors der brant backa är, hålst den har långa rötter, som giör, at de bli starcka och bastanta.

53. *Carex* 768 varietas β. Svec. Starr, hwars ax hänga på en pedunculus, och äro fröhusen helt upplåste, hwarmed den skiljes ifrån de andra species. Den kan häcklas, torckas och läggas i skona om wintren til at förhålla hård kiöld, och sommaren fotswett at fördrifwa. Kallas Lappskogräs eljest.

54. *Carex* 769. Växer hög och lång wid åar, men på ängar liten. Bladen äro hwita, när de först komma upp. All *Carex* älska kor, men ej hästar.

55. *Pyrola* 330, på hwilken alla stamina äro uppbögde, men pistillen lutar för foecundat[ionens] skull.

56. *Corylus* 787. Af denna har man slagruta, som är mer widskepelig än nyttig. Roten är lik masur och går i wågor. På Öland fins et slags hassel temmelig låg, som så blir af den underliggande kalkflisan, hwilken ock bär många nötter. Roten brukas til kiärl för thess fågring och styrcka. — Wil man utrota hassel skal man afhugga henne en aln ifrån jorden. Möss- och skriknötter äro altid de bästa och kiärnfullaste. Nötmaskens förwandling är ej än bekant, kan förthensskull bli et wackert rön för Wetenskaps academien om någon kunde then samma finna och tillkännagifwa. När man setter unga hasselquistar i unken eller oren säd, så förtaga de den samma.

57. *Rhamnus* 194. Kallas af Tournefort *Frangula*. Svec. Brakwed. Älskas mycket af getter. När trädet brännes til kohl, blir deraf et godt ingrediens til krut. Then yttra barcken färgar grönt, then inre guhlt. Af kiäpparna giöras band på kiärl. I medicinen har trädets kraft en vim eximie purgantem, sedan

(bifolia) = *Majanthemum bifolium*. 50 *Lysimachia* 167 (thyrsiflora). 51 *Crataegus* 399 (*oxyacantha*) = *C. oxyacantha* (coll.). 52 *Mespilus* 403 (cotoneaster) = *Cotoneaster integerrima*. 53 *Carex* 768 var. β (vesicaria v. β) = *C. rostrata*. 54 *Carex* 769 (caespitosa). 55 *Pyrola* 330 (rotundifolia). 56 *Corylus* 787 (avellana). 57 *Rhamnus* 194 (frangula). 58 *Rhamnus*

den blifwit torckad och kokad med dricka. Den är så starck, at han ock doger i wattusot, hwarföre ock drastica böra ordineras.

58. *Rhamnus* 193. Kallas hos Casp. Bauhin *Rhamnus catharticus*. [Getapel eller trädet, som Fan flådde geten wid, kallas så efter den är raggig, om öfwersta barcken afdrages. På apothequen *Spina cervina*, hwarest brukas en laxerande sirup deraf. Med barcken kan man färga rödt och brunt, med bären gult.] (Af bären giörs then saftgröna färgen, som ritmästare betiäna sig utaf.)

Detta, som wistes wara hanträdet, är thet aldra wackraste och nyttigaste til häckar, ty de holla sig ganska gröne; genom häckarna häraf kunna ej creaturen bryta sig in för de starcka taggar, hwarmed trädet är besatt.

59. *Padus*, 396, Hägg. Om denna säga de utomlands, at derutaf intet duger at äta, men här i Sverige bruka wi äta dess bär med salt. Trädet brukas för dess lätthet at giöra byssestockar utaf; det är ock nyttigt til pisk- och pipskaft.

60. *Tormentilla* 421. Har 4 blad i blomman, hwarmed den kiäns ifrån *Potentilla* och andra istius ordinis. Dess rot är bekant för starckt adstringerande emot blodsot. Roten brukas på Ferröjarna [Färöarna] at barcka läder och giöda swin med.

61. *Geum* 423. Kallas i Apothequen *Caryophyllata*, på svenska Neglikerot. Somlige bruka at skiära up roten förr än den går i stielk, torcka och legga på dricksfat, ty hon förtar syra, smakar som neglikor.

62. Wid säd anmärcktes, at när den står i blomman och starckt owäder kommer, bör man räkna i åtskilliga ax, hur många hål som ther stå toma; theraf skall man tämmeligen nätt kunna sluta, huru stor skada säden det året tager. Herr Archiater har thetta förledne år i ackttagit och funnit at fierdedelen i axen war toma, fölgakteligen hade man en hel fierdedels mistning.

63. *Phalaris* 49. Wistes och sades wara sällsynt utomlands.

[63 a]. En *Filix* upwistes, hwars blommor sades sittia emillan the små fjällen, som woro under bladen wid petiolus. Thesse äro här så små, at the ej kunna med blotta ögon ses, men i America äro the mera synbare, der *Filix* växer til en karls längd.

64. Item wistes en *Ranunculus*, hwilkens fröhus och fruckt, om den stoppas i näsan och man wil litet knäppa på henne, kommer eller förorsakas näseblod. Hwilket sätt skalckacktige diäknar giöra, på det dem må lämnas tilstånd at gå utur scholan och de få tilfelle at skolcka.

[64 a]. *Hypnum*, et slags moss, upwistes ock, och märcktes åtskillnaden emellan honom och *Bryum* derutinnan, at *Hypnum* har blommor på sidorne, men *Bryum* in summitatibus.

66. *Conferva* 1024, wistes på åen wid Gottsunda och anmärcktes, at hon doger til giödning på åkrar, men sparsamt bör den påläggas. I medicin är dess nytta at legga på sår, då den drar hetan ur dem, i synnerhet bensår.

67. *Pteris*, ormbuncke, på hwilken wistes såsom besynnerligit, at då roten skiäres oblique eller snett af, wistes uti henne en fläcker örn; men om den twärt afskiäres synes liksom *I. C.* Germ: Iesu Christ: wurtz.

68. *Veronica* 6, wistes allenast.

193 (cathartica). 59 *Padus* 396 (*Prunus padus*). 60 *Tormentilla* 421 (erecta) = *Potentilla erecta*. 61 *Geum* 423 (urbanum). 63 *Phalaris* 49 (phleoides) = *Phleum Boehmeri*. 63 a "en *Filix*", obest.bar ormbunke. 64, 65 *Ranunculus* och *Hypnum*, obest.bar. 66 *Conferva* 1024 (bullosa), möjligen *Tribonema bombycinum*. 67 *Pteris* (aquilina) = *Pteridium aquilinum*. 68 *Veronica* 6 (numret felskrivet, här måste avses *V. spicata*). 68 a *Chelidonium* 430

[68 a]. *Chelidonium* 430, på svenska Swalört, hwars saft är gul och tienar för sura ögon, guhlsot, reformar och frossan.

69. *Chenopodium* 208. Kallas i Apoth. Bonus Henricus, wid hwilken är singulairt, at den har mjöl på hela stammen.

N. B. Efter middagen taltes om, huru landtmannen wet, när mycket regn kommer, [att] ofta knapt sädeskornet kan inbärgas, hwilket deraf kommer, at mjölet hindras til at komma på pistillen, då axen bli trappuge. Wil man då räkna efter och taga et medium af det, som på alla ax är förskämt, skal man kunna se, hwad bortmist är öfwer alt.

70. *Carum* 245, Kumin, säges skola styrka och upmuntra hjertat, men fåfängt.

71. *Alopecurus* 52. Växer i sidländta ängar. Detta har Baron Bielke funnit mycket profitabelt, som anställt försök på alla gräs i utdikade myror och ängar, hwarest detta kan sås til fördel.

72. *Festuca* 95 [fårgräs, är det algemenaste och förackteligaste gräset. Alla djur hafwa sina växter, hwaraf de trifwas och wantrifwas. Fåren trifwas bäst uppå skallote bergsbackar, ty der växer denna helst och bäst; lika som twert om [andra] älska sidlanta och wätskacktiga platser. Sådant bör man weta wid Skefferiers inrättande. Detta är ock orsaken at de bästa fåren i Gothland finnes på dess södersta och skarpesta udde, hwarest sand upkastas af hafwet. Äfwen på de höga Carlsöarne; uppå klippan, som är flat som en talrik och består af flissten, gå fåren och nära sig af denna Festuca, som växer i bergsremnor eller springorne, hwaraf de blifwa så feta, at ägaren ofta nödgas för deras fetma at slakta flera än han tänckte. Men gräset, som står härligit på ängen nedanføre, röra de intet fast de kunna komma dit.]

De gräs, som för fåren äro skadelige äro: 1:o Juncus 287, 2:o Flammula 458, 3:o Myosotis aquatica, 4:o Equisetum 833, 5:a Mercurius, 6:a Drosera 257.

73. *Lithospermum* 152, af hwilken bondepigorna göra sina kinder röda; kallas derföre på svenska Horletta.

74. *Buphtalmum* 698. Kallas i Upland Färgegräs, thermed the färga sit garn gohlt.

75. *Chrysanthemum* 700 representerar en munkskalle med krage.

76. *Anthemis* 703 wistes allenast.

77. *Turritis* 545. Kiäns igen med sina ludna blad och hwita blommor.

78. *Valeriana* 30, Wenderot, Brukas tagas in för moderpassion. Kattor älska den såsom Marum och Nepeta rätt mycket, så at när den fångas up i rum der de äro inne, intagas de såsom af en särdeles rörelse samt smeka sig kring om stället der denna är uphängd.

(majus). 69 *Chenopodium* 208 (bonus Henricus). 70 *Carum* 245 (carvi). 71 *Alopecurus* 52 (pratensis). 72 *Festuca* 95 (ovina). 72a Juncus 287 (pilosus) = *Luzula pilosa*. 72b Flammula 458 (*Ranunculus flammula*). 72c Equisetum 833 (arvense). 72d Mercurius (säkerl. felskrivet för Mercurialis), M. perennis. I texten angives den ej såsom växande på denna lokal. 72e Drosera 857 (numret felaktigt, bör vara 257, D. rotundifolia). 73 Lithospermum 152 (numret felaktigt, bör vara 152, L. arvense). 74 Buphtalmum 698 (*Anthemis tinctoria*). 75 Chrysanthemum 700 (*leucanthemum*). 76 Anthemis 703 (cotula); säkerligen felbestämd för *Matricaria inodora*. 77 Turritis 545 (hirsuta) = *Arabis hirsuta*. 78 Valeriana 30 (numret felaktigt, bör vara 30, V. officinalis). 79 Ceba 265 (*Allium*

79. *Cepa* 265, Hundlök fins och kallas Getelök på Gothland, och dåger mäst i grönkål om våren.

80. *Adoxa* 326. Har tilförene blifwit kallat Moschatellina, derfor at roten luktat som muscot. Den har blommor, af hwilka den öfwersta har 8 stamina, 4 pistiller. Archiatern lärde, at wid sådane örters beskrifning, hwars blommor ej hafwa lika stamina och pistiller, bör man retta sig efter den öfwersta.

81. *Erysimum* 557. Kallas af somlige Barbarea. Brukas til sallat om wårtiden.

82. *Sagina* 148. Montalbanus[?] mente, at denna wore Hyssopus Salomonis.

83. *Cerastium* 379. Fruckten på honom ser ut som et horn, hwadan den så kallas af thesu cornu [sic].

84. *Filipendula* 404. Kallas så derföre, at små tuber hänga wid roten som på trådar. Desse kunna i dyr tid ätas. Thennas lök eller rot är orsaken, hwarföre swinen giöra sig så mycken möda at rota eller grafwa i ängar. I apothequen heter then Saxifragae herba.

85. *Heracleum* 231. I stället för denna taga de i apothequen Branca ursina, som är en annan än den rette Heracleum. Den kan ätas i kål.

86. *Veronica* 14, kallas hos Bauhin Serpyllifolia. Har ingen bekant nytta.

Herr Archiatern berättade, at på Wälsätra Holma hade han en gång funnit *Neottia* 272, hwars rot då den upgräfwes ser ut som et skatebo, men sielfwa örten är helt simple. De gamle hafwa kallat henne Nidus avis.

87. *Ranunculus* 461. Kallas af somlige Apium risus, ty om man den samma får i sallat, får den af henne äter convulsioner och dör.

88. *Ranunculus* 463 är mächtig at draga up håll som Cantharides, hwarföre tiggare betjena sig af honom at giöra sig och sina barn eländiga; äfwen et litet håll bak örat.

89. *Serratula* 660. Den brukas mycket at dermed färga gohlt och finnes mäst i Östergöthland och Skåne. Denna borde man wäl lära kiänna, kostar 3 mk $\mathbb{R}$ och är beskrefwen i Westgötha Resan pag. 110. Om fattigt folk plockade henne, kunde de theraf förtiäna födan, och sedan af oss skeppas ut med profit.

90. *Nymphaea*. Des rot berättades fördrifwa sirssor, säger Levin, då roten legges på rijnan [?]

91. *Arenaria* 374. I dennas ställe bör man taga Alsine, som annars är lik, men ej har petala bifida som denne.

92. *Syringa*, som har 2 stamina och 1 pistill. Herr Archiatern sade, at denne war kommen ifrån Orienten.

93. *Lycoperdon* 1115, hwars mjöl, då det i kroppen kommer, gör swulnad, är ock farlig för ögonen. Bönderna i Ångermanland bruka dock at taga deraf en god dosin in i dricka för magsweda, [hwarom man bör göra sig mera underrättad, ty det synes otroligt, efter swampen är hel förgiftig.]

oleraceum). 80 *Adoxa* 326 (moschatellina). 81 *Erysimum* 587 (numret felaktigt, bör vara 557, E. Barbaraea) = *E. Barbaraea* (coll.). 82 *Sagina* 148 (procumbens). 83 *Cerastium* 379 (viscosum) = *C. vulgare*. 84 *Filipendula* 404 (*Spiraea filipendula*) = *Filipendula vulgaris*. 85 *Heracleum* 231 (sphondylium) = *H. sphond.* (coll.). 86 *Veronica* 14 (serpyllifolia). 86a *Neottia* 272 (numret felaktigt, bör vara 742, N. nidus avis). 87 *Ranunculus* 461 (numret felaktigt, bör vara 460, R. ficaria). 88 *Ranunculus* 463 (sceleratus). 89 *Serratula* 660 (tinctoria). 90 *Nymphaea* (här: lutea) = *Nuphar luteum*. 91 *Arcania*, felläsning för *Arenaria* 374 (trinervia) = *Moeblingia trinervia*. 91a *Alsine* obest.bar. 92 *Syringa* (här: S. vulgaris). 93 *Lycoperdon* 1115 (bovista).

[Mineral Protocoll] den 30 Maii kring Gåttunda, Wålsätra och Flötsund.

Helminthus, et slags petrificat, kallas Ölands spikar och darter i Öland, se Öländska Resan pag. 40, 141, och pesar eller kolfwar i Wästergöthland, se Wästgöth. Resan pag. 41. Äro upräknade i Systema Nat., Paris ed. pag. 46. Desse äro petrificater af en snäcka, som kallas Orthoceras, som håller sig på diupet och är sälsynt, at alenast et enda skal deraf blifwit upwist i Danzig. Den finnes ymnogt uti kalksten kring våra norra haf, men sälsynt annorstädes. Denne war tagen på domkyrkogården uti kalksten. N. b. den är ock accurat beskrefwen uti Actis Petropolitanis.]

Osteocolla, et slags Tophus kallad på apotheken, är en til jord förwandlad rot, som skier i de sandberg, som bestå af fet jord; när rötterna deruti efter hand bli multnade, setter sig lera deruti, som efterhand förbyter sig uti trädets eller rotens ställe, hwaraf de mäste genererats, hwilket Professor Gleditsch i Berlin tydeligen demonstrerat, och skal derom gifwa in et Memoire uti berlinska Wettenskaps Academien. Crystaller funnos i en sönderslagen gråsten, som bestod af röd spat, hwit quartz och swart mica. Dessa crystaller woro wackra och syntes nu i sin bästa generation; samma sten hölt ock litet blyglants.

Argilla fissilis, en lera, tagen wid Wålsäthra bäck, war temmelig compact, men något brun, håller derföre järn och står ej emot länge i regnet, om deraf skulle brännas tegel.

Små röda stenar, som til skapnaden liknade mandlar, tagne wid sjöstranden och håller järn.

Sanden wid Flötsund håller röd spat, hwit quartz och mycket litet mica; hwart korn af sand bör man considerera som en sten.

Protokoll hållit i Zoologien den 30 Maii 1747.

Cochlea Faun. sv., sub No 1295, finnas mäst i lundar. Cochleae kallas de, hwilkas skal gå in spiram och hafwa alla en fot och et ben. Det är singuliert med deras ögon, ty de sitta på ändan af antennis. Snäckor äro af 2:ne slag, jord- och wattusnäckor. Om desse senare ha fransoserne giordt åtskillige decouverter.

Eruca media nigra Faun. sv. 829 kallas ock Larva, har borst, och blir förbytt till en Phalaena.

Et stenskvättebo 217 blef funnit, som war rundt, stort som en semla, hoplagt af torra culmis graminum, och deruti 6 st:n gräsgröna ägg. I äggen woro ungar, som redan hade lif och rörde fötterna. På wingarna woro ännu inga fiädrar. Bägge hinnorna korion och amnion, som omgifwa ungarna i ägget, syntes. Här anmärktes, at ögonen äro altid störst i fostret, och hjärtat är det första, som andra dagen sedan honan lagt sig på äggen, wisar sig med en röd punct. Om man wil se formationem pulli in ovo, huru den hwar dag avancerar, är intet bättre än legga 24 ägg under en höna och hwar dag öppna et, så får man se med nöje huru ungen tilwäxer hwar dag.

Blatta, 618, et insect, som med retta kan kallas en skiälm för lapparne när de fiska, ty de äta up all fisken för dem, om de ej föra den tideligen undan. Är slägt med Torrakanerne, som i Finland och Ryssland finnas i myckenhet. De angripa bröd och upäta det minsta så nått, at ej mera än blotta skorpan är qwar, då brödet blir helt lätt.

Chrysomela 432, håller sig på *Salix* och lefwer af des blad, är större än alla andra i sit släckte, först funnen och anmärckt af Herr CammarHerren de Geer och en Ekelund.

Chrysomela 425, et insect, som täcker sig med sin träck, blir förbytt i en assida [1], habitat in *Convallaria* 273, 274, fans nu på *Convallaria* 274. Af henne blir en *Chrysomela*.

Aphis, et swart species, kallas *Species aphidum*, har 2 horn på ändan.

Musca chrysopes 731, nog rart insect, lucktar som människoträck; om den förwaras i en flaska, kastar hon små ägg ifrån sig omkring bräddarna, och sitter hwart ägg på et hår. Sedan wistes, huru insecterna dölja sig inom et fint nät, när de skola förwandlas in puppam; item upwistes et spindelbo.

Wespebo är beskrefwet af Réaumur, item in F. sv. 989. Wespor göra sit bo rundt, och ser det ut, som det woro af papp af åtskilliga hinnor öfwer hwarandra, innerst är basis wid öfra ändan, hwarwid kakorna äro fästade, som lika biens äro.

Libellula 757 är af 2 slag, den ena *L. ovata*, den andra *Ulrica*, så nämde efter vår Nådigste Printsessa, som hade både mæren och foeminam i sin kammar och rogade sig at se, huru de fångade andra insecter. Desse äro de skönaste af alla *Libellulis*.

Libellula 761 [Diagn.].

En **Ichneumon** funnen i galläpeln på ek. Denna, innesluten i en flaska, blir efter 3 veckor förwandlad til en fluga, som är en *Tenthredo*.

Curculio 456, en ibland de skönaste insecter, fans på ahl, lik den som håller sig på björcken. Bör heta *Curculio viridis*; hela kroppen ser ut som et nys glödgat gull, har eldfärga, men ryggen af *elythra* stöta något litet på grönt.

891 in Faun. äro et slags matkar, som altid äro många tillsammans och förbytas til små swarta *Phalenas*. Wäfwä just en fin wäf omkring sig.

Parus 242, Tumblinge kiännes igen af dess afskurne tunga med 4 hår uppå.

Regulus 236, Kungsfogel, är den mindsta fogel som finnes i Sverige, lägger 10 à 12 ägg i boet. Härwid anmärktes, ju mindre djur, ju mer alstrar det af sig.

Turdus pilaris 188. I Stockholm war en som ägde en sådan, åt hwilken han gaf win, då fjädrarna föllo af honom på skallen, men wuxo igen efter någon tid.

Fringilla 205.

Avis canuti 147, Strandsittra eller Strandfela. Denne så wäl som alla andra af snäppeslägtet, har sit rostrum cylindraceum.

Turdus 189 Kläddre är gål under wingarna til at skiljas ifrån alle de andre trastarne.

Ephemera 750 lefwer allenast et dygn som flygande; af denne äro manga species, och bland dem et n:o 754, som kommer ut om qwällen wid pass kl. 7 och ynglar då, men om morgonen äro allesammans döde.

Phryganea brukas at meta fisk med, och de nappa braf på den samma. Hon är sluten uti et skal, sammangyttradt af sand och lera.

Panorpa 729, et curieust insect, ty han har en skorpions klo i stjärten.

Tipula 1121, et curieust species, och bland de största hårkranckar; skiljes ifrån de andra dymedelst, att wingarna äro blandade med swart och hwitt.

Cyprinus. Dess membrana branchiostega har 3 strålar, pinnae ani bestå af

11 radiis. Membrana branchiostega är det förnämsta, hwarigenom man bör lära distinguera genera piscinum.

846 är den matken, som äter up äplen och päron. Af denna blir en liten wacker fiärlil. Med rökande af hwad som hälst kan man af träden fördrifwa desse matkar, hwilka så snart röken stiger up sleppa sig neder på marcken med fina trådar; doch är nödigt at straxt hafwa höns tillreds, som äta up dem, ty eljest gå de åter up i trädet, sedan röken är förbi. På alla matkar, som til Phalaenas bli förwandlade, äro 3 par fötter under bröstet.

345, Ollonborre gör mycken skada på åkrar, ängar och trägårdar.

Cochlea 1295 upwistes allenast.

Motacilla 224, Rödstiert; af denne äro flera species; sjunger nästan som Nechtargalen.

En *Carabus* fants af Herr Balck, han war af största slaget. [Diagn.] Det är besynnerligit på denna, at elytra är långt bredare än på någon af alla de andra.

Cochlea 1115 [!] pellucid och rätt curieux.

Libellula 769. Honan fants; den hade några hundra ägg, som de minsta frön, de der woro fästa under buken, bak emot stierten.

Cochlea 1310 är en af de största Cochleis lacustribus.

III.

Then 6 Junii.

1. *Alopecurus* 52, Ängkafle, sades altid warit högre än han nu fans wara. Om honom är en remarquabel observation i Herr Archiatern Linnaei Ölänska Resa pag. 127, at han växer i kiärr, der intet annat kan wäxa. Har altid blifwit recommenderad såsom et godt och wäl växande foder; när thet sås på utdikade myror som warit sura, växer thet högt som en karl; annars trifs detta på all jordmån, allenast then ej är för torr. Bör ej blandas med Phleum, som har 2:ne agn i sin blomma, men Alopecurus et enda.

2. *Tragopogon* 648. På thenna slår intet frö felt, emedan pistillen går igenom stamina. Se widare härom i protokollet af den 30 Maii.

N. B. Herr Archiatern nämde om en ört på Cejlon, som öpnar sig wid sin adcurata tid 4 gånger om dagen, så at man kan rätta sig efter then såsom efter et ur.

3. *Herniaria* 207, Tarmeloppsgräs, wistes och berättades, att hon växer på de torraste ställen. Om henne har Grünlingius skrifwit en hel tractat, at hon skal wara god för ögon; men har sedan ej blifwit brukad.

4. *Rumex* 295. Frön af thenna kan man i dyr tid baka bröd af, som kan passera, fast den stoppar litet. Lapparne hafwa af thenna sin Jobmo-miölk, som the sålunda bereda: Wallgossar plåcka hennes blad i stor quantitet, wilka sedan leggas i then wasslan, som är qvar efter osten, kokas och omröras flitigt til thes the nästan smälta. Thetta slå the sedan i kaggar och grafwa neder i jorden, och då är thenna miölcken färdig.

5. *Carum* 245, Kummin, är en iblant plantas umbellatas, hwilke ej warit delte förr än Arc edius then upfant. På henne är et skum, hwaraf blifwer et insect, cicada, dc. Herr CammarHerren De Geer uti Wettenskaps Acad. Handl. 1741 pag. 221 beskrefwit. Denna är ock omrördt i protokollet den 30 Maii.

1 Alopecurus 52 (pratensis). 2 Tragopogon 648 (pratensis). 3 Herniaria 207 (glabra). 4 Rumex 295 (acetosa). 5 Carum 245 (carvi). 6 Pilosella 633 (Hieracium pilosella). 7

6. *Pilosella* 633. Et species af denne wistes.

7. *Heracleum* 231. Kallas på apothequen *Branca ursi*, fast orätt. Et species af thenna som kallas *Tartarica magna* växer uti *Tartariet*, hwarest the intet törs resa förr än thenna är utsprucken, emedan the i brist på uppehälle äta henne, antingen som hon är eller kokad som kål.

8. *Scirpus*, *Knappsäff*. Thenna älska swin oförlikligen gierna. Växer ock wäl wid hafsstranden, der hon blir salt af wattnet och ther ätes af creatur, som theraf bli ganska feta. Therföre söker man at få kiöpa af the feta skiäroxar. Kallas i Roslagen sälting.

9. *Cynoglossum*, *Hundtunga* 154, [växer in *locis ruderatis*. Somliga frön har Skaparen gifwit likasom wingar at flyga med, andra en pappus at kunna föras af wädret. Denna blir kringförd och sådd på det sättet at hon hänger sig fast wid djur och människior, som der gå förbi, hwaraf denna och dylika växter trifwas. *Radix*, *herba* och *pillulae* brukas i apothecue. Dess rätta krafft wet man ej ännu, dock promovera massa *pillularum* sömnen lika som *Papaver*, brukas äfwen i stark *catharr*, der något fallit ned på bröstet, för blodgång och hosta.]

10. *Ornithogalum*, växer i humlegårdarna.

11. *Aira* 63, *Tåtel*, i Ångermanland *gegal*. Wistes på ången vid surbrunnen. När man tar sönder en blomma, sitta 2 blommor inom hwar *calyx*. Thetta är thet fördelactigaste gräs på våra ängar, som wi hafwa. I Bergslagen lägga the sina åkrar i linda, ther thet til midsommar växer så högt som en karl. The göda och plöga sina ängar, thå ther nästan intet annat växer än thenna. Therföre, om någon hushållare wil laga om sin äng, bör then skaffa sig thennas frö och så, ty thet är [thet] förnämsta af allt boskapsgräs; thet växer med många stielckar på en rot och gör små tufwor kring sig.

12. *Veronica* 11. På apothequen *Beccabunga*, brukas af tyskarna mäst i alla recepter.

13. *Bromus* 86. Växer allmänt på tak.

14. *Phellandrium* 238, *Stäkra*. Uti botaniquen är en regel, at alla plantae *umbellatae*, som wäxa på torr jord, äro gode, men the, som wäxa på wåta ställen äro giftiga. Man har alltid förr meent, at stäkran war *Alisma* Fl. Sv. 300, men Herr Archiatern *Linnaeus* har i *Wästergöthland* märckt och uptäckt at thetta är *Phellandrium* och ej *Alisma*, som bör heta stäkra. Hon växer i lös jord och kiärr, och kan dras up med rot. Om man biter på roten, så kostar det lifwet eller åtminstone hälsan. Kor må wäl af henne, men för hästar är ej än funnen så giftig ört som thenna, ty om the äta henne få the thetsamma som bönderne kalla trollskott och undwika ej döden. Så länge hon står på m rcken, wet hästen wäl at ackta sig för henne, men när hon kommer bland höet, kan hon ej skiljas ifrån thet andra; måste man för then skull gifwa korna thet höet: äfwen som intet creatur mer än hästar få äta *Aconitum*. Sålunda har Skaparen wid helsas och lifs tilgiörande satt förbud på wissa örter för somlige creatur, på thet the som gå förut ej måge äta alt för them som komma efter. En tysk har skrifwit en hel tractat om *Phellandrium*, at thes frö stötte och intagne skole wara gode emot frässan; man kunde wel proba, dock ej i för stor dosis. Roten är ganska nöjsam och har ofta både af *Wettenskapsacademien* och andre blif-

Heracleum 231 (*sphondylium*) = *H. sphond.* (coll.). 8 *Scirpus* 41 (*palustris*). 9 *Cynoglossum* 154 (*officinale*). 10 *Ornithogalum* = *Gagea* (*lutea* el. *minima*). 11 *Aira* 63 (*caespitosa*) = *Deschampsia caespitosa*. 12 *Veronica* 11 (*beccabunga*). 13 *Bromus* 86 (*tectorum*). 14 *Phellandrium* 238 (*aquaticum*) = *Oenanthe aquatica*. 15 *Tanacetum* 705 *Achillea* (namnen

wit skickad til Archiatern Linnaeus; ty då hon rötes som hampa, ser hon ut som en nätkasse.

15. *Tanacetum* 705, Achillea. Med thenne läka bönder sår, och Stahliani bruka henne i allehanda sjukdomar.

16. *Marchantia* 93. 3 slags blommor wistes.

17. *Erigeron* är en skarp ört, smakar som peppar.

18. *Oxalis* 385, i apothequen Acetosella; the gamle hafwa kallat thenne Halleluja. I torcka hänga bladen och luta, men mot wätwäder stå the rätt up, hwaraf bönderne spå om wäderleken.

19. *Abies* 789. På them wäxa knoppar them lapparne äta. Conf. Gothl. Resa pag. 180. The kallas i Småland Hungertitter, medan thå the äro många betyder thet merendels swårt år, ty torkan promoverar them. Clusius har et helt capitel om et nytt träd, som hade thessa knoppar, thet han hållit för et nytt species. Thessa knoppar giöra insecter.

20. *Agrostis* 58. Växer så hög som säden, men har en blomma innom calyx; hon är ej så profitabel som Aira, ty hon växer hwart år af sit frö.

21. *Carduus* 658. Växer besynnerligen i åkrarna i Upland. Se Wästgötha Resa pag. 274.

22. *Centaurea* 710, Blåklint, är godt at blanda med tobak; heter på apothequen Cyanus.

23. *Vicia* 605, Musärter. Växer i åkrarna och är godt foder för boskapen.

24. *Linnaea* 522. War i skogen wid Ultuna funnen, som för sin godhet och nytta framför thet chinesisiska theet berömdes; är aftagen i Fl. Sv.

25. *Nymphaea* 426, Näckerot. Är skarp och corrosiv. Swinen äta henne så wäl som bladen och theraw wäl trifwas.

26. *Hippuris* 2. Har 1 stamen och 1 pistill. Växer allenast i källsog; tjänar oförlikneligen til foder för creatur. Om man wil plantera henne, tager man allenast en rot och sätter utmed källdiket så växer hon sielf och förökes otroligt.

27. *Lysimachia* 167. Thet är ingen annan ört som så artigt bär sina racemos som thenna.

28. *Typha* 772. Borde recommenderas til bomull. Brukas af fattigt folck at stoppa kläder med. Kallas i Upland Narrkaflar, på Gothland Dunstackar, i Österbottn Klubbegräs.

29. *Sium* är en planta umbellata palustris, och therföre skadelig för creatur.

30. *Hottonia* 164, är ganska rar.

31. *Butomus* 328 stod ock i wattnet med sina wackra blommor; thes kraft är okunnog.

32. *Lychnis* 384, är artig thermed, at hon ligger förr än hon blommar, men rettar sig då up sielf.

33. *Alisma* [300, den rätta Stäkra, som hästar dö af, besynnerligen i Södermanland; somliga säga dock, at denna ej är den rätta stäkra.]

hopblandade; numret avser dock Achillea millefolium). 16 Marchantia 932 (polymorpha). 17 Erigeron här: E. acris. 18 Oxalis 385 (acetosella). 19 Abies 789 (Pinus Abies) = *Picea abies*. 20 Agrostis 58 (spica venti = *Apera spica venti*). 21 Carduus 658 (crispus). 22 Centaurea 710 (cyanus). 23 Vicia 605 (cracca). 24 Linnaea 522 (borealis). 25 Nymphaea 426 (lutea = *Nuphar luteum*). 26 Hippuris 2 (vulgaris). 27 Lysimachia 167 (thyrsoflora). 28 Typha 772 (angustifolia). 29 Sium latifolium. 30 Hottonia 164 palustris. 31 Butomus 328 (umbellatus). 32 Lychnis 384 (flos cuculi). 33 Alisma 300 (Plantago = *A. Plantago aquatica*). 34 Statice (armeria). 35 Rhinanthus 503 (crista galli) = *Rh. c. g.* (coll.)

34. *Statice* är artig at plantera på ritningar i trädgårdar. Holländare hafwa henne på sina parterrer, emedan hon står med sina wackra blommor. hela sommaren.

35. *Rhinantus* 503, Skalle(r)gräs; tå thet skalar, bör gräset slås.

36. *Rosa* 406. Af thenna hafwa wi alla varieteter som brukas i apotheken. Munkarne hafwa om thenna giordt följande versar:

Sunt fratres quini, uno vero tempore nati,
duo sunt barbati, duo sine barba creati,
Unus ex his quinque, non est barbatus utrinque.

37. *Medicago* 621 växer intet mer än 2 år på sin rot, måste sedan sås. Thet är ganska profitabelt gräs, och förtienar recommendation.

38. *Rubus*, Björnbär, är et elakt ogräs i åkrarne, men bären goda på win.

39. *Opulus*.

40. *Stratiotes* är rar utomlands, och et veritabelt palmträd, fast herbacca och under wattenet.

41. *Dianthus* 342. Wille neglikor äro ganska rara i Europa.

42. *Asperula* 115, Madra, färggräs, som hålles i stort estime och af Riksens Ständer högeligen recommenderad, växer allenast i sandbackar, ther frön böra sås, men des rot, som är lång och röd, skal tas up om wåren förr än göken gal, h. e. förr än hon går i stielck, ty eljest blir hon — —

43. *Sisymbrium*.

44. *Potentilla* 417, Femfingersgräs.

45. *Veronica spicata* 7. Ibland them, som brukas til thee är thenna med the bästa; pryder Skånes ängar.

46. *Rumex* 292, Herba britannica vera, är god för sura ben; då folcket bli gamle slå benen ut, thet medici ej töra läka af frucktan at syran skal slå in i kroppen. Archiatern Linnaeus nämde sig hafwa corresponderat med en gouvernör uti Nya Sverige [sic!] i America wid namn Colden, som observerat och berättat, huru the wille americaner infundera roten och drickat som thee. — [Kallades fordom *Lapathum acutum crispum* hos Tillandz och Franckenius. Gör nästan lika wärckan med rhabarber, laxerar och sedan adstringerar. Frön läggas på smörgås för dysenterie. Roten intages i ptisan at rensa blodet.]

47. *Cuscuta* 138. Är underligt thermed 1:0 at hon fäster rot wid humlan, 2:0 at hon växer up utan blad. Stiälkarna som sålunda ympa sig [?] själfwa i humlan, suger ut kraften ifrån honom. Thet är et stygt ogräs på linåkrar, får igen roten [?].

48. *Buglossum*, Anchusa.

49. *Buphtalmum* 1. sp. vide protoc. d. 30 Maii.

50. *Pilosella officinarum* 633, Åkersenap.

51. Tistlar förqwäfa säden med sit öfwerflödiga växande.

52. *Potentilla* växer ock i åkrarne.

53. *Turritis* 544. Växer som kål med inbögd skidor til stielcken; kallas i Småland Stillefrö och brukas mot håll och styng.

36 *Rosa* 406 (canina) = *R. c.* (coll.). 37 *Medicago* 621 (lupulina). 38 *Rubus* (här: caesius). 39 *Opulus* (*Viburnum opulus*). 40 *Stratiotes* 479 (aloides). 41 *Dianthus* 342 (deltoides). 42 *Asperula* 115 (tinctoria). 43 *Sisymbrium* (här trol.: amphibium) = *Rorippa amphibia*. 44 *Potentilla* 417 (argentea). 46 *Rumex* 292 (crispus). 47 *Cuscuta* 138 (europaea). 48 *Buglossum* (*Anchusa officinalis*). 50 *Pilosella* 633 (*Hieracium pilosella*). 53 *Turritis* 544 (glabra). 54 *Aethusa* 240 (cynapium). 55 *Convolvulus* (här synbarligen: *Polygonum con-*

54. *Aethusa* 240, Willpetersilja. Then som äter af henne blir galen, som man har exempel på et helt fursteligt hof i Tyskland, som en hwar fick erfara thes wärckan och kraft.

55. *Convolvulus* är en giftig ört och et stygt ogräs i åkrarna i Småland.

56. *Potamogeton* 141 wäxa wid sjöar.

57. *Anthyllis* 594. Mycket artig til foder.

58. *Delphinium* 440 växer iblant säden och är en giftig ört, fast apothecare göra af henne violsirup.

59. *Sisymbrium* är nog rar, fast än hon fins på Kongsängen wid Upsala.

60. *Lolium* 104. Ängelsmännen så henne och recommendera henne högeligen. Wi hafwe intet exempel, at någon blifwit galen af thenne, som af then andra, hwilken växer på Gothland och kallas ther Skäde. Om man legger henne på dricka, blir man både galen och blind.

61. *Lysimachia* 166.

62. *Equisetum* 836, Fräken. Har sin blomma i spetsen. Om man ristar thet öfwer et hwit papper, sedan thet litet torkats, får man se med microscop [sporer] liksom kräla.

63. *Scirpus* 40, then stora Sjösäfwen, brukas som halm at täcka tak med. På Swartsjölandet samlas hon til största myckenhet, och förutan ofwannämde bruk af fattigt folck gies åt koerna om winteren.

64. *Anthemis* 704.

65. *Chrysanthemum* 700.

66. *Alopecurus* 53, Kiärrkafle, är mindre och skils ifrån then större, som sågs på Landshöfdingens äng, thetmed at hon har et knä som lutar.

67. *Juncus* 283. Växer på wägar, ther wattn stått, och mycket trampats.

68. *Polygonum* 322, hwilken hästar äta så gierna.

69. *Agrostis* 1138. Växer ganska litet, men kryper braf i ängarna.

70. *Euphrasia* 516 kallas i Elfdalen Ajjamej.

71. *Agaricus* 1044, hwars hufwud sitter som en kläcka på sin pedunculus med lameller inunder. The swampar som hafwa lameller inunder kallas Agarici, men Boleti porer.

72. *Triglochin* 298, Kiärrsälting. Är then fördelacktigaste för boskap, hwaraf de trifwas wäl, ther han växer. Wore therföre nyttigt om hushållare förskaffade sig frön och sådde på sina ställen; the skulle säkert ha betalning för mödan.

73. [*Triglochin maritimum*] 299, Hafssälting, är långt större än then som wistes på Kongsängen, hwarest then soutinerat sig, sedan hafwet varit ther. Är af samma nytta med then förra, om hwilket Herr Archiatern Linnaeus ingifwit at remarquabelt memoire til Wettenskapsacademien 1742 pag. 142.

74. *Poa* 78 får ej blomma ute på marcken, emedan boskapen äter up henne. Thetta är thet allmännaste som proprie kallas gräs, och är thet ordinaira betegräset.

volvulus). 56 *Potamogeton* 141 (lucens). 57 *Anthyllis* 594 (vulneraria). 58 *Delphinium* 440 (consolida). 59 *Sisymbrium* (se 43 ovan) = *Rorippa amphibia*. 60 *Lolium* 104 (perenne). 61 *Lysimachia* 166 (vulgaris). 62 *Equisetum* 836 (fluvatile). 63 *Scirpus* 40 (lacustris). 64 *Anthemis* 704 (arvensis). 65 *Chrysanthemum* 700 (leucanthemum). 66 *Alopecurus* 53 (geniculatus). 67 *Juncus* 283 (bufonius). 68 *Polygonum* 322 (aviculare). 69 *Agrostis* 1138 (canina). 70 *Euphrasia* 516 (officinalis) = *E. off.* (coll.). 71 *Agaricus* 1044 (exstinctorius) obestämbar. 72 *Triglochin* 298 (palustre). 73 *Triglochin* 299 (maritimum). 74 *Poa* 78 (trivialis). 75 *Alsine* 369 (media) = *Stellaria media*. 76 *Carex* 757 (hirta). 77 *Trifolium*

75. *Alsine* 369, Wåtarf. Hackas och ges åt kycklingar i små burar. Små-länningarna, som hela 20 milen kiöra sina kräftunnor til Carlscrona och andre städer, legga thenna i tunnan bland kräftorne, hwaraf the ha förfriskning at the ej dö.

76. *Carex* 757 är rar; har ludna skidor och växer i sand och grus.

77. *Trifolium* 615. Förtjänar at så på ängarna för sin stora nytta til foder.

78. *Bursa pastoris*.

79. *Parnassia* 252, Slåtterblomma. Bönderna hafwa på henne thet märcke, at tå hon blommar, skola the begynna at slå. Remarquabelt: stamina böja sig öfwer pistillen, när de släppa mjölet.

80. *Briza* 80, Darrgräs, ty thet darrar. Man säger liksom at thet botar för frässan.

Wintervägen på Konungsängen stod grön af följande örter:

81. *Triglochin* 298, 299.

82. *Knappsäfwen* 41, men ganska liten. Af thessa täcktes han, hwaribland war några stånd af följande:

83. *Apium risus* 248.

84. *Potentilla* 418.

85. *Polygonum* 322.

86. *Agrostis* [60], Rödhwen.

87. *Alopecurus* [53].

Här utaf bör man lära, huru wintervägen bör skötas.

[Mineral Protocoll] den 6 Junii kring Ultuna och på Lilljeholmen.

Osteocolla fins i myckenhet kring Surbrunnen wid Upsala, rådnar i elden, war helt annan än den, som fins på apotheken. Se protoc: den 30 Maii.

Tophus ferreus upwistes et stycke; denna genereras af sand, hwarigenom surbrunswattnet runnit; hel annan än den, som fins på apotheken.

Schiffer, som sprakar i elden och håller litet alun, upwistes et stycke af, men war ej tagen nära här omkring.

Fältspat är färgat af järn, hwaraf han ock är röd, tager derföre up eld emot stål, det ingen annan spat gör.

Elgsten[!] et stycke arbetat fans, är samma genus med serpentinsten. Härwid anmärktes, at vår serpentin är så god som den utländska.

Cos rufescens fissilis fans bredewid Nontuna, kan fördela sina lameller lika som en schiffersten.

Surbrunswattnet wid Pålocksbacken utom Upsala proverades på följande sett:

1:0 *Resina gallarum* slogs uti et glas af detta wattnet, som deraf blef violett. Hon färgar ej annat wattn än det som håller järn, och ju mörckare violett det blir, ju mera järn är deruti. Alla surbrunnar äro starckare i torcka än i 615 (pratense). 78 *Bursa pastoris* (Thlaspi b. p.) = *Capsella bursa pastoris*. 79 *Parnassia* 252 (palustris). 80 *Briza* 8 (numret bör vara 80: B. media). 81 *Triglochin* 298, 299 (palustre & maritimum). 82 *Knappsäfwen* 41 (*Scirpus palustris*). 83 *Apium risus* 248 (numret tillhör *A. graveolens*, selleri; avser möjl. *Aethusa Cynapium*, se i övrigt kommentarerna. 84 *Potentilla* 418 (reptans). 85 *Polygonum* 322 (aviculare). 86 *Agrostis* 1132 (suec. "Rödhwen", vars nummer dock är 60; här avses *A. canina* el. *A. tenuis*). 87 *Alopecurus* (geniculatus).

regnwäder, hwaraf kommer, at denna brunnen ibland är swagare och ej altid håller så godt prof, ty uti regnwäder blir wattnet upblandat och swagare.

2:o *Spiritus salis ammoniaci* slogs til rena watnet, men ändrade ej färgen. Om något giftigt eller koppar victriol warit deruti, skulle det nödsakeligen strax blifwit blått eller grönt. Därför om kopparkiärillen på caffehusen, som ej äro wäl förtenta, stå lenge oskurade (då ärg sätter sig omkring bräddarna, som är ganska giftigt), kan man strax röja det, om man slår litet spir. sal. ammon. uti theekuppen, då caffeeet blir blått.

3:o *Syrupus violarum* slogs til rena wattnet, som ej deraf ändrades mer, än om det slagits til annat rent watn. Denna syrupus slogs i wattnet på det man skulle utröna, om det hölt alcali eller acidum, hwilket artificialiter utwistes, då man slog Sp[iritum] dertill, hwaraf wattnet blef rödt, som utwisar acidum, samt i et annat glas Oleum tartari per deliquium, hwaraf det blef grönt, hwilket äfwen wattnet gjordt, om det hållit acidum eller alcali.

4:o *Saccharum Saturni* gjorde detta wattnet hwitt som mjölk; rent watten förändras aldrig af Sac. Sat., men är det minsta heterogeneous deruti, blir det strax hwitt som detta, hwarföre man bör försiktigt umgå med alt watten som changerar. Så hälsosamt det är at dricka rent watn, så ohälsosamt är det at dricka orent.

5:o *Coccionella* gjorde wattnet litet violett, som betecknade, at deri war något litet alcali, hwarföre det bryter litet syra. Alla färger som af acido bli röda, förduncklas af alcali och twert om de som alcali gör gröna, rödnar af acido, hwilket sålunda wistes. Coccionella slogs i et glas watn, som deraf blef mörck violett, och i et annat slogs coccionella jemte spiritus vitrioli, som blef rödt; i det 3:dje Coccionella och Oleum tartari per deliquium, det blef mörckt.

6:o Turnesoll eller lackmus changerar litet mer färgen än Coccionella, men war ej nu förhanden, emedan apoth.gesällen hade i dess ställe gifwit smincklappar, som kallas Bezetta rubra.

7:o När man slår surbrunswatn i et glas, täcker öfwer det med handen och skakar det, lucktar det deraf som af en nyss afskuten bössa.

Reglor: När surbrunswatn wid utloppet rinner genom sand, är det renast och bäst at dricka, men sellan är det godt när det rinner genom lera; ju starkare järnvitriol är i wattnet, ju mer drifwer det, men dock doger det ej för lungsoten och andra inwärtas sår.

Glasen böra wara wid wattuprof genomskinande och wäl skiöljas emellan. Ingen tilsats bör wara starkare än man kan se genom glaset. Järnocker finnes omkring alla surbrunnar. Här wistes en blå hinna, af hwilken, sedan hon efter hand sunkit ned, järnockeran setter sig.

Den 6 Junii. [Protokoll hållit i Zoologien.]

En *Cicada* fants på Carum, hwilken och på alla andra växter håller sig och förorsakar den skummen, som lik spott sitter på örterna och hwarmed denna Cicada conserverar sig för andra insecter. Är artigt beskrefwen af Herr Cammar-Herren De Geer.

917 är et slags matkar, som bli förwandlade til fjärillar. De hålla sig i humlegårdarne och fördärfwa humlerötterna ofta så, at man deraf har ansenlig mistning. Af fjärillarna är hannen hwit och honan gul. De fördrifwas med rökande kring humlekuporna den tiden, då de legga sina ägg, som infaller den första och följande dagar i Junii månad, och skola de på det settet i 2 års tid

merendels förswinna. Man skyller gemenligen våra wintrar före, at de skola förderfwa humlerötterna, men det är ej så, utan detta insectet föröder dem.

Turdus pilaris 188, näfwen höggul, yttersta spetsen swart, palpebrae gula, är skiön at äta, derföre ock Martialis säger: Nil turdo gratius nil vulva turpius ampla. N. b. vulva på detta stället är detsamma som samnen[!:] af swinen, de ganila romares delice (samen räknades af dem treggehanda).

Ficedula 231 quarta, en af de bästa foglar at äta, när de äro feta. I Frankrike giödas de med fikonen, hwaraf de bli feta och skiöna.

Chermes abietis 700. Beskrefwen i pag. 180 Gothlands Resan. Knopparna kallas i Småland Hungertitter.

1047, den ordinaira Brömsen, som sticker creaturen. När denna mycket sticker spå bönderna, at regn skal komma snart.

Cancer 1253 fants ner uti Sandwikskällan, och är en af de mindsta kräftor som gifwas, är beskrefwen i Öländska Resan pag. 42 & 96.

Apis, jordbi, ej beskrefwen i Faun. suec. [Diagn.] Desse bien äro af de minsta, och hade på Pällacksbacken utanför Upsala, liksom torndyfwelen, kastat up sanden, der de hade sit bo.

Asilus 1041, ser ut som en fluga, men har en swart tagg fram uti munnen, hwarigenom denne skiljes ifrån de andra genera, Musca & Oestro; hon har äfwen en klo i stierten.

Phalaena seticornis [Diagn.] Denna finnes ej i Fauna Sv.

Cyprinus 322, Ruda har 3 ben i membr. branchiostega. Pinna ani skal altid in Cyprinis wara den som utmärcker differentiam specierum istius generis, N. b. fel uti Fauna at der pinna ani står, skal altid stå pinna dorsi.

Cyprinus 321, Biörcka.

Lucius, Gädda, upwistes allenast, berättades nästan wara den glupskaste fisk i werlden, ty den skonar ej sit eget slägte.

Corvus 71, Kräka, är rolig at fånga med fågellim lagt uti en strut, som settes löst uti en grop i snöen, at den ej synes, litet kött eller bete legges ner uti struten, fastnar hufwudet uti fogellimmet, och struten öfwer ögonen, hwarmed hon flyger rätt up i luften ganska högt, men faller sedan ner på samma ställe, då hon lefwande kan fångas.

Cochlea vivipara 1312. Har en mula som en oxe. Lister har beskrifwit henne rät wackert, hon har lock på sig, hwarmed hon tilsluter sit skal. Är den endaste i släktet som föder lefwande ungar.

En Singelunge och en *Concha levis* upwistes alenast.

Oestrus 1041, Bröms, wistes hafwa många ögnastenar i et öga, men ser illa, Blindknagg på swenska.

Sterna 128 habitat Ultunae prope Upsaliam. Fiskmossar äro af 2 slag, den ena har tiock och den andra smal näf. När en blef skuten, församlades alla dit at liksom hjälpa den döda, då man kunde skiuta dem allesamman, ty de flögo ej bort.

Motacilla 233, Kruka på swenska, emedan hon låter giöken ofta legga ägg i sit bo.

Turdus 189 Talltrast.

No 444, et insect blef funnit, som allenast håller sig på bladen af Nymphaea.

Et Fiskmossebo, hwaruti funnos 5 ova livida, maculis fissis inaequalibus. Ungarne woro tämmeligen wuxne i äggen. Dessa äggen ätes och hollas för delice i Holland ibland de förnämare; kokte bli de hwita, sega och blå, kostar 6 1/2 st.

Nepa 691. Håller sig i wattnet och kallas wattuskorpion.

Phalena, grön, fans på Liljeholmen. De gamle trodde, at sådan färg örten hade som fjärillarna suto på, sådan färg skulle ock insectet af fjärillen bekomma, men falskt. Fångarna från Siberien förde först hit til Sverige gröna fjärillar.

Et matkebo fants på Rhamnus, som hade en seg och tät wäf omkring sig; en matk låg inuti, som togs hem at upfödas och vidare beskrifwas.

En Strandsittare, tycktes ej wara distinct species från No 150, utan allenast differererar sexus, och sades denna wara honan.

Ichneumon. Alla dessa species legga sina ägg på andra larvos eller skräpukar och kläcka ut ganska många ungar. Det är märckeligit, at så snart ungarna komma fram, dör matken, på hwilken de setat.

Chrysomela, den första species i Faunan [413], håller sig på Tanacetum, är beskrefwen i Gothländska Resan; fins i myckenhet på Heligholmen derstädes.

IV.

Then 10 Junii.

The örter, som wid wägar wäxa eller in locis ruderalis äro somlige af thessa följande:

1. *Lepidium* 534 är et slags Krasse, växer på Upsala kyrckiogård, är för öfrigt rar i Europa.

2. *Hyoscyamus* 184 är när släckt med tobak, och altså giftig. Här observerades, at alla the örter, som hafwa 1 pistill och 5 stamina, samt böjde til sidan, äro alle giftige. At tobak är giftig finna the som först begynna röka, emedan the få vomitiv. Och om man stryker thes olja i munnen på en katta dör han. The som äta Hyoscyami rötter i stället för palsternackor, ty thes rötter äro lika, bli galne, fast icke alla på lika sätt, utan så många uptog som humeurer. Exempel anfördes på et probstehus i Småland, hwilcka alla på thet sättet blifwit galne, samt sedan af D. Lindelius blifwit hulpne. Hönsetjufwar legga thes frö i tobakspipan och röka therunder, som hönsen sittia, hwaraf the blifwa dofne och kunna wid fasttagandet icke skrika. Hon kunde brukas till tobak, allenast man wid henne blefwo wan. Tobaken och thenna ha en Vis anodyna; om man tar then senares frö och lägger på et fat samt låter röken stiga up i tanden, förtar tandwärrck. The fröhus ser ut som en kruka med sit lock, hwilket intet går af för än i storm, tå frön får sprida sig ikring.

3. *Myosotis* 150. Har frö, hwilka som löss hänga wid. Thenna växer allenast in locis ruderalis. The gamle ha kallat henne Cynoglossum minus, men Hundtungan Cynoglossum majus, af hwilket i apotheken tas Extractum cynoglossi och Massa pilularum. The frö hänga wid creatur, på thet the må föra them omkring. Men af Lappula eller lilla Myosotis cynoglossum ha wi intet. Växer på vägar wid Upsala, Wästerås och Gothland, är eljest rar.

4. *Lapsana* 649 är fult ogräs i åkrarna wid Wärmeland och Dahl. The gamle brukade at äta henne, och kallade henne Lampsana.

5. *Carduus* 654, Horntistel. Växer in locis ruderalis samt trädesåkrar. Och är thenne, hwilken i Bibelen står, at jorden skulle bära törne och tistel. Boskapen äta på fälten ut alla örter, allenast thenna och så många små, som

1 *Lepidium* 534 (ruderalis). 2 *Hyoscyamus* 184 (niger). 3 *Myosotis* 150 (lappula) = *Lappula myosotis*. 4 *Lapsana* 649 (communis). 5 *Carduus* 654 (lanceolatus) = *Cirsium lanceolatum*. 6 *Persicaria* 320 (*Polygonum hydropiper*). 7 *Alsine* 369 (media) = *Stellaria*

ther under stå, töras the ej angripa; hwilka sedan få så sig, at ej alla utödas. Thenna kan ätas om wären, och gör, at urin lucktar som violer.

6. *Persicaria* 320, är en liten osynlig ört. Om man allenast biter på thenna, lærer man at känna henne för sin skarphet skull. Herba och Aqua af thenna finnes på apothequen. Wattnet bruka fruntimber, hwilket gör tunt skin; drifwer urin, brukas ock i stenpassion. Kallas Loppegräs emedan hon fördrifwer loppor. Men allmänt kallas Jungfrutwål.

7. *Alsine*, hwilket i Wermland kallas wossarf.

8. *Fumaria officinarum* & *Dioscoridis* 584. Är förträffelig i skiörbjugg, cachexie och leucophlegmatie, är fuller skarp, dock aldrig utan effect. Corroborerar äfwen, bör drickas som thee.

Följande 21:ne örter skada säden, och äro:

9. *Sinapis* 548, Åkersenap. Växer mycket i kornåkrar, men förkwäfjes i rog. Vide Öländska Resan pag. 47, 110, 133, 183, 241. [Den sår sig själf hwart åhr; ty är ganska underligt, huru frön kunna bewaras det åhr, som åkern ligger i träde, tils nästa sädes åhr. Sådant bör undersökas af dem, som på landet hafva tilfälle til observationer, at derigenom finna medel til dess förödande], samt ingifwa sådant til Wettenskaps Academien. Han gjorde sig thermed förtient.

10. *Erysimum* 555. Botanici böra noga känna henne på sina små blommor och fyrkantiga skidor. Fins besynnerligen i Upland, Roslagen och Skåne; är för öfrigt swår at skilja ifrån andra sina species, emedan hon hos auctorerna är confust beskrefwen.

11. *Anchusa* 153, Oxtunga, af hwilka ritmästare göra blått bläck.

12. *Conium* 226. Kiännes wid sin fläckiga stielk, har et involucrum universale eller partiale. Är C. Bauhini Cicut. Om henne är remarquabelt at läsa i Wästgötha Resan pag. 159 therest observeras, at hon ej ätes af boskapen, hwadan frågan är afgjord, at hon fuller är giftig, dock ej såsom sprängörten. I åkrarne är hon et fult ogräs, samt växer högre än säden.

13. *Delphinium* 440, Riddarsporr. Tå man öppnar thenna trädgårdsblomma, står med romerska bokstäfwer ajaja. I apothek kallas hon *Consolidae regalis flores*. Här af ha wi *Succedaneus syrupus viol[arum]*, som bör brukas utwärt, men ej inwärt. Frön stötta och strödda i barns hufwud fördrifwa löss.

14. *Myagrum* 541. Bör i Fl. Sv. heta Döre, men ej Böre. Är et fult ogräs i linåkrar och neppeligen utrotas, emedan thes frö följer med linfröet. I Tyskland plantera the thenna på stora fält, af hwilkas små frö the pressa olja. Tör hända at thenna hos oss nog estimeras skal.

15. *Thlaspi* 530, 531. Thet förra har stora skidor, och thet senare växer wildt i Skåne och Upland.

16. *Filipendula* 404. Thenna är thet hwarefter swin rota så mycket. Thennas rot ser ut som ärter, hwilka hänga på trådar och kan brukas i hungersnöd at äta.

17. *Artemisia* 668. Thenna är en rar ört, besynnerligen i Europa, utom Upland och Skåne; växer på thet allra skarpaste och torraste.

18. *Medicago* 620, Linnaei Höfrö. Alla ärtsläckter äta creatur gierna, *media*. 8 *Fumaria* 584 (*officinalis*). 9 *Sinapis* 548 (*arvensis*). 10 *Erysimum* 555 (*cheiranthoides*). 11 *Anchusa* 153 (*officinalis*). 12 *Conium* 226 (numret fel, skall vara 226: *maculatum*). 13 *Delphinium* 440 (*consolida*). 14 *Myagrum* 541 (*sativum*) = *Camelina microcarpa*. 15 *Thlaspi* 530 (*arvense*). 15 b *Thlaspi* 531 (*campestre*) = *Lepidium campestre*. 16 *Filipendula* 404 (*Spiraea filipendula*) = *F. vulgaris*. 17 *Artemisia* 668 (*campestris*). 18 *Medicago* 620 (*falcata*). 19 *Papaver* 428 (*Rhoeas*) här = *P. dubium*. 20 *Convolvulus* 173 (*ar-*

och af them är thenna. Hon bör säs på thet allra skarpaste. Växer lång och wid, så at man kan få hela famnen på en rot. Hon kan i tu år slås 2 gånger om året, men det tredje en gång, tå hon bör stå til thes hon mognar och får så sina frön. Se Wettenskaps Acad. Handlingar 1742 pag. 191. Iter Öland. 294, Iter W.Göth. p. 2.

19. *Papaver* 428. Thennas fruckt är glatt, aflång, har 8 stigmata. Thenna är Pap. Rhoeadis, som fins i apothequen och brukas i pleuresie.

20. *Convolvulus* 173, Jungfru Mariae lentyg, på Gothland Särck, har en täck blomma, kastar sig som en humla omkring säden och nedtrycker henne; är uti medicin giftig.

21. *Hypericum* 625, på Gothland Hirkenpirk och Österbottn Mansblod, har en röd saft, med hwilken the färga bränwin. Af henne är Joh:olja, hwilken intages i haemoptysi. Thes tinctur är oförliknelig emot sår, emedan hon både miukar och läker. Har kallats perforata, emedan thes blad se ut som woro the genombårade, men äro ideliga blåsor, hwilka ha uti sig olja.

22. *Centaurea* 708, är elak i åkrar, har en så starck rot, at plogen wid thenna ofta stadnar.

23. *Plantago* 122. Bönderna thå the hugga sig legga thes blad på sår, hwilka dra ut hettan och hålla såret rent.

24. *Plantago* 123.

25. *Veronica* 10 är sälsynt och fins sällan utom Upland.

26. *Lolium* 104, Repe. Sås i Ängeland ganska mycket för foder skul.

27. *Briza* 80, Darr, Darrgräs, kallas så emedan thet ej kan stå stilla, utan darrar ständigt.

28. *Aira* 63 är oförlikneligen god för foder, hwarom ses i förra protokollet.

29. *Aira* [70] är ganska wällucktande. Herr Archiatern Linnaeus har proberat, at tå bladen plockas och leggas in hos instoppade foglar, fördrifwes mal.

30. *Festuca* 91 är et bland de största gräs på våra ängar; växer högt som en karl, samt bör säs på the torraste ställen. Ar swårt at få igen hos botanici, och har blandt them Bux[baumius] thetta bäst beskrifwit. Recommenderas fram för andra at så på hård wall.

31. *Myosotis* β 149. Alla weta, at fåren skadas tå the gå på wåta ställen, och är thenna som skadar them, ty the få häraf wattusot, (Vide Iter Gothl.) men ej af sielfwa wattnet, utan af örter, som wäxa på sumpiga ställen.

32. *Agrostemma* 383 är et fult ogräs i säden, hwilken tå then olyckas, växer thenna i myckenhet. Fröen följa med sädeskornen, ätes och theraf trifwes man wäl.

33. *Sagittaria* 780. Växer i wattn.

34. *Lemna* 998. I Holland, therest folcket bruka ha ankor och änder innestängde, plåcka fattigt folck thenna och få therföre stora penningar. Efter thenna fara ankor och änder i wattnet mycket. Örten torckad och kokad med $\frac{1}{2}$ stop swagdricka, curerar gulsot.

35. *Geranium* 575 recommenderas at inläggas.

vensis). 21 *Hypericum* 625 (perforatum). 22 *Centaurea* 708 (scabiosa). 23 *Plantago* 122 major). 24 *Plantago* 123 (media). 25 *Veronica* 10 (anagallis). 26 *Lolium* 104 (perenne). 27 *Briza* 80 (media). 28 *Aira* 63 (caespitosa) = *Deschampsia caespitosa*. 29 *Aira* 73 (numret felaktigt, bör vara 70: *Holcus odoratus*) = *Hierochloë odorata*. 30 *Festuca* 91 (elatiör) = *F. pratensis*. 31 *Myosotis* 149 β (scorpioides β palustris) = *M. palustris*. 32 *Agrostemma* 383 (githago). 33 *Sagittaria* 780 (sagittifolia). 34 *Lemna* 998 (gibba). 35 *Geranium* 575 (rotundifolium), här = *G. pusillum*. 36 *Tussilago* 680 (farfara). 37 *Tragopogon* (pratensis).

36. *Tussilago* 680, i Wästergöthland folafötter, är god at röka som tobak för them som ha andtäppa och hosta.

37. *Tragopogon* slår adcurat ut kl. 3 och igen kl. 9.

38. *Sparganium* 770, på hwilken mares sitta öfwer och foeminae inunder, på hwar sin pedunculus.

39. *Serratula* 662, är i åkrar et fult ogräs, men roten kan i dyr tid brukas til bröd.

40. *Agrostis* 66. Har en blomma innom Calyx.

41. *Carduus* 658. Hade nu på sig allestädes Muscam solstitialem Fn. Sv. 1064; the sitta med honom tillsammans, hwaraf bli knoppar samt sedan galläplen på tistelen.

42. *Onopordum* 653. The gamle wiste redan, at thenna warit specifik imot kräfwetan, men dock ej wetat hwilket species thet warit. En wiss man wid Nyköping, hwilken med thenna giordt åtskillige lyckeliga curer, frågade Herr Archiatern Linnaeus, om han något wet, som kunde bota kräfwetan, eljest wiste han en ört. Då Herr Arch: frågade om han icke såg ut som en tistel, teg han. Utwertes kan saften leggas utprässad uti et kläde, men inwärtes decoct.

43. *Humulus* 818, på hwilken wistes både han och honan; honan får knoppar, men ej hannen. Han och hon kunna ej eller förbyta sig. När hannen är der med, blir knopparne större, samt då han får så sig, Gallhumla, och förkwäfjes honan af hannen. [Tilförene *Lupulus* kallad, Humbla; växer wiltdt på några ställen i Sverige. När han först blifwit brukad på dricka är owist. Han gör drickat bästkt, at dymedelst bäst kunna stå emot syran. När han först upkommer kan man plocka af dess små stielkar och praeparera såsom sparris, så i Holland. Men sådant wore et nidingswärk här i Sverige för stor brist derpå. Om man intet kan få någon annan nytta af sin humlegård, kan det så wara at taga de små jökarne dertil, som kunna skiämmas af honingsdagg, som man ännu intet wet rätt orsaken til, utan böra tå turiones plockas i tid, och fjärillar, et slag, som göra stor skada på hummelkuporna. Förledet åhr, när kuporna skulle rensas, funnos många tjocka matkar, som åto roten. Dessa bör man hemta och examinera til sin constitution och oeconomie, då man sedermera kan finna nyttiga medel at fördrifwa. Se Fauna svec. 917, der finnas de igen.]

44. *Heracleum*, af hwilken apothequarne orätt taga *Branca ursi*, som bör tagas af *Achanto*.

45. *Chenopodium* 208. I apothequen vocatur Bonus Henricus.

46. *Linum* är bland örter thet simplaste, men thet aldrabästa och nyttigaste; af thenna ha wi lintyg, linolja, papper etc.

47. *Brunella* 498 har fått sit namn af en sjukdom, som brinner på tungan eller ock i swalget; kännes thermed at antherae sitta wid spetsen af filamenta.

48. *Leonurus* 496. Heter i apothequen *Cardiaca*, fins in locis ruderalis och ätes af alla creatur.

49. *Alsine* 572. Ser ut som en liten stjerna.

38 *Sparganium* 770 (ramosum). 39 *Serratula* 662 (arvensis) = *Cirsium arvense*. 40 *Agrostis* 66, troligen *Aira* 66 (aquatica) = *Catabrosa aquatica*. 41 *Carduus* 658 (crispus). 42 *Onopordum* 653 (acanthium). 43 *Humulus* 818 (lupulus). 44 *Heracleum* (sphondylium) = *H. sphond.* (coll.). 45 *Chenopodium* 208 (bonus Henricus). 46 *Linum* (usitatissimum). 47 *Brunella* 498 (vulgaris). 48 *Leonurus* 496 (cardiaca). 49 *Alsine* 372 (graminea) = *Stellaria graminea*. 50 *Festuca* 90 (fluitans) = *Glyceria fluitans*. 51 *Anthemis* 703 (cotula),

50. *Festuca* 90. Flyter på watnet, men axet växer rätt up. Giäss och swin älska henne besynnerligen. The gamle ha ej wetat hwarifrån Gramen mannae ha kommit, som är thetta.

51. *Anthemis* 703, Chamomilla. Borde wara på apothequen. Man har ment, at thenna woro giftig, men är anodyna. Är et prompt medicament i moderpension för bondkärningar, då den bör brukas i decoct.

52. *Silene* 366. Växer mycket wid Waxala.

Trifolium. Här af wistes 3 slag:

53, 54. 611 växer på torra backar. 612 är minst nyttigt.

55. 615 är thet profitablaste, besynnerligen som ängelsmännerne giöra, hwilka så thet med säden och upväxer tå åkren ligger i träde.

56. *Chenopodium*, Molla, hwilken mycket växer i säden.

57. *Turritis*. Med thenna borde man försöka, om hon til blå färg ej kunde brukas.

58. *Hampa*. Tå man skiär sönder en haneknopp öfwer et rent papper, får man på papperet et hwitt fint mjöl, hwilket om man intager här samma effect som brännewin samt fördrifwer melancholie. Mjölet har en narcotisk lukt. Turkarne bruka thetta såsom brännewin. Kaempfer drack sådant och blef så glad och rolig, at han inbillade sig resa igenom Pelagus. Bönder röta wid stranden sin hampa, och ta sedan ther sit kokewattn, hwilket är ganska farligit, emedan man har exempel, at med hampewattnet en hel armee är blefwen förgiftad.

59. *Arctium* 651. Kallas på apothequen Bardana, och är ther thennes rot, hwilken har samma kraft som sarsaparilla. Brukas ock therföre som et succedaneum. Om wåren kunna stjelckarna plockas och kokas som sallat.

60. *Chrysanthemum*, på apothequen Bellidis pratensis major. officin: herba.

61. *Cuscuta* satt nu på linet; får annars sin kraft af thet hon sitter på.

62. *Sagina* 148, menar man wara K. Salomons Isop.

63. *Faba*, Bönor, ge angenäm lukt ifrån sig, tå the blomma, och om man wid en bönåker legger sig at sofwa, talar man i sömnen. Atskilnaden emellan Fabam, Pisum och Lathyrum samt Viciam är, at på Faba och Vicia sitter pubes a tergo stili, Piso och Lathyro på inre sidan. Här wistes ock cotyledones, hwilka hos örterna är thet samma som moderkakan hos qwinnor.

64. *Bidens* 663 doger at färga gohlt med.

65. *Lathyrus* 600. Har sit fjun på inre sidan, men ej baktil.

66. *Parnassia* är märkwärdigt för sina nectaria. Har 5 filamenta och knappar på hwar och en. Stamina ligga bögte in til pistillen, men then som skal nu sleppa mjölet ligger mitt öfwer pistillen, och tå then slept, kommer åter en annan fram.

67. *Lithospermum*, Horsminck.

68. *Lagopodium*, Jungfruull, doger wel ej stort til foder, men är god at röka sig med emot gickt.

bör antagl. vara *Matricaria inodora*, jfr Exk. II: 76. 52 *Silene* 366 nutans. 53 *Trifolium* 611 montanum. 54 *Trifolium* 612 repens. 55 *Trifolium* 615 pratense. 56 *Chenopodium* här antagl. *Ch. album*. 57 *Turritis*, antagl. = *Arabis glabra*. 58 *Hampa* (*Cannabis sativa*). 59 *Arctium* 651 (lappa) = *A. lappa* (coll.), här sannolikt *A. tomentosum*. 60 *Chrysanthemum* (leucanthemum). 61 *Cuscuta* (europaea), här = *C. epilinum*. 62 *Sagina* 148 (procumbens). 63 *Faba* (*Vicia faba*). 64 *Bidens* 663 (tripartita). 65 *Lathyrus* 600 (palustris). 66 *Parnassia* (palustris). 67 *Lithospermum* (arvense). 68 *Lagopus* (*Trifolium arvense*). 69 *Valeriana*

69. *Valeriana* är et godt purgans och almänt hästebot. Af roten bli kattor förtjusta. Columna har med thenna blifwit curerad för fallandesot. Ostrog.: Wen[de]rot.

70. *Lycopsis*. På thenne står blomman krokig och är släckt med Anchusa.

71. *Peziza* cyathiformis altero labro inflexo, repando. Officin. Auricula Judae mot ögna passioner.

72. *Malva* 580. Är et ganska godt emolliens; om någon är förstoppad och har hård mage: torkas och kokas thenna och är aldrig utan effect. The gamle brukade henne i alla obstructioner.

73. *Ligusticum*, Libbesticka, är en planta umbellata, lucktar illa, drifwer wäder och är ganska god i moderpassion.

74. *Veronica scutellata* växer på the ställen, ther wattnet stå öfwer winteren.

75. *Scutellaria* 499 bruka gement folk mot fråssan, kallas ock tertiana, emedan hon botar 3:die dagsfråssan. Får en calyx som en hjelm.

76. *Orchis* 723, 727. At kiänna them måste man dela efter rötterna om the äro palmata eller ej. Alla Orchides excitera venerem. Kallas i Persien Salem, therest thet i myckenhet brukas.

77. *Lunaria*, Jungfru Mariae förkläde, 529.

78. *Scrophularia* 520. Thenna örten torckad och blandad med senna gör purgation lindrig.

79. *Cotula foetida* 703. I Ukraine, ther thenna växer, äro faseliga många bufones. Altså hålla sig the fula creatur hos the fula örter; äfwenså med insecter.

80. *Campanula* 179 max. af henne giör man blått bläck, är annars rar utomlands, och brukas af holländare på sina parterrer.

81. *Tormentilla*. Härmed barckas läder och giödes swin på Ferröarna. Lapparne giöra af roten och albark sit röda läder.

82. *Arundo* 100. Är artig at plantera på stenmurar.

83. *Pimpinella* är skarp och aromatisk.

84. *Menyanthes* 163 är en skarp men makalös skiörbiugsört.

85. *Scabiosa* 110. Thennas rot brukas i blodrenande decocter.

86. *Festuca* 91. Är profitabel at få på högländt marck.

87. *Rumex* 295. Får röd fruckt; mot hösten bli ock bladen röda. Alla örter som äro något röda, hålla någon syra, gula beska, gröna rå, hwita söta.

88. *Lichen* 969. Med thenna torde försökas, om man kunde färga purpurrdt.

89. *Calendula*, med hwilken the bruka at alter[n]era Crocus.

90. *Acrostichum*, om hwilken kan ses uti en disp[utation] af Herr Heiligtäg.

91. *Phleum* skiljes ifrån andra, emedan alla glumac ha 2 taggar på sig.

(officinalis). 70 *Lycopsis* (arvensis) = *Anchusa arvensis*. 71 *Peziza* (cyathoides) = *Auricularia auricula Judae*. 72 *Malva* 580 (rotundifolia), här = *M. pusilla*. 73 *Ligusticum* (levisticum). 75 *Scutellaria* 499 (galericulata). 76 *Orchis* 723 (bifolia) = *Platanthera bifolia*. 76 a *Orchis* 727 (conopsea) = *Gymnadenia conopsea*. 77 *Lunaria* 529 (rediviva); torde avse *Orchis maculata*, se i övrigt kommentarerna. 78 *Scrophularia* 520 (nodosa). 79 *Cotula* 703 (*Anthemis cotula*); jfr ovan Exk. II:76 = *Matricaria inodora*. 80 *Campanula* 179 (persicaefolia). 81 *Tormentilla* (*Potentilla torment.*) = *Potentilla erecta*. 82 *Arundo* 100 (*calamagrostis*) = *Calamagrostis lanceolata*. 83 *Pimpinella* (*saxifraga*). 84 *Menyanthes* 163 (*trifoliata*). 85 *Scabiosa* 110 (arvensis) = *Knautia arvensis*. 86 *Festuca* 91 (elatior) = *F. pratensis*. 87 *Rumex* 295 (acetosa). 88 *Lichen* 969 (pustulatus) = *Umbilicaria pustulata*. 89 *Calendula* (officinalis). 90 *Acrostichum*, här tydligen = *Asplenium septentrionale*. 91 *Phleum*, här tydligen = *Ph. pratense*. 92 *Aegopodium* (*podagraria*).

92. *Aegopodium*, Skwallerkål. The som äta thenne blifwa språksamme, samt är et förträffeligt ogräs i trågården.

Appendix.

Emedan Indianerne äta fruckten af palmträdet, som af dem kallas Indi, hafwa de främmande kallat dem Indianer.

Den 10 Junii. [Protokoll hållit i Zoologien.]

Hemerobius 733, en fluga af formica leone, hwilken är en matk, som ligger i sanden. Äter bara myror, kallas Sandpillar. Se mera om denna i Öländska Resan pag. 149.

Musca solstitialis 1064. Växer på *Carduus crispus* 658 in Fl. sv. Af henne bli galläplen på tistelen.

En grodunge framwistes som än hade stjärten qwar, hwarwid annärcktes, at så snart bakfötrén på grodan wuxit til, faller stjärten bort.

Dytiscus antennis clavatis; dess sternix är mucronatum, och pedes posteriores unguibus destituti & pilis ciliati.

Cantharis 590 war ganska wacker.

Gryllus 629. Hannen sjunger men ej honorna.

Tenthredo nigra [Diagn.] är ej beskrefwen i Fauna.

Chrysomela 428 håller sig på aspen och setter der sina ungar, som så förtära bladen, at de bli til sceleton, och vasa sitta ensamma och rena qwar, som flabellum veneris eller en hårduk.

Phalaena pectinicornis 822, håller sig på pil, har ingen mun, sedan hon blifwit fjärill; derföre sedan hon lagt ägg och kläckt ungar, dör hon. Hon flyger blott om nätterna, på det hon ej må torckas bort af hettan om dagen.

Phalaena 810, kallad Sphinx, ligger hela 2 åhren innan den blir fjärill.

Gryllus 623 är rar och ej beskrefwen förr än af Rajus.

Coccionella fans af största slaget och war rätt wacker.

Motacilla, Krukan.

Hortulana 208. Denne fogel är en delice i Frankrike för de förnämsta Herrar, kostar en livre stycket och wäl en ducat när han är fet.

1058 fins på *Carduus crispus* och *Hyoscyamus*.

Phalena [Diagn.].

Cerambyx niger. Denne är en bland de störste och nog lik 479, men hornen ej fyllest så långa som kroppen, dock mycket tjockare; hela kroppen mörck, och thorax utrinque spinosa, men har intet 4 gula punkter; wingskalen ser ut som swart chagrain; han skriker med halsen.

Asilus 1041. Mas har abdomen cylindraceum och en tång med 4 tänder, som äro krokote, hwaraf de 2 nedersta äro mindre; honan deremot har tjockre maga med mörck linea på sidorna, och på stierten et swart componerat horn.

En *Scarabaeus* wistes, som war luden och rätt wacker.

Exuvia eller senecta serpentum fants här äfwenwäl.

875 en singulair *Phalaena* [Diagn.]. Denne beskrifning är accuratare än den i Fauna svec.; lærer wara sexus differentia.

V.

Then 17 Junii.

1. *Medicago* 620, Herr Arch. Linnaei Höfrö. Käns dermed, at den nedre delen af corolla eller carina gier sig, när man med fingret rörer wid blomman. Bör sås uti mager och sandacktig jord och på öppet fält.

2. *Antirrhinum*, Flugblomster, emedan bönder slå mjölk på denne och setta för flugor, hwaraf de dö. På pharmac. kallas denne *Linaria*, hwaraf wi ha Ungventum och Herba *Linariae*.

Doctor Müller utomlands botade en prints, som hade haemorrhoides coecas eller internas med ungventum *linariae*. Printsens wille weta hwarigenom han wardt hulpen, för hwilken decouvert benemde doctor betingade sig et par tre oxar, som stodo på ladugården, dem han ock erhöill. Då sade ock doctorn, at *Esula* och *Linaria* äro örter aldeles hwar annan lika, men skiljas dermed, at den förra gier mjölk ifrån sig, den senare ej. Secundum versiculum:

[3] *Esula lactescit, sine lacte Linaria crescit.* — Wid samma tillfälle stod en poet icke långt borta, hwilken då han detta hörde, gjorde följande wers:

Esula nil vobis, sed sat Linaria crescit.

4. *Galium luteum*. Ölänningarne bruka at strö detta på golfwen uti gästebod, som skal förorsaka kif och slagsmål. Vide Iter Öland. pag. 158. I medicin brukas ej denna ört, men Professor Antoine Jussieu i Paris, som har en stor practique, brukar henne i passione hysterica.

5. *Hypericum* 625. Holler man denne mot solen, får man se på bladen små genomsichtige blåsor, som innehålla något balsamiskt, äfwen som på ciro. De gamle ha giordt nog wäsand af denna ört, ja så, at de kallat henne *Fuga daemonum*. Krammas blommorna innan de slagit ut, mellan fingrarna, gifwa de ifrån sig en röd färg, hwarmed bondehustrurna färga sit brännevin. Denna färg är ej annat än farina anterarum. Caulis på detta *Hypericum* är fyrkantigt.

6. *Hypochoeris*. Dess nytta i medicin weta wi ej. På lappska fjällen växer den mycket.

7. *Lapsana* kan ätas som kål.

8. *Tragopogon*. Roten doger at ätas som spargis, dock innan blommorna slå ut.

9. *Agrostis* 61 är et rart species och har ej mer än en blomma i hwar calyx.

10. *Scabiosa* 112. Har blifwit kallad *Morsus diaboli*, emedan roten är liksom afbiten. Brukas til färggräs; äfwen uti boskapssjuka.

11. *Agrostis* 58. Detta är störst at växa blant säden.

12. *Carex* 764.

13. *Pedicularis* 506, eller det så kallade *Sceptrum Carolinum*, fans wid en itefn bäck. Denna är en rar växt och bland de raraste i Europa. Är aldräförst lupunnen af salig Archiatern Rudbeck 5 mil ofwanför Luleå. Om honom har han sammanskrifwit en disputation; Lapp: illa[?] dedicertes til Konung Carl XII. Han sade ock, att denne växt skulle betyda et nytt rike i Norden. Herr Archiatern Linnaeus har funnit denna ört växa til myckenhet emillan Kemi och Uleå,

1 *Medicago* 620 (*falcata*). 2 *Antirrhinum* (*linaria*) = *Linaria vulgaris*. 5 *Hypericum* 625 (*perforatum*). 6 *Hypochoeris* (*maculata*). 7 *Lapsana* (*communis*). 8 *Tragopogon* (*pratensis*). 9 *Agrostis* 61 (*stolonifera*). 10 *Scabiosa* 112 (*succisa*) = *Succisa pratensis*. 11 *Agrostis* 58 (*spica venti*) = *Apera spica venti*. 12 *Carex* 764 (*pallescent*). 13 *Pedicularis* 506 (*Sceptrum carolinum*). 14 *Orchis* 723 (*bifolia*) = *Platanthera bifolia*. 15 *Melampyrum* (pra-

uti Dalarne, samt fyra mil från Upsala. Blommorna äro gula och skina som guld, de se ut som munnen på et leijon, läpparna äro röda. Kiäns lätteligen igen med sina 3 blad, som sittia mot hwarannan på stielken.

14. *Orchis* 723. Brukas mycket i Turkiet, af dem såsom et aphrodisiacum. Denne har största vim aphrodisiacum bland alla Orchides, och kan torckas, pulveriseras samt giöras sedan til pulver, piller, boli, men har större kraft, om den brukas färsk sub forma electuaria. Blomman lucktar väl om aftonen. Alla Orchides kännas af sin sporre, h. e. nectario, och delas sedan efter roten. Hwad calyptra är för slags calyx wistes oss på Polythricum.

15. *Melampyrum* kallas i Wermeland Holtmil.

16. *Polypodium* 852 är en liten Filix.

[16 a] *Pinguicula*, Tätgräs, Fetört, kallas så emedan bladen äro feta, som woro de öfwerdragna med smör. I Lappland och Norrland giöra de med denna sin tätmjolk, nemligen de lägga bladen i silen, hwarigenom mjölken silas, och deraf blir tätmjölken, som har de egenskaper, at hon wasslar sig ej, at hon får behagelig consistence, at då man tager et skedblad af denne och legger i söt mjolk, blir deraf tätmjolk, äfwen så god som den förra. Icke annorledes än litet surdeg, giör en annor äfwen sur, tar man åter af denna, kan den giöra en ny deg, och så in infinitum. I Schweizerland brukas *Pinguicula* externe in fissuris mammarum, äfwen ock när spenorna på koen hårdnar, så at den mjölkar blod. Slår man varm mjolk på fetörten, purgerar hon. Hon växer eljest på sidlänta ställen, i synnerhet i lappska fiällen, der hon varierar med hwit blomma, som ock är något större.

17. *Drosera* eller *Ros solis*, Soldagg, är äfwen fet, men på helt annat sätt: ty de wåta prickar, som sitta på ytändarna af håren, äro ej annat än seg materia utsilad af de canaler eller ductus excretorii, som sittia på bladen, ehuru fina de äro. I Schweizerland är märckt at fåren ej äta denna och at de ej trifwas der denna växer til myckenhet. Caulis stiger up in sphaeram som *Pteris*, hwarat de gamle ha fördt Droseram til Ormbunkar. Här nämdes at kalfwar ej äta *Pedicularis*, *Comarum*, *Aparine parisiensis minor*, *Eriophorum*, *Caltha*, *Ranunculus acris*.

18. Smultron äro de bäste i lungsot, hwilket med många observationer är bestyrckt.

19. *Hepatica*. Parisienses ha observerat, at när denne handteras chemice, gifwer hon samma producta chemica som den dyre *Radix Ninsi*, som dock aldrig det ringaste med hwarannan äro släckt. Af detta enda rön kulkastades deras mening, som chemice wille utsöka vires plantarum.

20. *Bromus*. 87. När denna växer rät up, ser hon ut som et kornstrå.

21. *Viola*, upwistes.

22. *Orobis*, den nämligen, som swartnar. I brist på annat kan dennas rot uppehålla lifwet 12 å 14 dagar, om man allenast tuggar henne.

23. *Trifolium lupulinum*, Backhumla, kan ej sås at öka gräswäxten.

24. *Rubus* 411 äro synnerliga deruti, at knylarna uti bären ej hänga tilsammans.

tense). 16 *Polypodium* 852 (dryopteris) = *Dryopteris Linnaeana*. 16 a *Pinguicula* (vulgaris). 17 *Drosera* (rotundifolia). 18 Smultron (*Fragaria vesca*). 19 *Hepatica* (*Anemone hepatica*). 20 *Bromus* 87 (mollis). 21 *Viola*, arten obestämd. 22 *Orobis*, här = *Lathyrus niger*. 23 *Trifolium lupulinum* = *Medicago lupulina*. 24 *Rubus* 411 (saxatilis). 25 *Melam-*

25. *Melampyrum cristatum* 510 är rar utomlands. Här märktes 1:0 at axet ej är hopsatt af foliis floralibus, emillan hwilka calyx upstiger; 2:0 at axet formerar 4 anglar, 3:0 at de ligga imbricatim. Försiår ej til foder, ehuru tienlig hon dertil kan wara.

26. *Milium*, Amour, myskegräs, majgräs. Milium och Panicum ha förr varit tilsamman under ett genere, men bör nu skiljas, ty calyx på det förra består af ett, och på det senare af 3 blad. Milium lucktar wäl som Melilotus etc. Derföre kunna ej hystericæ tåla luckten. Det brukas at fördrifwa mal, stoppar man foglar up härmed, förwaras de från mal och luckta derjemte wäl. Wore ej [o]rådeligit at försöka det in morbis exanthematicis ut morbillis, variolis, purpura etc. i tancka til at utdrifwa exanthemata.

27. *Galium* 118. Kallas α γάλα, mjölk emedan mjölcken löpnar af thetta. Ost blir ock af åtskilliga löpen, ty annan egenskap får wår ost, som löpnar af 3:dje magen i kalfwarne, annan art har lapparnas ost, som löpnar af tarmarna af herr.

28. *Angelica sylvestris* 234. I pharm: ha wi radix häraf, som är skarp och hitsig. Promoverar derföre swett, urin, drifwer wäder. Pulpa uti stielcken doger at äta, och ätes af lapparne.

29. *Pyrola* är en täck wäxt, ser ut som wore den släckt med Convallaria, men äro wida skilda i anseende til antalet af stamina, ty Pyrola har 10 och Convallaria 6. Uti denna blomman se wi huru artig naturen spelar foecundation, nemligen stamina stå rätt up och pistillen är nedbögd med et wått stigma, på det farina antherarum må falla ned och fästa sig derpå. Besynnerligit är, at caulis är triqueter, som är sälsynt bland örter. Man har brukat denna fordom som en planta vulneraria, men nu mer ej, dock undertiden får man se henne föreskrifwen i blodspottning.

30. *Laserpitium*. Kallas i pharm. Gentiana alba. På denna wistes umbella universalis och partialis. Roten är ganska hetsig; derföre resolverar han och upfriskar en swag mage. Hon växer diupare ned i jorden än stielckens längd, ofta til en karls längd; klart til Providencen, som med denna och andra växter welat föröka swartmyllan, hwilket skier när hon rutnar och blandas med gruset.

31. *Melampyrum*, 510, Kowall. Af denna får smöret besynnerligen sin gohla färg och god smak. Växer mycket wid [Lycksele] i Lappmarcken, hwarest de ha bästa smör.

32. *Daphne* kallas derföre Kiällarehals, at när bären swälgas ner giöra de en olidelig halsbränna, som ej släckes utan snarare förökas genom wattudrickande; en sup brännwin är det bästa.

På pharmac: kallas barcken häraf Cortex laureolis, som fordom varit brukad som et purgans, men nu dristar sig ingen at bruka den. Tiärebast är häraf som då det kommer i magen gör gastritis, och äro de Jupiters söner, som echapera, ty då magen är [in]flammerad, är hon ganska sensible, så at en droppa watten, som kommer ned, förorsakar et swårt vomisement och kräkande.

33. *Paris* har 8 stamina och 4 pistiller. Structuren är besynnerlig deruti, at inga blad äro på stielcken mer än de fyra, som sitta emot hwarannan.

34. *Ulmus*, Alm. Den utlänska har et slags insecter, som formera liksom

pyrum 510 cristatum). 26 Milium effusum). 27 Galium 118 boreale. 28 Angelica 234 silvestris. 29 Pyrola (rotundifolia). 30 Laserpitium (latifolium). 31 Melampyrum 510 (cristatum). 32 Daphne (mezereum). 33 Paris (quadrifolia). 34 Ulmus (campestris) = *U. glabra*. 35 Scleranthus (annuus). 36 Briza (media). 37 Centaurea 709 jacea). 38 Lichen

possar på bladen. Om nyttan af vår alm til skåp, schatuller, kiölar på skiepp ses uti första protocollet.

35. *Scleranthus*. Frön brukas här emot tandvärck sålunda, at de strö dem på glöd, hwaröfwer de hålla en omvänd tratt, så at röken går igenom pipan uti munnen.

36. *Briza*, Skalfgräs. Somliga bruka denna i frässan, men är förmodeligen tagit af de gamlas signature.

37. *Centaurea* 709. vel *Jacea Nigra* har flosculos steriles och foecundos. De förra constituera limbum corollae, de senare discum. Flores limbi kunna ej foecunderas, ty de ha hwarken stamina eller pistiller.

38. *Lichen* 953 växer på slånbärsbuskar, somlige göra puder af detta.

39. *Geranium*. Örten är röd som blodrot.

40. *Vicia* 603 *Sepium* luktar illa, kryper hälst. Kiäns dermed, at vexillum har violetta strimmor, och stipulae äro palmatae.

41. *Pedicularis* 2. species; in *Actis ultimis* Academ. Imperial. berömmes denne at ej äga sin like in uteribus fistulosis; fistlar i halsen äro botade endast genom decoctet häraf, hwarmed den sjuka gurglat sig och blefwit sprutat. Har detta warit arcanum. Pulveret har med nytta brukats externe in fistulis.

42. *Clinopodium*, Bergmynta, luktar wäl. I pharm: tages denna i stället för *Calaminta*, som är *Melissae* species; är mer aromatisk.

43. *Campanula* 180. Växer nära wid Calmar, äfwen wid Wiksberg. Planteras i trädgårdar för prydnad, har mjölk i sig och kan ätas, derest han finnes mycket.

44. *Campanula* *Persicae folio*. Af denna göres bläck.

45. *Lychnis*. Är artig dermed, at hon ligger til hon blommar, då hon reser sig up, men så snart blomman affallit, legger hon sig ned, åter när frön äro mogna rättar hon sig up, på det de må spridas omkring.

46. *Hypericum*. Berömmes som en planta vulneraria.

47. *Verbascum* 1. sp. Dess infusum tienar in haemorrhoidibus coecis.

VI.

Then 23 Junii.

Sedan man samlats wid Löfstad, Högwälborne Herr Baron Sten C. Bielkes sätesgård, beledsagades wi af Herr Archiatern til den så kallade Klackmyran; men

under wägen wistes oss en strax wid gården belägen torr backe, som förr endast med liung warit bewuxen, men för få år af Herr Baron hägnad, utan at betas eller bergas, på hwilken korta tid gräset så ansenligen tiltagit, at det til största delen förqwaft liungen, som allenast stod her och der någon klase af. Synes altså, at detta är det endaste medel at göra en ofruktsam marck bärande. Nedanför backen innan man kom til myran, war en liten tät och skuggrik parck, derest intet annat kunde wäxa än:

953 (furfuraceus) = *Parmelia furfuracea*. 39 *Geranium* (sanguineum). 40 *Vicia* 602 (sepium).

41 *Pedicularis* (palustris). 42 *Clinopodium* (vulgare). 43 *Campanula* 180 (latifolia). 44

Campanula (persicaefolia). 45 *Lychnis* (flos cuculi). 46 *Hypericum* (perforatum). 47 *Ver-*

bascum (thapsus).

1. *Hypnum* 872, Wäggmåssa, som är den endaste, hwilken växer i skugga och på torra ställen, der intet annat trifs eller solen någonsin framkoxar, på det marcken ej må wara bar. Denna skils dermed ifrån Bryum, at hon skiuter ut sina blommor på sidorna, då den andra på topparna.

Wid myren wistes af Herr Archiatern at en del af Botaniquen är applicable til oeconomien, hwilket ingen försökt förr än Herr Archiatern, som i Flora Lapponica begynt dermed. En stor del hafwa wäl skrifwit hushållsböcker samt deri nämt gräs och örter, som skulle wara fördelacktige at så på ängar, men som de dels warit okunniga i botaniquen, dels stulit ur eller verterat andras arbeten och dymedelst hwarcken observerat climatet eller jordmån, som sådane växter fordra, har deras möda mästdels warit fåfång. Baron Bielcke här på Löfstad har warit den första, som efter Herr Archiatern rätt angripit denna saken och först lärdt sig känna de mästa grässorter, sedan igenom Herr Kalms tilhielp förskaffat sig dem ifrån alla orter, hälst de norra delar af Ryska Riket, emedan de slagen bäst trifwas hos oss, och änteligen genom planteringars anläggande försökt hwilka fördelaktigast äro.

2. *Juncus* 278, Knapptog, hwars mærg eller mäste substance i Bohus län brukas tilwekar i lampor. Oljan härtil giöres medelst putrefaction af fisklefwer eller sälspek, som sedan kallas tran, och fullkommeligen af Herr Kalm i Danska Wettenskaäps Acad: Handlingars quartal för år — —. I siälfwa myran såg man wattnet utdikad med et stort hufwuddike och smärre twärdiken, 1 a 2 alnar diupa. Jorden war en torr måssa af förmultnad Sphagnum, bewuxen med ljung, kråkris, hjortron, odon, Ledum, Carduus palustris, Eriophorum secundum, Tormentilla, Angelica palustris, Polytrichum, Salices, Selinum, Aparine parisiensis, Convallaria foliis cordatis och Myrica, pors. Hwilka växter til fullo intyga, at hon warit den ofruktsammaste mark, men sedan den efter bränningen blifwit uphackad, såddes deri först rogh och sedan åtskillige slags gräsfrön, som woro:

3. *Melica*, et species från Siberien, det ej förr warit bekant, altså af alla Auctorer obeskrifwit, förutan hos Professor Amman under No. 246. Det växer på ofruktsam marck, är et mjukt och fördelacktigt gräs framför vår lilla Melica, hwilket [det] til längd och storlek 8 à 10 resor öfwegår.

4. *Phalaris* 48, Rörflen, är mera hård för boskap. Kryper med sina rötter, växer wid stränder, älskar altså något wått.

5. *Avena* 98 Knylhafre, är först funnen af Baron Bielke på Åland wid Grisselhamn, har stora knyliga rötter, älskas mycket af swin, bör altså för them noga acktas. Eljest är det et fördelacktigt gräs på ängar, emedan hon är nästan mjukast af alla och tofwar sig braf.

6. *Festuca* 91, Ängswingel, växer almänt här kring Upsala. Ibland våra gräs är det nyttigast at så på hårdwalsäng.

7. *Triticum*. Et species från Siberien, som käns från alla andra under detta genere dermed, at des ax hänga lutande nederåt; eljest är det närmst släckt med vår Qwickerot 105, för des stora krypande rötters skul, samt nog profitabelt, fast det har något hårda blad.

8. *Secale* 106, Strandråg, växer i torr och lös sand, hwarföre den i Holand brukas at dempa flygsanden med. Den trifwes utan ringesta wattudroppa. Dess rot kan i dyr tid anwendas til föda, hwilket Skaparen wetat gifwa tilkenna,

1 *Hypnum* 872 (proliferum) = *Hylocomium splendens*. 2 *Juncus* 278 (conglomeratus). 3 *Melica* = *M. altissima* L. 4 *Phalaris* 48 (arundinacea). 5 *Avena* 98 (elatior). 6 *Festuca* 91 (pratensis). 7 *Triticum* obestämbart. 8 *Secale* 106 (*Elymus arenarius*). 9 *Sonchus* 642

då han lemnat denna små frön allenast, men en stor rot, som i den wanliga rågen är twärt om.

9. *Sonchus* 642 är et ibland de värsta ogräs i åkrarne, ty den är ganska swår at utrota, då den en gång kommit in.

10. *Cynosurus* 83, Hundäxing, är et ganska hårdt och sträft gräs, men har den förmån med sig, at den kan wexa på sura och orenliga ställen, der man kastat urin och dylikt.

11. *Triticum* 105, Qwickrot, är mest utan agn, men här wistes en varietet med agn, som torfwar sig men intet kryper, der den allmänna icke torfwar sig, utan allenast kryper med sin stora rot, hwilken af swin älskas och äfwen af folck i dyr tid kan ätas på samma sätt som strandrågen. Dennas rot är den, som på apothequen kallas Radix graminis.

12. *Bryum* 903. Har en underlig egenskap dermed, at när dess pedunculus wätes nedantil, wänder den sig med solen, men wätes den ofwantill, wrider den sig emot solen.

13. *Milium* 559, Myskegräs, torokat lucktar wäl och fördrifwer mal, såsom alla suaveolenta växter giöra, när de leggas bland kläder. Wäxte här planterad på backen.

14. *Festuca* 92, Axswingel, är et mindre almänt gräs, först funnit af Bar. Bielke, torfwar sig braf, är derföre god på ängar. Wäxte äfwen sådt på backen rett wäl.

15. *Bromus* 89, Sparrlost. Bör sås på torra backar, der den bäst växer och gier godt foder.

16. *Anthoxanthum* 29, Wårbrådd, fans nu förtorckad, emedan den växer up 2:ne gånger om året, är den som ger höet luckt.

17. *Aira* 63, Täckttåtel, är den som mäst växer på ängarna i Bergslagen, der de giödas, ty den kräfwer fet jordmån.

18. *Bromus* 84, Råglåsta, är den rätta låstan i säden; der den i ymnighet fins, säges det giöra en tremulent eller yr i hufwudet.

19. *Bromus* 85, Renlåsta, växer på åkrarna i ymnighet.

20. *Alopecurus* 52, Engkafle, är ganska god i ängar, der den gier ymnigt, godt och minkt foder samt bäst står på sig, hwilken wid gården af Herr Baron wistes uti en liten hage, hwarest denne stod ymnigt qwar, då de andre, som tillika blifwit sådde, mästadels gått ut.

21. *Phleum* 50, Ängkampe, bör wäl skiljas ifrån den förra, medan hon kryper något, fölgacktligen icke så wäl torfwar sig samt är hårdare til foder.

22. *Agrostis* 59, Piphwen, är ock en ibland dem, som med fördel kunna sås på torra backar.

23. *Arundo* 101, Bergrör, växer äfwen på torra ställen och kan planteras på murar och dylikt, som man för prydnad skull wil hafwa täckt.

(arvensis). 10 *Cynosurus* 83 (numret felaktigt, bör vara 85: *Dactylis glomerata*). 11 *Triticum* 105 (repens) = *Agropyron repens*. 12 *Bryum* 903 (Mnium hygrometricum) = *Funaria hygrometrica*. 13 *Milium* 55 (effusum). 14 *Festuca* 92 (decumbens) = *Sieglingia decumbens*. 15 *Bromus* 89 (pinnatus) = *Brachypodium pinnatum*. 16 *Anthoxanthum* 29 (odoratum). 17 *Aira* 63 (caespitosa) = *Deschampsia caespitosa*. 18 *Bromus* 84 (secalinus). 19 *Bromus* 85 (arvensis). 20 *Alopecurus* 52 (pratensis). 21 *Phleum* 50 (pratense). 22 *Agrostis* 59 (arundinacea) = *Calamagrostis arundinacea*. 23 *Arundo* 101 (epigejos) = *Calamagrostis epigejos*. 24 *Robinia* (Caragana arborescens). 24 a Hedysarum obestämbär. 24 b

De förnämsta af åfwannämde gräs äro af Her Kalm beskrefne i Svenska Wettenskaps Academ. Handlingar första quartal för år 1747 pag. 57.

Derefter wistes et litet träd från Siberien, hwilket eljest växer högt som en gran, kallas Caraguan af Herr Professor Amman, som hölt det för et nytt genus, *Aspalatus*, men af Herr Archiatern examinerad befans wara en veritab[el]:

24. *Robinia*. Löfwen äro behagelige til foder och nästan bäst af alla. Trädet angenämt til häckar för des wackra gohla blommor, som det öfweralt pryda, efter hwilka komma skidor med ärter uti, som kunna ätas. Det bör planteras i sand på torre ställen och innom hägn, ty eljest skadas thet totaliter af mullwadar och swin, som efter dess rötter äro mycket begärlige.

På et ställe i myran woro åtskillige sengar sådde, Hedysarum, Trigonella, Linum perenne, Isatis siberica, Onobrychis etc. På et annat ställe, [der] de sådde gräsen kommit til stadga, war en liten äng hopwallad; jordmånen war dock något lös. Men Baron Bielke har dock nyligen upfunnit medel och bot härföre, som är at blanda ler der.

25. *Myrica* 817, Pors, som förr blifwit brukad i stället för humla, hwilken först för 200 år sen kom in i Sverige. I anledning af det andra species, som giöres wax af, hafwa holländare äfwen proberat detta, hwilken ock lyckats.

26. *Lolium* 104, Engsrep, Renrepa, recommenderas af Ängeländarne, men är ej synnerlig på ängar, emedan den står allenast 2 à 3 år.

27. *Avena* 96, Ängshafre, är fördelactig, emedan den både är mjuk och warar länge.

28. *Aira* 649, Kruståtel, är nog liten och derföre endast för får tjenlig, så mycket mer som den växer på torra och backiga ställen.

29. *Festuca* 90, Swinswingel, växer på sumpiga ställen, der den med begärelse ätes af swin och gäss.

30. *Agrostis*, Fälthwen, är ej synnerlig nyttig för dess klena och ringa växt skul.

Til slut wistes på hemvägen i giärdet:

31. *Tordylum* 224, om hwilken warit stor disput, medan somlige kallat honom *Daucus*, somlige *Caucalis*, ifrån hwilka begge han dock är åtskil.

32. *Daucus* 223, Morot, växer här och i Skåne will; skiljes med sit genige involucrum ifrån de andra genera. En varietet af denna är den hwita, som fins i kryddegårdarne.

Efter måltiden, hwarmed Herr Baron Bielke warit den endaste, som oss denne termin på våra botaniska excursioner undfägnat, följde wi honom och Herr Archiatern i trädgården, derest en hop örter woro planterade, dem Herr Archiatern förut så wäl i sina privata som publica lectioner wisat. Derigenom fördes wi igenom några små hagar, hwilka för gräsplanteringar warit inrettade, och än en del qwar, til en liten innestängd täppa på en torr och stenig backe, der det

33. Siberiska Bohwetet wäl växte och trefs, då af Herr Baron nämdes des stora nytta och förmån. Det carelske, som är en varietet af det skånska, har den förmån med sig, at det mognar 14 dagar förr än det skånska, men tål

Trigonella (ruthenica L. eller platycarpus L.). 24 c Linum perenne L. 24 d Isatis, antagligen en kulturform av I. tinctoria L. ("sibirisk wejde" enligt Kalm). 24 e Onobrychis, möjligen O. viciifolia Scop. 25 Myrica 817 (gale). 26 Lolium 104 (perenne). 27 Avena 96 (pratensis). 28 Aira 64 (flexuosa) = *Deschampsia flexuosa*. 29 Festuca 90 (fluitans) = *Glyceria fluitans*. 30 Agrostis (capillaris) = *A. tenuis*. 31 Tordylum 224 (anthriscus) = *Torilis japonica*. 32 Daucus 223 (carota). 33 Siberiskt Bohwete = *Polygonum tataricum* L.

inga wintrar. Det siberiska mognar icke allenast bittigare än något annat slags bohwete, utan tål äfwen wintrarne, at det altså kan sås om hösten, fast än mycker sent. Eljest sås det wid Ersmässotiden eller den 17 à 18 Maii. Det gier så ymnogt, at man ofta af et stop får 8 à 9 fierdingar igen.

Detta brukas af somligom i synnerhet af ängelska colonierna i Wirginien, at giöda åkrar med, på det settet, at det i åkren sås, och då det blommar weltas, samt nedkiöres at förmulna. Wid samma tilfelle berättades äfwen af Herr Baron, at i Ryssland inga giärdesgårdar brukas (hwarom ock Herr Kalm i sin Bohusiska Resa nämner), utan boskap, hästar, gietter, får, swin, ja ofta giässen följas alla åt och äro genom wallande ifrån början så wande, at fast de gå ut med sädes-åkren, röra de honom dock aldrig, hwilket sades ock wara wanligit genom Siberien och Tartariet.

Den 20 Maii	55	
Den 30 »	94	
Den 6 Junii	87	
Den 10 »	92	
Den 17 »	47	
Den 23 »	<u>33</u>	Summa 408 örter.

Kommentar.

I: 1. Blanckarder, vanligare 'brankarder', svankträ i vagnsunderreden, fim-melstänger el. skalmar (SAOB). — Asken kräver för sin trivsel relativt riklig tillgång på vatten i marken; står den intill åker, kan denna torka ut i närheten av trädet — den »bränns bort».

I: 2. ... »Dess bräder värderas högt, ja av engelsmannen ganska högt (vår alm är der bästa), som valnöt.» ... I följande nummer, om lönnen, heter det: »Utomlands är vår ganska rar, den där finns är långt sämre.» Och om eken i n:r II: 48: »Ingen tvivel är, att ekar närmast Norden äro de bäste, emedan vint-rarna göra ringarna täta och träet följaktligen hårdare.» — Vem kan undgå att röras av dessa uttryck för genomträngande, oreflekterad kärlek till det egna landet! Måhända skymta för läsaren reminiscenser från Atlantican, men i så fall renade från måttlösheten, den yverborenhet, som utmanar löjet. En dylik häntydan på inflytande från Atlantican synes dock sakna grund, — Linnés fantasiverksamhet trädde helt andra vägar. — En annan sak är, att hans uttalande om hållfast-heten hos ekvirket ej riktigt stämmer med vår nuvarande kunskap därom, vilken pekar åt motsatt håll: för eken gäller, att ju tätare årsringar desto lösare virke. Men för att nå fram till den kunskapen krävdes bl. a. en optisk utrustning, som Linné ej disponerade.

I: 7. Någon Trientalis-form är ej känd från Brasilien, men däremot en med vår T. europaea besläktad form i östra Nordamerika, T. americana.

I: 19. Plica polonica är en sjukdom, som består i att håret tovar sig, varvid hårlössen bli omöjliga att utrota. (A. v. Haller, Mediz. Lexicon 1755). — »I physiquen at wisa fulminationer med» användes, enl. Linné, sporerne av *Lycopodium*, d. v. s. nikt. Det brukades förr bl. a. för att åstadkomma s. k. teaterblixtar. — Vispebröd = knäckebröd (Dahlgren, Glossarium).

I: 20. Att den fattigaste befolkningen i nordligaste Sverige ännu i denna dag använder ängsullen till stoppning av madrasser kan intygas genom personlig erfarenhet, ävensom att detta material »tuddar» sig på ett sätt, som gör kroppslig utmattning till villkor för sömn.

I: 24. *Jobmo*, den lapska surmjölken. Ur P. Læstadii Journal, ed. 2, Sthlm 1836, p. 361, anföres följande. Huvudsakligen är det *Rumex acetosa*, som användes till framställningen av jobmo. De unga bladen plockas, rensas och kokas som en spenat. Man använder även till samma ändamål de outvecklade knop-parna av *Angelica* (påskån-äive) samt *Rheum digynum* (*Oxyria digyna*, lp. äbro). *Rumex* heter på lapska jobmo, och därför kallas vanligen hela denna »surspenats composition» så. Skogslapparna, som ej ha tillgång till dessa ädlare grönsaker, ersätta till dels bristen med svinsyran i renhagerna, vilken tillredes på samma sätt. Enl. E. Fries motsvarar denna svinsyra, kråk- eller bergsyra den mindre starkt syrliga *Rumex acetosella* L. Av vår text framgår emellertid, att Linné här tillagt *Rumex acetosa* svenska namnet bergsyra, vilket torde vara ett förbiseende.

Utan tvivel är jobmon en mycket hälsosam anrättning, i all synnerhet som remedium efter lapparnas feta och kraftiga kött diet. Læstadius ansåg den även

välsmakande, men han var född i Lappland. En sörlännings åsikt hämtas ur J. Engströms Resa genom Norrland och Lappland, Sthlm 1834, II, s. 46. Vid en måltid har han först tvingat sig att förtära något av den välvilligt erbjudna nykokta rödingen (!). Men när fisken var slut, avböjde han att smaka på den tjocka, syrliga jobmo-gröten. För lapparna, »som ofta besväras av obstruktion genom ymnigt förtärande av den feta renmjölken», skall den vara mycket hälso-sam. »Den verkar då som ett digestivmedel, men jag hade ej lust att medicinera den gången.»

I: 26. Notisen om förekomst av *Drosera rotundifolia* på Ceylon grundar sig på Linnés arbete med Paul Hermanns herbarium. Hans *Flora Zeylanica*, där växten upptas som n. 120, utkom just denna sommar. (Företalet daterat 23 juni 1747.)

I: 27. Uppgiften att *Rubus chamaemorus* även kan heta smultron bestyrkes av Lyttkens med uppgifter från Hälsingland (Ihre 1766) och Dalarna.

I: 41. Denna buske, rekommenderad av Linné själv till plantering i Sverige, fastställdes år 1864 vara värdväxt för skålroststadiet av svartrosten på säd, *Puccinia graminis*, och har på grund härav blivit föremål för av lagen påbjuden utrotning inom vissa län.

I: 44. Den amerikanska varan med det egendomliga namnet hade sin egen historia. Några år förut hade rykte utspritt om en ny tobakssort, smakligare och hälsosammare än den vanliga. Spekulanter i Stockholm gjorde stora beställningar, och ett fartyg ankom från London med en god laddning därav. Linné hade i förväg gjorts uppmärksam på saken och skyndade sig till staden för att undersöka den nya växten. Han fann genast, att den ej var annat än vårt vanliga mjölonris, och gjorde ingen hemlighet av upptäckten, varvid den nya tobakens aktier omedelbart sjönko till nollpunkten. Om saken skrev Linné därpå en uppsats i K. V. A. Handl. år 1743: »Om Jackaschapuk, som Engelsmännen bruka ibland Tobak», etc. — Enligt av Linné från de engelska vederbörande införskaffad uppgift hade växten insamlats vid Churchill River (Manitoba) på 59° n. br., vilket stämmer med Hulténs karta över utbredningen.

I: 47. Sporerna (»mjölet») äro för spridning med vinden utrustade med 2—4 paddelårliknande bihang, »slungtrådar», i torr luft rakt utsträckta, i fuktig hoplindade kring sporen. Under en lupp ser man, huru dessa armar i takt med åskådarens in- och utandningar mot papperet genom sina hastiga hygroskopiska reaktioner försätta sporerna i livlig rörelse. — För den komplexa spridningsbiologiska betydelsen av dessa rörelser se exempelvis Växternas liv, utg. av Skottsberg Bd 3 s. 31 med figurer.

I: 51. »Är thet samma som *Caltha*.» Linné har väl sagt något om att detsamma gäller om *Caltha*. I Fl. Sv. säger han att den lämnas orörd av korna.

I: 55. »Huru tufwor på ängar genereras.» I Vetenskapsakademiens Handlingar för år 1742 finner man en uppsats av Casper Wålment: Rön och försök om tuvors avskaffande på ängar. Där redogöres för fyra parallellförsök, bedrivna under en följd av 8 år på en sank och starkt tuvig äng; resultaten beträffande skördeutfallet peka åt ett bestämt håll. Det kan nog anses tämligen troligt, att skriften härrör från Sten C. Bjelke på Funbo-Lövsta, Linnés vän och lärjunge. I akademien höll B. 1743 ett tal om ängsskötseln, som ej blev tryckt. — Jordbrunst: namnet anträffas varken hos Lyttkens, SAOB eller Rietz.

Mineralprotocoll den 20 Maii.

Lera wid Kongsträlgården. Här avses platsen för n. v. Botaniska trädgården bakom slottet. — Har manne lertäkten vid d. v. slottsträdgården gett

upphov till den damm, som nu finnes på sydsidan om Botanicum? — Porcellainsbruket i Stockholm måste vara Rörstrands fabrik, grundad 1729. Cabinetter avser museisamlingar. — Gråberg wäxa. Om Linnés egendomliga föreställning, att gråstenen bildas genom konkretioner av lösa jordarter, särskilt pinnmo, se hans Pluto Svecicus och Beskrifning öfwer Stenriket, utg. av C. Benedicks 1907. — Kalljord här i äldre betydelse av »på grund av fuktighet eller syra kall jordmån» (SAOB). *U.*

II: 1. Ståndarna hos *P. unifl.* stå uppdelade i 5 grupper, en på varje kronblad, med 1—3 ståndare i var grupp. — Hallers arbete, *Enumeratio plantarum indigenarum Helvetiæ*, utkom 1742.

II: 3. Namnet *Bistorta* utgör det äldre släktnamnet för de två arterna *Polygonum viviparum* och *bistorta*. Numret och skildringen av groddknopparna hänvisa emellertid till den förstnämnda. — »uppricktige» betyder: verkliga, genuina.

II: 5. Att *Marchantia*, en bland våra allmännaste levermossor, är »en ibland de aldraraste växter» måste tyda på, att superlativen i fråga här användes i betydelsen av sällsam, vilket den onekligen är, och ej i protokollens vanliga mening: sällsynt.

II: 6. Den egendomliga benämningen »sal soff» härrör från namnet på *Tragopogon porrifolius*, »salsifi»; denna, en syd- och mellaneuropeisk art, odlas hos oss för sina ätbara rötter. Enligt E. Lundström, »Ätliga vilda växter», 1917 skall emellertid roten av vår vanliga *Trag. pratensis* vara fullt lika bra och välsmakande. — När Linné konstruerade sitt »blomsterur» (*»Horologium Floræ»* i *Philosophia Botanica*, p. 274), upptar han växten som den som tidigast öppnar sig på morgonen.

II: 7. *Stahliani*, anhängare av den berömde tyske biologen och läkaren Georg Ernst Stahl (1660—1734). Jmfr III: 15.

II: 8. *Liewärg* — *lievarg*, jämförbart med ty. *Wiesenwolf*, sv. *gräsvarg*; »varg» i betydelsen motsträvig för eller »varg» för lien. Orsaken till benämningen är den rikliga förekomsten av bastvävnad i stam och grenar, vilken vid slättern slöar lien. Förutom för denna *Pedicularis*-art träffas också namnet *lievarg* för *Salix repens*, *Rhinanthus major* och *Ononis spinosa*.

II: 9. »Vide Palmberg i sin *Örtekrants*»: Johan Palmbergs *Serta Florea Svecana* eller *Den Swänske Örtekrantz*, tryckt i Strängnäs 1683, med växtavbildningar i träsnitt, är ett av de första försöken till en handbok över vår växtvärld och avlöstes först genom Linnés *Flora Svecica* 1745.

II: 11. *Parietaria silvestris* 1 & 2 voro de av Clusius el. Ch. de Lécluse (omkr. år 1600) givna benämningarna på resp. *Melampyrum nemorosum* L. och *arvense* L. — Uppgiften att smöret får gulare färg, där kreaturen äta kovall, hade Linné fått i Lycksele. (Se *Flora lapponica*, Fries' övers., s. 13—174).

II: 18. Någon nordamerikansk *Paris*-art är ej känd; här torde avses sl. *Trilium*, varav ett par arter ofta odlas som prydnadsväxter. Dess blomma har dock ingen likhet med den hos *Paris*.

II: 20. Till förtydligande må nämnas, att *M. nutans* har 2-(säll. 3-)blommiga småax, med ett klubblikt ämne till en 3:e (4:e) blomma.

II: 21. De nämnda tre species äro förutom aspen de två utländska arterna *P. alba* och *P. nigra*. — Sambandet mellan bäverns storlek och alstrandet av bävergällen ligger helt säkert mer i bäverns levnadsålder än i hans diet.

II: 22. I sina *Metamorphoser*, lib. III, v. 131—252, har Ovidius skildrat *Actaeons* öde, då han av den vredgade *Artemis*, som han överraskat i badet, förvandlades till en hjort.

II: 26. Ruppjus: Heinrich Bernhard Rupp (1688—1719). Utgav *Flora Jenensis* 1718.

II: 31. »som ej hunnit vrida sin agn» måste syfta på, att denna art har styvt upprätta strån, och dess blomvippa är hopdragen med korta, styva grenar.

II: 36. »Mensa geometrica», antagl. kartritningsbord.

II: 38. Bulbi = de svartröda groddknopparna.

II: 44. Det är ett sedan länge känt förhållande, att paddor med förkärlek uppehålla sig intill starkt luktande örter, såsom salvia, sprängört (*Cicuta*), *Stachys silvatica* m. fl.

II: 45. Membrana = vingkanter.

II: 48. Linné har vid upprepade tillfällen uttalat sig om det vittnesbörd, årsringarna i träden lämna, och städse gå hans uttalanden ut på, att årsringarna vittna om de gångna årens vinterklimat. I Sv. Linnésällsk:s Årsskr. 1927 p. 150 har A. Wastenson gjort en sammanställning av dessa uttalanden. I Öländska och Gotländska Resan p. 68 berättas om en ek, vars årsringar räknas till 260, somliga av dem stå tätt, andra glesare. Linné fann, att ringarna för 1708 och 1709 »stodo tätt tillsammans, likaså voro de för 1658 och 1587 mycket smalare». — »Vi ha alltså i eken en krönika över vintrarna, som vi kunna känna igen 200—300 år tillbaka.»

Under den skånska resan (p. 51) träffade man på en fälld 100-årig ek, som noga undersöktes. En tabell över årtalen uppsattes, i vilken åren med ringarna »närmare varandra» och de med ringarna längre från varandra utmärktes på skilda sätt. »Sålunda räknades ringarna och åren tillbaka från barken 1748, ty för 1749 hade hon ännu ej kunnat bilda någon ring.»

Flera gånger kommer Linné tillbaka till denna fråga, såsom i *Philosophia Botanica* (p. 276): »Eken... är en krönika över vintrarna.» Slutligen gör han på Hammarby 1770 uttalandet: ...»Ju tätare ringarna stå, desto starkare har vintern varit.»

Med ekens »årsringar» menar Linné ej detsamma som vi göra. Han menar icke hela bredden av den under en vegetationsperiod tillväxta veden, utan blott den smala randen av grovporig vårved. Häri ligger naturligtvis förklaringen till uttrycket, att årsringarna »ligga nära varandra», under det vi säga, att ringarna äro bredare eller smalare. Enär ingen vedbildning äger rum på vintern, kan årsringarnas växlande bredd ej vittna något om vinterns klimat, men väl om sommarens. En smal årsring talar om en ogynnsam sommar.

Ovannämnde författare A. Wastenson slutar sin redogörelse med att säga, att Linné nog överskattat vintrarnas betydelse för trädväxten, men i alla fall... — Uttrycket är något eufemistiskt, då man icke kan överskatta betydelsen av något obefintligt. Vi kunna icke ge oss in på någon apologi för Linnés uttalanden; en riktig framställning låg inom räckhåll för honom, och vi ha sett, att frågan under lång tid tilldrog sig hans intresse. Men trots detta kan fastslås, att Linné var den förste som påvisade, att ett samband av något slag förelåg mellan trädens årsringar och klimatet, och genom sin noggranna undersökning av trädet i Skåne startade han vad vi nu kalla xylokronologien, en vetenskaplig detalj, som sedan fick vila i 160 år, vad vårt land beträffar, innan den togs upp ånyo.

II: 56. »möss- och skrikenötter», nötter samlade av möss och nötskrikor. Nötnasken = larven till *Balaninus nucum* L., nötviveln, en centimeterlång skalbagge.

II: 60. Uppgiften om användningen av *Potentilla erecta* för hudberedning torde Linné ha hämtat ur Lucas Jacobsön Debes, *Færoæ & Færoa Reserata*,

1673, där den omtalas p. 111. Av boskap omtalar denne kor, hästar och får, men icke svin. *U*

II: 66. »åen wid Gottsunda», Hågaån.

II: 67. Den av Linné påpekade egendomligheten med kärknippena har observerats framför allt av ungdomen även i en långt senare tid. Härvid lär dock ha befunnits, att genom en oblique sektionering den tillkommandes initialer framträdde. Håller vederbörande detta utslag ej för tillfredsställande eller tillräckligt tydligt, kan företaget förnyas med ett snitt *directe*, varigenom ökade möjligheter yppas. — Trots denna nytta av växten liksom även av dess aska, som är ett utmärkt gödämne och bra vid pottaske- och tvålberedning, och dess rot, som botar mot brännsår och mask hos fåren, uppställde Vetenskapsakademien 1743 en prisfråga om bästa sättet att få bort denna ormbunke — från åkrarna, vilket skänker en viss inblick i den tidens jordbruk. — »Germ.» = germanice, 'på tyska'.

II: 72. De såsom skadliga för fåren uppräknade växterna angivas ej som växande på detta ställe. Av artförteckningen framgår, att exkursionen nu går fram över torrare ängsmarker, där inga av de uppräknade, m. u. a. *Luzula pilosa*, höra hemma. — *Mercurius*, antagligen felskrivning för *Mercurialis*, förekommer icke på trakten. *Myosotis aquatica* återfinnes ej i Fl. Sv. och torde vara felskrivning för *M. palustris*.

II: 82. Den omtalade författarens namn anges i handskriften som 'Montalla', som torde vara fel för [Ovidius] *Montalbanus* (död 1672). Om *Hyssopus* jmf. noten till IV: 62.

II: 83. De sista orden ('af thesu cornu'), som äro meningslösa, måste bero på att originalet varit oläsligt. Om det sista ordet varit förkortat, kan man gissa att det stått *Alsine cornic[ulata]*, ett synonym som i Fl. lapp. upptas från Rudbeck d. ä. *U*

II: 86. Wälsätra holme = Skarholmen. *Neottia* har ej återfunnits på den lokalen efter Linnés tid.

II: 87. Benämningen *Apium risus*, som återfinnes på två ställen i protokollet (det andra är III: 83), har vållat mycket arbete. *Apium* är numera släktnamnet för en enda art, *A. graveolens*, selleri. Till yttermera visso är artens nummer i Fl. Sv. ed. 1 bifogat på det senare av de två nämnda ställena. Den vilda sellerin förekommer ej i Uppland. Enligt Linné är den starkt illaluktande samt ohälsosam. Alla skäl tala sålunda för, att det trots allt icke är fråga om denna — man kan ej av förbiseende äta dess blad inblandade i sallat. Den odlade sellerin har ju också en kraftig lukt, men ätandet av den medför icke konvulsioner och död. Från förninneansk tid finns namnet *Apium* för ett antal växter, som nu ha andra släktnamn, *Helosciadium*, *Libanotis*, *Peucedanum*, *Ligusticum* och *Petroselinum*, vår vanliga persilja. Men ingen av dem är giftig. Det återstår därför blott antagandet, att namnet är felaktigt angivet och artsiffran därefter lämpad efter det felaktiga namnet. Den enda växt man rimligtvis har att gissa på i så fall är *Aethusa cynapium*, s. k. vildpersilja. I Fl. Sv. varnar Linné uttryckligen för att av misstag använda denna vid matlagning. Det senare ordet 'risus' kan antagas vara avskrivarens missuppfattning av ett 'Riv.' el. 'Rivini'. I Fl. Sv. anföres synonymet »*Cynapium Riv.*»

II: 88. *Cantharides* = spanska flugor.

II: 89. I Västgötaresan uppger Linné priset för ängsskären till 1 dal. smt för lis pundet.

Mineralprotocoll den 30 Maii.

Helminthus, ortoceratiter, fossila bläckfiskar från undersilurens undre och mellersta etager. Linne hade tillfälle att se dem på Öland och på Västgötabergen. — Domkyrkogården torde här avse domkyrkoplanen. Nuv. kyrkogården kallades då Hospitals- eller Fattigkyrkogården och tillhörde hospitalet (på n. v. Fyrstorg). — *Uti Actis Petropolitans*, Ryska vetenskapsakademiens Acta. — *Osteocolla*. Om denna bildning se en utredning av A. Berg tryckt som bilaga i slutet. — Wälsäthra bäck, Hågaån.

Protokoll hållit i Zoologien den 30 Maii.

Eruca media nigra, FS 829, FS ed. 2, 1119 *Dasychira fascelina*

Blatta, FS 618, FS ed. 2, 863 *Ectobius lapponicus*

Chrysomela, FS 432, FS ed. 2, 547 *Clytra quadripunctata*

Chrysomela, FS 425, FS ed. 2, 563 *Lilioceris merdigera*

Aphis, bladlus

Musca chrysopes, FS 731, FS ed. 2, 1504 *Chrysopa perla*

Libellula, FS 757, FS ed. 2, 1470 *Calopteryx virgo*

Libellula, FS 761, FS ed. 2, 1471 *Agrion puella*

En *Ichneumon*, parasitstekel

Curculio, FS 456, FS ed. 2, 605 *Byctiscus betulae*

891, FS ed. 2, 1363 *Hyponomeuta evonymellus*

Ephemera FS 750, FS ed. 2, 1472 *Ephemera vulgata*, vanlig dagslända.

Ephemera FS 754, FS ed. 2, 1476 *Ephemera horaria*. Vad därmed avses kan icke sägas, då någon art med detta namn icke synes förekomma i litteraturen. Troligen har den av senare författare icke kunnat tydas.

Phryganea. Någon nattslända (insektsordningen *Trichoptera*).

Panorpa FS 729, FS ed. 2, 1516 *Panorpa communis*, vanliga näbb- eller klosländan.

Tipula FS 1121, FS ed. 2, 1738 *Pedicia rivosa*, en av våra största harkrankar, vars larv lever i vatten.

846, FS ed. 2, 1297 *Eurrhyncha urticata*. Linné har här gjort sig skyldig till en förväxling, enär denna arts larv lever på nässlor och icke angriper äpple.

345, icke FS ed. 2, 392, som är den vanliga ollonborren, *Melolontha vulgaris*, vilken icke förekommer i Upsalatrakten. Måste vara *M. hippocastani*, kastanjeborren.

En *Carabus*, *Calosoma inquisitor* L., mindre larvmördaren.

Libellula FS 769, FS ed. 2, 1466 *Cordulia aenea*. Det bör anmärkas, att de ägg, som omnämnas, helt enkelt äro larver av vattenkvalster, säkerligen av en *Arrenurus*-art. Dessa larver parasitera på trollsländor.

Herr Cammarherren de Geer och en Ekelund: Den förre är den berömda entomologen Charles de Geer (1720—1778). Den senare väl samme E., Söderm., som enl. Egenh. ant. biträtt med insamling av material för Pan Svecicus 1749. Troligen sedermera lektorn i Strängnäs E. Eklund (1712—1766). — blir förbytt i en assida. Troligen har Linné sagt, att en *Cassida* finnes (FS 377), vars larv även »täcker sig med sin träck», varför de kunna förväxlas. — Réaumur, den franske fysikern och zoologen R. A. F. de R. (1683—1757). — Herr Balck, Lars Balk (1726—1790), Linnélärjunge, som 1746 varit respondent på Linnés avhandling *Museum Adolpho-Friderici*, senare provinsialläkare. U

III: 2. Jmfr om Linnés 'blomsterur' under II: 6.

III: 3. »Grünlingius» avser tydligen Phil. Gerh. Grünling (1593—1667), en tysk läkare som utgav åtskilliga arbeten, bl. a. *Florilegium chymico-medicum* 1631.

III: 5. Arctedius: Linnés studiekamrat Petrus Artedi, som utarbetade ett system över Umbellaterna, byggt på svepena, som Linné upptog. — Insekten, en spottstrit, benämndes av C. de Geer *Cicada fusca*. De Geers uppsats i K.V.A. Handl. åtföljes av ett stick med goda avbildningar.

III: 7. Benämningen *Heracleum tartarica magna* har ej kunnat identifieras. — *Brancae Ursi herba* hämtades från *Acanthus*-växten.

III: 11. Uppsala stads surbrunn låg i västra ändan av Geijersdalen. Om denna se under Mineralprotocoll nedan!

III: 15. *Stahliani*, jmfr II: 7.

III: 18. Rörelserna hos harsyrans blad anses bero på ljustillförseln, ej på luftfuktigheten; bladen fallas ihop både vid alltför starkt ljus och vid inträdande skymning. — Ett bland de äldre latinska namnen på harsyran var *Alleluja officinalis*, enl. Lyttkens Sv. växtnamn.

III: 19. De ätbara bildningarna på granen härröra ej från någon insekt, utan från en skälrostsvamp, *Chrysomyxa Woronini*, vars sommarstadium förvandlar de unga granskotten till gulvita, spröda, av sporer pudrade »mjölkomlor», vilka med sin svaga mandelsmak ej äro oävana att äta innan de hunnit bli fullt utvuxna. — Svampens vinterstadium förlöper på unga blad av skvattram, *Ledum*. — Clusius: Charles de l'Écluse (1525—1609), fransk botanist.

III: 24. Hänvisningen på linneans förträfflighet som tesurrogat tyckes till all lycka ej ha vunnit någon större anklang! Den förökar sig mycket långsamt och är ytterst svår att plantera in på ny lokal. Enda planschen i Fl. Sv. är den av J. Leche ritade bilden av Linnæa borealis.

III: 27. Uttrycket syftar på de påfallande regelbundna, lysande gula bollarna av blommor i de övre bladveckan.

III: 33. Här torde ett skrivfel av något slag föreligga. Jmfr III: 14.

III: 34. Ritningar = i konstfullt mönster planerade trädgårdar.

III: 36. »Af thenna hafwa wi alla Varieteter» syftar givetvis på beståndet i Botaniska Trädgården. Den latinska versen blir i översättning ungefär följande: De äro fem bröder (femlingar), födda på samma gång. Två bära skägg, två äro skapade skägglösa. En av de fem är ej skäggig på någon sida [?].

III: 38. Enär björnbär ej finnas på denna trakt, måste här avses *Rubus caesius*, blåhallon; i Fl. Sv. angiver Linné dess småländska namn vara »björnbär».

III: 40. Linnés karaktäristik av *Stratiotes* som ett veritabelt, örtartat och subakvatiskt palmträd är värd att minnas som ett uttryck för hans, vetenskapsmannens, språkbehandling — ofta skiftande mellan fackmannens och blomstervännens vokabulär.

III: 46. Cadwallader Colden (1668—1761), guvernör i New York, beskrev dess växter, anlade en botanisk trädgård, brevväxlade med Linné. — Elias Til-Landz, *Catalogus plant. prope Aboam*, 1683. — Johannes Franckenius (1590—1661), Upsalas förste professor i botanik, utgav *Speculum botanicum* 1638.

III: 70. Det egendomliga svenska namnet, Aijijimej, anført av Linné från Klarälvsdalen i Fl. Sv. ed. 2 och efter honom av Retzius 1806 (Ajamej) saknar andra belägg. Örten, ögontröst, är gammalt känt läkemedel för ögonen, ehuru ett annat gammalt namn, ryggvärksgräs, kan hänryda på annan användning och möjligen kan förklara ursprunget till den av Linné anförda benämningen.

III: 71. Under namnet *Agaricus* inbegrep Linné hela den nuvarande familjen Agaricineae, d. v. s. hattsvampar med sporlagret i vertikala skivor (lameller). Denna jättegupp delas numera i underavdelningar med tillsammans närmare femtio släkten. Både släkten och arter skiljas fortfarande, liksom på Linnés tid, genom egenskaper hos form, färg, lukt, smak etc., sålunda utan bruk av mikroskop. Men det blev först Elias Fries förbehållet att 75 år senare fastställa de för hattsvamparnas systematik bärkraftiga morfologiska karaktärerna. En art som den nu ifrågavarande kan ej identifieras enbart med hjälp av Linnés diagnos.

III: 73. »Sedan hafwet varit ther.» Frågan i vad mån Linné var insatt i problemet rörande kustlinjernas förskjutningar är av stort intresse och väl förtjänt av försök till närmare utredning. Hur långt hade vetenskapen hunnit vid denna tidpunkt?

Åtminstone sedan början av 1700-talet kände man till det fenomen vid vår östra kust, som då benämndes »vattenminskningen». År 1702 påvisade Urban Hjärne, att Östersjöns yta förr stått högre, enligt hans åsikt på grund av att avloppet varit trängre. År 1719 skrev Emanuel Swedenborg »Om vattnens höjd och förra världens starka ebb och flod, Bevis utur Sverige.» Av flera företeelser i vårt land drar han slutsatsen, att landet förr till stor del betäckts av vatten, vilket skulle skett i samband med bibelns Syndafloed. Som bevis anför han fossiler i västgötaberget, Bohusläns skalbankar, jättegrytorna m. m. De skiktade bergarterna ansåg han även bildade då. Den bästa framställningen av Swedenborgs insatser på geologiens område återfinnes i A. G. Nathorst (1908): *Em. Swedenborg as a Geologist* (*Em. Sw. as a Scientist. Miscell. Contrib. ed. by A. H. Stroh Vol. I Sect. 1*). Frågan är av vikt i sammanhanget, enär vi måste antaga, att Swedenborg utgjorde den högsta auktoritet inom ämnet, som Linné hade att tillgå.

År 1744 skrev A. Celsius en avhandling »Anmärkningar om vattnets förminskande så i Östersjön som Västerhavet». Redan 1731 hade han låtit inhugga ett vattenståndsmärke på ett skär i närheten av Gävle.

Linnés inställning bestämdes i stort sett av Swedenborg (se härom en utförlig framställning i Nathorst: *Jordens Historia* I p. 39). Under sina resor hade han tillfällen att samla rön om ej blott de skiktade bergarterna med deras fossiler utan också de kvartära bildningarna. Han lät upprätta en profil över lagerföljden i Kinnekulle och ansåg sig under skånska resan kunna identifiera samma serier på vissa lokaler i Skåne.

Man måste lägga märke till, att Linné, i motsats mot sina föregångare och flertalet samtida, icke stod bunden av bibelns lära om Syndafloeden såsom upphov till alla dessa vittnesbörd om gångna epoker. Bildningarna, lagren med deras fossiler, hade intet med Syndafloeden att göra; den var ju helt kortvarig, under det att för dessa avlagringar tidsperioder *måste* ha krävts, inför vilka hans tanke svindlade.

Detta var nytt. Vi kunna erinra om, att ännu ungefär åttio år senare samma sak började klarna för den åldrande Goethe, när han under inflytande av uppgifter från engelska geologer insåg, att jämförda med periodernas utsträckning i tiden de gammatestamentliga 5.000 åren blott voro som de sista flyende sekunderna.

En jämförelse mellan Swedenborgs och Linnés inställningar till samma fråga är av intresse. Genom sin bundenhet vid den bibliska traditionens ordalag hade Swedenborg obönhörligt ställt sig till sidan om vägen till fördjupad insikt i den historiska geologien. Hos Linné — ej mindre djupt religiös än den förre, åtminstone starkare organiskt bunden vid fädernas kyrka än Swedenborg — krävde

den vetenskapliga åskådningen antagandet av oerhörda tidsrymder för avlagringarnas tillkomst. Syndafloden hade ägt rum, ty den skildrades i den Heliga Skrift, men den värld, som dränktes under dess vattenmassor, var kaldéernas värld, icke jordklotet.

Härmed hade en första bräsch öppnats genom traditionens murverk. En andra återstod för Linné att åstadkomma. Den gällde frågan om de skapade arterna inom växtriket. Här voro bibelns ordalag entydiga och kunde icke omtolkas. Striden blev för Linné lång och svår.

III: 79. I ett annat års protokoll har Linné lämnat en skildring av ståndarnas kontradans med pistillen hos Parnassia. Detta innebar alltså en självpollination. Man visste, att hos de skildkönade växterna en dylik var utesluten, och man fann småningom, att den hos många blomväxter omöjliggjordes eller försvårades genom särskilda anordningar. Så framställde K. Sprengel år 1793 sin teori om en naturens motvilja mot självpollination, och denna teori, stödd på uppfattningen om en fortgående degeneration som följd av all inavel, behärskade länge tänkesättet. Korspollination måste åtminstone då och då inträffa, för att arten ej skulle gå under. I vår tid har man övergivit denna halvt vitalistiska åskådning. Man anser, att resultatet av självpollination helt beror på arvsanlagens beskaffenhet; korspollination är i och för sig icke på något sätt arvsbiologiskt överlägsen självpollinationen. — Men härmed har också tänkesättet, som inom naturvetenskapen så ofta varit fallet, beskrivit en kurva, stigande visserligen, men dock till grannskapet av den punkt, där man gjorde första försöken att utreda sammanhangen.

III: 83. Jmfr ovan vid II: 87.

Mineralprotocoll den 6 Junii.

Osteocolla, se ovan sid. 128 och bilagan. — »Elgsten» torde vara missuppfattat av antecknaren för tålgsten. — Surbrunnswattnet vid Pålacksbacken. Hälsökällan vid mynningen av Geijersdalen, som användes ända till 1881 och tidvis spelade en stor roll i Uppsalabornas sällskapsliv, har skildrats av K. W. Herdin i Gammalt och nytt, ny serie, 1937, 117 ff. Enligt honom omtalas den »säkerligen från äldre tider kända hälsobrunnen» i handlingarna tidigast 1769, då den upptäckades och försågs med brunnsbyggning. 1889 inköptes området av Uplands regemente. Av de ännu kvarstående brunnsbyggningarna användes den större som musikkasern. — Det är av intresse att se att Linné gav sina lärjungar en så grundlig undervisning i »surbrunnars proberande». U.

Protokoll hållit i Zoologien.

En *Cicada*, FS ed. 2, 881 *Philaenus spumarius*
917, FS ed. 2, 1147 *Hepialus humuli*
Chermes abietis, FS 700, FS ed. 2, 1011 *Chermes abietis*
1047, FS ed. 2, 1886 *Tabanus tropicus*
Apis, icke något bi, utan en grävstekel, sphecid.
Asilus 1041, FS ed. 2, 1896 *Empis pennipes*, dansfluga
Phalaena seticornis. *Atolmis rubricollis*, rödhalsad lavspinnare
Oestrus (numret 1041 måste vara fel, jfr härovan), FS ed. 2, 1888 *Chrysops caecutiens*
No 444, FS ed. 2, 565 *Gallerucella nymphaeae*
Nepa, FS 691, FS ed. 2, 906 *Nepa cinerea*

Phalena, en grön mätare (?släkte, ?art)

Et matkebo, en fjärillarv

Ichneumon, en parasitstekel

Chrysomela, FS 413, FS ed. 2, 507 *Galeruca tanacetii*

Turdus pilaris, snöskata, i FS »kramsfågel». Citatet från Martialis betyder: Intet är läckrare än kramsfågel, intet skamligare än en stor vulva. »samen» måste bero på missuppfattning av upptecknaren, då intet sådant ord finnes.

Sandvikskällan, den kraftiga källåder, som från Uppsalaåsen rinner ut i n. v. Ulleråkers sjukhusområdes norra del. — Lister. Engelsmannen Martin Lister utgav 1685 Historia Conchyliorum. — En »Singelunge» torde vara missuppfattat.

IV: 1. Uppsala kyrkiogård = domkyrkogården? Jmfr s. 151.

IV: 2. D. Lindelius: Johan Lindelius (död 1712), provincialmedicus i Växjö, av en med Linné befryndad släkt.

IV: 5. Syndafallets tistel och törne. Notisen framställer utan tvivel Linnés egen åsikt vid denna tidpunkt: *Cirsium lanceolatum* var den tistel, jorden skulle bära åt de olydiga människorna. Det synes dock, som om han senare ändrat uppfattning härom. I egenskap av 1773 års bibelkommissions sakkunnige ledamot för frågor rörande naturalhistorien meddelade han, att första Moseboks törne och tistel egentligen var vad man på Gotland kallar Torn och i Skåne Kärtingtarmar, *Ononis* (väl i så fall *O. repens*, en tornig halvbuske). (Fries, Linné, II: 257.)

IV: 16. De ärt- till nötstora knölarna på birötterna äro rika på stärkelse; de kunna insamlas på hösten, torkas och malas.

IV: 18. Uppsatsen i K. V. A:s Handl. heter: Swenskt höfrö. Beskrifwit at CARL LINNAEUS.

IV: 21. Det egendomliga gotländska namnet på växten, hirkenpirk, såväl som det skånska pirkum äro folkliga förvrängningar av latinska släktnamnet. — Punkterna på bladen bildas av nedsänkta glandler.

IV: 30. Johann Christian Buxbaum (1694—1730), tysk botanist i rysk tjänst, utgav bl. a. en lokalflora för Halle.

IV: 40. Exkursionen gäller troligen Vaksala, varifrån detta gräs omtalas i ed. 2 och även i Herb. Ups. (Medd. av E. Almquist.)

IV: 43. Turiones = späda skott. — Enl. Lyttkens benämnas på sina håll de späda humleskott, som först uppkomma om våren, gökar (Palmb. 1684), jökar (K. V. A. Handl. 1744). — »Honungsdaggen» torde med säkerhet vara den lika allmänna som för humlen ödeläggande humlemjöldaggen (jmfr mjöldagg på krusbärsbuskar), *Sphaeroteca Humuli*. — Fauna suecica 917: Phalaena etc. Habitat in radicibus Humuli s. Lupuli . . . praesertim Upsaliae in Prato regio (Kungsängen) frequens sub nocte, minus agilis, observatur 1 Junii.

IV: 50. »Gramen mannae» = mannagräs. Linné skildrar beredningen av mannagryn i Skånska Resan p. 349.

IV: 58. En i Indien odlad form av honväxten är hartsrik och tjänar till beredning av haschisch. — Engelbert Kaempfer (1651—1716) reste först med en svensk beskickning till Persien och besökte sedan Ostasien, bl. a. Korea och Japan. — »Pelagus», havet.

IV: 62. K. Salomons Isop. Vad denna notis grundar sig på, är svårt att säga; en enda egenskap synes stämma: enligt Talmud användes Moseböckernas isop som metafor för den ödmjuka, låge bland människorna, och vår krypnav är en av florans allra obetydligaste barn. — Enligt sakkunskapen skulle den he-

breiska isopen (ezob) vara en lågväxt, starkt aromatisk Origanum-art. Vår isop, *Hyssopus officinalis*, finns ej i Palestina, och i Talmud göres skillnad mellan Pentateukens ezob och den grekisk-romerska hyssop. — Man lägger märke till, att Linné här säger: »menar man vara», ett svagare uttryck än i fråga om tisteln (IV: 5): »och *är* denna,» ... Till bibelkommissionen (se IV: 5) meddelar han också senare, att med isop rätteligen bör förstås en mossä, som växte allmän på Jerusalems murar.

IV: 69. Columna = italienske botanisten Fabius Columna (Colonna) (1567—1616).

IV: 77. Enligt numret i Fl. Sv. = *Lunaria rediviva*, månviol. Denna förekommer ej vild i Uppland, och även i detta fall måste tvekan uppstå, huruvida *Lunaria* skall avse släkt- eller artnamnet. Möjlighet finns, att det är den lilla ormbunken *Botrychium lunaria*, som avses. Dess linneanska namn var *Osmunda lunaria*, men ett antal äldre auktorer hade använt släktnamnet *Lunaria* för henne. Men vi ha i protokollet det svenska namnet, »Jungfru Mariae förkläde», som är den småländska benämningen på *Orchis maculata*, fläckigt nyckelblomster. Om vi antaga, att Linné meddelat den småländska benämningen jämte den växtens nummer i Fl. Sv., vilket är 729, torde saken kunna förklaras. Den svenska benämningen är här, som på åtskilliga andra ställen, den tillförlitligaste, men numret har blivit 529 i st. f. 729. Sedan har med ledning av det felaktiga numret släktnamnet *Lunaria* tillfogats. — Man bör också lägga märke till, att de två närmast föregående numren i protokollet, 76 och 76 a, utgöras av två andra av våra vanligaste orkidéer.

IV: 89. alternera = ersätta.

IV: 90. Disputationen: Diss. Bot. in qua *Acrostichum* . . . praes. Carolo Linnaeo . . . Johann Benjamin Heiligtag. 1745.

Den 10 Junii. Protokoll hållit i zoologien.

Hemerobius (FS ed. I 733, FS ed. II 1509). *Myrmeleon formicarius* L. Vanliga myrlejonsländan och så gott som säkert den enda art, som går så långt norrut som till Uppsala. Finnes uteslutande på sandmarker (t. ex. vid Grindstugan), vägsgränningar etc.

Musca solstitialis, FS 1064, FS ed. 2, 1879 *Tephritis solstitialis*.

Dytiscus antennis clavatis. För denna art finnes ingen hänvisning till FS, men på grund av antennerna måste det vara den enda, som där omtalas »antennis clavatis» (FS ed. I 572, FS ed. II 779), nämligen en *Gyrinus*-art, vilken är omöjligt att säga. Även beskrivningen i övrigt visar otvetydigt på *Gyrinus*. Linné kallar arten *G. natator*, ett namn, som ännu bibehålles för en av våra arter men egendomligt nog för en av våra sällsyntare. Namnet borde hellre bibehållas för vår vanligaste art, ty det är ej särdeles troligt att Linné hade denna sällsynta art framför sig. Alla våra arter äro till det yttre (med ett par undantag) så lika, att man ej kan säga vilken i detta speciella fall avses.

Cantharis (FS ed. I 590, FS ed. II 711). *Anthocomus fasciatus* L. En liten s. k. flugbagge, som ej sällsynt träffas på blommor och på husväggar.

Gryllus (FS ed. I 629, FS ed. II 876). *Gomphocerus rufus* L. En på torra marker vanlig gräshoppa, kännetecknad av hanens mot spetsen förtjockade antenner.

Chrysomela (FS ed. I 428, FS ed. II 523). *Melasoma populi* L. En på asp vanlig bladbagge.

Phalaena pectinicornis (FS ed. I 822, FS ed. II 1129). *Stilpnotia salicis* L., den s. k. videspinnaren.

Phalaena (FS ed. I 810, FS ed. II 1084). *Amorpha* (= *Sphinx*) *populi* L., den s. k. poppelsvärmaren.

Gryllus (FS ed. I 623, FS ed. II 864). *Acrydium* (*Tettix*, *Tetrix*) *bipunctatum* L. En vanlig gräshoppa.

Coccionella. Ingen hänvisning finnes, men då den var av »största slaget» är det väl troligt att det var vår vanliga nyckelpiga, *Coccinella* (ej *Coccionella*) *septempunctata* L. Men det finns ju också flera andra lika stora och vackrare arter, som kunde tänkas, även allmänna sådana.

1058 (FS ed. II 1873). *Euribia* (*Tephritis*) *hyoscyami* L. En fluga tillhörande familjen borrflugor (Tephritidae), vilkens arter som larver leva i frukter, blombottnar eller stammar av olika växter.

Phalena [Diagn.] Trol. Syremätaren, *Timandra amatoria* L.

Cerambyx niger. Då ingen hänvisning finns måste identifieringen bli tveksam. Han jämför den med 479, som är den vanliga timmermannen (*Acanthocinus aedilis* L.). Visserligen liknar icke *Lamia textor* L. timmermannen särdeles mycket, men vad som i beskrivningen säges tyder dock på just denna art, särskilt att mellankroppen är »utrinque spinosa». Ser man efter i FS ed. II, så finnes av där upptagna arter med så byggd thorax ingen mer än *L. textor*, som kan komma ifråga. Denna arts larv lever på rötter och nedre stamdelen av *Salix* och *Populus*.

Asilus 1041 (FS ed. II 1896). *Empis pennipes* L. Tillhör familjen dansflugor (*Empididae*).

Scarabaeus kan icke bestämmas, så mycket mindre som Linné till familjen Scarabaeidae förde släkten, vilka nu ej alls föras dit.

875 en singulair *Phalaena* (FS ed. II 1169), *Phytometra* (*Plusia*) *chrysitidis* L., Grönglänsande metallflyet, en icke så sällsynt nattfjäril. Larven lever på nässlor och labiater.

Dytiscus och *Tenthredo* kunna ej bestämmas.

Exuvia eller senecta serpentum, ett tomt ormskinn.

V:2. Anekdoten, varmed Linné roade åhörarna, om den tyske läkaren, som botade prinsens hemorrhoider med *Linaria-salva*, antydes också i Fl. Sv. Där lyder dock senare raden: *Esula nil vobis*, sed dat *Linaria taurum*, vilket torde vara rätta läsarten. *Esula* anföres av Linné i Fl. Sv. som officiella namnet för *Euphorbia helioscopia* resp. *palustris*. Deras rikliga mjölksaft var »corrosiv» och användes för behandling av bl. a. hemorrhoider, liksom *Linaria*, som torde ansetts mildare och bättre. Läkaren har väl antytt detta: »*Esula* har mjölksaft, men *Linaria* icke», då poeten spydigt anmärker, att väsentliga skillnaden nog är den att *Esula* inte inbringar något nämnvärt, men för *Linaria*-medlet (som läkaren väl låter påskina är hans uppfinning) kan han betinga sig en oxe i honorar.

V:4. Antoine de Jussieu (1686—1758), fransk botaniker och läkare, professor vid botaniska trädgården i Paris.

V:5. Jmfr 21. — *Fuga daemonum*=djävulsflykt, som förjagar djävlar. U

V:13. Intresset för Kung Karls Spira, *Sceptrum Carolinum*, hade Linné ärvt av O. Celsius d. ä. I sin Linnébiografi lämnar Th. M. Fries en redogörelse för de båda blomstervännernas färd midsommardagen 1729 ut till Born i Börje socken utanför Uppsala, företagen enbart för att Linné skulle få se denna växt. Den stod då ej i blom; följande höst voro de åter där och sågo den då med frukt. E. Almquist har i en uppsats i denna årsskrift 1922, »Linné och Flora Uplandica», givit en avvikande skildring av förloppet, enligt vilken den första utfärden företogs till Jumkil (Ultunavik en mil bortom kyrkan, vid »Linnéstigen»)

på midsommardagen, den andra den 8 september till Stockbäck i Börje. — Olof Rudbeck d. y. hade först funnit den växt han gav namnet *Sceptrum Carolinum* vid Born i Börje s:n, och sedermera i trakten av Harads vid Luleälven (Norbottens kustland). Växten tillägnades Karl XII (ej Karl XI, som uppges i E. Fries: »Svenska Växtnamnen») i förordet till första (och enda) delen av Rudbecks resebeskrivning »Nora Samolad eller uplyste Lapland», 1701. — Th. M. Fries skildrar också (l. c. p. I: 69) episoden år 1730 med J. O. Rudbecks dissertation över *Sceptrum Carolinum* — vilken skrivits anonymt av Linné mot 30 daler kpmt, under loppet av en dag. Denna skrift, åtföljd av ett präktigt kopparstick, blev, ehuru under anonymitetens mantel, det första arbete av Linné, som befordrades till tryck. — Nu föreliggande lokal, i protokollet av den 17 juni 1747, existerar icke längre; trakten är upptagen av stadsbebyggelsen vid Norby. Beträffande växtens förekomst i övrigt i Sverige ser man av Hulténs atlas över våra kärlväxter, att den, med en mycket ojämn förekomst, träffas talrikast i Bergslagen-Dalarna-Jämtland; en utlöpare av förekomsten går ända ner till småländska höglandet.

V: 15. Holtmil, i Dalsland holtemjälla el. mjälla (Linnés Wästg. Resa); formen holtmil förefaller vara en »domesticerad», uppsnyggad variant.

V: 17. *Aparine Parisiensis minor* = *Galium uliginosum* (jmf II: 19).

V: 19. Linné ställde sig, ej utan skäl, skeptisk till de särskilt i Frankrike ivrigt bedrivna växtkemiska analyserna, under det han i allmänhet tillmätte samsläktade arter likartade medicinska egenskaper. — »Den dyre Radix Ninsi» är kinesernas bekanta undermedicin Ginseng (av släktet *Panax*), som i Kina ansågs som ett suveränt medel mot själva åldrandet. *U*

V: 22. Jmf II: 42.

V: 27. »lapparnas ost, som löpnar af tarmarna af herr»: det sista ordet är = 'harr', av upptecknaren återgivet med Linnés västsmåländska uttal. I Iter lapp., ed. Fries, s. 304, berättar Linné att lapparna löpna sin ost med »gäddmage, röding älr harrmage». *U*

V: 30. *Umbella universalis* och *partialis* = allmänt och enskilt svepe. Uppgiften om den ovanligt djupt nedgående rotstocken, som skapats av »Providencen» (Försynen) i avsikt att föröka lagret av svartmylla, är värd uppmärksamhet som ett uttryck för Linnés intensiva, ständigt ådagalagda tro på en hela naturen genomträngande »vis vitalis», av Linné uppfattad såsom omedveten, men här ändamålsbestämd och underställd Försynens teleologiska handlande. (Se E. Malmeström, Carl von Linnés religiösa åskådning, s. 45—47, 141—153.)

V: 31. Jmf II: 11.

V: 32. »Jupiters söner», d. v. s. värda att lyckönskas. Jupiter betecknar här himlen.

V: 34. Nämnade insekter, vilka f. ö. äro vanliga på almen även i Sverige, äro almgall-löss (*Schizoneura lanuginosa* L.).

V: 36. »de gamlas signature» avser signaturläran, enligt vilken man av växternas yttre skapnad o. d. drog slutsatser om deras krafter. Av likheten mellan frossapatientens skakningar och dallrandet hos gräsaxen vållades dess bruk som medicin.

V: 41. »*Actis ultimis*» etc. = i Kejsrerliga Akademiens senaste handlingar. Avser *Academia Naturae Curiosorum*, som utgav *Ephemerides*. Linné blev redan 1736 medlem av akademien med namnet »*Dioscorides secundus*». — In uteribus fistulosis = vid livmoderfistlar. — *arcanum* = hemlighet.

VI: 2. Putrefaction = rötning, förruttelse. — Bland de uppräknade växterna på den utdikade delen av myren märkas *Carduus palustris* = *Cirsium pal.*, *Eriophorum secundum* = *E. vaginatum*, *Tormentilla* = *Potentilla erecta*, *Angelica palustris* = torde vara *A. silvestris*, *Aparine Parisiensis* = *Galium uliginosum*, *Convallaria foliis cordatis* = *Majanthemum bifolium*. — Någon redogörelse av Kalm i Danska Vetensk. Akad:s Handl. rörande framställning av tran har ej kunnat anträffas. Tydligt åsyftas hans uppsats i K. V. A:s Handl. 1743: »Beskrifning på et särdeles slags Lius eller Lampor brukeliga uti Bohus-Län». Dessutom talas utförligt om saken i Kalms Wästgöta och Bohuslänska resa, sid. 488 ff.

VI: 3. Johann Amman (1707—1741), schweizisk botanist i rysk tjänst. Utgav 1739 *Stirpium rariorum in Imperio Rutheno . . . icones et descriptiones*, samt . . . *Primitiae florae Petropolitanae*.

VI: 8. Strandrågen, som Linné sett både längs våra havsstränder och vid sandiga eller klippiga stränder ini landet, hade under en period spelat en stor roll i hans förhoppningar på ett berikande av näringsmedlen i Lappland. Om hans förhoppningar grundades på tron, att strandrågen trivdes »utan ringesta wattudroppa», är detta ej fallet.

VI: 12. »Spåmansmossa». Avbildad i Växternas liv utg. av Skottsberg Bd. V, fig. 230: 2.

VI: 24. Intill torpstugan vid sydligaste ändan av Klackmyren träffar man ännu i dag ett av alla tecken att döma mycket gammalt snår av sibirisk ärtbuske. Man kan förnöja sig med tanken, att Per Kalm egenhändigt planterat eller möjligen sått det första upphovet till snåret. (Huruvida ett halvt dussin generationer torpare i den lilla stugan livnärt sig på ärtorna från »Caraguanen» — därom kunna vi intet veta.)

VI: 24 a. *Hedysarum* bildar ett artrikt släkte av buskar med ledade baljor, inom fam. *Papilionaceae*.

VI: 33. Om Bielkes och Kalms odling av bohvete av olika slag på Funbo-Lövsta lämnar B. Hildebrand åtskillig upplysning i sin historik om Vetenskapsakademien, s. 349 ff. Bielke publicerade i Akademiens handlingar 1746 två uppsatser i frågan. Linné likaså 1743 en om Sibiriskt bohvete.

Osteocolla.

Linnés skildring av dessa bildningar är av intresse, i all synnerhet enär de i övrigt synas vara så gott som okända för eller obeaktade av vår tids kvartärgeologer. De utgöras av ett slags konkretioner i mjölkaktiga, kalkfattiga sediment, och få anses jämförbara med de välkända marlekorna i kvartära leror.

I Vetenskapsakademiens Handlingar för år 1742 — alltså fem år före den nu behandlade exkursionen — skrev bergsvetenskapsmannen Daniel Tilas en artikel: »Rön om trädrötter till en fin jordart förvandlade, i ett gult jordvarv eller ockra». Dess innehåll var följande. På resa i Finland 1737 kom han till Kallio by i Sahalax socken, Tavastehus län. Vid Sahalaxviken av Längelmäenvesi fann han en äldre och en helt ny strandlinie, — sjön hade brutit sig ett nytt avlopp. I den blottade strandbrinken såg han under kulturjorden ett lager »grov sandblandad blålera», några tum tjockt, och därunder ett ca. 3 tum tjockt lager »tät och fin gul lera» — säkerligen vad vi nu kalla mjåla, ett mellanting mellan lera och finaste sand. Den användes av byborna till att vid tvättning ge skinnkläder en vacker gul kyllerfärg.

»I detta lager ser man spår av vegetabilier, kvistar, rötter, tumstjocka grenar, vilka, när man sakta hanterar dem och med en skarp kniv skär dem tvärt av, tydligt visa vad de varit, så att savlötarna och kärnan av trädet granneligen skiljas från varandra, skönt de annars äro till en fast jordart och såsom till en brungrå Bolus (klump, bit) förvandlade samt av den finhet, att man intet känner något spår uti dem till sand. De äro långt fastare än själva det gula jordvarvet, i vilket man utom denna förändring även ser smärre varv av starkare, ja rödbrun färg.

Under detta varv syntes en ganska fin och seg blå spickelera, som räcker till större djup».

Tilas anmärker vidare, att marken kring byn är rik på mineralkällor, »som uppkasta så stark ockra, att stora stycken av tophus *Ostis* [Martis, d. v. s. järn] där erhållas. Genom prov har utrönts, att både den gula jorden och de förvandlade rötterna äro järnhaltiga. Därav tycks följa, att dessa vegetabilier ha blivit förvarade från fullständig förruttelse genom det starka mineral- och järnhaltiga vattnet, som överallt finns i trakten, och som haft i [mjålan] mer tjänliga ämnen att kvarlämna sina järnpartiklar än i leran ovan och under, vartill så mycket mer skäl är, som dessa vegetabilier något litet synas kvar i den undre, fina, men allsintet i den övre, sandblandade leran».

Denna avhandling i Akademiens Handlingar kan icke gärna ha varit obekant för Linné. Ändock finner man i den »Beskrivning över Stenriket», anteckningar efter föreläsningar hållna av Linné privatim någon gång mellan hösten 1747 och 1748 och utgivna av C. Benedicks 1907, följande avsnitt ur systematiken (medd. av dr. A. Uggla):

»Ordo secunda: CONCRETA, — Genus 3:m Stalactites. . . Sp. 2, *Osteocolla* föres ock hit. Hans generation har ej varit bekant förr än K. V. A. i Berlin på min begäran avskickade Prof. [Gleditsch] till Schlesien att undersöka härom, och funnit honom genereras i en jord, blandad med helt fin mo, av ruttnade rötter, som sedan torkade hårdnat ansenligen. På Kongsängen i Upsala, där än

strukit emot brädden, samt i Surbrunnsrännilen nedanför Polaksbacken.» (Gleditschs avhandling trycktes i Berlinakad:s handlingar 1748).

Ehuru Linné icke uppgiver årtalet för Gleditschs undersökning, måste man antaga, att den ägde rum senare än året för Tilas avhandling, enär denne annars måste ha omnämnt den. Desto oförklarligare förefaller då, att Linné föredrog prof. G:s föga vägande utlåtande, då han hade tillgång till akademikamraten Tilas' även ur modern synpunkt mönstergilla skildring. — Och så, vid tidpunkten för vår exkursion, finna vi *Sp. Osteocolla* installerad i svenska farmakopén.

Hundra år senare, 1849, beskriver Axel Erdmann, grundaren av Sveriges Geologiska Undersökning, i Öfvers. af K. V. A:s Förh. Årg. 6 dels marlekorna, dels ock ett något avikande slags bildningar, härrörande från kalkfattiga sandavlagringar i Vilhelmina s:n. Till formen äro de mest lika marlekorna, runda och platta, men till konsistensen lösare; en genomskärning visar koncentrisk, olikfärgade ringar. En kemisk analys visar »järnlera» med kisel-syra, silikater, järn- och manganoxid, »kalkjord» och inblandade fina kvartskorn. Erdmanns slutord äro värda att anföras: De (marlekorna av skilda slag, orstensbollarna i alunskiffern, penningmalmen på sjöbottnarna, flintbollarna i kritan) äro samtliga modifikationer av antagandet, att i sedimenten, genom ömsesidig attraktion av materiens likartade delar, uppväckt genom elektriska eller andra krafter, en omflyttning av molekyler kan äga rum, varigenom de likartade delarna tvingas gruppera sig kring ett gemensamt centrum, för att antaga dessa mer eller mindre regelbundna former.

På 1910-talet fann kommentatorn — i samband med undersökningar rörande skogsträdens biologi i Norrbottens kustland, framför allt rotbildningens beroende av jordmånen, att sådana konkretioner, som vi nu funnit beskrivna av Tilas, voro långt ifrån sällsynta. De utgjordes av m. l. m. tappformiga, på en del lokaler genomgående vertikalt orienterade stavar av intill någon decimeters längd; de uppträdde i en gulgrå mjäla, skiktad med tunnare lager av sand (se fig.). Den vertikala anordningen visar, att de på sådana lokaler funnos *in situ*. Skär man igenom dem på längden, finner man, att centrum visar en fin, långsgående kanal, fylld av hårda, mörkbruna korn.

Nästa iakttagare är Me A. Castelli, som år 1948 under kvartärgeologiska studier i Ångermanland blev uppmärksam på bildningarna. En kemisk analys av dem visade 13 % Fe₂O₃, 7 % Al₂O₃ samt obetydliga mängder av mangan, fosfor och svavel. En analys på mjälans innehåll av diatomeer, som hon fick utförd genom Dr A. Cleve-Euler, visar en formfattig sötvattensflora från ett på mineraliska näringsämnen rikt vatten, jämte åtskilliga inblandade landformer, aërofyter. (För den beredvillighet, varmed Me Castelli ställt sina resultat till förfogande, frambares vår livliga tacksamhet).

Den tyske paleobotanikern Potonié omnämner i korthet dessa »Beinbruchsteine», osteocollae, som han funnit i flygsandsdynernas lösa material (sålunda säkerligen icke *in situ*); de äro kalkfällningar, bildade kring döda tallrötter, vilka förorsakat utfällning av kalken i rörligt vatten. (Weltall und Menschheit II p. 370).

Vi återknyta nu till de linneanska uppgifterna, och begiva oss bort till »rännilen från Polaksbacken» (i Geijersdalen). Letande där har ej krönts med någon framgång; terrängen är säkert starkt förändrad sedan Linnés tid, och konkretionerna måhända lokaliserade till ett smalt skikt i den djupa skärningen, vilket det gäller att träffa på. Av största intresse är emellertid, att förekomsten här — i likhet med Tilas' finska fynd — är knuten till närheten av starkt järnhaltigt, rinnande vatten.

Farmakopéens Tophus Osteocolla utgjordes av »på växtrötter avsatta kalkavlagringar, liknande benknotor», och Lapis Osteocolla, benbrotssten, kom till användning vid benbrott eller sjukdomar i benbyggnaden, i enlighet med den gamla signaturläran — tron på de yttre motsvarigheterna. — Enligt vår text var Osteocollan vid Surbrunnen »helt annan än den, som finns på Apothequen». Detta kan möjligtvis häntyda på, att apoteksvaran var (tysk) importvara, givetvis verksammare än den inhemska, som kunde plockas massvis längs Fyrisån.

SMÄRRE MEDDELANDEN

Järnvägsövergången vid Råshult. Hösten 1946 gjorde Svenska Linné-Sällskapets styrelse gemensamt med Hembygdsföreningen Linné i Stenbrohult en framställning till Kungl. Järnvägsstyrelsen om skyddsanordningar vid vägkorsningen vid Råshult å södra stambanan mellan Diö och Möckelns stationer. Initiativet till denna aktion hade tagits av en medlem av vårt sällskaps styrelse, doktor T. FREDBÄRJ, som vid ett besök pr bil vid Linnés födelseplats kunnat konstatera, att här en verkligt farlig trafikfälla förelåg. Frånsett den lokala trafiken med dagliga skolskjutsar m. m. innebar den sommartiden livliga turisttrafiken ett särskilt faromoment. Hembygdsföreningens ordförande, direktör G. NILSSON, beräknade antalet årliga besökande till 7- å 8000 personer pr år. Särskilt för långväga resenärer, som av en vid stora landsvägen befintlig avvisare med inskriften »Linnés Råshult» lockas att göra en avstickare till platsen och — obekanta med orten — plötsligt befinna sig vid den starkt trafikerade järnvägslinjen, har frånvaron av varje slags varningssignaler inneburit en betydande risk.

Det är en anledning till stor tillfredsställelse, att Kungl. Järnvägsstyrelsen nu behjärtat behovet av dylika. Genom skrivelse av 5 juni 1951 meddelade nämligen Styrelsen, att »ifrågavarande korsning kommer att förses med säkerhetsanläggning bestående av automatiska ljus- och ljudsignaler». Man har anledning att tacksamt erkänna det värdefulla stödet från Konungens Befallningshavande i Kronobergs län, då denna fråga nu fått sin lösning i positiv riktning.

Abraham Bäckers biografi. Som »sin bästa vän i tiden» plägade Linné beteckna den framstående läkaren, arkiatern och praeses i Collegium medicum ABRAHAM BÄCK. Den allt mer intima brevväxling de förde alltför 1741 och till dess förbindelsen bröts genom Linnés bortgång 1778 vittnar om att beteckningen är motiverad. För ingen annan av sina korrespondenter har Linné så öppen-
hjärtigt yppat sina glädjeämnen och bekymmer, sina personliga tycken och sina humoristiska infall som för vännen Bäck. Det var därför en händelse av största vikt för studiet av Linnés personlighet, då TH. M. FRIES 1910—11 kunde lägga fram delarna 4 och 5 av Linnébrevsditionens svenska serie, som nästan helt fyllas av breven till Bäck. Att Bäckers egna brev äro förlorade — troligen av honom återkrävda och förstörda — måste alltid framstå som en svår förlust.

I vår Årsskrift ha Bäckers person och verksamhet ingalunda varit förbisedda. Sällskapets andre ordförande ERIK MÜLLER ägnade 1921 en fängslande studie åt förhållandet mellan de båda vännerna, byggd på Fries' publikation. Om Bäckers herbarium publicerade OSCAR JUEL en utredning 1924. Sällskapets n. v. vice ordförande ANDERS GRAPE har på grund av Bäckers utländska resejournal skildrat hans Hollandsvistelse (1937) — man må uttrycka hoppet om en fortsättning om besöken i England, Frankrike och Tyskland — och senast har han ägnat grundliga studier åt frågan om Bäckers verksamhet för åstadkommandet av Pharmacopaea Svecica, som utkom 1775, och Linnés medverkan därtill (1946). En samlad biografi över Bäck har man däremot hittills saknat, frånsett den korta minnes-

teckning som ALFRED PETTERSSON 1932 framlade som praeses i Vetenskapsakademien.

Dr Grapes här nämnda bidrag till Bäck's biografi ha föranletts av den omständigheten, att dennes efterlämnade papper kommit att införlivas med den Iheska handskriftssamlingen, som efter att tidigare ha varit deponerad i Uppsala universitetsbibliotek nu överlämnats dit som gåva av ägaren, rytmästare JOHAN A. IHRE, Ekebyhov. Detta skedde i samband med att dr Grape kunde framlägga den utförligt kommenterade katalog över samlingen, varmed han vid sidan av tjänsteplikten sysslat alltsedan deponeringen av samlingen 1909. Till katalogen har han fogat en lika omfångsrik inledningsdel, där de i samlingen representerade personernas biografier ingående skildras. På detta sätt har arbetet vuxit till ett av de viktigaste bidragen till vår lärdomshistoria. Att Linnés store samtida, språkforskaren JOHAN IHRE, står i centrum säger sig själv, och givetvis är här mycket att hämta för kännedomen även om det universitet, där de båda verkade. Ur vår synpunkt av ändå större vikt är, att här Abraham Bäck och hans verksamhet fått sin första utförliga belysning. De i samlingen ingående handskrifterna i medicin, som sammanförts i 40 volymer, härröra från denne, dels från hans studietid, dels från hans senare betydelsefulla verksamhet som läkare vid hovet, praeses i Collegium medicum m. m. Även den lilla samlingen i naturvetenskapliga ämnen har i huvudsak samma ursprung. Den ytterst ingående, lärda kommentaren gör katalogen till en fyndgruva för var och en som sysslar med denna tid. Men därtill kommer, att i den inledande delen — denna och katalogdelen omfatta vardera c:a 800 sidor — behandlingen av Bäck och hans omgivning upptar ej mindre än 340 sidor. Det står för var och en, som är förtrogen med förhållandet mellan Bäck och Linné, klart att den senare skall förekomma på ett otal ställen i framställningen, och denna blir den bästa möjliga kommentar till de många spörsmål, som intresserade dem bägge och som avhandlas i Linnés många brev. Även den yngre Linné stod med Bäck i livlig brevväxling.

Genom den centrala ställning Bäck intog som praeses i Collegium Medicum kom han att stå i brevväxling med många yngre läkare under deras utländska studieresor. Bland dem möta vi många Linnélärjungar. Av ännu större betydelse ur Linnéforskningssynpunkt är, att han både som Linnés vän och stöd och som själv intresserad botanist och växtsamlare uppehöll livlig förbindelse med de Linnéska »apostlarne» i fjärran land, OSBECK, HASSELQUIST, LÖFLING m. fl. Många bidrag till dessas biografi ha därför kunnat framdras av dr Grape.

Det bör slutligen tilläggas, att till verket fogats ett utomordentligt noggrant och sakrikt personregister, som underlättar uppsökandet av det myckna vetande som blivit nedlagt i detta arbete, som bär titeln *Iheska handskriftssamlingen i Uppsala Universitets Bibliotek*. Del 1—2. Uppsala 1949.

Svenska insatser till Kaplandets utforskning. Till de avlägsna delar av världen, där Linnélärjungar gjort betydande insatser för utforskningen av naturen, hör Kaplandet. I sagan om de Linnéska »apostlarne» (behandlad i denna årgång av prof. FRIES) intar det ett av de förnämsta rummen. Linné var ju också tidigt medveten om att landet med sin egenartade, oerhört rika flora erbjöd ett enastående forskningsområde och han gjorde upprepade försök att få någon lärjunge dit. Men det var först mot slutet av sitt liv han fick uppleva att två av dem, THUNBERG och SPARRMAN, bereddes tillfälle till forskning inom detta område, Thunberg under hela tre år. Deras skildringar av landet och deras forskningsresultat ha ägnats stor uppmärksamhet ej minst inom Sydafrika självt. Det är

några bidrag därifrån till kännedomen om dessa svenska forskares färder, som här skola nämnas. I *The South African Geographical Journal* (Johannesburg), vol. 27—28 (1945—46) ägnade VERNON S. FORBES, Grahamstown, två artiklar åt Sparrmans resp. Thunbergs skildringar av landet, med särskild tonvikt på deras geografiskt-fysiska och topografiska innehåll. Av större betydelse äro emellertid Miss MIA C. KARSTENS bidrag. År 1939 började hon i *Journal of South African Botany* (Cape Town), Vol. 5, publicera en biografisk skildring: *Carl Peter Thunberg, an early investigator of Cape botany*, som hon först 1946 kunde avsluta i Vol. 12 med part 4—5. (Världskriget med ockupationen av Holland kom emellan.) Miss Karsten, som tidigare var utgivare av en hortikulturell tidskrift i sitt hemland, har efter kriget överflyttat till Sydafrika. Vid besök i Sverige hade hon skaffat sig ingående kännedom om Thunbergs korrespondens och herbarium, och hennes framställning, sammanlagt 160 sidor, med många porträtt och facsimil, är därför väl dokumenterad. Den kunde väl förtjäna att utges separat.

Nyligen har Miss Karsten publicerat ett arbete av mera allmän syftning, som också i hög grad berör svenska insatser i Kaplandet. Dess titel är: *The Old Company's Garden at the Cape and its superintendents. Involving an historical account of early Cape botany*. Cape Town, Maskew Miller Ltd., 1951. (XVII, 188 s. med talrika kartor och ill.)

Här är ej platsen att närmare ingå på den intressanta, väldokumenterade bokens innehåll. Det må blott nämnas, att detta är — kan man säga — historien om en trädgård, som gav upphov till en stad och en koloni och som tillika blev utgångspunkten för landets botaniska utforskande. När holländska Ostindiska Kompaniets styresmän i slutet av 1651 sände ut JOHAN VAN RIEBEEK för att anlägga ett fort och plantera en trädgård vid Goda Hoppsudden, var det med tanke på behovet av att förse de till Ostindien ut- och inpasserande skeppen med färsk proviant, framförallt vegetabilier, för att motverka besättningarnas decimering genom skörbjuggen, forna sjöresors plågoris. Genom ansträngningar av de varandra avlösande guvernörerna VAN RIEBEEK, SIMON och W. A. VAN DER STEL, RIJK VAN TULBAGH o. a., infördes efter hand kulturväxter både från Europa och Ostindien, varav i våra dagar flera odlas i stor skala, som apelsiner, citroner, vin, tobak m. fl. Men man inriktade sig också på utforskande av det inre landet, särskilt dess flora, och småningom utvecklades den ursprungliga gamla trädgården till även en botanisk sådan. Dugliga trädgårdsmästare med botaniska intressen kunde till Holland, där särskilt N. VAN WITSEN, BOERHAAVE och BURMAN, far och son, intresserade sig för Kapfloran, hemsända rika skatter av sällsamma växter. Även England och Sverige nåddes av dylika sändningar. Man erinrar sig de gåvor från guvernören Tulbagh, som väckte Linnés förtjusning. Två av hans dissertationer, 1759 och 1760, behandla kapväxter. Av trädgårdsmästarna är det särskilt tre, som gjort sig förtjänta om den botaniska forskningen, OLDENLAND, av dansk härstamning, HARTOG, holländare, samt AUGE, tysk. Förf. påvisar emellertid, hur det i allmänhet blev guvernörerna eller andra, som togo hedern av deras upptäckter. När P. J. BERGIUS 1767 kunde utge sina *Descriptiones plantarum ex Capite Bonae Spei* på grundval av en samling växter hemförda och skänkta till honom av direktören i Sv. Ostindiska kompaniet MICHAEL GRUBB, blev den verkliga insamlaren, Auge, af vilken Grubb köpt samlingen, inte ens nämnd. Auge åtföljde Thunberg på hans första expedition. Han dog först 1805, 94 år gammal. Bland andra svenska anknytningar må nämnas att i senare delen av 1600-talet en viss OLOF BERGH (född i Göteborg) — vars avkomlingar ännu leva i Kaplandet — hade militärt befäl i kolonien och gjorde expeditioner till det inre, åtföljd av den ovan nämnde trädgårdsmästaren Hartog.

Pehr Kalms biografi. Som preses i K. Vetenskapsakademien höll professor CARL SKOTTSBERG 1950 ett minnestal över Pehr Kalm, vilket sedan trycktes. Han har sedermera utarbetat detta till en omfattande biografi, som nu utkommit i akademins serie Levnadsteckningar som n:o 139. Den omfattar närmare 300 sidor. Det är en utomordentligt sakrik och levande skildring vi härmed fått av den berömda Amerika-resenären och ekonomiprofessorn. Någon ingående anmälan erfordras icke på denna plats. Det bör blott sägas, att förf. genom att utnyttja Kalms talrika brev och i stor utsträckning i sin skildring låta inflyta utförliga citat ur dessa gett oss möjlighet att bilda oss en mera levande bild av mannen än tidigare varit möjligt. Av dessa har hittills brevväxlingen med Linné och med Mennander varit publicerad, men ur breven till Kalms beskyddare Sten Carl Bielke, till Vetenskapsakademiens sekreterare Elvius och Wargentini m. fl. har mycket kunnat hämtas av stort intresse. Att en så ingående skildring av Linnés lärjunge också för lärofaderns biografi är av största betydelse inses utan vidare.

Linnétraditionen. Linnés inflytande på eftervärlden är ett intressant, vidlyftigt, delvis svårbedömt ämne. Här uppställa sig problem för forskare i idé- och lärdomshistoria, för litteraturhistoriker, för språkforskare med inriktning på stilistiken o. s. v. Som en och annan av våra läsare måhända erinrar sig ha dylika ämnen i denna publikation någon gång tagits upp. 1931 lästes här en utförlig uppsats om »Linnétraditionen och naturskildringen» av ELOF EHNMARCK, den österrikiske författaren ERNST BENEDIK har 1945 meddelat en uppsats om »Goethe und Linné» och 1941 trycktes här det föredrag doktor KNUT HAGBERG införde för Linné-Sällskapet hållit om »Den linneanska traditionen». Åtskilligt till frågans belysning står naturligtvis att hämta ur litteraturhistoriska arbeten av LAMM, BLANCK o. a., men ämnet är stort och mycket återstår att göra.

Med tacksamhet mottar man därför de bidrag som en till julen utkommen bok av HAGBERG erbjuder (*Carl Linnæus. Den linneanska traditionen*. Stockholm, Natur och Kultur, 1951. Pris 15:50). Som titeln antyder ansluter sig boken i viss mån till den Linnébok, som Hagberg utgav 1939. Denna hade en väl förtjänt framgång och har utan tvivel i hög grad tjänat till att stimulera Linné-intresset. Den har också haft hedern att utges i tysk, fransk och holländsk översättning och en engelsk lär vara att vänta.

Det nu utkomna arbetet består av en samling essayer, varav en del tidigare sett dagen i pressen. Som den tyngst vägande torde man kunna beteckna den ovannämnda i vår Årsskrift tryckta, som här, något överarbetad, ingår som den första. — Man konstaterar att förf:s stora beläsenhet gjort det honom möjligt att uppspara många tidigare ej observerade fall, där det är mer eller mindre tydligt att ett Linnéinflytande föreligger, det må gälla forskare som HWASSER eller C. A. AGARDH, topografiska författare som AHLQUIST, BEXELL, C. U. EKSTRÖM o. d. eller skönlitterära författare som STRINDBERG eller ALBERT ENGSTRÖM. Det måste sägas att en del av essayerna äro mera lätt gods; sålunda bjuder varken den om sambandet mellan Linné och GOETHE, ej heller — märkvärdigt nog — den som titulerats »Linné i England» på så värst mycket. Särskilt i detta senare ämne vore mycket att tillägga. — Värde att särskilt framhållas synes förf:s framställning av ISRAEL HWASSERS biologiska åskådning och dess samband med Linnés. Hwassers åsikt att »Linnéanismens egentliga grundtanke är *Generations idé*» torde ha mycket för sig. Och med viss rätt kan Hagberg ifrågasätta, »om det

icke finnes något av värde att taga fasta på i Hwassers karakteristik av linneanismens världsåsiikt», som senare forskare icke haft klar blick för.

Det är omöjligt att underlåta att till slut tillägga några ord om bokens yttre. De rikta sig väsentligen till förlaget. Att detta haft en alltför stor brådska med att få ut arbetet till den olycksaliga »julrushen» är påtagligt. En mängd högst irriterande tryckfel förekomma, somliga fullkomligt förstörande meningen. Där talas om »arbetsteckningarna» i *Systema Naturae* när det skall vara arbeteckningarna, där figurerar Linnés »älskade och beundrade lärare» Boerhaave som — »Boehkaave», annat att förtiga. Illustrationsvalet är ganska diskutabelt, och i all synnerhet ställer man sig undrande till åtgärden att i slutet av boken infoga en reproduktion av den utmärkta karta av professor Fries över Linnélärjungarnas resor, som vi, med vederbörligt tillstånd, i denna årgång kunna bjuda våra läsare. Intet i Hagbergs text synes kunna motivera dess uppträdande på denna plats, utom möjligen som en bidragande motivering för *priset!*

Här må till sist erinras om ett annat arbete, som den flitige författaren nyligen utgivit: *Svenskt djurliv i mark och hävd*. Stockholm, Bonnier, 1950. Pris 18: 50. Vackert illustrerat och lättläst, har arbetet åtminstone såtillvida Linnéintresse, som det bland talrika välvalda citat från äldre författares skildringar av de behandlade djuren ofta låter Linné komma till tals.

»Sexualisten» Linné. Nyligen har Linné-litteraturen blivit tillökad med en liten kuriös skrift av FELIX BRYK med titeln *Linné als Sexualist*. 1. *Ausszüge aus Linnés unveröffentlichten Vorlesungen, die sich auf die Psychopathia sexualis beziehen*. Eingeleitet von Felix Bryk. Als Manuskript gedruckt. Stockholm 1951 (tr. i Björneborg). 53 sid. Uppl. 50 ex. Pris kr. 60:—. I denna Årsskrift kan en dylik skrift inte helt förbigås. Som man finner avser Bryk i första hand att ge en sammanställning av vissa uttalanden av Linné i hans akademiska undervisning. Det ingick i dennes ämbetsåligganden att ge offentliga föreläsningar i framför allt tre ämnen: sjukdomarnas system (eller nosologi), dietetik och materia medica. Av dietetiken ha vi genom A. O. LINDFORS' försorg en edition sedan 1907. De övriga äro t. v. utgivna. På samma sätt som i fråga om den sistnämnda föreliggande från de övriga dels Linnés egna systematiskt ordnade materialsamlingar (nu i Linn. Soc., London), dels mer eller mindre goda uppteckningar av lärjungar från själva föreläsningarna. Linné började sin första kurs över *Systema morborum* eller *Diagnosis Morborum* omedelbart efter sin installation. Bryks uppgift att dessa föreläsningar äro förlorade är så felaktig som möjligt. Linnés egenhändiga manuskript finnes hos Linnean Society. Till yttermera visso trycktes den första föreläsningen (dat. 3 nov.) i denna Årsskrift 1941. Däremot synas inga lärjungeanteckningar ha bevarats förr än från kursen 1746. Det är ur dessa Bryk nu har utplockat — med tillägg ur senare — det som rör sexuallivets besvärigheter och sjukdomar. Givetvis har detta, liksom allt som härrör från Linné, sitt intresse. Det visar att han ingalunda inför denna skara av blivande unga läkare gick ur vägen för ämnet, även om han fann att »denna materia är den förtreteligaste at publice tala om, ej för argumentets [ämnets] utan för åhörarenas skuld» (Dietetiken, s. 218). Vad han meddelade var väl i mycket hämtat ur dithörande litteratur, åtskilligt representerar väl av traditionen fortplantade föreställningar, ibland meddelar han något av egna iakttagelser. På en nutida läsare måste det göra ett mycket blandat intryck, delvis förvånande naivt, som när Linné uppbygger sina studenter med historien om en olycklig man, som sökt hans hjälp. Linné

hade sökt övertyga honom att hans älskarinna nog förhäxat honom med en kärleksdryck!

Mot sättet för utgivandet kunna vägande anmärkningar göras. Bryk har lagt till grund ett i hans ägo varande kompendium, som måste vara ganska undermåligt, då man på de 20 sidorna finner lika många fel, delvis meningsstörande. (I många fall kan läsaren lätt se vad där borde stått.) Och dock känner Bryk i Uppsala Universitetsbibliotek ett annat, bättre från samma år, som skulle hjälpt honom att i de flesta fall finna den riktiga läsarten. Att i st. »bei peinlicher Beibehaltung der Schreibweise» slaviskt återge vad en slarvig och okunnig student skrivit ner (t. o. m. när han skriver »erotonamia» i st. f. erotomania!) är så bakvänt som möjligt i editionsteknik.

Sitt företag att sammanföra och trycka dessa utdrag från Linné har utg. motiverat med att de skulle vara av vikt »zum tieferen Verständnisse seiner erotischen Phantasie». De förmenas nämligen kunna avslöja föreläsarens eget förhållande till det sexuella! Och det är detta hela skriften går ut på, som inledningen visar. Linné har m. a. o. nu äntligen råkat ut för en Freud-lärjunge och »djuppsykolog». Och då kan man vänta sig lite av varje. Vi få i denna inledning veta att den svenska Linnéforskningen av pryderi gått förbi dessa problem. Som exempel anföras några uteslutningar i TH. M. FRIES' Linnépublikationer. Man bör då erinra om att den utmärkte forskaren var född 1832. Åtskilligt som män av hans generation ansågo mindre lämpligt att lägga inför en okritisk allmänhet, sattes nu ogenerat på tryck. »Pryderi» är kanske vad man minst kan förebrå moderna svenska skribenter och publik.

När man först får i sin hand den här berörda skriften, tror man kanske naivt, att förf. velat ge ett bidrag till den intressanta frågan om hur Linné kom fram till sitt sexualsystem. »*Sexualista*» var ju för denne enligt Fundamenta Botanica en »ortodox» botaniker, som byggde sitt system såsom han. Det skall erkännas att Bryk gör en ansats att lösa ett hithörande problem, det gäller vad han högtidligt vill kalla »experimentum Stenbrohultense». JULIUS SACHS (»der grosse Sachs» F. B.), som svenska forskare, J. G. AGARDH och FRIES, vågat »barskt tillrättavisa», har ordat vitt och brett om att Linné inte försökt att experimentellt bevisa sexualiteten hos växterna. Ty, menar Sachs, när Linné berättar om någon, som tog bort »gallblommorna» (hanblommorna) på *Pepa* — de förmenades stjäla näringen — men då inte fick några pumpor, så får man inte veta vem som gjorde »experimentet»! Bryk vet det emellertid, ty i Critica Botanica omtalas att det var en »hortulanus gnarus N. L. in Svecia», som gjorde den förargliga erfarenheten. Han avslöjar skarpsinnigt, att denne måste vara Linnés fader! Ja, tänk, det har nog varje något så när eftertänksam läsare begripit. Händelsen förlägges till 1726, men pumporna blomma i Sverige på sommaren, och då skall Linné ännu inte ha hört talas om sexualiteten hos växterna. Först senare på året får han genom Rothmans undervisning veta något därom. Nå, *då* kanske det gick upp ett ljus för honom, som han kunde meddela sin snopne fader, som bara följt en gammal trädgårdsodlareföreställning och näppeligen avsett något botaniskt »experiment».

Emellertid, när Linné, denne »im puritanischen (!) Pfarrerheime kurz gehaltene Jüngling», fick veta hur det förhöll sig, kunde han ge »seiner üppigen Phantasie zügellos freien Lauf», kunde avragera sitt förträngda sexualliv »in fast koprolaler [ungefär 'snuskig'] Schilderung des Kopulationsaktes der Blumen und im Vergleiche der Geschlechtsteile der Blüten mit denen des Menschen». (Man tycker sig nästan höra den stackars sedlighetsivraren Siegesbeck!) Det är, som

vi förstå, den unge Linnés berömda förstlingsavhandling *Praeludia Sponsaliorum*, som här närmast är i fråga. Det bör då framhållas, att den våldsamt genomförda parallelliseringen mellan växternas och djurens sexualorgan, som stöter moderna biologer, har Linné här direkt tagit ur VAILLANT, vars avhandling givit honom uppslaget till hans egen. Den var ju f. ö. allmän hos de forskare, som hävdade en liknande mening, som R. J. CAMERARIUS (1694) t. ex., som Linné dock inte tycks ha känt vid denna tid. Och hur skulle man för dem som voro främmande för hela saken kunna åskådliggöra en sådan tanke som att ståndare och pistiller voro fortplantningens organ utan att draga in en sådan jämförelse? Syftar Bryk i sitt uttalande på den unge studentens ofta anförda ord i den följande paragrafen, om blombladen, som »giöra tjänst af *Brudesångar*, som den store Skaparen så härligen inrättat» etc., få vi förbehålla oss att fortfarande finna detta vara lika poetiskt som oskyldigt, följande Bryks egen maning (lånad från Linné själv) att man skall lyssna till sådant *castis auribus*.

Det kan inte komma ifråga att här anföras de många exempel på Linnés »olbscöne Terminologie», som förf. letat ihop. Ett ögonkast i *Systema Naturae* visar hur talrikt uttryck och namn åsyftande genitalierna förekomma hos de äldre författare, på vilka Linné byggde (särskilt i avs. på molluskerna). I *Critica Botanica* har han själv uppräknat dem bland andra kroppsdelar man vid namngivning inom växtriket kunde använda. För Linnés vidkommande får allt hos förf. gälla som bevis att han var i hög grad »vaginal cingestellt»: När Linné under Skåneresan inför forntida odlingsrösen reflekterar om den tid, då Sverige var »vagina gentium» (folkens modersköte), får det också tjäna till att bevisa hans sexualkomplex. De otaliga historiker och fornforskare, som citerat detta JORDANES' berömda yttrande om germanutvandringarna, måste väl då falla under samma dom.

Bryk har redan tidigare (Göteb. Posten 3. 6. 1950) låtit allmänheten veta att han förbereder »ett större arbete» över det ämne han här berört. Nu låter han oss veta att den utgivna skriften är föregångaren till »eine gross angelegte Monographie» om »die Frauen um Linné», där utdrag ur brev, kollegiehäften o. d. »sollen seine sexuelle Sehnsucht, seine Neigungen und sexuelle Libido belegen». Man undrar om inte Felix Bryk, som verkligen tidigare genom nyttiga fynd och publikationer gjort Linnéforskningen tjänster, kunde hitta på något vettigare. I ett patetiskt förord, riktat till en mycket hög person, har han förklarat sig vilja hänsynslöst söka sanningen, »väl vetande att *veritas odium parit*» (sanningen ådrar sig hat). Nej, för all del, inte hat: ett »sanningssökande» av denna art beklagar man endast som en förirring.

Vätterns utforskare Daniel Tiselius har blivit föremål för en liten, omsorgsfullt utarbetad biografi, som i smakfull utstyrsel tryckts hos Almqvist & Wiksell med anslag av Humanistiska fonden. Förf. är en sentida frände, f. d. läroverksadjunkten ELIAS TISELIUS.

Daniel Tiseli

us var född 1682, kom till Uppsala 1702, blev kyrkoherde i Hammar vid norra ändan av Vättern och dog där 1744. Han var en flitig författare med mångsidiga intressen, men sin egentliga berömmelse har han vunnit genom sin monografiska skildring av Vättern (1723 och 1730), den första i sitt slag i Sverige. Det var väl den som förnämligast beredde honom ett rum i Vetenskapsakademien. Med många av tidens lärde män stod han i brevförbindelse, främst ERIC BENZELIUS d. y. Den unge Linné sökte upp den lärde kyrkoherden, då han på väg söderut för att anträda sin Hollandsresa 1735 passerade Hammar. Som granskare av till akademien insända »rön» och »försök» av Tiseli

us' hand var Linné rätt kritisk — i någon direkt förbindelse tyckas de ej ha stått.

SUMMARY OF CONTENTS

The Yearbook begins with a paper on Linnæus's *Philosophia Botanica* by Professor K. V. OSSIAN DAHLGREN. This well-known textbook was an attempt to epitomize for his own pupils and other students of botany Linnæus's method. It appears to have been published about the beginning of 1751. Actually it was printed before the end of 1750, because it was reviewed in a Stockholm newspaper, *Lärda Tidningar*, in December, 1750 and a copy now in Uppsala University Library that at one time belonged to DAN. SOLANDER has Solander's signature and "1750" written on the title page.

Prof. Dahlgren states that *Philosophia Botanica* is an enlarged edition of the pamphlet, *Fundamenta Botanica*, which had been published in Amsterdam in 1736. Both of these works had 365 paragraphs, one for each day in the year, and some of the paragraphs in the later work are taken directly from the *Fundamenta*. However, *Philosophia Botanica* includes material from *Critica Botanica*, *Genera Plantarum* and other later works. The only reasonable explanation of the short time that the preparation of the book did take was that Linnæus seems to have assembled a great amount of material but the pressure of other duties kept him from the actual writing of it, and when finally he sat down and wrote it, it was at the entreaties of his pupils.

It must have been indeed a busy year for Linnæus. During the spring term he was "Rector Magnificus" of the University (i.e. he presided over the academic senate), gave his usual public and private lectures and prepared the diary of his *Scanian Journey* (*Skånska Resan*, 1751) for publication. In the preface he wrote to PETER LÖFLING'S *Iter Hispanicum*, Linnæus gratefully acknowledges the assistance he received from his "most faithful" pupil to whom he dictated "from his bed." During summer he contracted a painful illness which he characterized in turn as "arthritis" and "gout." "At last it resulted in an attack of sciatica." It was on this occasion that he believed that he was cured by eating the strawberries offered to him by his wife. From that time on he always used strawberries as a remedy for this ailment. After all of this, the book was published.

A critical account of *Philosophia Botanica* is then presented together with some remarks about the favorable and unfavorable reception of the book. Among Linnæus's contemporaries, ROUSSEAU, who was an eager amateur botanist, was most enthusiastic, and stated to a visitor from Sweden that he was indeed indebted to the famous Swede for his life. While among those who came at a later time, even JULIUS VON SACHS, who in his *History of Botany* has most harshly criticized the influence of Linnæus, acknowledged that for the ninety years following its publication scarcely any book equalled it in completeness and lucidity in the presentation of the knowledge of its time.

A short *History of Botany in Sweden*, principally the work of Professor ROB. E. FRIES, was published in connection with the VII International Botanical Congress held at Stockholm in 1950 and the map of "The Journeys undertaken by Linnæus's Disciples" included in this work was compiled by him. With due permission

this map is here reproduced together with a short survey by Prof. Fries of the achievements of the "apostles" of Linnæus, many of whom suffered hardships and disasters.

The next two contributions concern the biography of PETRUS ARTEDI, Linnæus's friend and fellow student. This brilliant young naturalist was drowned in one of the canals of Amsterdam during the time that he was working on the description of the fishes for SEBA's *Thesaurus*. Fortunately, Linnæus was able to save Artedi's manuscripts and from them edited *Ichthyologia* which has given Artedi's name to posterity. Very little is known about Artedi personally other than what Linnæus mentions in the preface to *Ichthyologia* because only very few of his MSS on botany and zoology have survived. It was therefore a happy find when Dr. OTTO WALDE of Uppsala came upon a small volume in the Royal Library at Stockholm which proved to be written by Artedi. It contains extracts from divers books on alchemy, botany, agriculture etc. and gives proof of his wide interests and extensive reading. But what is more important is that a letter written by Artedi in Amsterdam to his family in Northern Sweden a few weeks before his death was pasted in the back of this volume. This letter seems to be the only one of his that has survived. In it he tells about his work for Seba and complains of pecuniary difficulties.

The next contribution, written in English by Professor H. ENGEL of the Zoological Museum, Amsterdam, is a commentary on some of the legal documents connected with Artedi's death and the personal effects left by him.

Dr. SIGURD WALLIN of the Nordiska Museet, Stockholm, begins in this issue a description and commentary on the furniture and household effects that at one time belonged to Linnæus and his family that will be continued. Due mainly to the veneration with which most of these objects have been regarded by his descendants enough of them have been preserved to refurnish his official residence at Uppsala and his country house at Hammarby, which are now both public museums, with their original belongings. These museums now present an excellent means of studying the development of taste in Sweden during the XVIII century. By following up the inventories of the members of the family it will be possible to trace the household furnishings down to the present day. This contribution begins with the inventories of the property of the elder and younger Linnæus. The property of other members of the family will be similarly considered in the next Yearbook, and commentaries on all the inventories will follow.

Linnæus's yearly excursions or *herbationes* around Uppsala aroused great interest among his contemporaries. These trips often included members of the nobility and eminent foreign visitors who were anxious to hear his discussions. We may read now, how these excursions were conducted in the dissertation, *Herbationes Upsalienses*, published by one of Linnæus's pupils. While the dissertation contains a list of the plants found on those excursions it does not include Linnæus's comments on them. For the comments, notes taken down by his pupils must be consulted. Fortunately several series of these notes from different years have been preserved. One such series has been edited by Mr. ÅKE BERG, forestry officer, and forms the final contribution to the Yearbook. An introduction to this series of notes written by the editor of the Yearbook, Dr. UGGLA, describes briefly the history of the *herbationes*.

The Yearbook concludes with announcements of recent publications of interest to the Society.

LINNE-SÄLLSKAPETS EGNA ANGELÄGENHETER

STYRELSENS ÅRS- OCH FÖRVALTNINGSBERÄTTELSE FÖR ÅR 1949 och 1950.¹

Sällskapets vårsammankomst 1950 ägde rum å Hammarby söndagen den 21 maj. Enär inkomsterna av årsskriften ej ännu kunnat redovisas, kunde revisionsberättelsen föreligga först vid höstsammankomsten.

Föredrag hölls av professor CARL SKOTTSBERG över ämnet: Några drag ur Per Kalms levnad.

Efter sedvanlig demonstration av samlingarna under ledning av ordföranden och sekreteraren intogs middag å platsen invid museet.

Höstsammankomsten hölls torsdagen den 23 november å Svenska Läkarsällskapets mindre sal. Sedan revisionsberättelsen för 1949 föredragits och ansvarsbefrielse beviljats, företogs stadgeenliga val. Därvid omvaldes till ordförande för 1951 professor NILS VON HOFSTEN och till vice ordförande för samma tid f. d. överbibliotekarien ANDERS GRAPE. Till styrelseledamöter för åren 1951—1953 omvaldes professor T. LAGERBERG, förste bibliotekarien J. L:SON SAMZELIUS och överläkaren B. STRANDELL samt till suppleant professor E. DU RIETZ. Till revisorer omvaldes f. d. bankkamrer O. ANDERSON och professor E. MELIN med docenterna G. DEGELIUS och N. HYLANDER som suppleanter.

Föredrag hölls av professor C. SKOTTSBERG om Ett kollegium i botanik i Åbo 1737. (Kollegiet, som hölls av C. F. Mennander, bevistades av bl. a. Per Kalm.) Sekreteraren, dr ARVID HJ. UGGLA höll ett föredrag över ämnet: Daniel Solander och Linné. Professor ROB. E. FRIES kommenterade den världskarta över de Linnéska "apostlarnes" resor, som av honom utarbetats och publicerats i samband med årets internationella botanistkongress. (Anförandet jämte kartan inflyta i föreliggande årgång).

SÄLLSKAPETS PUBLIKATIONSVERKSAMHET.

Det vackra bildhäfte, som under titel *Linnémuseet i Uppsala och Linnés Hammarby* på förslag av doktor SIGURD WALLIN utgavs 1949, har rönt god avsättning och dels försålts i de båda berörda museerna, dels spritts genom Nordiska Museets benägna medverkan. Med sitt billiga pris (2 kr.) lämpar det sig väl att sändas till Linné-intresserade vänner i in- och utlandet. En ny upplaga torde snart bli nödvändig.

¹) Årsberättelsen för 1949 kunde tryckas redan i föregående årgång.

Tack vare doktor TELEMAK FREDBÄRJS fortsatta intresse och uppförfingar har serien *Valda avhandlingar av Carl von Linné* fått nya tillskott. Den i förra årgången omnämnda översättningen av *Två Sörmlandsfloror (Flora Åkeröensis och Flora & Pandora Rybyensis)* utkom 1950 som nr 9. Därtill ha fogats ytterligare som nr 10 och 11: *Officinella växter (Plantae officinales)*, 1950 och den unge Linnés förteckning över faderns trädgård i Stenbrohult: *Adonis Stenbrohultensis*. Den sistnämnda, som utkom i våras, inledes med en uppsats av dr FREDBÄRJ: Linné och Stenbrohult. Särskilt för de talrika besökarna vid Linnéstugan i Råshult bör den utgöra ett lämpligt förvärv. — För översättningen av latinet har i samtliga fallen Sällskapets sekreterare svarat.

Priset har å de nämnda skrifterna satts så lågt som 3 å 4 kr.

De många nytillträdande medlemmarna erinras om möjligheten att förvärva hela den utkomna serien av Årsskriften (utom årg. 1) för det utomordentligt billiga priset av kr. 2: — pr årgång.

Samtliga av Sällskapet hittills utgivna publikationer kunna erhållas genom beställning under adress Svenska Linné-sällskapets Expedition, Box 47, Uppsala.

LINNÉMUSEET OCH LINNÉBIBLIOTEKET.

Antalet besök i museet var under år 1950 ovanligt stort — särskilt av utlänningar. Detta berodde på de många kongresser, som under året förlagts till Sverige. Sålunda pågick Internationella ornitologkongressen i Uppsala dagarna 12—17 juni. Den 24 juni avlade Nordiska koloniträdgårdsförbundet besök, likaså den 11 juli 2:a Nordiska växtfysiologiska kongressen.

En särskilt minnesrik dag var den 16 juli, då den stora Internationella botanistkongressen besökte Uppsala. Linnéträdgården och museet besågos i fyra grupper om vardera 150 personer eller inalles 600. Föreläsningarna leddes av docenten STEN AHLNER och fil. lic. OLOV HEDBERG. Samtidigt besöktes Linnés Hammarby av fem liknande grupper, därvid ciceronskapet utövades av professor ROB. E. FRIES och doktor A. Hj. UGGLA.

Antalet i museets besöksbok antecknade uppgick till 1782, varvid gäller — som tidigare anmärkts — att åtskilliga besökare försumma att inskriva sina namn. Följande gåvor ha mottagits:

Av f. d. Folkhögskolerektorn SANFRID WELIN, Skara:

15 Linnéporträtt och andra Linnétryck; samt

S. WELIN, Svenska topografiska sällskapet i Skara. En tidig Skaradjäkneförening. Skara 1950.

Av sterbhuset efter Grevinnan EVA HAMILTON, f. KUGELBERG (genom Förvaltare H. KILLANDER):

Två kopparstick av Akademiska trädgården 1745.

SKATTMÄSTARENS BERÄTTELSE FÖR ÅR 1949.

Linné-Sällskapets ekonomiska ställning framgår av följande:

Vinst- och förlusträkning den 31 dec. 1949.*Inkomster:*

	1949	1948
Arsavgifter	6,112: 50	8,439: —
Räntor och utdelningar	8,871: 37	9,079: —
Utgifter utöver inkomster (Reservfonden)	4,841: 63	—
	Kronor 19,825: 50	17,518: —

Utgifter:

Linné-trädgården	7,993: 46	7,203: —
Linné-museet	1,418: 71	1,622: —
Arsskriften (efter avdrag av statsanslag)	3,787: 56	2,580: —
Publikationer	1,781: 31	—
Avlöningar	1,800: —	1,800: —
Omkostnader	2,044: 46	1,933: —
Pensionsfonden	1,000: —	—
Inkomster utöver utgifter	—	2,378: —
	Kronor 19,825: 50	17,516: —

Ingående balanskonto 1 jan. 1949.

Samlingarna	1: —	Fasta fonden	28,134: 77
Checkräkning	4,349: 45	Dispositionsfonden	12,829: 46
Kapitalräkning	2,578: 97	Museifonden	1,160: 79
Sparkassa och sparbank	20,440: 44	Linnéfonden	113,809: 62
Aktier	129,704: 70	Viktor N. Baumbachs fond	11,776: 39
Obligationer och förlags- bevis	48,492: 50	Basil H. Soulsby's fond	1,244: 95
		Wenner-Grenska Samfun- dets donation	4,938: 57
		Pensionsfonden	5,000: —
		Växthusbyggnadernas re- parationsfond	5,241: 96
		Reservfonden	21,430: 55
	Kronor 205,567: 09		Kronor 205,567: 06

SKATTMÄSTARENS BERÄTTELSE FÖR ÅR 1950.

Linné-Sällskapets ekonomiska ställning framgår av följande:

Vinst- och förlusträkning den 31 dec. 1950.*Inkomster:*

Statsbidrag till årsskriften	1,800: —
Anslag från K. Patriotiska Sällskapet	1,000: —
Uppsala stads anslag	2,000: —
Bidrag från Längmanska fonden	1,200: —
Räntor och utdelningar	8,639: 37
Försålda publikationer	2,205: 20
Utgifter utöver inkomster	10,668: 26
Kronor	27,512: 83

Utgifter:

Linné-trädgården	12,523: 63
Linné-museet	2,367: 68
Publikationer	7,451: 03
Avlöningar	1,800: —
Omkostnader	2,370: 49
Pensionsfonden	1,000: —
Kronor	27,512: 83

Ingående balanskonto 1 jan. 1950.

Samlingarna	1: —	Fasta fonden	28,134: 77
Checkräkning	2,080: 42	Dispositionsfonden	12,829: 46
Kapitalräkning	2,630: 79	Museifonden	1,460: 79
Sparkassa och sparbank	19,471: 87	Linnéfonden	114,094: 14
Aktier	129,704: 70	Viktor N. Baumbachs fond	11,835: 27
Obligationer och förlags- bevis	48,492: 50	Basil H. Soulsby's fond	1,257: 40
		Wenner-Grenska Samfun- dets donation	4,938: 57
		Pensionsfonden	6,000: —
		Växthusbyggnadernas re- parationsfond	5,241: 96
		Reservfonden	16,588: 02
Kronor	202,381: 28	Kronor	202,381: 28

Utgående balanskonto 31 dec. 1950.

Samlingarna	1: —	Fasta fonden	28,134: 77
Checkräkning	2,070: 09	Dispositionsfonden	12,829: 46
Kapitalräkning	2,684: 77	Museifonden	1,490: 79
Sparkassa och sparbank	5,796: 95	Linnéfonden	114,379: 38
Aktier	144,054: 70	Viktor N. Baumbachs fond	11,894: 45
Obligationer och förlags- bevis	38,492: 50	Basil H. Soulsby's fond	1,269: 97
		Wenner-Grenska Samfun- dets donation	4,938: 57
		Pensionsfonden	7,000: —
		Växthusbyggnadernas re- parationsfond	5,241: 96
		Reservfonden	5,920: 66
Kronor 193,100: 01		Kronor 193,100: 01	

Skattmästarens kommentar till boksluten.

Såsom av ovanstående bokslut för åren 1949 och 1950 framgår, uppstod på bägge årens verksamhet en förlust, för 1949 med 4.841 kronor och för 1950 med 10.638 kronor. Förlusterna bero på att utgifterna för Linnéträdgården, museet och löner genom den fortgående inflationen stigit. För 1950 har dessutom tillkommit en stegring av nettokostnaden för publikationer (d. v. s. tryckningskostnad efter avdrag av medel, som influtit vid försäljning av publikationerna) med ca 5.300 kronor, vilken förlust dock kommer att delvis utjämnas, i den mån pengar inflyta genom ytterligare försäljning av de under året tryckta publikationerna, främst Petrus Forsskåls »Resa till Lycklige Arabien», vilken föranlett huvudparten av årets publikationskostnad.

Såsom av bokslutet vidare framgår, har någon årsavgift icke uttagits för år 1950. Detta beror på att föreliggande årsskrift utgör en sammanslagning av årsskrifterna för 1950 och 1951, och att styrelsen icke ansett skäligt påföra medlemmarna avgift för mer än ett av dessa 2 år, varvid man valt år 1951. Den omständigheten, att någon årsavgift icke uttagits för år 1950, påverkar dock icke nämnvärt detta års resultat, enär kostnaden för den föreliggande årsskriften, vilken i det närmaste motsvarar årsavgiftens belopp, helt påföres 1951 års verksamhet.

Aven om nämnda förluster å tillhoppa 15.479 kronor giva anledning till bekymmer, torde man dock icke f. n. behöva hysa någon allvarlig oro för sällskapets fortsatta verksamhet, då dels avkastningen av dess aktier kan väntas avsevärt stiga, sannolikt dock icke i sådan grad, att rörelsen kan väntas gå ihop, och dels en mycket betydande ökning av värdet å dessa aktier inträffat under år 1951. De bokförda aktievärdena utgöra numera i flera fall icke ens hälften av gällande kurser. Icke desto mindre är det naturligtvis beklagligt, att löpande inkomster icke äro tillräckliga för att täcka löpande utgifter. Styrelsen har därför anledning förnya sin i föregående års berättelse till medlemmarna riktade vädjan att verka för ökad rekrytering till sällskapet. Någon ökning av årsavgiften kan t. v. icke ifrågakomma.

Till sist bör här anmärkas, att i 1950 års bokslut på inkomstsidan förekomma en del poster, vilka icke återfinnas i 1949 års bokslut. En av dessa poster, nämligen bidraget från Längmanska fonden (till tryckning av »Resa till Lycklige

Arabien»), är en tillfällig post. Övriga 4 nya poster, nämligen statsbidrag till årskriften, anslag från K. Patriotiska Sällskapet och Uppsala stads anslag, bägge till Linnéträdgårdens skötsel, samt inkomst av försålda publikationer, hava förut icke redovisats å inkomstsidan utan ha avdragits å utgiftsposterna för resp. ändamål, vilka således tidigare redovisats såsom nettoposter men nu redovisas såsom bruttoposter. Styrelsen har med denna ändring avsett att göra bokslutet mera upplysande för sällskapets medlemmar.

Uppsala i november 1951.

FRITIOF SÖDERBÄCK.

REVISIONSBERÄTTELSE

FÖR ÅR 1949.

Undertecknade, utsedda att granska Svenska Linné-Sällskapets räkenskaper och förvaltning för år 1949, få efter verkställd revision avgiva följande berättelse.

Vi hava tagit del av styrelsens protokoll från under året hållna sammanträden, vilka icke föranleda något uttalande från vår sida.

Räkenskaperna, som fullständigt siffergranskats, äro förda med utmärkt ordning och reda samt i vederbörlig ordning verifierade. Sedan till pensionsfonden avsatts kr. 1,000:— samt till en del av övriga fonder sammanlagt ett belopp av kr. 355:85, visar bokslutet ett underskott av kr. 4,841:63, varmed reservfonden minskats.

Sällskapets värdehandlingar äro deponerade i öppet förvar hos bank, vars för oss uppvisade förteckning överensstämmer med räkenskaperna. Försäkringshandlingarna hava genomgåts och samtliga bankräkningar kontrollerats.

Då revisionen icke givit anledning till någon erinran, samt styrelsen enligt vårt förmenande med nit och skicklighet handhaft Sällskapets angelägenheter, tillstyrka vi, att skattnästaren och övriga ledamöter av styrelsen beviljas ansvarsfrihet för 1949 års förvaltning.

Uppsala den 15 november 1950.

O. ANDERSON

ELIAS MELIN

REVISIONSBERÄTTELSE

FÖR ÅR 1950.

Undertecknade, utsedda att granska Svenska Linné-Sällskapets räkenskaper och förvaltning för år 1950, få efter verkställd revision avgiva följande berättelse.

Vi hava tagit del av styrelsens protokoll från under året hållna sammanträden, vilka ej föranleda något uttalande från vår sida.

Räkenskaperna, som fullständigt siffergranskats, äro förda med utmärkt ordning och reda samt i behörig ordning verifierade.

Vi vitsorda, att det sammandrag av inkomster och utgifter samt den översikt över tillgångar och skulder vid 1950 års slut, som intagits i skattmästarens berättelse, överensstämmer med räkenskaperna. Årets underskott av Sällskapets verksamhet under året, kr. 10.668:26, har belastats reservfonden.

Sällskapets värdehandlingar, vilka äro deponerade i öppet förvar hos bank, hava avstämts mot av banken lämnad förteckning. Samtliga banktillgodohavanden hava även kontrollerats.

Då enligt vår uppfattning skattmästaren samt styrelsen i övrigt på ett tjänstfullt sätt handhaft Sällskapets angelägenheter, tillstyrka vi, att ansvarsfrihet beviljas för 1950 års förvaltning.

Uppsala den 21 november 1951.

O. ANDERSON

ELIAS MELIN

SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPETS STYRELSE

Hedersordförande:

Professor emeritus ROB. E. FRIES

Ordförande för år 1952:

Professor emeritus N. VON HOFSTEN

Vice ordförande

f. d. Överbibliotekarien A. GRAPE

Övriga styrelsemedlemmar:

Valda för åren 1950—1952:

Professor emeritus N. E. SVEDELIUS, f. d. förste intendenten S. WALLIN, direktör
F. SÖDERBÄCK, skattnästare.

Suppleant: Professor O. H. SELLING.

Valda för åren 1951—1953:

Professor emeritus T. LAGERBERG, förste bibliotekarien J. L:SON SAMZELIUS,
överläkaren B. STRANDELL.

Suppleant: Professor E. DU RIETZ.

Valda för åren 1952—1954:

Professor O. T. HULT, f. d. förste bibliotekarien A. HJ. UGGLA, sekreterare
och föreståndare för Linnémuseet samt redaktör för årsskriften, doktor T. FREDBÄRJ.

Suppleant: Docent M. FRIES.

Vald av Större akademiska konsistoriet i Uppsala:

Professor J. A. NANNFELDT.

Revisorer:

Advokat DANIEL TROËNG och redaktör SIGURD LINDMAN.

Suppleanter: Docent G. DEGELIUS och docent N. HYLANDER.

SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPETS LEDAMÖTER

BESKYDDARE

HANS MAJ:ET KONUNGEN

FÖRSTA HEDERSLEDAMOT

H. K. H. HERTIGINNAN AV VÄSTERGÖTLAND

HEDERSLEDAMOT

SPENCER SAVAGE, F. L. S., f. d. Bibliotekarie och sekreterare
i Linnean Society of London

STIFTARE AV LINNÉMUSEET

(tillika stödjande ledamöter)

Aktiebolaget Gimo-Österbry bruk, Gimo.
Aktiebolaget P. A. Norstedt & Söner, Stock-
holm.
von Eckermann, Ebba, Grevinna, Edeby
gård, Sparreholm.
von Eckermann, H., Professor, Edeby gård,
Sparreholm.
von Eckermann, Ulla, Fru, Edeby gård,
Sparreholm.

Kassman, G., Bankir, Stockholm.
Lundström, B. E., Direktör, Stockholm.
Traugott, I., Direktör, Stockholm.
Uppsala Ångqvarns Aktiebolag, Uppsala.
Wachtmeister, Carola, Grevinna, Wambåsa,
Johannishus.
Wädell, J. O., Disponent, Ljusdal.

STÖDJANDE LEDAMÖTER

Henning, Martha P:son, Med. dr, Hälsing-
borg.
Lindström, A., Bankir, Stockholm.
Magnus, E. L., Ingenjör, Göteborg.

Olander, R., Bankir, Saltsjöbaden.
Rapp, D., Grosshandlare, Stockholm.
Wennberg, A., f. d. Direktör, Stockholm.

ÖVRIGA LEDAMÖTER

Abramson, O., Tandläkare, Uppsala.
Adlercreutz, P., f. d. Envoyé, Kammarherre,
Stockholm.
Afzelius, A., Justitieråd, Stockholm.

Afzelius, S., Hovrättsråd, Stockholm.
Ahlson, H., Civilingenjör, Stockholm.
Ahlström, O., Optiker, Stockholm.
Amlund, N., Professor, Ålsten.

* = Ständig ledamot.

- Albring, H., Kyrkoherde, Ö. Vingåker, Klastorp.
- Alling, G., Med. dr, Stockholm.
- Alm, C. G., Förste assistent, Uppsala.
- Almlöf, N., Jägmästare, Uppsala.
- Almquist, E., Lektor, Eskilstuna.
- Almquist, Ingegerd, Fru, Stockholm.
- Alrutz, S., Jur. kand., Direktör, Djursholm.
- *Aminoff, Elisabeth, Fru, Stockholm.
- Ancker, Hj., Sekreterare, Stocksund.
- Anderson, G. Bernhard, Vicekonsul, Chicago, Ill. (U. S. A.).
- Anderson, O., f. d. Bankkamrer, Uppsala.
- André, L., Byråchef, Stockholm.
- André, O., Lasarettsläkare, Nässjö.
- *Anér, J., Direktör, Göteborg.
- Ankarcrona, S., Major, Rosendal, Upplands-Väsby.
- *Apotekarsocieteten, Stockholm.
- *Arfwedson, J., Bankdirektör, Kammarherre, Stockholm.
- Armini, H., Lektor, Göteborg.
- Arnborg, T., Docent, Uppsala.
- Arnell, H., Tandläkare, Stockholm.
- Arnell, Judith, Fru, Stockholm.
- Arrhenius, Maria, Professorska, Stockholm.
- Aschan, W., f. d. Regeringsråd, Brunnby, Berga slussar.
- Asklund, B. H. V., Statsgeolog, Djursholm.
- Ask-Upmark, E., Professor, Uppsala.
- Axel-Nilsson, G., Intendent, Göteborg.
- Backman, E. L., Professor emer., Uppsala.
- Bager, B., Lasarettsläkare, Stocksund.
- Bagge, A., f. d. Justitieråd, Stockholm.
- Bambers, O., Registrator, Stockholm.
- Barthel, Chr., Professor emer., Äppelviken.
- Belfrage, S., Docent, Åkarp.
- Bellinder, Karin, Justitierådinna, Stockholm.
- *Benedicks, C., Professor emer., Stockholm.
- Bengtson, E., Direktör, Stockholm.
- Berg, E., Aktuarie, fil. lic., Stockholm.
- Berg, F., Professor, Uppsala univ:s rektor, Uppsala.
- Berg, G., Förste intendent, Stockholm.
- Berg, Å., Jägmästare, Uppsala.
- Bergeron, T., Professor, Uppsala.
- Bergersen, B., Ambassadör, Stockholm.
- *Berggren, G. H., Kansliråd, Stockholm.
- Bergianska stiftelsen, Stockholm.
- Berglund, B., Marineläkare, Hedemora.
- Berglöf, Signe, Fru, Stockholm.
- Bergman, C., Studerande, Stockholm.
- Bergner, E., f. d. Lasarettsläkare, Örebro.
- Bergström, B., Förste byråsekreterare, Bromma.
- Bernström, G., Apotekare, Göteborg.
- Beskow, Ingegerd, Landshövdingenska, Stockholm.
- *Billing, M., Direktör, Stockholm.
- Bjure, A., Lasarettsläkare, Västerås.
- Bjurvik, P., Kapten, Linköping.
- Björkman, S., Förste assistent, Uppsala.
- *Björnström-Steffansson, H., Herr, New York (U. S. A.).
- Blom, Hj., Apotekare, Nyköping.
- Boëthius, A., Professor, Göteborg.
- Bohman, H., Assessor, Djursholm.
- Bohman, K., Advokat, Stockholm.
- Boierth, P., Stadsträdgårdsmästare, Uppsala.
- Borglind, S., Konstnär, Falun.
- Borgman, S., Herr, Uppsala.
- *Boström, Mary, Fru, Sköldnäs gård, Baggetorp.
- Bouvin, Elisabeth, Fru, Östhammar.
- Bremmer, E., Ingenjör, Göteborg.
- Brenning, R., Docent, Uppsala.
- Bring, Signe, Fru, Stockholm.
- Brooklyn Bot. Garden, Brooklyn, N. Y. (U. S. A.).
- *Broström, Th. E. J:son, Skeppsredare, Göteborg.
- Bruce, T., Docent, Uttran.
- Brun, L., Fil. mag., Uppsala.
- Brun, S., Apotekare, Hudiksvall.
- Bryk, F., Herr, Stockholm.
- Buchwald, N. Fabritius, Professor, Köpenhamn (Danmark).
- Burman, Birgit, Fru, Stockholm.
- Bökman, K., Häradsskrivare, Strömstad.
- Callmer, Chr., Bibliotekarie, Stockholm.
- Carlborn, Hj., Direktör, Saltsjöckvarn, Stockholm.
- Carling, T., Disponent, Uppsala.
- Carlsson, C. D., Apotekare, Göteborg.
- Cederström, Anna, Fröken, Kungshamn, Uppsala.
- *Christensen, K., Godseier, Fredrikstad (Norge).
- Clason, Fr., Prakt. läkare, Uppsala.
- Clemedson, C.-J., Laborator, Ulriksdal.
- Cornell, H., Professor, Stockholm.
- Cullberg, H., Rektor, Sigtuna.
- Dahl, C. G., Professor, Hjo.
- Dahl, E., Arkitekt, Stockholm.
- Dahlgren, K. V. O., Professor, Uppsala.
- Dahlgren, L., Överläkare, Säffle.
- Dahlgren, Th., Fil. dr, Direktör, Malmö.
- Dalarnes musei- och hembygdsförb., Falun.
- *de Geer, L., Överceremonimästare, frih., Upplands-Väsby.

- Degelius, G., Docent, Uppsala.
 Dintler, Å., Amanuens, Uppsala.
 *Diös, A., Byggnadsingenjör, Uppsala.
 Donner, H. W., professor, Uppsala.
 Drake af Hagelsrum, Stina, Fru, Hälsingborg.
 Drumm, Karin, Konsulinna, Göteborg.
 Du Rietz, G. E., Professor, Uppsala.
 *Dunker, H., Disponent, Hälsingborg.
 Eberstein, G., Professor, Djursholm.
 Eckerström, S., Överläkare, Göteborg.
 Edén, Marja, Landshövdinga, Stockholm.
 Edenman, R., Statssekreterare, Uppsala.
 Edlund, F., Disponent, Uppsala.
 Edlund, M., Direktör, Uppsala.
 Ehrström, R., Professor, Helsingfors (Finland).
 Ekblom, T., Lektor, Skellefteå.
 Ekemar, K., Kanslidirektör, Högländstorget.
 af Ekenstam, F., Major, Uppsala.
 Ekman, S., Professor emer., Uppsala.
 Ekwall, P., Professor, Åbo (Finland).
 Enger, M., Tandläkare, Uppsala.
 von Engeström, Anna, Fru, Kiplingeberg, Uppsala.
 Engstedt, M., Apotekare, Stockholm.
 Engström, H., Direktör, Stockholm.
 Erdtman, G., Lektor, Abrahamsberg.
 Erickson, H., f. d. Kassör, Stockholm.
 Erikson, Agnes, Fru, Stockholm.
 Erikson, Elise, Fru, Rydboholm.
 Erikson, Hj., f. d. Prov.-läkare, Uppsala.
 Erlandsson, S., Läroverksadjunkt, Stockholm.
 Ernberg, T., Med. lic., Åkeslund.
 Essén, M., f. d. Lektor, Uppsala.
 Essen-Möller, L., Med. dr, Hälsingborg.
 Fagerlind, F., Professor, Stockholm.
 Fagerström, A., Grosshandlare, Göteborg.
 Falk, N., Häradshövding, Falun.
 Flodén, A., Major, Stockholm.
 Flodmark, E. A., Apotekare, Malmö.
 Forsslund, K.-H., Fil. dr, Experimental-fältet.
 Forssman, H., Med. dr, Göteborg.
 *Fraenckel, G., Direktör, Göteborg.
 Fredberger, R., Komminister, Uppsala.
 *Fredbärj, T., Prakt. läkare, Stockholm.
 *Fredrikson, V., Direktör, Stockholm.
 von Frenckell, G., Fil. mag., Uppsala.
 Fridrichsen, A., Professor, Uppsala.
 Fries, C., Förste intendent, Skansen, Stockholm.
 Fries, H., Prakt. läkare, Göteborg.
 *Fries, Hj., Prakt. läkare, Stockholm.
 *Fries, M., Docent, Uppsala.
 *Fries, Nanna, Professorska, Stockholm.
 Fries, N., Docent, Uppsala.
 *Fries, R. E., Professor emer., Stockholm.
 *Fries, S., Fil. mag., Uppsala.
 Fries, Th., f. d. Akadimiräntmästare, Uppsala.
 Frisendahl, A., Lektor, Stockholm.
 Frumerie, K., Prakt. läkare, Stockholm.
 *Frölander, Natalie, Fru, Djursholm.
 Fähræus, R., Professor, Uppsala.
 Förberg, B., Tandläkare, Stockholm.
 Föreningen för växtförädling av fruktträd, Balsgård, Fjälkestad.
 Gavelin, Anna-Greta, Fru, Stockholm.
 Geijer, Agnes, Fil. dr, Stockholm.
 Gellerstedt, S., Docent, Uppsala.
 Gillberg, B., Kamrer, Stockholm.
 Goldkuhl, E., Överläkare, Långbro Sjukhus, Stockholm.
 Granander, J., Direktör, Stockholm.
 Granit, R., Professor, Stockholm.
 Granlund, J., Intendent, Docent, Stockholm.
 Grape, A., f. d. Överbibliotekarie, Uppsala.
 Gréen, S., Trädgårdsdirektör, Experimental-fältet, Stockholm.
 Grönwall, A., Laborator, Uppsala.
 Gull, B. O., Ingenjör, Västerås.
 Gunne, C., Konstnär, Fil. lic., Stockholm.
 Gyldenstolpe, N., Kabinettskammarherre, Greve, Ulriksdal.
 Gyllencreutz, W., Major, Uppsala.
 Gyllensvärd, C., Professor, Danderyd.
 Hæggeström, G. Z., Disponent, Uppsala.
 Hagberg, E., Professor, Stockholm.
 Hagberg, K., Fil. dr, Djursholm.
 Hagelin, Hilda, Fru, Skebokvarn.
 Hagman, E., Kamrer, Falun.
 Hagstrand, G., Med. dr, Nockeby.
 Hagström, B., Borgmästare, Uppsala.
 Hallberg, B., Borgmästare, Linköping.
 *Hallencrutz, F., Herr, Göteborg.
 Hallgren, T., Ingenjör, Tempelhamnen, Fröske.
 Hallgren, W., Distr.-veterinär, Solliebrunn.
 Hamacher, A., Assessor, Stockholm.
 Hamberg, P. G., Docent, Uppsala.
 Hamilton, Li, Grevinna, Uppsala.
 Hammarskjöld, Hj., f. d. Landshövding, Stockholm.
 Hannerz, A., Rektor, Södertälje.
 Hanson, E., Apotekare, Loholm.
 Harling, G., Fil. lic., Lidingö.
 *Hasselblad, V., Direktör, Göteborg.
 Hasselbrink, G., Kyrkoherde, Karesuando.
 Hedberg, B., Konstnär, Gränna.

- Iedberg, E., Notarie, Stockholm.
 Hedfors, Hj., Lektor, Djursholm.
 Hegardt, Maja, Målarinna, Bergsbrunna.
 *Heiberg, H., Consul, Oslo (Norge).
 von Heijne, S., Kapten, Stockholm.
 Hellgren, E., Bankkamrer, Lidingö.
 Hellner, B., Förste intendent, Råsunda.
 Hellström, J., Professor, Stockholm.
 Helms, A., Förlagschef, Stockholm.
 Hemming-Sjöberg, A., Advokat, Stockholm.
 Henschen-Ingvar, Ingegärd, Fil. dr, Stockholm.
 Hermelin, S., Trädgårdsarkitekt, Frih., Stockholm.
 *Hérnod, T., Direktör, Stockholm.
 Hessler, C. A., Professor, Uppsala.
 Hinricsson, H., Fördelningsläkare, Östersund.
 Hising, H., Bergsingenjör, Stockholm.
 Hjelmqvist, H., Docent, Lund.
 Hjertstedt, R., Överläkare, Ulleråkers sjukhus, Uppsala.
 Hjärne, E., Professor, Uppsala.
 Hjärne, U., Skolöverläkare, Stockholm.
 von Hofsten, B., Fil. kand., Uppsala.
 von Hofsten, N., Professor emer., Uppsala.
 Hollström, G., Överste, Uppsala.
 Hollström, K. F., f. d. Förste prov.-läkare, Uppsala.
 Holm, L., Fil. lic., Uppsala.
 Holm, Lisa, Apotekare, Sandviken.
 Holmberg, A., Bibliotekarie, Stockholm.
 Holmbäck, Å., Professor, Uppsala.
 Holmdahl, D., Professor, Uppsala.
 Holmer, N., Byråchef, Västerås.
 Holmgren, B., Förste marinläkare, Stockholm.
 Holmgren, N. F., Professor, Stockholm.
 Holmgren, I., Lektor, Stockholm.
 Holmgren, I., Professor emer., Stockholm.
 von Horn, C. A., Kammarherre, Möckelnäs, Diö.
 Hullberg, J., Kyrkoherde, Nacka.
 *Hult, O. T., Professor, Stockholm.
 Hult, Ph., Professor, Uppsala.
 Hultén, E., Professor, Stockholm.
 Hultén, O., Professor, Uppsala.
 Hultgren, Iris, Leg. läkare, Saltskogs gård, Södertälje.
 Hultman, G., Direktör, Lidingö.
 Hummel-Gumælius, S., Arkitekt, Uppsala.
 Huss, I., Stadsdistriktsläkare, Uppsala.
 Hydbom, F., Advokat, Västerås.
 Hylander, N., Docent, Uppsala.
 Hägglöf, S., Jur. och Fil. kand., Vendelsberg, Silinge.
 Häggquist, C., f. d. Akademisekreterare, Uppsala.
 Hälsingborgs Museum, Hälsingborg.
 Högbom, B., Fil. dr, Djursholm.
 Högfeldt, P. J., Godsägare, Nyborg, Bålsta.
 Höijer, E., f. d. Överdirektör, Uppsala.
 Höjer, J. A., Generaldirektör, Ålsten, Bromma.
 Hörstadius, S., Professor, Uppsala.
 Idefelt, Margit, f. Fougberg, Fru, Växjö.
 Ihre, B., Överläkare, Stockholm.
 *Ihre, J., Ryttmästare, Ekebyhof, Ekerö.
 Jacobsson, A., Major, Ellsbo, Kungälv.
 Janson, L., Direktör, Göteborg.
 Jennische, B., Med. lic., Vänersborg.
 Jespersen, P. Helveg, Mag. scient., Köpenhamn (Danmark).
 *Jessel, A., Hovtandläkare, Wauwatosa, Wisc. (U. S. A.).
 Jessen, K., Professor, Köpenhamn (Danmark).
 Johansson, H., Docent, Stockholm.
 The John Crerar library, Chicago, Ill. (U. S. A.).
 Johnson, Inger Helene, Fru, Trondheim (Norge).
 *Johnson, Vilas, Mr., Chicago, Ill. (U. S. A.).
 *Jonsson, A., Generalkonsul, Göteborg.
 *Jonsson, F., Generalkonsul, Lysholmen, Släp.
 Jonsson, J. Elon, Prakt. läkare, Uppsala.
 Juhlin-Dannfelt, C., Direktör, Stockholm.
 Juhlin-Dannfelt, C., Överläkare, Djursholm.
 Jönsson, Viola, Fru, Uppsala.
 Kaijser, R., Lasarettsläkare, Karlstad.
 Kalmar läns museum, Kalmar.
 Kalmar Stadsbibliotek, Kalmar.
 Karlson, Aina, Fröken, Uppsala.
 Keil-Möller, C., Herr, Söfdeborgs slott, Söfdeborg.
 Kellberg, E., f. d. Regeringsråd, Stockholm.
 *Kempe, E., Fil. dr, Direktör, Örnsköldsvik.
 *Kempe, R., Civilingenjör, Örnsköldsvik.
 Kempff, Margit, f. Sahlin, Överstinna, Stockholm.
 Kerbert, C., Directeur, Amsterdam (Holland).
 Kihlstedt, S., Arméöverläkare, Stockholm.
 Kjellberg, E., Ryttmästare, Linnés Hammarby, Bergsbrunna.
 Kjellman, H., Landshövding, Uppsala.
 Kleberg, T., Överbibliotekarie, Uppsala.
 Klinckowström, Thyra, Friherrinna, Stavsund, Ekerö.

- Klingspor, Anna-Norah, Friherrinna, Stora Sundby.
- Kockum, A., Apotekare, Stockholm.
- Kollberg, O., Jägmästare, Uppsala.
- Det Kongelige Bibliotek, Köpenhamn (Danmark).
- *Koritz, G., Advokat, Djursholm.
- *Kreüger, S., Godsägare, Stockholm.
- Krook, H., Fil. kand., Stockholm.
- von Krusenstierna, A. C. F., Kanslisekreterare, Norrviken.
- Kugelberg, F., Med. dr, Uppsala.
- Källmark, F. R., f. d. Lasarettsläkare, Sala.
- Kärne, G., Ingenjör, Uppsala.
- Köhler, B., Lasarettsläkare, Enköping.
- Lagerberg, T., Professor emer., Mörby, Stocksund.
- Lang-Fagerström, Ingrid, Fru, Lidingö.
- Larsson, B. Hj., Med. dr, Detroit, Mich. (U. S. A.).
- Larsson, K., Hovrättsråd, Stockholm.
- *Larsson, S., Direktör, Göteborg.
- Laurell, H., Professor emer., Uppsala.
- Lenk, T., Förest. för K. Livrustkammaren, Stockholm.
- *Lettström, H., Bankdirektör, Stockholm.
- Lewén, E., Direktör, Uppsala.
- Liljedahl, A., Apotekare, Göteborg.
- Liljencrantz, A., Bibliotekarie, Frih., Uppsala.
- Lindberg, E. J., Trädgårdsmästare, Falun.
- Lindblad, O., Jägmästare, Uppsala.
- Lindblom, A., Professor, Stockholm.
- Lindborg, N., Överläkare, Stockholm.
- Lindgren, L., Med. lic., Stockholm.
- *Lindman, S., Redaktör, Stockholm.
- Lindmark, G., Direktör, Stockholm.
- Lindström, Eva, Fröken, Stockholm.
- Littorin, K., Grosshandlare, Örebro.
- Löberg, K., Medicinalråd, Bromma.
- Lundberg, G. W., Kulturattaché, Paris (Frankrike).
- Lundblad, O., Professor, Stockholm.
- Lundevall, F. A. I., Regeringsråd, Stockholm.
- Lundh, E., f. d. Landshövding, Bankdirektör, Göteborg.
- Lundmark, K., Professor, Lund.
- Lundqvist, R., Förste sjukhusläkare, Göteborg.
- Lundvik, V., f. d. Landshövding, Stockholm.
- Löwegren, Y., Fil. lic., Lund.
- *Magnus, Iréne, Fru, Göteborg.
- Malmer, Astrid, f. Lindelöf, Fru, Växjö.
- Malmeström, E., Biskop, Växjö.
- Malmgren, B., Professor, Stockholm.
- Malmquist, G., Professor, Uppsala.
- Malmström, C., Professor, Experimental-fältet.
- Malmström, P. E., Major, Stockholm.
- Malmström, Å., Professor, Uppsala.
- Malmö Museum, Malmö.
- Mannerfelt, Britta, Hortonom, Uppsala.
- Markström, P., Pol. stud., Uppsala.
- Matern, E., Apotekare, Stockholm.
- Mathiassen-Mo, B., Trädgårdsarkitekt, Stockholm.
- Mattisson, K. H., f. d. Överläkare, Malmö.
- Melin, E., Professor, Uppsala.
- Myrberg, I., f. d. Kansliråd, Stockholm.
- Möller, R., Direktör, Stockholm.
- Nagell, T., Professor, Uppsala.
- Naglo, O., Bataljonsläkare, Stockholm.
- Nannfeldt, J. A., Professor, Uppsala.
- Nauckhoff, J., Generallöjtnant, Stockholm.
- Neiglick, C., Direktör, Djursholm.
- Nelson, A., f. d. Förste bibliotekarie, Uppsala.
- Nilsson, A., Försöksledare, Weibullsholm, Landskrona.
- Nilsson, D., Lektor, Skara.
- Nilsson, N., Ingenjör, Stockholm.
- Nilsson, N., f. d. Provinsialläkare, Västansfors.
- Nilsson, R., Professor, Rektor, Uppsala.
- Nilsson-Cantell, C.-A., Lektor, Visby.
- Nissbeck, E., Direktör, Uppsala.
- *Nisser, W., Disponent, Grycksbo.
- Norblad, G., f. d. Kanslisekreterare, Ålsten.
- Norblad, L., Bokhandlare, Uppsala.
- Nordenfelt, Ebba, Överstinna, Stockholm.
- Nordenson, H., Direktör, Fil. dr, Stockholm.
- Nordenson, J. W., Professor emer., Stockholm.
- Nordhagen, R., Professor, Oslo (Norge).
- Nordholm, G., Direktör, Stockholm.
- Nordin, J., Generaldirektör, Stockholm.
- Nordin, N., Med. lic., Stockholm.
- Nordström, Fr., Tandläkare, Fil. dr, Stockholm.
- Nordström, J., Professor, Uppsala.
- Nordström, P. A., Prakt. läkare, Onsala.
- Norinder, H., Professor, Husbyborg, Uppsala.
- Norling, E., Prov. läkare, Lövestabruk.
- Norrby, R., Fil. doktor, Tillflykten, Värsta.
- Norrlin, I., Apotekare, Uppsala.
- Nybelin, O., Intendent, Göteborg.
- Nyberg, H. S., Professor, Uppsala.
- Nyman, R., Advokat, Västerås.
- Nyström, G., Professor emer., Uppsala.
- Näsmark, K. E., f. d. Rektor, Äppelviken.

- Näsström, G., Redaktör, Stockholm.
 Odhner, Ebba, Professorska, Stockholm.
 Odhner, N., Professor emer., Enebyberg.
 *Ohlson, A., Direktör, Göteborg.
 Ohlson, J., Byrådirektör, Stockholm.
 Ohlsson-Persson, Sigrid, Fröken, Uppsala.
 Ollers, J., Med. lic., Stockholm.
 Olofsson, M., Prakt. läkare, Stockholm.
 *Olsen, R., Generalkonsul, Oslo (Norge).
 Olsson, M., Riksantikvarie, Stockholm.
 Osvald, H., Professor, Ultuna, Uppsala.
 Owen-Johnston, A., Surgeon-leutenant-colonel, Invergargill (Nya Zeeland).
 Palm, J., Överingenjör, Österbybruk.
 Persson, H., Fil. dr, Stockholm.
 Persson, M., Las.-läkare, Varberg.
 Petersen, Bj., Docent, Uppsala.
 Peterson, B., Amanuens, Lund.
 Petrelius, V., f. d. Postmästare, Uppsala.
 Petré, G., Professor emer., Lund.
 Petrusson, L.-E., Herr, Lund.
 Pettersson, S., Lasarettsläkare, Falköping.
 Piehl, C. G., Civilingenjör, Stockholm.
 Pilo, Gullan, Fru, Stockholm.
 Psilander, G., Överinspektör, Stockholm.
 Quennerstedt, N., Fil. lic., Uppsala.
 Ramström, Margit, Fru, f. Nisser, Lilla Fremsbacka, Korsnäs.
 Ramström, S., Överste, Lilla Fremsbacka, Korsnäs.
 Ränge, R., Tandläkare, Stockholm.
 Rappe, G., Agr. dr, Frih., Kristinelund, Vassmolösa.
 Reuterskiöld, S., Herr, Stockholm.
 Rhodin, H., Med. dr, Stockholm.
 Richard, E., Direktör, Stockholm.
 *Richert, A., Landshövding, Vänersborg.
 Richtner, N., Med. dr, Stockholm.
 Ringberg, H. G. H., Apotekare, Uppsala.
 Rodhe, W., Laborator, Uppsala.
 Roos, Å., Direktör, Uppsala.
 Rooth, S., Intendent, Göteborg.
 *von Rosen, Mary, Grevinna, Rockelstad, Sparreholm.
 Rosenqvist, S., Marineläkare, Stockholm.
 Rothman, G., Med. lic., Stockholm.
 Rudenstam, G., Direktör, Bromma.
 Runnström, J., Professor, Stockholm.
 Rülcker, A., Stadsdistriktsläkare, Stockholm.
 Rydberg, S., Bibliotekarie, Falun.
 Rydin, H., Direktör, Djursholm.
 Rydman, T., Med. lic., Stockholm.
 Sæmund, G., Direktör, Saltsjö-Duvnäs.
 Samzelius, J. L:son, Förste bibliotekarie, Uppsala.
 Sandberg, G., Laborator, Uppsala.
 af Sandeberg, Fr., Kammarherre, Uppsala.
 Sandelin, K., Landskamrer, Uppsala.
 Sandström, C., Överläkare, Stockholm.
 Sandwall, L., Assessor, Stockholm.
 Santesson, R., Förste assistent, Uppsala.
 Schmid, G., Professor, Halle a. S. (Tyskland).
 Schwartz, S. G., Direktör, Stockholm.
 Segelberg, I., f. d. Lasarettsläkare, Borås.
 Selander, S., Docent, Stockholm.
 Selling, G., Stadsantikvarie, Stockholm.
 *Selling, O. H., Professor, Stockholm.
 Silow, A., Fil. dr, Uppsala.
 Sjögren, J., f. d. Läroverksadjunkt, Vänersborg.
 Sjöqvist, O., Överläkare, Stockholm.
 Sjöström, M., Lektor, Ålsten.
 Skogsborg, J., Ingenjör, Hägersten.
 Skoog, T., Docent, Uppsala.
 Skottsberg, C., Professor emer., Göteborg.
 Skuja, H., Professor, Uppsala.
 Skärblom, Josefa, Fru, Penningby.
 Smedinger, H., Ingenjör, Västerås.
 Smith, A., Skeppsredare, Stockholm.
 *Smålands Nation, Uppsala.
 Soininen, G., Docent, Dr. med., Helsingfors (Finland).
 Spärck, R., Professor, Köpenhamn (Danmark).
 von Stapelmohr, S., f. d. Las.-läkare, Norrköping.
 Statsbiblioteket, Aarhus (Danmark).
 Sternhagen, Ella, Generalkonsulinna, Göteborg.
 Stiernstedt, G., Friherre, Risberga, Knivsta.
 Stiftsbiblioteket, Linköping.
 *Strandell, B., Överläkare, docent, Stockholm.
 Strandell, G., Borgmästare, Örebro.
 Streiffert, Th., Professor, Djursholm.
 Stridsberg, Karin, Fru, Stockholm.
 Strömberg, H., Bergsingenjör, Österbybruk.
 Suber, N., Agronom, Stockholm.
 Sundquist, N., Landsantikvarie, Uppsala.
 Sundström, R., Civilingenjör, Bromma.
 Svedberg, T., Professor emer., Uppsala.
 Svedelius, N., Professor emer., Uppsala.
 *Svenska Läkaresällskapet, Stockholm.
 *Svenska Orientlinjen, Göteborg.
 Svensson, S., Professor, Lund.
 *Sverre, S. Th., Direktör, Oslo (Norge).
 Svärdström, S., Intendent, Stockholm.
 Swedenborg, J., Intendent, Bromma.
 Syk, I., Med. dr, Bromma.
 Sylvén, N., Professor, Ekebo, Källstorp.
 *Säbylunds fideikommissbibliotek, Kumla.

- »Sällskapet», Stockholm.
 Sällskapet Växjö-Studenterna, Stockholm.
 Söderberg, E., Amanuens, Bergianska trädgården, Stockholm.
 *Söderberg, E., Direktör, Uppsala.
 Söderberg, K., Byrådirektör, Stocksund.
 *Söderberg, T. O., Generalkonsul, Göteborg.
 Söderbäck, F., Direktör, Stockholm.
 Söderholm, S., Regementsläkare, Uppsala.
 Söderlund, G., Bankdirektör, Stockholm.
 Söderlund, G., Professor, Stockholm.
 Söderström, N., Med. dr, Falun.
 Söderström, T., Advokat, Stockholm.
 Sörlin, A., Fil. lic., Västerhaninge.
 Tengwall, E., Med. dr, Stockholm.
 Thiel, A., Bankdirektör, Stockholm.
 Thollander, R., Ingenjör, Storeberg, Tådene.
 Thomson, A., Universitetskansler, Stockholm.
 Thordeman, B., Antikvarie, Stockholm.
 Thorling, I., Professor emer., Uppsala.
 Thorslund, P., Professor, Uppsala.
 Thulin, O., Häradshövding, Hedemora.
 *Thulin, P. G., Generalkonsul, Stockholm.
 Thunström, S., Lasarettsläkare, Vänersborg.
 Tillander, T., Länsjägmästare, Uppsala.
 Tisclius, A., Professor, Uppsala.
 Tjeder, B., Banktjänsteman, Falun.
 Topelius, G., Kanslerssekreterare, Saltsjö-Duvnäs.
 Torén, C.-A., Överste, Saltsjöbaden.
 Toss, G., Stadsläkare, Motala.
 Troëng, D., Advokat, Stockholm.
 *Trumbull, Harlan, Mr., Hudson, Ohio (U. S. A.).
 Törnebohm, Karin, Doktorinna, Göteborg.
 Uggla, A., Överste, Stockholm.
 Uggla, A. Hj., f. d. Förste bibliotekarie, Uppsala.
 Uggla, C., Expeditionschef, Stockholm.
 Uggla, Elsa, Fru, Djursholm.
 Uggla, E., Fil. lic., Frih., Skärstad.
 Unger, B., Hovrättsråd, Djursholm.
 Universitetsbiblioteket 2 Afd., Köpenhamn N (Danmark).
 *Uppsala stads drätselkammare, Uppsala.
 Ursing, B., Lektor, Stockholm.
 Valberg, M., Stadsdistriktsläkare, Uppsala.
 Vallin, S., Överinspektör, Drottningholm.
 *Versteegh, G. J., Disponent, Stockholm.
 Vinblad, G., Grosshandlare, Piteå.
 Virgin, Th., Kapten, Qvarnfors, Bjernum.
 Vällfors, E., Fabrikör, Falun.
 *von Wachenfelt, M., Lantbruksråd, London (England).
 Wærn, B., Fil. lic., Uppsala.
 Wærn, M., Fil. lic., Uppsala.
 Wærn, B., Direktör, Stockholm.
 Wahlgren, S., Las.-läkare, Kristianstad.
 Wahlin, Vera, Fru, Stockholm.
 Wahlström, G., Docent, Ulleråkers sjukhus, Uppsala.
 Walde, O., f. d. Förste bibliotekarie, Uppsala.
 Waldenström, M., Direktör, Stockholm.
 Wall, E., Direktör, Stockholm.
 Wallensköld-Rotkirch, E., Med. lic., godsägare, Stensböle pr Borgå (Finland).
 Waller, E., Med. doktor, Lidköping.
 Wallgren, A., Professor, Norrulls Sjukhus, Stockholm.
 Wallin, Hj., Direktör, Stockholm.
 Wallin, S., f. d. Förste intendent, Stockholm.
 Wallmén, O., Fil. kand., Uppsala.
 Wedelin, Margot, Fru, Bromma.
 Wernqvist, H., Direktör, Nockeby.
 Wester, Lilly, Fru, Sveden, Falun.
 *Westerberg, S., Civilingenjör, Stockholm.
 Westermarck, S.-E., Epidemisjukhusläkare, Gävle.
 Westgren, A., Professor, Stockholm.
 *Wibom, COG, f. d. Godsägare, Stockholm.
 Wicksell, G., Tandläkare, Hedemora.
 Widman, G., Stadsläkare, Norrtälje.
 Widstrand, C. A., f. d. Förste marinläkare, Stockholm.
 *Wigelius, Th., Disponent, Lidingö.
 *Wijk, Hj., Handlande, Göteborg.
 Wikander, R., Bankdirektör, Uppsala.
 Wilander, O., Las.-läkare, Örebro.
 Willén, S.-O., f. d. Distr.-lantmätare, Tullinge.
 Wintzell, Lisa, f. Strandell, Fru, Göteborg.
 Wistrand, K. K:son, Direktör, Stockholm.
 Wittberg, C., f. d. Stadsläkare, Linköping.
 Wittrock, G., Professor emer., Uppsala.
 Wold, Anna-Lisa, Professorska, Uppsala.
 Wollert, R., Byråchef, Stockholm.
 Wolrath, Ragnhild, Fru, Uppsala.
 Wählin, O., Förste prov.-läkare, Uppsala.
 Zandrén, S., Stadsdistriktsläkare, Äppelviken.
 Zenzén, N., f. d. Museiassistent, Djursholm.
 Zethelius, G., Bankdirektör, Stockholm.
 Zetterberg, H., Statsråd, Äppelviken.
 Zoologisk Studiesamling, Nörregade 10, Köpenhamn (Danmark).
 Zoologiska Institutionen, Uppsala.
 Zornmuseet, Mora.
 Åberg, E., Ingenjör, Uppsala.
 Åberg, L., Landstingsdirektör, Uppsala.

Åkerberg, E., Docent, Uppsala.	Ödman, T., Kapten, Smedslätten.
Åkerblom, D., Läroverksadjunkt, Hudiksvall.	Öhrn, D., f. d. Provinsialläkare, Uppsala.
Åkerlund, Å., Professor, Stockholm.	Öhrn, T., Leg. läkare, Uppsala.
Åkerman, Hj., Överlantmätare, Stömne.	Örebro Museum, Örebro.
Åkerrén, Y., Överläkare, Göteborg.	Örebro Stadsbibliotek, Örebro.
Ädelgren, N., Kansliskreterare, Stockholm.	Örtenblad, O., Överste, Stockholm.
Öberg, L., Prakt. läkare, Göteborg.	Östergren, O., Professor, Uppsala.
Ödman, Anna, Målarinna, Stockholm.	Östlind, S., Prakt. läkare, Stockholm.

Nya medlemmar kunna föreslås till Sekreteraren eller någon av Styrelsens medlemmar.

UPPSALA 1951
ALMQVIST & WIKSELLS
BOKTRYCKERI AB

6494